

941

50

960
43

17 18

4453

1093
4

౧౫ ::

[విడి ప్రతి 8 అక్షరాలు]

::

నందిక ౭

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, పోస్టుబాక్సు 212, మదరాసు.

అభియరామభూషాలుడు: టి. శివ శంకరముగారు రచించినది. విజయనగరపు రాజగు అభియరామ రాయల సమగ్రజీవితచరిత్ర. త్రినర్లు, ద్వివర్ణ, ఏకవర్ణ చిత్రములతో సర్వాంగసుందరముగా ప్రకటితమైన చరిత్ర గ్రంథము. ఖెల 1-0-0.

ఆత్మకథ : నేటికాలమునకు యుగ పురుషుడుగా పరిగణింపబడుచున్న గాంధీ మహాత్మునియొక్క సమగ్రజీవిత చరిత్ర ఇది. ఈ చరిత్రను మహాత్ముడే స్వయముగా వ్రాసియున్నాడు. శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు దానిని సరళమైన శైలిలో ఆంధ్రీకరించి యున్నారు. (రెండు సంపుటములు). ఖెల 1-12-0.

జ్యోతిర్విజయనగర చరిత్ర : కుందూరు ఈశ్వరదత్తుగారు రచించినది. కృష్ణ దేవరాయల రాజధానియైన హంపి విజయనగరముయొక్క ప్రాచీన వైభవమును కన్నులకు కట్టినట్లు వివరించుచున్న చారిత్రక గ్రంథము అనేకచిత్రములతో సంకలితమైనది. ఖెల 1-0-0.

శ్రీ రామవిజయము: ఇదికూడ ఒకనాటకము. రామాయణగాథ రమణీయముగా కూర్చబడియున్నది. ఖెల 0-8-0.

కాంగ్రెసు చరిత్ర : అఖిల భారత కాంగ్రెసు పుట్టినవాది నిన్ను మొన్నటిదనుక — ఏబదియేండ్ల కాలము గావించిన సంరంభ మంతయు విపులముగా ఈ గ్రంథమునందు విశదీకరింపబడియున్నది. కాంగ్రెసు నాయకుల ఉద్వేగాలుకూడ సమయోచితముగా ఇందు చేర్చబడియున్నవి. సుప్రసిద్ధ ఆంధ్రనాయకులైన భోగరాజు డా. పట్టాభి సీతారామయ్యగారు దీనిని రచించినారు. కాంగ్రెసువాది యనుకొను ప్రతివ్యక్తియు చదివితీరవలసిన గ్రంథము. ఖద్దరుగుడ్డలైదు. వేయిపుటలు. ఖెల 2-8-0.

తంజావూరురాంధ్రనాయకరాజచరిత్ర కురుగంటి సీతారామయ్యగారు రచించినది. తంజావూరును పరిపాలించిన ఆంధ్రనాయకరాజుల చరిత్రోదంతములు యుక్తియుక్తమైన ఆధారములతో వచిస్తరముగా వివరింపబడియున్నవి. అనేక చిత్రపటములు గలవు. ఖెల 1-0-0.

ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక: 1927-వ సంవత్సరము వరకును ముద్రతములైనట్టియు, అముద్రితములైన వివిధ భాండాగారములం దున్నట్టియు ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక. ఖెల 1-0-0.

భారతి-అష్టాదశ సంపుటము. భా-౨

వ్యాసముల అకారాది సూచి

1093
4

	సం.	పుట
అక్షరము—బొడ్డుపాటి కుటుంబరావుశర్మగారు	౮	౧౬౩-౧౭౨
భివనభారతి—నిట్టల మేధాదక్షిణామూర్తిగారు (క)	౯	౨౭౯-౨౮౬
కన్యకాశ్రయము—సన్నిధానం నూర్యవారాయణశాస్త్రిగారు (ప)	౧౦	౪౦౭-౪౧౬
కన్యకాశ్రయము—మల్లాది నూర్యవారాయణశాస్త్రిగారు (క)	౧౧	౪౪౫-౪౫౬
అక్షరము, తెలుగు - వానిప్రాచీనత—కోండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు	౧౨	౬౧౫-౬౩౦
అక్షరకవితాశిల్పము—నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు	౧౩	౬౦౭-౬౧౩
అక్షరకవి ప్రశంస—కొడవరెంటి శంకరనరసింహ బ్రహ్మంగారు (ప)	౧౩	౫౫౭-౫౫౯
అక్షరకవితాసారస్వతసంబంధము—కంగోలు వెంకటరంగయ్యగారు	౧౩	౫౯౩-౬౦౫
అక్షరాష్ట్రోద్భవము - అంధ్రప్రబోధము—సర్ విజయనందగజరతిగారు(కల)	౧౩	౬౩౯-౬౪౪
అక్షరమహాభారత రచనాకాలము—మారేమండ రామారావుగారు	౧౧	౪౩౮-౪౪౪
అక్షరము—కొత్త పర్యవారాయణచౌదరిగారు (ప)	౯	౨౯౮
సాహిత్య పరిశోధనలు: పరిశ్రమలు—పు. వెం. సు. గారు (వి)	౯	౨౮౭-౨౮౮
సాహిత్య పరిశోధనలు—పు. వెం. సు. గారు (వి)	౧౧	౪౯౩-౪౯౪
సాహిత్యము—కృష్ణరాయకర్పకమా?—ఓరుగంటి నీలకంఠశాస్త్రిగారు	౧౦	౩౯౯-౪౦౩
సాహిత్యము: పీఠవైద్యము—క. రమాకాంతచార్యులుగారు	౧౦	౪౦౪-౪౦౬
సాహిత్యము: శ్యామిలము—రాణి వెంకటాచలప్రసాదశాస్త్రిగారు	౯	౨౨౯-౨౩౩
సాహిత్యము—	౧౦	౩౯౪-౩౯౮
సాహిత్యము—ప్రరంగం వారాయణశాస్త్రిగారు (ప)	౭	౯౭-౯౮
సాహిత్యము—భివనభారతి వెంకటసుబ్బారావుగారు (నా)	౧౦	౩౬౧-౩౭౪
సాహిత్యము—'కృష్ణకాండీయ' (ప)	౭	౧౩
సాహిత్యము: దాని రచనావిధానము—సో. రామచంద్ర అగస్త్యగారు (కల)	౯	౩౧౬-౩౧౯
సాహిత్యము: దాని రచనావిధానము—దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రిగారు	౧౨	౫౫౧-౫౫౬
సాహిత్యము—జి. వి. కృష్ణరావుగారు	౧౧	౪౬౯-౪౭౪
సాహిత్యము—	౧౨	౬౩౫-౬౩౮
సాహిత్యము—గోపెల వేణుగోపాలరావుగారు (కల)	౧౦	౪౨౩-౪౨౪
సాహిత్యము—భవిష్యత్ కాలము—కామేశ్వరరావుగారు	౭	౭౩-౭౯
సాహిత్యము—కొడవరెంటి కుటుంబరావుగారు (నర)	౮	౧౩౭-౧౪౪
సాహిత్యము—	౯	౨౩౫-౨౪౬
సాహిత్యము—	౧౦	౩౪౩-౩౫౪
సాహిత్యము—	౧౧	౪౭౫-౪౮౩
సాహిత్యము—	౧౨	౫౮౩-౫౮౯

కొన్ని మూర్తులు—మల్లాది మూర్త్యవారాయణశాస్త్రిగారు (ప)	...	౧౨	౫౫౦
ఖాదీ పేటకాసనము, కాకతీయచంక్రమము—ముట్టూరు వెంకటరామయ్యగారు	...	౮	౧౮౯-౧౯౫
గద్యపద్యములు—వానివిభిన్నత—పుట్టపర్తి వారాయణాచార్యులుగారు	...	౯	౨౪౩-౨౫౧
గానప్రశంస—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు	...	౧౨	౫౪౪-౫౫౦
చారుడత్తరావుతోరణి—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు	...	౯	౨౯౧-౨౯౩
చిలువ్రోలి తామ్రకాసనము—శేరిలింగం వెంకటరమణయ్యగారు	...	౧౧	౫౧౫-౫౩౬
జానపదగీతికల సామరస్యము—కవికొండల వెంకటరావుగారు	...	౩	౯౯-౧౦౨
జీవితము—బాలగంగాధర తిలక్ గారు (క)	...	౮	౧౯౩-౨౧౨
జాహుతీరము—రా. వేం. మ. గం. రామరావుగారు (ప)	...	౧౦	౩౯౨
జైలులో చెట్లు—కొడారి ఆంజనేయులుగారు (ప)	...	౩	౮౩
జ్యోతి—అత్తిలి మూర్త్యవారాయణమూర్తిగారు (ప)	...	౯	౨౫౨
జీయని ప్రోవ—విశ్వవాధ సత్యవారాయణగారు (ప)	...	౮	౧౦౯-౧౧౦
తెనుగురాత్రి—శ్రీరంగం వారాయణబాబుగారు (ప)	...	౧౨	౬౧౪
తోబుట్టువు—బి. వి. శ్రీనివాసాచార్యగారు (ప)	...	౧౧	౪౮౪
త్యాగరాజు: ఆరవిదివ్యసంగీతము—కొంతి రామమూర్తిగారు (కల)	...	౧౧	౫౩౩-౫౪౦
త్యాగరాజమాటలు—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు	...	౧౧	౪౮౫-౪౯౧
దర్శనశాస్త్రప్రశంసపాఠములు-- శ్రీ పూర్ణానంద	...	౯	౨౮౯-౨౯౦
దసరా—బొడ్డు బాపిరాజుగారు (ప)	...	౧౦	౩౩౬
దేవతార్చన—హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు (ప)	...	౩	౪౯
వగ్గుగీతి—శ్రీరంగం వారాయణబాబుగారు (ప)	...	౯	౩౨౦
వన్నిచోడునిసీసగీతముల నియమములు—ఆకల్ల అరుణాచలశాస్త్రిగారు	...	౧౦	౩౩౫-౩౮౨
వలవృపతి చంకము—భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు	...	౯	౨౬౯-౨౭౮
వనయుగపాహిత్యాశయము—జొన్నలగడ్డ సత్యవారాయణమూర్తిగారు	...	౩	౧౪-౧౬
వాటకవస్తువు—నివాకర్ల వెంకటావధానిగారు	...	౯	౩౦౯-౩౧౩
వాక్రతురు—శంకరంబాడి సుందరాచారిగారు (ప)	...	౮	౧౩౫-౧౩౬
వారదీయభక్తి—పూర్ణానందగారు	...	౩	౫౧౬-౫౬
వారదుడు - కర్మఫలము—వసంతరావు వెంకటరావుగారు	...	౧౨	౫౭౮-౫౮౨
విన్నటి సంగీతము—రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణకర్మగారు	...	౩	౧౪౫-౧౪౮
విరాళ—బి. వి. శ్రీనివాసాచార్యగారు (ప)	...	౯	౨౩౪
పాణిగ్రహణము—ముల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు (ప)	...	౧౦	౩౯౩
పారిజాతాపహరణము—చిలుకూరు వారాయణరావుగారు	...	౩	౧-౬
పాలికాపు—పురిపండా అప్పలస్వామిగారు (ప)	...	౮	౧౮౧
పిచ్చివాడు—కృత్తివెంటి వెంకటసుబ్బారావుగారు (ప)	...	౮	౧౨౦-౧౨౩
పురాణకాలమునాటి విమానములు—సింగోలు వెంకటరంగయ్యగారు (కల)	...	౮	౨౧౩-౨౧౯
పురాతనవస్తువరిశోధనశాఖ, ఆంగ్లదేశము—భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు	...	౩	౫౩-౭౨
పొరపాటు—‘సముద్రుడు’ (ప)	...	౧౨	౫౬౩-౫౬౪
పోతన—మోచెర్ల రామకృష్ణయ్యగారు (ప)	...	౧౧	౫౧౯

ప్రణయభీతి—చట్టికొండ వికలాక్షి గారు (ప)	...	౮	౧౬౩
ప్రణయసం దేశము—కె. అన్నమరాజశర్మగారు (ప)	...	౮	౧౯౬
ప్రభుమిత్రుడు—రుక్మిణీవాళాశాస్త్రిగారు (క)	...	౩	౯౩-౯౬
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము—చిలుమూరి వారాయణరావుగారు	...	౮	౧౨౩-౧౩౪
ప్రభుపాదములు—బొడ్డు బాపిరాజుగారు (ప)	...	౧౧	౪౩౫-౪౩౭
బన్ సనీహత్—మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు (క)	...	౯	౨౯౯-౩౦౭
చైతరాజు చెంకటవాసుడు—నేలటూరి చెంకటరమణయ్యగారు	...	౮	౧౮౨-౧౮౩
భట్టవామమని హంససం దేశము—సాగి చెంకటనరసింహయ్యగారు	...	౩	౮౧-౮౨
భావం—శ్రీరంగం వారాయణబాబుగారు (ప)	...	౧౧	౪౯౩
మంచివాడు—కొడవటిగంటి కృష్ణమూర్తిగారు (క)	...	౧౦	౩౮౩-౩౯౧
మనిషి మనసు—రా. సీ. ఆంజనేయశాస్త్రిగారు (క)	...	౩	౨౫-౩౨
మను, మనుచరిత్రల పర్యాలోచనము—కొడవంటి శంకరనరసింహబ్రహ్మగారు	...	౧౦	౩౫౫-౩౬౦
మరీచిక—కాళ రాధాకృష్ణమూర్తిగారు (ప)	...	౧౦	౩౪౧-౩౪౩
యోగులస్వభావాలు—సింగిల చెంకటరంగయ్యగారు (కల)	...	౯	౩౧౫-౩౧౬
“ —బులుసు చెంకటేశ్వర్లుగారు (కల)	...	౧౦	౪౨౪-౪౨౫
రంగచైతాన్యము—యం. వి. శర్మగారు (కల)	...	౩	౧౦౩-౧౦౪
రవికివి—బొడ్డు బాపిరాజుగారు (ప)	...	౯	౨౨౮
రవికివిశీలితాభ—చిట్టా రామకృష్ణరావుగారు	...	౯	౨౨౩-౨౨౪
రాజరాజు—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు (నా)	...	౩	౪౧-౪౮
“ “ “ “	...	౮	౧౪౯-౧౬౧
“ “ “ “	...	౯	౨౫౯-౨౬౮
‘రాజరాజు’ సమాఖ్య—‘సంధ్యాపతి’	...	౧౦	౩౩౩-౩౪౦
రంగపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ: ఆయనరచనలు—పుట్టపర్తి వారాయణాచార్యులుగారు	౧౧	౪౫౯-౪౬౮	
‘రింటికిం తెడిక రేవడు’—గర్భం అప్పారావుగారు	...	౩	౮౩
“ —బండారు తమ్మయ్యగారు	...	౧౨	౫౭౫-౫౭౭
‘రెండోభామ’ మేష్టరు—భీమిశిపాటి కామేశ్వరరావుగారు	...	౮	౧౭౩-౧౮౦
రేవడు రేవలుదాక—కొడవంటి శంకరనరసింహబ్రహ్మగారు	...	౩	౮౪-౮౬
శిష్యాలోచి చిత్రకళావైభవము—గాడిచర్ల పారిసర్వోత్తమరావుగారు	...	౧౧	౫౧౨-౫౧౪
వింకిబిలునామా—‘రావుబాబు’ (క)	...	౧౧	౪౯౯-౫౧౦
విచిత్రీకృ—ప్రయాగ కోదండరామశాస్త్రిగారు (ప)	...	౧౨	౫౯౧
విజయవిలాసనాయకలు: తదితరములు—కొంఠూరి వీరరాఘవాచార్యులుగారు	...	౯	౨౫౩-౨౫౮
విమానయుద్ధము—సింగిల చెంకటరామయ్యగారు (వి)	...	౩	౮౮-౯౧
విరహగోపిక—బి. వి. శ్రీనివాసాచార్యులుగారు (ప)	...	౩	౮౦
శ్రీవాసుడు: అతని మనస్తత్వము—పుట్టపర్తి వారాయణాచార్యులుగారు	...	౩	౩౩-౪౦
సంక్రాంతి!—బంశపల్లి రామజోగారావుగారు (ప)	...	౧౨	౫౪౩
సంఘసంస్కర్త—అందే వారాయణస్వామిగారు (క)	...	౧౨	౫౬౧-౫౭౨

సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములు—పీఠగంటి నీలకంఠశాస్త్రిగారు	...	౮	౧౧౧-౧౧౯
సనాతనత్వము—కొత్త పత్రికాసారాంశచాందరిగారు (ప)	...	౧౧	౪౫౩-౪౫౮
సన్నిధి—నుజ్జం వేంకటసుబ్రహ్మణ్యంగారు (ప)	...	౯	౩౧౪
సముద్రము, తాండలు—మంచాళ శంకరీదేవిగారు (తాలా)	...	౧౧	౪౯౫-౪౯౬
సుజాత—కె. అన్నమరాజశర్మగారు (ప)	...	౧౦	౪౧౩-౪౧౮
మాఫీసర్మత్—బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు	...	౮	౧౩-౨౪
‘మాయాణ’ శబ్దవిచారము—‘ఆచార్య’ (వి)	...	౧౧	౪౯౩-౪౯౮
స్మరణ—మాధవపెద్ది గోపాలకృష్ణ గోఖలేగారు (క)	...	౧౨	౬౩౧-౬౩౪
స్వభావాభిమానమునకు సంగీతముతో ఏమిగొడవ?—రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు	౧౦	౩౨౩-౩౩౫	
స్థాయి మారినా వోపేటాట—భవిష్యపాటి కామేశ్వరరావుగారు	...	౧౦	౪౦౯-౪౧౬
ప్రేమరీ—పురిపండా ఆప్పలస్వామిగారు (ప)	...	౧౦	౪౩౯

దోంగ్రే గారి

బాలావృత్తము

బలహీనమైన బిడ్డలకు
పుష్టియున్న, బలమున్న
ఆరోగ్యము నిచ్చును.

గర్భనిరోధము

“ర హ త్” మూడు దినములు
వాడిన జీవిత మున్నంత కాలము గర్భో
త్పత్తిబాధనుండి విముక్తులను చేయును.
గ్యారంటీ వ్రతముతో నహా ఖరీదు.
రు. 5-8-0. 10 పిల్లింగులు.

బ హి ష్టు

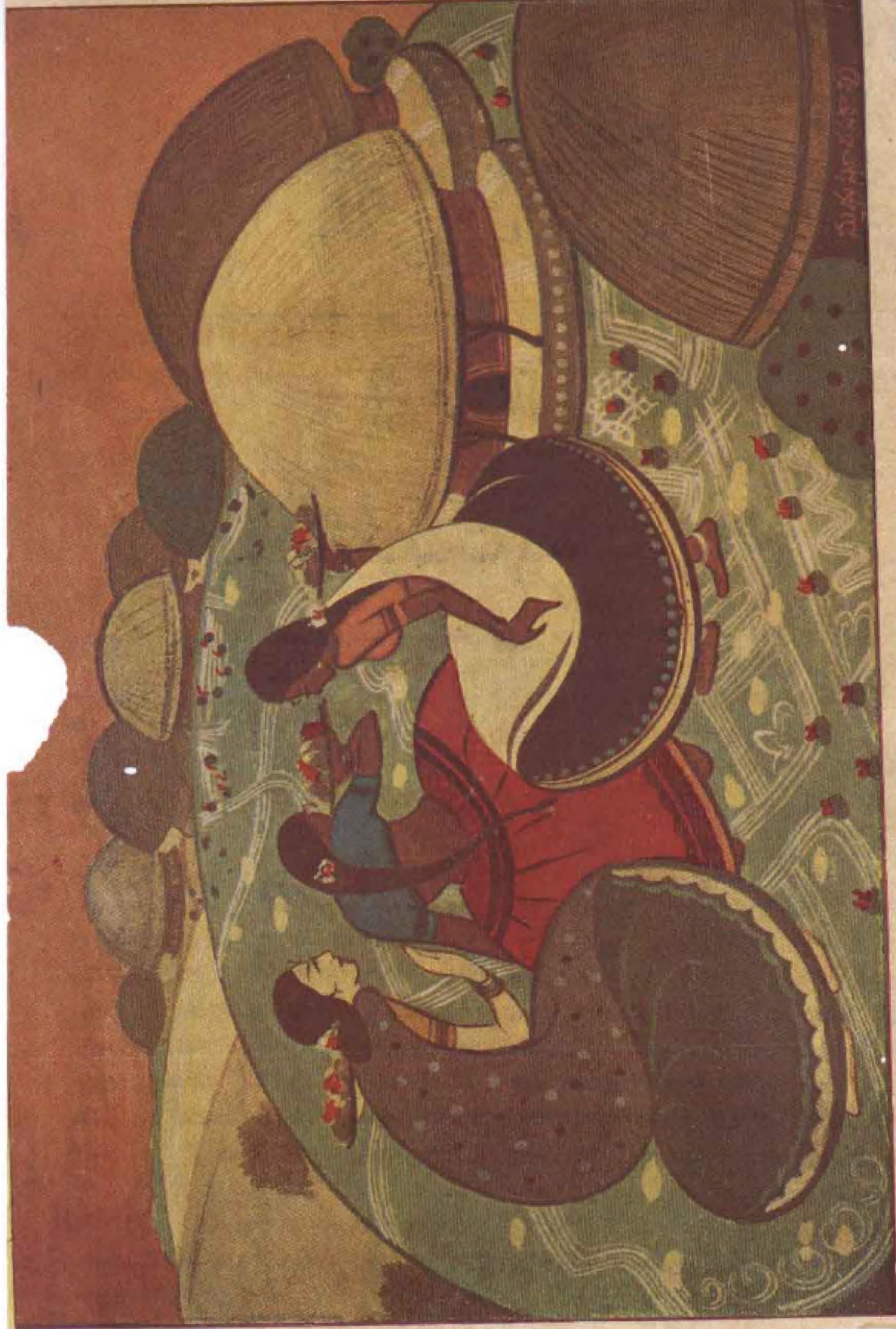
“త్రినాట్” మూడు దినములు
సేవించిన బహిష్టు నిలిచిపోయిన వారికి
సక్రమముగా బహిష్టు యగును. ఋతు
దోషముల నన్నిటిని నివారణచేయును.
ప్రతి ఆర్డరుతోపాటు గ్యారంటీ వ్రతము
పంపబడును. ఖరీదు రు 5-8-0.

10 పిల్లింగులు.

Dr. S. H. KHAN.

42, B. M. Churchgate Street, Fort, BOMBAY.
Phone, No, 21343.

భారతి,

గోపాలరు

జూన్, 1958

భారతి,

పడవల రేవు
చిత్రకారుడు : శ్రీ రణధీర సాకెనా.

మే 1

சென்னை

பெரிய சிவசாமிநாதர்

నంపుటము 18
సంచిక 7

భూ ర వి

వృష ఆపాదము
జూలై 1941

పారిజాతాపహరణము

= శ్రీ డా. చిలుకూరి నారాయణరావు =

భాగవతము, దశమస్కంధము, 24 వో అధ్యాయములో—

“హావతో భార్య యోత్సాట్య పారిజాతం, గరుత్మణి ఆరోహ్య, సీంద్రాకావిబుధా స్పర్శిణ్యోపావయ త్పురమ్; స్థాపితం సత్యభామాయా గృహోద్ధానోపశోభనం, అవ్యయక్రమరాస్పర్శ్యా ద్యద్దంధానకలంపటాః.

యథా చ ఆవమ్య కిరీటకోటిభిః
పాదౌ స్పృశేన్న ద్యుతే మర్కటాగ్రవన్,
సిద్ధార్థ ఏలేన దిగృహ్యాలే మహా
వహో గురూదాం చ తమోధిగార్హతామ్”

అనే మూడుశ్లోకములు ఉన్నవి. మారుమూలలో వడి ఉన్న ఈ మూడుశ్లోకాలలోను ఒక కథావంతుడు సర్వబంధమునకు రీతమున్న దని నుద్దించిన మొదటి మేధాకారి, కథావిభావమును నంది తిమ్మన.

తిమ్మన అవరకృష్ణుడయిన నరసరాయలకృష్ణుని ఆస్థానములో మెలగినాడు కాబట్టి ఆకథ అతనికి నచ్చిన దని చెప్పవచ్చును. కృష్ణుడు, తిరుమలజేవి, చిన్నాజేవి,—కృష్ణుడు, గుక్మిణి, సత్య;—సరిపోయి వది. ఇక వారదునికి ప్రతి యెవరు? తిమ్మన్న. వారదుడు చేసిన పని తిమ్మన్న పనిదోకడా! మరి ఇంద్రుడో?—

పారిజాతమో? మనకు తెలియదు; ఆవృత్తాంతము కాలగర్భములో నిద్రపోతున్నది. చారిత్రకవితోగ్రహణపడైనా దానిని కనుగొని లేవనాట్టాలి. గుక్మిణిచేసిన పుణ్యకరతమునకుమాత్రము చిన్నాజేవి కృష్ణరాయల చేత చేయించిన మూలూహమదానములు మూలములని విస్మంకయముగా చెప్పవచ్చును. ఆదానములలో ఒక సంప్రార్థదానమును కృష్ణరాయలతోనూదా తిమ్మన్న పరిగ్రహించి ఉంటాడు.

తిమ్మన్న తరువాత పారిజాతకథను ప్రబంధముగా రచించడానికి మరెవ్వరున్న పాపాసించలేదు; అతనికి ముందట్లు చేయవచ్చుననికాని, చేయవలెననికాని ఎవ్వరి కిన్నీ గోచరములేదు. ఆకథలోని అందమును తరువాతి కాలములో గ్రహించినవారు దాక్షిణాత్యాంధ్రకవులు; రేలబ్రాహ్మ, మధుర, పురుకోట ప్రాంతములవారు. వారయినా దానిని యక్షగానముగా సవరించినారు కాని ప్రబంధముగా కాదు. చల్లా వారాయణకవి, పురుజాల (బురిజల) లక్ష్మీనారాయణకవి, చెంగల్వరాయలు అనేవారాకథను దృశ్యకావ్యభేద మయిన యక్షగానఫక్కిలో ప్రకటించి శ్రవణనయనోత్సవముల నేకకాలములో సమహృద్విన్నారు.

యక్షపారిజాతగీతములతో మన కిప్పుడు పని లేదు. నంది తిమ్మన్న చేసిన పారిజాతాపహరణమున

గురించి ప్రస్తావించెను. తిమ్మన్న మాంచి తాత్పర్యము; ఆర్యుల నియోగివిధులు. కృష్ణరాయని రాజ్యములో మంచినలుకుబడి సంపాదించుకొన్నాడు; మాన్యాలు కూడా సంపాదించుకొన్నాడు; సంపాదించుకొన్న దానిలో ఇతరులకు ఇచ్చిన వదాన్యము కూడాను. కృష్ణరాయనంతరము అయ్యలరాయని కాలములో శ్రీమన్మహామండలేశ్వర శ్రీ రాజు చిన తిరుమల రాజు మహారాజుల కార్యకర్తగా ఉండి, నెల్లూరు జిల్లా, నెల్లూరు తాలూకా, కొమ్మరవూడి గ్రామమును కేక గరకరా (క్రి. శ. ౧౮౨౬) సం.ము ఉత్తాన వ్యాపకనాడు శ్రీ వేదాద్రి పరసింపాస్వామికి దానము చేసినాడు. ఆ గ్రామాని కావాడు కొమ్మరవూడి అని పేరుండేది. అది ఉదయగిరిరాజ్యములోని, పాకనాటిలోని ప్రభాకరపట్నంపేటలో ఉండేది. ఒకవేళ అతడు నెల్లూరుజిల్లావాడేమో. తిమ్మన్న కవచజిల్లా, బచ్చేల తాలూకా, కత్తెరనండ్ల గ్రామముమీది పన్నును శ్రీ సదాశివరాయల అనుమతిమీద కేక గరకరా (క్రి. శ. ౧౮౪౬) సం.ములో తొలగించినాడు.

తాను పండి సింగయ్యమాత్య పుత్రుడు తిమ్మయ నామధేయుడనని చెప్పుకొన్నాడు, అతనికి ముక్కుతిమ్మన్న అనేపేరు లోకములో స్థిరపడినది. రామరాజ భూషణుడు తిమ్మన్న పద్మధనుసునకు కొని తన వసు చరిత్రములో చేర్చుకొన్న "నానానామితాన వాన వల" అనే 'ముక్కు' పద్యమునుబట్టి అతని కా ఉప పదము తేనులొక్కన్నదని కొందరున్ను, అతనికి పెద్ద ముక్కుండవముచేత అట్టివాడుక కలిగినదని కొందరున్ను అంటారు. కొని, ఈ రెండున్ను తరువాతివారి కల్పనలే అయి ఉంటవి. "నానానాన" పద్యమును రామరాజభూషణుడు రచించలేనంతటి అత్యర్థుడున్న కాదు, అంతటి చక్కనిపద్యమును తిమ్మన్న తన గ్రంథములో ఉంచుకొనక ఒకరి కమ్ముకొనే అవిశేషిన్ని కాదు. 'ముక్కు' అనేది తద్వనపదము; అది "ముఖ, ముఖ్య" అనే పదములు రెంటిలోనుండిన్ని పుట్ట వచ్చును. వాసికార్థకమయిన 'ముక్కు' ముఖకల్ప ధకము. తిమ్మన్న యింటిపేరయిన 'ముక్కు' ముఖ్య కల్పధకము. ముఖ్యుడంటే ప్రధానుడు, మంత్రి అని

అర్థము. నియోగికావడమే కాకుండా, మంత్రిత్వమును కూడా సంపాదించి ఉండవచ్చుచేత అతని ఉపపదముతో వ్యవహరింపబడిఉంటాడని వాటిప్రాయము. ఇప్పుడుకూడా 'ముక్కు'వారనే యింటివా రున్నారు. ఆయింటిపేరివారిలో అందరికిన్ని పెద్దముక్కులు లేవు. కొందరికి చచ్చిముక్కులున్నా ఉండవచ్చును.

కవిత్వవిచారములో ముక్కులొడవ ఎందుకు? అయితే, పెట్టుకొన్నాడు విమర్శకులు; నేనుకూడా 'ముక్కు' పట్టుకొకపోలే కొందరికి సంగోష ముండదు. కాని, "ముక్కు తిమ్మనాధ్య"డనే పేరు లేకపోలే 'ముద్దుపలుకు' అనే మాటకూడా పుట్టిఉండదు. విజముగా తిమ్మన్నది ముద్దుపలుకే. అతని కృతిధర్మ ముద్దుకృష్ణరాయన్ను, కృతివాసుకుడు ముద్దుకృష్ణుడు; దుక్కిటి ముద్దులాడి, సత్య ముద్దులకొరికి; కుదకు వార దుడు కూడా ముద్దులాడి. తిమ్మన్న కవితలో వర్ణితే ముద్దు; ఏడిస్తే ముద్దు; అలాగులే ముద్దు; రాద్రకోపము వచ్చినా ముద్దు; బ్రయరాతిపాదాలమీద పడితే ముద్దు; పొదపాతిపొందినా ముద్దు. ఇంగుడు వజ్రాయుధము పట్టుకొనికూడా ఎంతయుద్ధుగా ఉన్నాడు! ముడుపలి తొక్కు అడిగి- ఎంతయుద్ధుగా ఉన్నది! ఎంతయుద్ధుగా మాట్లాడినది! తిమ్మన స్పృహిచేసిన పర్యవశేషవ్రాయుధ మును విడుదలకే కృష్ణునిచేతిలో పువ్వురెండువలె పట్టు పడినది. వరపరిభుకృష్ణరాయభూవాగవంధ్రులచేత వని లోనమించు కాశ్మీయకము —

"భావూపాగ్నీడః బరగు పంటవలంతి

తొయ్యలి నిడుద కమ్మరిబొట్టు,

అరికుంభికుంభ ముక్తాక్షరాంకితమగు

జయరమాకన్యక చదువుపలక,

కైత్రురాజులకు వచ్చరల వాకర్షింయ

సమరేంద్రబాల పింఛంపుఁగుంచె

మేనుసగము యశోమహేశానునకును

కార్యరవిగిరివచ్చిన చాయలేమ" —

పాపము! కృష్ణరాయ దీట్టి కాశ్మీయకమును భరించి ఏమియుద్ధాలు చేసినాడో, ఏమివిజయములు గాంచినాడో కృష్ణునికే యెరుక. అయినా, అట్లనుకో గూడదు. ఆనాటి కుసుమకోమలల పొరుషమునకు

సత్య ప్రత్యక్షనివర్తనముగదా! అనాటి ఖడ్గములు తిమ్మన వర్ణించినవంటితే వివాదాలూ పనిచేసి ఉంటవి.

ఒక పారిజాతపుష్పపుష్ప ఎంతవని చేసినది? పారిజాతపుష్పెట్టు ఏమీ అంత అందమయినది కాదు. దాని పుష్పలకోసమే దానిని పెంచుకొంటాము. పుష్పలేమో చాలా పరిమళముగలవే. చెట్టు విరియి బోసి పూస్తే, చక్కనిచెన్నెల కావూతుంటే, నీల్ల గాలులు వీస్తూఉంటే, మైత్రేధూరము వ్యాపిస్తుంది ఆ పరిమళము, అది భోగలకు, భోగినలకు ఆలంబముగా ఉపకరిస్తుంది. అటులేభృగవర్యునిపాదులను కూడా పారిజాతగుమపరిమళము కుసుమశరాయుధుని పిల్లచేత్తులకు నురిచేస్తుంది.

కాని, ఆ పుష్ప చాలా కోమలమైనది; అంటే తేలికపాటుంది; మందశ్వాసముచేతనే తోడిమనంది రాలిపోతుంది. అందులో ఆహల్యాప్రియుని నందన వనములోని పారిజాతము కోమలత్వము, అందము, పరిమళము మాట చెప్పవలెవా? అందుచేతనే నారదు నాపుష్పను, ఏవాడో పూచినదానినిగాక 'క్రాన్నపాన, "మిన్నేటి పండి నెల్లెమ్మి చిగురుటాకువంటానిది" తెచ్చి, అట్లే ఆ ఆకులోనుంచి తీయకుండ గనే కృష్ణుని కందిచ్చినాడు.

ఎందుచేతనో యిప్పటివారు పారిజాత కుసుమములను కొప్పులలో తురుముకొనరు; పోరములు కట్టి కంఠములలో ధరించరు. మల్లెలు, జాజిల, నులాగిలు ఇప్పటివారి కిష్టము. ఆ పుష్పము ధారణయోగ్యములు కావనికాదు. కాని, "శేషమ" మారిపోతూఉంటుంది. మన నుణముల, మన నాగరికత ననుసరించి, మన కాయా పుష్పములవిడచుటకూడా మారుతుంది. పారిజాతపుష్పధారణమునకుమాత్రము రుక్మిణులు, సత్యభామలున, తమ ప్రియలచేత పాదపాదినొంది, ఆ పుష్పమును తెచ్చి యివ్వడమనకు మోహనకృష్ణులును కావలెనని తిమ్మన అభిప్రాయము. అట్టివారిప్పుడు లేకపోవడముచేతనే పారిజాతములకు 'నిరాక' తగ్గి ఉంటుంది.

నారదుడు కృష్ణుని కిచ్చిన, కృష్ణుడు రుక్మిణి కిచ్చిన పుష్పము — "అంతాంతాయుధసంగరంబునకు

మల్లాసంబుగల్పించు మజ్జుల సీపాంకుర"నూతుందట! "రతిశ్రమతనూసంబాతధారాకళుర్యులవంబుల" దోలఁ గింపఁగా నురటియై వంజిల్లు" తుందట! నారదునికి లేకపోయింది, నారదునిచేత చెప్పించిన తిమ్మన్న! లేకపోయింది విడిచుము. అందులో మగని ముందర, — చెలికి తైలముందర! అయితే కృష్ణునివద్ద నారదునికి చనచెక్కుక; అందులో చిల్లెండ్రయును. కృష్ణరాయలవద్ద తిమ్మన్నకు చనచెక్కుక; అందులో ఆతడు ముద్దు తిమ్మన్న; ఆరణ్యపుకది; పట్టుమోపిగారి మనిషి. ఆకృష్ణునూ, ఈకృష్ణునూ అమాట విని సిగ్గుతో కూడిన మందహాసము చేసి ఉంటారు. రుక్మిణి మాత్రము ఏమీ ఎరగని నంగవాచికలె చల్లగా ఊరకొన్నది. ఇంతకున్ను ఏమి తప్పచూడగలక? కొందరు కవులు పలికినట్లు తిమ్మన్న నిండ్లోలగములో ఆ మాటలకు చరించవలెను. రుక్మిణికాంతగృహములో, శిశికాంత శిలామయచేదిమీద, కొందరు (మాత్రము) మృగా యంత్రేత్రలు కొలుస్తూఉండగా, జాడ మత్స్యంబి నినోడకలిమెయి వాడుతొన్నప్పుడు, చల్ల చల్లగా, మెల్ల మెల్లగా, వినివినబడనట్లు సుసంపనగా ఆమాట లవడానికి నారదునికి హక్కులేదా? ఇమవచ్చిచాలో గట్టు కొను మునిమ్రుచ్చులతో మన కేమిపని—ముందుకు పొగుదాము.

ఆ కుసుమరాజము — పరిమళము పెడదు; వాడదు; పరువము దప్పదు; పరాగధరధరితంతై నిరతము ఇగ లేకమనోహరమై ఉంటుంది. దానికి చేపనిలో చలువచేసేనుణము, చలిచేలో నేడికలిగించే నుణము. అది సర్వసంధ్యము. ఆపుష్పము రుక్మిణి తన నెలినొప్పున చెరిచితే ఆమకు "పరిమల్లులీ ముద్దులట్టి లేత నెల ధరించిన" ట్లుమరినది. అంతేనా?

"మగమీల నగజాలు తెగగిలుకొను వాలుఁ గనుఁగన కొక వింతి కాంతి యొదవి;
వలిజక్కడల పెక్కుతలు దక్కుతగ నిక్కు చనదోయి కొకవింతి చాయ దోచె;
నెలతు మౌదల దిమ్ము నెలెడమ్ము నెలవమ్ము గల చేలి కొకవింతి నలువుమీతె;
నలచెందోడలించు నెలవొందు నెనఁ జెందు నెంగమున కొకవింతి జగి దోలంతె

జక్కడననుకూలమైన కొకచింత చక్కడనను,
జన్మననుకూలమైన కొకచింత జన్మనను,
విద్రుమననుకూలమైన కొకచింత విద్రుమను
గలిగి నద్వివృత్తునుకూలమైన పరికి."

తిమ్మన్న చెప్పిన యీమాటలు నమ్మి ఆంధ్ర
యూవలీమణులు ఇంటింట నొక్క పారిజాతవృక్షము
పై నా తెచ్చి నాటిసంతవరము తమ భర్తలకు నిద్ర
పట్టినీయకుండురుగాక! పారిజాతపుష్పలంకృత
ధమ్మిల్లభరతై రుక్మిణీనరే పులుగడిగిముత్తయముల
పాలుపొందుదురుగాక!

పారిజాతపుష్పముమాట కేమిగాని, దానిని
నారదుడు—ఆరివేరపుదపసి, పోలోగిరపు జడ
తల్పు, కలహాశకుడు—తన పన్నాగమున భవయో
గింబుతోన్న తీరులో ఉన్నది తిమ్మనకవిత్వపు పసం
దంత. ఆకయ్యాలకొముడు "సరిగమపధనిస సంజ్ఞ
సర్వంబుల మహాతి సభావాయునిసాతి" మొరయ గగన
మునుండి దిగినాడు. ఎక్కడకు? రుక్మిణి అంతఃపుర
ములోనికి. సమయము? రుక్మిణీకృష్ణులు అద
మాడుతూఉన్నవేళ. నురవ్వరున్న లేరు కొందరు వెలి
కత్తెలు తప్ప.

కృష్ణుడు బహుభార్యాకులు డని నారదునికి
తెలుసును. అతని దక్షిణ నాయకత్వమును దయ్యి మెరుగును
గాని, బహుభార్యత్వములోని చిక్కులు కృష్ణుని కను
భవమువీడ తెలుసును. నారదునికి ప్రత్యక్షముగా చూచి
తెలుసును. కృష్ణునికి "సమతాభిమానరతులు మహిషు
లెవమండు" ఉంటూఉండగా "వారి సరకానుదం
గలిచి జద్దవశోద్రుని యింటనున్న ఆచ్యరలకొలంబు
వారిని, ఎలజన్మనముం బోలిపోనివారిని, తివ్వరునిగఁ
గోరువారిని, లలనామణులను" — ఒకరిని యిద్దరిని
కాదు, పదివేలమంది — సౌఖ్యరైకలోలుడై ఈ
నారదుని పంపుననే పరిణయమైనాడు. ఈ పదివేల
మందిని అష్టమహిషుల ఆధిక్యమున కంగీకరించి
నారు గనుక కొంత మేలయినదిగాని, వారున్న 'సమ
తాభిమానరతులే' అయిఉంటే అగొల్లపిల్లవానికి గలిగే
అల్లరిమాట అడుగవలెనా? ఈ అష్టమహిషులలోను
రుక్మిణికిన్ని, సాత్రాజితికిన్ని భర్త ఎక్కువ చనవు

లిచ్చినాడు. వీరిద్దరున్న ఎవరికి వారు "జలమును
యాపమున మగని కూరిమియుం గలదా." నని విర్ర
వీనురున్నారు. క్షేత్రము బాగున్నది కలహాశిబాశోపా
మునకు. సమయమునాదా బాగున్నది.

పుష్పమును తెచ్చినవాడు అది ప్రేమారణ
యోగ్యముని తెలిసిన్ని, ప్రక్కను పట్టుమహిషి రుక్మిణి
ఉన్నదని తెలిసిన్ని, దాని నామెకే యివ్వక కృష్ణుని
చేతి కందు కండించవలెను? కృష్ణుడు గొప్ప చిక్కులో
పడ్డాడు. "ఇది భోజాత్యజ కిచ్చిం గినుకతో నేమంచు
మాహించునో మది సాత్రాజితి? — దాని కే నిపుడు
ప్రేమం బంపివన్ దీని పెద్దిదయంచేసిన జాడ నోయ
నొకా!" అని తలపటాయిస్తూ ఉండడము చూచినాడు
నారదుడు; కృష్ణునికి రుక్మిణీవంక కన్నుపన్నుచేసి
వాడు. కృష్ణుడు తా నేమిచేచుబోతున్నాడో, దాని
పల్ల గలిగే ఫలిత మేమిటో ఆలోచించుకొనదానికయినా
అవకాశము లేకపోయినది. "పైదెమ్మ, ఇందు నే
నున్నితెల్లదువో యేరికి బంపఁగా" అని మనసులో
అనుకొంటూ అవసరమై రుక్మిణీకాంత కిచ్చిచేసినాడు.

పాపము! నారదుని కేమి తెలుసును? మర్యాద
కొన మని పుష్ప మిచ్చినాడు. ప్రేమతో దానిని
కృష్ణుడు తనప్రేయసి కిచ్చినాడు. ఇందులో నారదుని
తప్పేమున్నది? నంగనాచి, ఉత్తరమాయకుడు,
నోటిలో నేలు పెట్టికే కరవలేడు. పోనీ, కృష్ణుడు
రుక్మిణి కాకుమమును నిస్తే ఇచ్చినాడుగాని, తాను
పెద్దవిగదా, సర్వ చిన్నగదా, ఆమెవీడనాదా
భర్తకు సమానమైన ప్రేమ ఉన్నదని తనకు తెలుసును
గదా, ఉన్న పుష్ప మొక్కటే అని ఎరుసునగదా,
తాను నారదుని ప్రార్థించి మరొక్క పుష్పమును
తెప్పించుకొని కొప్పలో మరెవ్వడియినా పెట్టుకో
వచ్చునగదా,—సర్వభామకు దానిని పంపించి ఉంటే
ఎంత బాగుండేది? తనవీడ సర్వభామ కంఠటి
గొరవము నిలిచిఉండేది? నారదు ధూరకొనిఉంటే,
ఆరికిగానే చేసిఉండేదేమో. కాని, రుక్మిణి అహం
కారపితాదానికి ధూపమువేసినా దా జగదాలకూరి.
"జలబాష్పి! ఇది పారిజాత ప్రమానంబు. నరులకు ఫరియంప
నరిది. పోలోమి, పార్వతి, చంద్ర, పద్మజారణీయ

శిరంబునఁ బాల్చు రనుదినంబు; నీవు పారిజాతప్రాణము
తనీమాట అతడు నీకు దీని నిష్క డివ్యద్రవ్యమువల్ల స్పృహ
మైనది. నీవు చాల్చిన కఠిన నీపూవు నేడు భాగ్యము
వహించె.

“కువలయపత్రిశైత! నెఱిగొప్పన నీకును
మంబు చాల్చుటన్, సవతులు వచ్చి నీచరణసారస
యుగ్మము నాశ్రయింపఁగా, ధవుఁడతని కూర్చి
జరదాఁటక నీపలు కాదరింపఁగా, అవిరళభోగభాగ్య
మహిమాన్వితవై వివారించుగావుతన్. అలరుంబోడుల
లోపల నలరుం బోడునులు నీకు నల్లలమనుచున్, తలపూ
వాడకయుండుము తలపూవు ధరించి.

“ఇన్నాళ్లున్ను నే ననుకొనేవాడనుగదా సవతు
లిందరిలోను కృష్ణుడు సత్యభామకనుసన్నలో
మెలగుతాడని. ఇప్పుడు తెలిసెనె నాకు అతనికి నీవొక
గల గౌరవ మింతటిదని.

“ఓవికవతామరపాతీ! కృష్ణుని పట్టువుదీ!
ఆసత్య ఉన్నదే—చక్కనిదాన నంచు, ఎలజన్యని
నంచు, జగంబులోనఁ లేరెక్కినదాననంచు,
పతియంతయు నాకనురక్తఁడంచు,—విన్నా వారుక్కినే!
ఆమె—నిక్కుచు, విట్టివీరచు గణించున కాంతల.
ఇప్పు డయినదిలే ఆమెకు తగిన పరాధిరము. ఇంతకున్
ప్రక్కకయ్యె నీమహిమ మొదిన బోటులు నిన్ను
విందినన్.”

అన్నాడు. ఆకలహస్రియునికి తెలుగును
అక్కడ నున్నవారిలో సత్యనెలికతైలున్నారని. వారిని
తే పెట్టినాడు. తన పన్నాగము పారిసదవి నిశ్చయము
చేసుకున్నాడు.

తరువాత చెలికతైలు పోయి జరిగిన కృతాంత
మును సత్యాదీనికి తెలిపినారు. పాపము! కృష్ణమూర్తి
వారు పడవలసినపాట్లు పడ్డారు. “ఒక్కపూవుకోస
మింత కోప మెందుకు? ఇంద్రుని కపములోని పారిజాత
మునే తెచ్చి నీపెరటిలో నిలుపుతామరే” అని సమాధాన
పలికినాడు ఆ అభిమానగతిని. ఆపమయ మెట్లా తెలిసి
వదో నారదులవారికి—తిరిగి ఇక్కడ ప్రత్యక్షం!
అక్కడ రుక్మిణి నట్లు దీవించిన ఆనోటివోనే జంకు

గొంకూ లేకుండా సత్యభామతో నేరితిగా అంటాడో
చూడండి!—

“పతి నీవై విహరింపఁగా, జవము సం
భావింపఁగా, మంధుసం
తతి నిన్నుం గొనియాడఁగా, సవతికాం
తల్ మాని లక్ష్మింపఁగా,
అతుల ప్రాధవ్యభవోన్నతుల ప్రా
వై, ఇట్లు వర్తించు నీ
తీతర స్త్రీజవబుద్ధి దీవనలు నే
నే మిచ్చెదన్ నూనినీ!

‘మానినీ’ అట! తక్కినమాటలన్నీ ఒకపత్తు, ఈ
ఒక్కమాటా ఒకపత్తు. ఎంతటక్కరి! ‘పాత్రాశతీ!’—
అని సంబోధించినాడు, ఆమెవంశగౌరవమును స్మరి
చుకుతెచ్చినాడు. “సత్యా! నీ పాభాగ్య మింతంతయే?
సూర బోలంగల రత్నగంధులవ వింటే యెందు?
నిన్నుం బాసి నీపతి అనితైవం జనునో? ప్రాణంబు
ప్రాణంబుగా నిన్నుమన్నింపఁడో? నీ మనోరథముల
స్నేయ్యంబుతోఁ జేయఁడో? చనవుల్ నీవలె నెవ్వరే
గనినో?

నా దీవన నీకక్కరలేదు; నా దీవనకల్గ నీకు
కలుగబోయే శుభములను నీ నింతకుముందే పొంది
ఉన్నావు. అయినా దీరిస్తాను, విను—నీకు మగఁడు
కోరిన కోర్కెల్ గుటియించుఁగాక తా నెంతటి
కార్యంలైన దించి నా దీవనలకా!”

అన్నాడు. కౌరిని జూచి, “దనుజాంతక! పోయి
వచ్చెదను. మలువకుమీ నను!” అని పలికినాడు. “దను
జాలను చంపినవాడవు, దనుజరాక్షాసులైన యింద్రుని
భయపెట్టి పారిజాతమును లేవడము నీకంతటిపని” అని
ధ్వని. “మలువకుమీ నను!” ఎవరు మరవగల రీజాట్లు
ముట్లవేసి జగదాలు కల్పించే అయ్యము? “నిన్నుం బాసి
నీపతి అనితైవం జనునో!” మంత్రము పారివది. కృష్ణుడు
యుద్ధానికి పోతాడు, సత్య అతనిచంటనే పోతుంది.
ఎవరు తప్పించగలరు?

కృష్ణుడు పారిజాతమును తెచ్చినాడు. నారదుడు
మర్రి ప్రత్యక్ష మైనాడు. సత్యభామ కథివాడము
చేసినాడు:

"హేమవిభగా! నీభాగ్య మేమి చెప్పు
 శిష్టభూజంబు నీపెట్టు చెట్టుకేసి
 పవతులవకారు త్రిభువనేశ్వరి యనంగఁ
 బోలుచు సోలోమి గలిచితి వలయుమహిమ."

ఈమాట నిజముగా అతని నాలుకొననుంచి వచ్చినది కాదు, కడుపులోనుంచి వచ్చినదే. కాని, కొంచెము రమాపా చేయవలెను. పత్యగర్వమును తగ్గించ వలెను. కృష్ణుని పరాధీనత నాతనికి తెలియజేయవలెను.

దానికోసమే పుణ్యకరత ప్రస్తావన. ఇది తిమ్మన్న కల్పించినదా? గర్వభాస్త్రాలలో ఎక్కడ నయినా ఉన్నదా? ఉన్నా, లేకపోయినా, సరిపడని భర్తలుగల భార్యలకు చాలా ఉపయోగకరమైన దీ ప్రతీతి. ఈర్ష్యా సోయా మాశ్చర్యపూర్ణలగు గర్వా శులకు సారు చేయడానికిసూడా ఇది పనికివస్తుంది. ఆ ప్రతినిధానమునకు సత్యభామ అంగీకరించడము మాత్ర మాశ్చర్యమును కలిగిస్తున్నది. సత్యభామనంటిది "కొంటి తనకోపము, గర్వము, ముచ్చరంబు మాని, చివయ్య ముం బ్రహ్మదముని నింత్తి తొలంకడు నెమ్మనంబునన్ సవతుల యిండ్లకల్లఁ బోలువాఁడు క్రమంబున నేగి తీవ్రవ్యతోక్తవయన కామతించి యతినంధ్రమలీలలఁ దోడిలే" వలెనట. తనకోపము కష్టపడి, యంధముచేసి, తనముద్దుతీర్చి, తన్నుగొప్పచేసిన ముద్దులమగనిని, తన కోప మింత కష్టపడవలసినదొ, తనని లేవడము వల్ల తన కంతటిగౌరవము కలిగినదో ఆపారిజాత వృక్షముతోసూడా, పదక్షిణాకాయగా నారదునివంటి బ్రాహ్మణునికి—నారదునికే—దానము చేయవలెను. పారిజాతవృక్షమును, ఇతర ధన కనక వస్తు వాహనా దులను నారదు డయినా ఏమయినా చేసుకోవచ్చును గాని, కృష్ణుని దానముగా తీసుకొని అతనితో ఏమి చేసుకొంటాడు? "నా సత్యను లే, నాదక్కిణిని లే, నాతక్కిన మహిషులను లే, నాపదారువేల ఇతర ప్రియు రాండ్రను లే" అని కృష్ణుడు తన్ను బాధిస్తే! అందు కోసమే సత్య కృష్ణుని దానముచేసి "క్రమ్యజుఁబరింజే కొన"వలెనని కూడా ప్రతనియమును నేర్పాటు చేసి నాడు.

దానము పోవడానికి కృష్ణు డొప్పుకొన్నాడు, కొంతకాలమయినా ఈ భార్యలంపటర్వము తొలగి పోవుచేయో అని. పత్య అతనిని క్రొవ్విరులదండతో పారిజాతవృక్షమునకు బంధించినది.

"పరమముని మానసాబావబంధనమునఁ
 గురుగుపడకుండు యాదవకుంజరంబు
 వికచరాజీవశేత్రచే నేల్పుమానఁ
 గమ్మఁ బూవులదండచేఁ గట్టఁబడియె."

నారదుడు దానముపట్టినాడు. కొంతసేపు కృష్ణుని చేత ఆడించినాడు.

"మేకవించినది నుమ్మి దీని మెట్లని
 మాంసలాంఛంబున నుపాతిఁ తేర్చి,
 మిన్నేటి బలమునుమ్మి తొలంకడు వని
 దాచేత మణికమండలు వొసంగి,
 యిఁ జపోదితము నుమ్మి జరిసెం బని
 వలచేతఁ బద్మాత్మవలయ మిచ్చి,
 యీశానుఁ డిచ్చెఁ బామ్మి మాకు నిడి యని
 కాద్గులచర్యంబుఁ జంకఁ జొనిపి,
 పొమ్ము పొమ్మని యొకకొంత పోవఁబోవ
 రమ్మ రమ్మని మరలఁ జేరంగఁ నిలిచి,
 కపటనటనాపదంబైవ కంఠవైరి
 బరమముని వత్సలాలకుఁ బక్షలుగొనియె."

తిమ్మన కూర్చిన యీహాస్యకల్పన బాగానే ఉన్నది గాని, ఆపిల్లచేష్టలకు కృష్ణు డెట్లాప్పుకొన్నా డా అని సందేహము. అంతటితో కవి కృష్ణుని విడిచి పెట్టి చాలామేలు చేసినాడు. సత్య తన ప్రయని తిరిగి నారదునుంచి తీసుకొన్నది.

సత్యభాత్రము ప్రవేశిస్తున్నది. తోడుదివిలే దీపముల నొకచోట చేర్చి నర్మలము చల్లి భగ్గన మండ తేసి దృష్టికోమము కలుగకుండా చేయవలసినపని ఆమెను సృష్టిచేసిన తిమ్మన్నది. తెరతీసినాడు కవి; మన కన్నులు బిగ్గమంటున్నవి. సౌందర్యవతి, మానవతి, మహనీయసౌభాగ్యవతి మనకన్నులయెరుట నన్నది. రంగము శృంగారవనము, దానిలో ఒకగిరి, ఆగిరి పొంత దిద్దితీర్చిన పూచేనియయేటికాలన, దానిదరి

పుష్పార్జునించిన చంద్రోపలవేదిపై గూర్చున్నది భామ.
 ప్రక్క నామెచెలికత్తై ఉన్నది. ఇద్దరున్న మాట్లాడు
 కొంటున్నారు. వనబాతాయతపేత కౌరిగుణములను
 వాగ్రుచ్చి వర్ణిస్తున్నది. అభిభవరావములు, కిషు
 యాదుల కోకిలకాకు కాకలి కలకలనాదములు,
 కమ్మని తమ్మికోలంకు తెమ్మెరలు — ఇవేవి ఆమెకు
 మునుపటివలె ఖాపునింపలేదు.

“సహో వోయమ్మా!” అని పిలిచింది సత్య
 చెలికత్తెను.

“ఏమే...?”

“శ్రీకృష్ణమూర్తివా శేమిచేస్తున్నాలో చూచి
 రమ్మంటే పోయినచెలి యంతా రాలేదేమే...!”

“వస్తుందమ్మా! ఓర్పుకోవే, మాయమ్మా!”

“సహో వోయమ్మా!”

“ఏమే?...?”

“అయ్యో! చూడవే!”

“ఏమిటమ్మా చూడేది?”

“ఈ కుడిభుజము చూడవే!”

“చాలా అదరుతున్నదే, మాయమ్మా!”

“ఈ కుడిచూయకము చూడవే!”

“అది కూడా ఎక్కువగా అదరుతున్నదే,
 మాయమ్మా!”

“ఓయమ్మా!”

“ఏమే...?”

“ఈ కుడికన్న చూడవే!”

“అయ్యో, ఎంత అదరుతున్నదే, ఓయమ్మా!”

“సహో వోయమ్మా!”

“ఏమే...?”

“వాగ్రాణవానుడే!”

“ఆయన శేమయినదే, మాయమ్మా?”

“మరి యేచవలూషీని కూడిఉన్నాడోనే?”

ఏమి ఒల్లరి చెయ్యములు చేసినాడోనే!”

ఆయా మహిమల చెలికత్తెలు తమతమ చేవేరు
 లతో పారిజాతవృత్తాంత మంతా పోయి చెప్పి

నారు. “అందఱలోనఁ జెప్ప, మహిమార్పిత; గావునఁ
 బువ్వె నోపించుడు దానికిచ్చె; దగవే” అని లక్షణ
 ఓర్పుకొన్నది; కాలింది సహించుకొన్నది; భీద
 కమించినది; నుదంత ‘అవుతె’ మ్మని ఊరడిల్లినది;
 బాంబవతి లోఁగనుండుట నూనినది; ముత్రవింద కోప
 ముడచుకొన్నది.

సత్యచేలిచెలికత్తెకూడా తన చేవేరివద్దకు
 పరుగుపరుగున కోజకొంటూ వచ్చినది. తనపుట్టి
 మునిగిపోయినట్లు పూస గ్రుచ్చిసరిదిగా చెప్పినది.
 పులి ఎక్కించినది. ఆ పుష్పమును ధరించి రుక్మిణి
 సానఁబట్టిరి మకరాంకునిశస్త్రమువలె ఉన్న చన్నది.
 గద్దెయమీద వెక్కి ముజ్జోకమ్ము దాన యేలు గతి
 మన్నచన్నది. తల వెక్కిపోతున్నది భానుకు :

“నారదు డెంత కానివాడమ్మా!”

“ఏమిచేసినాడే?”

“శ్రీకృష్ణమూర్తివారు వింటూ ఉంటే...”

“అఁ!”

“రుక్మిణి వింటూ ఉంటే...”

“అఁ...!”

“నేను వింటూ ఉంటే...!”

“ఏమన్నాడే?”

“నిన్ను గురించేసమ్మా!”

“నాపే రెడ్డివాడటే? ఏమన్నాడో వేగము
 గా చెప్పవే!”

“‘పతిఁగూర్చుదాన; నాయంతటివారులేరు
 అని ఎప్పుడున్న విర్రవీరుకూ నీతో పాటికివచ్చే పత్య
 గరువ మింక చెల్లదులే, రుక్మిణీదేవి!’ అన్నా
 డమ్మా.”

“అఁ! అఁ! అట్లా అన్నాడటవే?”

“అవునే, మాయమ్మా! ఆ కయ్యలపోతు
 బక్కరిమాటలూ, ఆరుక్మిణి నిష్కలూ, ఆ శ్రీకృష్ణ
 మూర్తివారి కేరింకలూ... ఏమని చెప్పదునే, ఓ
 యమ్మా! నీవు మానినదే మాయమ్మా! ఎవరికి కోపము
 రాదే, ఓసమ్మా!”

అవేపరికి అయ్యో!—

“వ్రేలువడ్డ యురగాంగనయుంబలె, నేయి వోయి భి
గ్గవ దరికొన్న భిమగ మాతాశన కీల యుంక లేచి, మె
ద్వివ కనుదోయి కంపు వన చెక్కుగఁ గుంతును పుత్ర
[భంగ సం
జరిత నవీన కాంతి వెదతల్లఁగ గద్దడ భిన్న కంఠయై—”

తిమ్మన్న యీ సందర్భములో సృష్టిచేసి,
రంగాని కెక్కిందిన సత్యాపాత్ర మాండ్రభావ
ఇంగ్లీషు, హిందీ ఇత్యాది భాషల ఒత్తిడిలో నరిగి
నశించిపోక నిలిచి ఉన్నంతవరకు, ఆంగ్లవిలో
ఆంగ్లత్వ మున్నంతవరకు, ఆంగ్లయువకులలో సత్యా
త్వము మిగిలిఉన్నంతవరకు భరతశాస్త్రోక్తిప్రతి
ఫలప్రదాయానుసారముగా, కన్నులకు మిరుమిట్లు
గొలుపుతూ నవ్వింపగలరు. ఆమెమాటలు, తిమ్మన
ఆమెనోట పలికించిన మాటలు తెలుగులేనెపోవలతో,
సత్యకారి వైడియంఠల రవళితో, ఆంగ్లసరస్వతీ
వాసిన ప్రవహిస్తూఉన్నంతకాలమున్న ఆనంతకాల
తరంగజోలికలపై తేలియాడుతూ సరసాండ్రహృదయ
ప్రేరితోహానురభివాద్ధాలసమాధులకి కోరములతో
క్రీడిస్తూ నిలువగలవు. ఆమెమాటల నిక్కడి ఉదాహ
రించును; ఉదాహరిస్తే, పాతకులు అసలుగ్రంథమును
విప్పి చదువరు.

సత్యకు “మనకపుల బాముకొంటుగతి మచ్చర
మద్వివ ముగ్ధలిం”ంది. ఆమె—

“బడబడఁ గన్నుమూయుం; గను

విచ్చు; నగున్ ; దలయూఁచుం; బాన్పుపైఁ
బడు; నునురంచు లేచుం; దిడఁ

తాటును దత్తరమున్ జలంబు లో

వడరఁగఁ గోపవేగమున

నగ్గలమైన మనోజబాధలు

బడి మదహస్తీహస్తగత

పద్మినియుంబలె సాంపు పెంపటన్”

ఆమె “ఘనసంతాపంబుచేర్చి నితరవ్యాపా
రము మాని” ఉన్నది.

కృష్ణుడక్కడ రుక్మిణికి పువ్వును నిచ్చినాడే
కావి, గుండెలు గులా గులా మంటున్నవి. సత్యనగ

రికి రావండా ఉండలేకపోయినాడు. ఏమో! సత్య
వోటి పోయి ఏమని చెప్పినదో! గొంగవలె వచ్చుకు
చేయకుండా ప్రవేశించినాడు. ఎక్కడా పందడిలేదు.
సాత్తాగిరికి కోపగృహములో ఉన్నది. తలకు వానె
కట్టి పరున్నది; చెలికత్తె గురటి పట్టుకొని విసరు
తున్నది. మెల్లగా చేరి ఆసురటిని అందుకొని తానే
వీచ వారంభించినాడు. అప్పుడే పారిజాతపువ్వును
నంటి వచ్చినాడు; ఆపరిమళము ఘుమ్మరి వ్యాపించిన
దాగడిలో. ఏమిరా ఇది అని కన్నులు తెరచి చూచి
నది సత్యి. ఎదురుగా ఆయ్యగారు కీల వాంచి మగుడ
ముసుగిడినది. చలచల కన్నీళ్లు కొలకులవంచి కార్చినది.
వేడికట్టూర్పులు పుచ్చుతున్నది. చెమటలు కారు
తున్నది. వ్రేయికోపమును మాన్పడానికి ప్రియు శవ
కలసిన మాటలన్నీ అన్నాడు కృష్ణుడు. కార్యము లేక
పోయినది. కార్లమీద పడినాడు. అప్పు డేయువనదో
ఆ అవస్థలో ఎప్పుడయినా పడిన అవధివరకేమిలకే
నేడ్యము. ఇతరులకు చెప్పి ఏమికార్యము?

ఆ లతాంతాయుధుకన్నకిండి, జలబాతాపనవాస
వాది గురపూజాభాజనంపై తినెత్తు ఆచుపానీయు
డు, పదిత్రీకృత సత్యామానినీ పాదసరోజమృగాపరాశ
ణరమిక్కుడై “ధన్యోఽస్మి; జహూకృతోఽస్మి” అని
తన్ను చా బొగడికొంటూ, మెయి గగుర్పడవగా,
ఉద్దీపితమనృధరాజ్యప్రాసీనుడై—

“ఓ అరాకమంతలా! చామని తప్పు దండ
ముతో తీరినది. ఎంతటి ధమ్యడను! కాని, మత్తకు
పులకాగ్రకంటకము దాకి, చెల్వగునీ పదపల్లవ మెంత
నొచ్చినదో అని వామనను నొచ్చుకొంటున్నది
గుమా!” అన్నాడు. అబ్బో! ఇటుకంటి చూటలకు
టంగుతుండా, ఆ భామ? ఆ మానినీతిలక మచ్చడు,

“.....

మే యిటు దోప నిక్కి, నీ

డిన కశపంక్తిఁ బల్కలు ము

డినెడదోపుయఁ, వై చెలంకు గ్ర

క్కనఁ జవదోయిఁ జేర్చుచు, మె

గంబున లేకెయరంబురింప, జం

కెన నెటియాపు చూచి, పలి

కం జలితాధరపల్లవాగ్రయై”

ఏ చిత్రకారుడు చిత్రముల దీమనోహర
మాందరిశేషమును? చిత్రకారునికిని, కవికిని గల భేద
విక్కడనే ఉన్నది. చిత్రకారుని వర్ణము ప్రథమిత్ర
ముల శిల్పము చేస్తుంది. అతని తూరిక గతివిధము
ప్రథమ కల్పించినా అది ప్రథమతయే. ఆవర్ణము
కొన్నాక్షర ముడిపోతుంది. కవి ఉపయోగించే వర్ణము
లక్ష్మిని కావు; అది అమరాగవర్ణవర్ణములు; అక్షర
ములు; అవర్ణవర్ణములు. కాలముగాని, చేతముగాని
వానికి వికారము గల్గింపలేదు.

ఆ కృష్ణార్పణములో శతకైవల మనోభావ నిరూ
పణము చేయ సాహించి, కృష్ణకృష్ణ దైవ కవి నాది
తిమిస్తున్నా. అతనికి ముందు, అరసికాలములో, అరసి
తరువార కూడా కవులు తప్పేదొకమైన ఆవర్ణము మాట
లలో చిత్రం ప్రయత్నించినాడుకాని, తిక్కన
తప్ప మరెవ్వరున్నా ఆ యత్నములో నెగ్గలేదు. కీచ
కావమారితోప దాపది భిముని తిక్కనారమునకు
పురికొచ్చే ఘట్టమీ తిక్కనా చేసినది; ఇంకా ఎన్నో
ఘట్టాలున్నవి, తిక్కనభారతములో, శ్రీ మనోభావ
చిత్రము అగర్వభాగముగా చేయబడినవి. అట్టి
చిత్ర ప్రతిభను చేసినదే తిక్కన యిక్కడ చూసిన
ప్రతిభ కూడాదు. శ్రీ హృదయము గుట్టుగుట్టు
పెంతగా అవగతము చేసుకొన్నాడు తిక్కన్న!
వానిని మాటలలో చెప్పడము సామాన్యము, తిక్కన్న
వంటి పుట్టుకవులకు తప్ప?

అనవలసిన మాటలన్నీ అన్నది సత్య. కృష్ణుడు
క్షత్రియ సేనువలె కిక్కుగుమనముండా దీర
కొన్నాడు. అతని పెదవిమీద చిరువ వ్యామనమున్నది.
ఒప్పుకోలేకపోయిన దామె; మది మాటలాడలేకపోయి
నది. “నను పెద్దదిగాఁ జూచితివి?” అని ఏడుపు
మొగము పెట్టినది. ఆ ఒక్కమాటలో ఎన్నెన్ని
భావా లిమిడి ఉన్నవి! — దుక్కిణిని గొప్ప చేసినాడీ
అని మచ్చరము; తన్ను కలచలేదే అని ఈము; నలు
మదిలో నగుచాటు కలిగినదే అని లజ్జ; ఇతని యాలము
గానే కదా తన కిట్లయినదని కోపము; ఇంత చేసి కూడా
తన్ను వేరొకోకము చేయదానికొ యిప్పుడు వచ్చినా
డనే ‘అది యొక’ భావము; ఎంత మొండిబండ తన

ప్రియుడని అదేమోభావము; నీని కల పెడమకాంతిలో
తన్ను నా మొండికపడి పోవండా, “అయ్యో! నీపాద
మొంత నొచ్చినదీ!” అంటాడీ, నీని నేను చేయవలె
ననే విదిత్య. ఇంకా ఏమేమిభావా లున్నవో
ఆ మాటలో! — ఇన్నిటిలోను సర్వవ్యాపియై
అంతటి మహారాజు సత్ప్రభవము పుత్రికయై, ఇం
తటి యదుశేఖరున కిట్లాడె, అతిపి! శ్రీ మసర్వస్వమని
మనము కొండెక్కి ఉన్న తనకా ఈ అవమాన మనే
దైవ్యము, అభిమానము, అపొంభావము, గర్వము,
గరువతనము—ఇవన్నీ కలిగిన మహాభావమున శేమం
టాలో మన ప్రత్యేక్షలు చెప్పారీ— ఆభావము నిండు
కొని ఉన్నది. ఆమె అంతర్భావము అయినది; అవనత
ముఖి అయినది; ఘనతర గడ్డదికా నిస్సవము తప్ప
మరి మాటలాడె శక్యముకాలే దామెను? మాటలలో
బయలుపడక నిలిచిపోయిన ఆ ఉత్కట భావసమ్మేళ
ము ఏడుగు సరిగమించినది. ఆమె “ఈ
మనః బుట్టి దెందమున పొచ్చిన శోకదానలంబుచే
గాలిలి” యేడ్చినది. ఇంకా ఆమె అంతర్భావముగానే
ఉన్నదా? కన్నీ నేనుయినా కాదుతున్నవా? మనకు
తెలియదు. పంకజక్రిపభుమైన ఆమెమొముపయి
కవి చేలచెరం గడిచాడు. “బాలపల్లవగ్రాస కసాయ
కం కలకంఠ నహకల కాకలిస్ససి” మాత్రము మనకు
వివరింపబడుతున్నది ఆ ర్వని పారిజాతవృక్షములు భూమి
పై ఉన్నంతకాలమున్న ఆంధ్రులకు వివరింపబడుతుంది.

ఆంధ్రవానియ్యయిలో ఇంకా కొంతమంది నాయి
కలను కొండము కవుల చేర్చిందివారు. ఈ మధ్య ముద్దు
ఏడుమాత్ర మెవ్వరికిన్ని పట్టుపడలేదు.

సత్య ప్రక్కకు పోయి చేయవలసినదా?

ప్రాణవిధు కట్టెరుట ఏడ్చినది. కృష్ణు డయితే
మాత్రము — మహనాగోపాలు డయితేమాత్రము
తట్టుకోగలదా, అబలలకు చరమాయుధముగా సృష్టి
కర్తకల్పించిన ఈ విశ్వాత్మనిర నిశ్చింకాపోతి!
అతే దున్న పాటుగా చరితలబడినాడు. సంపూర్ణ ముగా
ఆమెకు వకు దైవోయినాడు.

“ఓ లలితేంద్రనీలకళ

లోపమైతేక! ఇంతవంత నీ

కేల లతాంతరమున

కేంగలకే? విను-నీకు చేతత

కేల వసంతు సాధ్యి అని

కేల బలమాదను: డెల్లివచ్చినకే

దీలవడంగ: దోరి, యిట:

చెచ్చెద, నిచ్చెద పారివారమున."

అన్నాడు. రండి చూతాము— ఆ వాడులోచన కేల వసంతులోన: బలవ చెదెల్లు చెంగలవ కొలదికలన, పరవకర్పూరకదలికాతరులవడుము: చెరటిచెట్టుగా వాటిస్తాడు పారివారమునను సత్య విధేయుడు కృష్ణుడు.

అయితే, కృష్ణునికి మాధ్యమికపూర్వము కావలెను, భోజనము కావలెను. భోజనాల చేత కను కొని వచ్చినాడు వారడుడు. ఎందుకయినా మంచి దని మొక్కిన దతనికి సత్యభామ అక్కడ దుక్కిన నట్లా ఆకర్షించిన ఈ మనిష్రుచ్చు ఇప్పుడు సత్య చేసుని దీనిస్తాడు? ఏ ముగము పెట్టుకొని మాట్లాడు తాడు? అయినా దీనిందినాడు, కృష్ణుని పురికొల్పినాడు, యధ్యము చేసి అయినా పారివారము నిండ లోకముమంచి తెమ్మరి.

సత్య రహితవా లాడిపోతున్నది ఎప్పుడింద లోకానికి పోతామా, ఎప్పుడు పారివారమును తీసుకొని వస్తామా అని. కాని, సాయంకాల మయినది, వీరటి పడినది, చుక్కలుపాడినది, చంద్రు డుదయించినాడు, వెన్నెలలు నిండుకొన్నవి, తెల్లవారుతున్నది. కృష్ణునికి మేల్కొలుపులు పాడివారు. తెల్లవారినది— అబ్బా! ఎంతసేపు పట్టినది తెల్లవారడానికి!

ఇక ప్రయాణసన్నాహాని కెంత ఆలస్యము! దారిలో ఏమేమో చూపుతున్నాడు సత్యకు కృష్ణుడు. ఆమెకు వాటినిద మనసు ఉంటేనా?—తుదకు ఇంద్రలోకము చేరుకొన్నాడు.

ఏమిటి కృష్ణుని చాడప్రము! ముసలమ్మ అదితి దగ్గరకు ఎందుకుపోవాలి? ఎంతచేతనయినా ఆమెకుం డలములను పంపించితేనే ఆమెకు చేరతా? అముసలిది ఉరకుంటుందా? గొణగారి, పొగదారి, దీనించాలి.

తరువాత వైజయంతములో నిడిది. ఎంతెక్కు కావాలి ఆవైజయంతము? ఎట్లయితేకేమి వందనవనములో చేరివారు. తిన్నగా పారివారమువద్దకు పోనూడమా? ఊహా! తిమ్మన్న వారిని పోనివ్వడు. ఆ వందనవనకోర్క మనకు తెలియకపోలే ఎట్లా?

తుదకు పారివారమువద్దకు చేరుకొన్నారు. వానంతట అదే ఊగవారంభించిన వాచెట్టు. వేళ్లతో పెకలించినాడు; గరుత్మంతుని పిల్లమీద పెట్టినాడు. దాని మట్టుపట్టునున్న లతులకూడా దానితో చిక్కుకొని పేయన్న వస్త్రామంటని. గరుత్మంతునిపిల్లమీద పోటులేదు. వాటిని విడదీయడానికి కొంత ఆలస్యము!

చేస్తూ ఉన్నది దొంగపని. అందులో అధిగగా వచ్చి, గొప్పగౌరవము పొందినవాడు చేయవలసిన పని కాదు. పెండ్లాయుడుద్ద తీర్చడానికి చేయవలసినవచ్చినది. చేయకపోలే ఆయమ్యకల్ల తెల్లవారిలేస్తే, పొద్దు గ్రుంకులే ఎన్నెన్ని బుగ్గపోటులో! ఎన్నెన్ని పొద్దు పుమాటలో! ఎన్నిరట్టులో! ఎన్నిరవ్వలో! ఎన్ని ఏడుపులో! మద్దు ముద్దు ఏడుపులే అనుకొండి— ఆ యేడు పెప్పడో ఒకపారి అయితే వాసుంటుంది కాని, ఆడుగడుగునూ ఏడుపే అయితే? ఎంతకృష్ణు డయితే మాత్ర మెట్లు కట్టుకోగలం? కాని, చేసేదొంగతనము వల్లదల్లగా చేయకూడమా? ఏమిటి అల్లరి? ఏమిటి చప్పడు? తమ ప్రభువుకమ్మడుగారయితే మాత్రము—ఉద్యావవనపాలకు బారకొంటారా?

ఉరకోలేదు. "ఓయయ్యా! ఏటి నేస్తున్నా వయ్య అక్కడ? మీ వాడిన కిచ్చినాడయ్యా మీ యన్న ఆచెట్టుని! ఆన పెట్టియ్యవయ్యా!" అని శేక లేసినారు. కృష్ణునికి కన్నములోని దొంగకు లేలుపట్టినట్లయింది. గుక్ చతుమని, స్రుక్కుమిక్కవకుండా ఉరకొన్నాడు. "ఏమండీ, ఉరకొంటారేమి? పోనీ, నేను మాట్లాడతానుండండి" అని అంకించుకొన్నది సత్య. ఆమె చెందోవమాపులు క్రేళ్లుదాటుతున్నవి. చక్కగేదల జాటు కొంగు సవరిస్తున్నది. వీడినకొప్ప పల్కలుం లేవడ దోపుతున్నది. చిరునవ్వుకూడాను. ఎంత వైర్యము! ఎంత పాపానము! ఎంత గడిచేదనతనము!

“వినుఁడు మరేళ్ళరువనపాలకులు! వార్షిక బొడ
మిన యాదివ్యభూరుపామునకు ఇంద్రుణి యెవ్వతె,
ఇంద్రుఁడు నెవ్వరు? తోడి ఇందరవ, కాస్తుధమును
ఎవ్వఁ డధిపుఁడై ధరియించె నతఁడే చేకొనుఁగాక,—
తెకలేర యిదియేమి ఒకరిసామె? ఇద నాదు విధు
నిచే నీదవావ్యవగంటు నొడియించుకొని యేగుచున్న
దాన!—పలుకు లేటి? తా నీరపత్నియేని, మీశవీ
దేవి తనదుప్రాణేసుఁడైన మఱువు విటఁ బంపి, సత్య
భామావిధేయులన నురలంగఁ గొనుటేపో వాని
తనము” అన్నది ఆ మాదివి.

నిర్భాంతపోయినా రా వనపాలకులు. పరుగున
పోయి చెప్పివారింఁగెను. ఇంద్రుడున్న నిర్భాంత
పోయినాడు. ఎక్కడనయినా ఉన్నదా, అన్న యింటికి
వచ్చి, మన్నపలుపొంది, మఱుగా భోజనముచేసి, ఒక
రాత్రి నిద్రచేసి, ఎవ్వరితోనూ చెప్పకుండా, అడుగ
కుండా, సాడగకుండా, ఒకకంచమో ఒకముంతో
కాకుండా, కల్పవృక్షమునే దొంగతనముగా ఎత్తుక
పోవడమా? ఎంత నుండెలతీసిన పరి!

ఇంద్రుని పురములోని వారు, “నీయనుజమ్మ
డిగ్, సఖుఁడ నీకని యింటికివచ్చి, బంధులై గేయవిరో
ధిచే నత్తుడు లేజము అన్నియుఁ గాంచి, చేత నవస్థా
యము పారిజాతపారణంబునఁ గృష్ణుఁడు! మంచి
యట్టు మారా!” అనుకొన నారంభించినారు.

పోలోమి మొగము చిన్నచేసుకొన్నది. ఆమె
నోచార్చినాడు అమెప్రాణేశ్వరుడు. ఆరెని! వేయి
కన్నులన్ను జేవురించినవి. సుధర్మకు వచ్చి సింహాస
నముమీద కూర్చుండి దిక్కలకులను— ఇంకొ యుద్ధాని
కవారదు కావలెనో అందరినీ పిలిపించినాడు. జరిగిన
సంగతి చెప్పినాడు. యుద్ధసన్నాహాలు చేయం
డన్నారు.

అయుద్ధసన్నాహవర్గములోను అంత ముద్దు
లాఁకవలెనా తిమ్మన్న? ఆ చల్లఁచాసర్గరచన, ఆ
కకాదృష్టి నిరుపమానములు. మరి యే కవికిన్ని పట్టు
పడలే దానెట్లు.

అదేవయోధుల సంగ్రహ మేమని చెప్పవలెను?
తల్లడలం బల్లింపకయ నెప్పళంబున నెక్కంటో

తున్నారు. ‘కృష్ణుడు! కృష్ణుడు! — పారిజాతము!
పారిజాతము!—ఏమి, ఏమి? — ఎక్కడ, ఎక్కడ?—
ఇది నాఆయుధము! ఇది నాఆయుధము. చూత్!
చూత్!’

తుండాలఘట లకొలనిద్ర పోతున్నవి, ఎంత
పొడిచినా లేవవు. నుజ్జాలు తమమీద పల్కాణములను
జేయనీయవు. ఒక అమృతాంధముడు కల్పవృక్షసంహార
మత్తు డయి, ఇంద్రనీలమణి పుంధములో తన నీడను
యాచి, ప్రతిపీరు డని శ్రమించి ఖడ్గముతో కొట్టి
నాడు. అఖడ్గము విరిగినది. అవిరిగిన ముక్కనే పట్టు
కొని వాడు బయలుదేరినాడు. ఒకని వింటివారి కార
ణము లేకుండా తెగిపోయింది; అవారి లేనివింటికి పట్టు
కొని బయలుదేరినాడు వాడు. మరొకడు విల్లెక్కు
పెట్టబోయి చేతగాక, దారిని విడిచి ఒకకత్తి పట్టుకొని
సాగినాడు.

వీరిమాట కేమిగాని, యీ వంక దేవతల అవస్థ
యాదండి! ఒకడు బయలుదేరుతూఉంటే, తనసతి
‘పోవద్దు, పోవద్దు’ అని పాదాలు పట్టుకొకాడుంది,
పట్టుకోలేకపోతుంది; బాహ్యగర్భదితో ‘పోకు,
పోకు’ మంటూఉన్నా, వాడు పోతూఉంటే నెయ్యి
పుంబడనుయాత్రుల నతనిచెంబు నంటి కొంతదూరము
పోతుంది.

ఒక దేవయోధునికిన్నీ అతని ప్రేయసికిన్నీ
చాలాకాలమునుందిన్నీ మాటలు లేవు; ఎందుకో
కోపమువచ్చిన దామెకు. ఎన్నా శ్లేయిందో అత
దామెనుకొగిలించుకొని! ఇవ్వ దెతదామెవద్దకుపోయి,
“ప్రియే, యుద్ధానికి పోతున్నాను అనన్త యివ్వవలెను”
అని ప్రార్థించినాడు. “అయ్యో! వాధా! యుద్ధానికి
పోతావా? పోయిరా” అని తానే అతనిని కొగిలించి
పంపించింది.

“నీవున్న యుద్ధానికి వెళ్లుతావా? ఇంటి
యుద్ధములోనే గెలువలేనివాడవు, దురియుద్ధములో
నీవేమి గలుస్తావు? చెల్లవద్దు, నిలు!” అని ఒక అమృ
మిటారి అడ్డుపడిన దొక యందగానికి. “చూచూ
నన్నుపోనీ! నీకు గరుత్మాంతుని బంగారు ఈకలను తెచ్చి
నీచేవిసంతున కర్ణపూరముగా చెరువుతాను” అ
అంటే విడిచిపెట్టిన దామె అతనిని.

యధ్యక్షునిపది. ఇంద్రు డోడివాడు, అతని పరా
యధ్యక్షుడు కృష్ణుడు పూల చెండువలె పట్టుకొన్నాడు.
“తమ్ముమా! ఈ పారిజాతము నీ పెరటిలో ఉంటే
ఒకటి, నా పెరటిలో ఉంటే ఒకటివా? తీసుకొనివెళ్లు
బాబూ! నా సురదలియిద్దు తీర్పు” అన్న డింద్రుడు-
లోలోపల నుములుకొంటూ, సత్యపంతులు పెట్టినది.

* * *

సాత్త్వికత వనపాలకులతో అన్న మాటలు
చెవిలో గింగురుచుంటున్నవి. ఈ కమ్యూనిస్టు, సోష
లిస్టు సిద్ధాంతమునే ధీమ దొకప్పుడు సాగంధికపుష్ప
పారదార్థము పోయివ్వకు ప్రతిపాదించినాడు.
అక్కడ మగవాడు, ఇక్కడ ఆడది. అక్కడ బ్రాహ్మ
ణీసము, ఇక్కడ సత్య త. ణీసమే. కాని, ఇటువంటి
సిద్ధాంతమును తిమ్మన్న ప్రతిపాదిస్తూఉంటే, కృష్ణ దేవ
రాయ జేతునుకొని ఉంటాడో! కావ్యములో గనుక
ధయము లేదనుకొన్నాడు కాబోలు.

సత్యవ్యభావము మంచిదే. కల్పవృక్షమును తన
పెరటిలో పెట్టుకొని ఏమి చేసుకొంటుంది? తెల్లవారి తే
రాలిపడుకొని నువ్వులుతిప్పులుగా పువ్వులు చెట్టుమొదట.
తనకొవ్వన ముడుచుకోగా, దండలు కట్టుకోగా, కరు
వులమీద పరుచుకోగా, బండ్లకొద్దీ మిగిలిపోతది. ఇత
రుల కివ్వక దానుకొంటుందా? కాని, తనచేయి మీదుగా
ఉండాలి, అంటే ఆమెపంతులు. పంతులు చెల్లగానే
ఆమె వివయవతి అయినది. ఆమె, “కల్పవృక్షము క్రొవ్వి
రులో కనకపాత్రములం దగ నించి యిచ్చెవా యవములు
రుక్మిణీ ప్రభృతుల సనకుల వదియూలువేలకుకా.”

* * *

కృష్ణుడు పారిజాతాపహరణకావ్యములో నాయ
కుడే కాని, ఆ చెట్టి నాయకుడో నిర్లయించుటలే
కున్నది. నారదుడు కనుసన్నచేస్తే రుక్మిణీకి పువ్వు

నిచ్చివేసినాడు. సత్య ఏమనుకొంటుందో అని అక్క
డకు పరుగెత్తినాడు; మంచిగారతము పొందినాడు.
ఇంద్రలోకములోనికి భార్యనులేని వెంటపెట్టుక
పోయినాడు-అందరిచేతా మాట లనిపించుకొన్నాడు.
కుడకు తన భార్యయే తన్నొక సన్నానికి దావము
చేయడానికిమాదా ఒప్పుకొన్నాడు.

ఈ కావ్యము పారిజాతాపహరణము కాదు;
పత్యానిజయము.

* * *

తిమ్మన్న పలుకులు సరిగమపథనిస సంజ్ఞ స్వరం
బుల మహతి విధివాదయనిహతి మెరయున ట్లున్నవి.
అని తేనెలుట్టిపడుతున్నవి. అది బాల వల్లనగ్రాస
కమాయ కంఠకలకంఠవధూకలకాకభీష్మవలు. సరపా
లాపములు. వివోదకధల నుపకరించెవి. కిన్నరకంఠ
నిర్గళితిములు. ఆపలుకులలో అంధ్రవాణీ వీణ మీటు
తున్నప్పుడుకదలిత కంఠములు ఘల్లుఘల్లుచుంటున్నవి;
ఆమె హేళులాలీల రత్న కింకిలులు మెరుకున్నవి.
ఆమెధరించిన దువ్వలు- సంస్కృతాంధ్రముల,
సంస్కృతాంధ్రపు సమాసఘటన- షేర్ షేరుంటు
న్నది. ఆమె కాలిశ్రేణ మట్టియల మోతలు శ్రవణ
సుధగముగా వివవస్తున్నవి.

కాని, తిమ్మన్నకు సహజభావలగ్నము కదల
లేదు. అప్రదిగ్గజములలో తోడివారు తనగ్రంథమువకు
కావ్యత్వము సిద్ధింపలేదని యొక్కడ ఆక్షేరిస్తాలో
అని కావలసిన వర్ణనలన్నీ చేసినాడు. ప్రతివర్ణనలోనూ
అతని ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము ప్రతిఫలించున్నది. కొంచెము
శ్లేషచవికూడా చూపినాడు. కుడకు చిత్ర, బంధకవి
త్వములలో తనకుగల నేర్పునుకూడా ప్రదర్శించినాడు.
తానుకూడా లాక్షణికవి నని పండితులచేత నదిపించు
కొన్నాడు.

నవయుగసాహిత్యశయము

కళకును, శాస్త్రమునకును చుట్టపుచుట్టులు లేవని కొందఱి మతము. కల్పనమునకు, భావనాశక్తికి, హృదయసంపదకు, మండరసంకలనమునకు, ఆత్మచేతవ్యవస్థాపకమును చేయింపజాలు కాళలమునకు, పుష్పి శక్తికి సంబంధించినది కళ. శాస్త్రమో? షేధాశక్తికి, యోచనమునకు, నిశితపరిశీలనమునకు, పారిశ్రామిక ప్రజ్ఞకు, విభాగపై పుణ్యమునకు, శౌతికమూలాది మృగరామునకు సంబంధించినది. కళ పండితులను, పామరులనుకూడ అలరింపజాలును. శాస్త్రము పండితులకు మాత్రము బోధపడును. రెండింటి దృక్పథములు ప్రత్యేకములే యైనను రెండింటికి వైరము కలదని తలచుట లేదు. శాస్త్రవిధులను నీడీకిబట్టి కళోపాసనమునకు కడంగునాతడు తన ఉద్దేశ్యమును ఉద్దిశింపి నకుపజాలును. సక్రమమార్గమున పోవు భౌతికశాస్త్రము కళకు నిక్కముగ చేదోడు కాగలుగును. ప్రపంచచరిత్రలను పరిశీలించినపుడు మన కన్న దృష్టాంతములు అగపడును.

పదునేనవశతాబ్దాంతమునుండి మైప్పుయొక్క ప్రాధనము విశేషముగా విజృంభింపసాగినది. ఉదాత్తమైన భావోద్వేగము మొకటి బోధాభివృద్ధియైన అప్పటి నుండియే ఆరంభమైనది. నావికుల నిత్యకృత్యమున చేదోడగు దిక్సూచి (Mariner's Compass) నిర్మాణమైన నీదప ఓడలు నిరసాయముగ మార్గప్రదేశములకు పోవుటకు

చక్కని వీళ్లు ఏర్పడినవి. అచ్చయంత్రమును తేక్కుటవీధినించినయంతరము గ్రంథప్రచురణము విరివియైనది. భౌతికముగ యూరపుఖండము అభివృద్ధిపడినది. ఎలిజబెత్ కాలములో డ్రేక్, వోకెస్టరు మున్నగు ఆంగ్లనావికులు అమెరికా మొదలైన ఖండములకు పోయి తమసీమకు అతులైశ్వర్యమును చేకూర్చజారిరి. ప్రతిభాశాలులైన ఆంగ్లేయులు — వాల్టర్ శేలే ప్రభృతులు — విశేషమార్గము పయనించి తమలేఖనాలకు నవ్యశక్తి నొసగజారిరి. ప్రతీటి ప్రపంచమున ఆంగ్ల దేశము సర్వతోముఖమైన అభివృద్ధిగాంచి, అనర్థమైన ప్రళయిని పడవినది. ఆ సమయముందే స్పెన్సర్, షేక్స్పియరు, బెకాంబాకా, బ్యామంట్, స్టెచ్చర్, సిడ్నీ మున్నగువారు ఆంగ్ల ప్రభావమును ప్రస్తుతించి, ఆంగ్ల భారతికి ఆత్మార్థములై, అమూల్యములైన అలంకారములను సమర్పించిరి.

భౌతికశాస్త్రాభివృద్ధివలన స్థల కాల ప్రతిబంధకములు దుర్లభమైనవి. నేడు ప్రపంచమంతయు ఒక్కటయ్యెనుకలె మన్నది. ప్రపంచజాతులు, ప్రపంచమతములు, ప్రపంచచరిత్రలు, ప్రపంచసాహిత్యములు పరస్పరపరిచయమును పడవినవి. ఆర్థికముగనే కాదు, రాజకీయముగనే కాదు, ఆధునికయుగమున మైఖానిక

యుగ గూడ ఏ జారియైనను ఒంగ్రైతు ప్రభుకును కడపజాలదు.

పృథివిలో తలయెత్తిన ఈ యుక్తుతాభివృద్ధిదిన పెడమొగముచెట్టి, చేతులను, కాళ్లను ముడుచు

శ్రీ జొన్నలగడ్డ
సత్యనారాయణమూర్తి

కొని మనుష్యు డనిపించుకొనగలవా డెవ్వడును నేడు లేడు.

పైన్పుయొగమందే బ్రంబరీను కడియాల ప్రసంగములను వినుచున్నామకదా! ఇట్టి ప్రసంగములను ఒక్క యువూర్తమందు ప్రపంచవాసులెల్లరును వినుటకు అవకాశ మేర్పడినది. తమ యింద్రియం దుండియు, పుడమితో అంతరంగికమైన వియ్యమును గలిగించుకొనుట కెట్టి తరుణము చేర్చివ్రాచి యొచ్చును. అపూర్వమైన ఈ యవకాశమును పురస్కరించుకొని పృథ్వీవాసులెట్టి విజ్ఞానము నలవలచుకొనగలరో యూహించుదు.

తిక్కవాడుల కాలములో ఒక శిల్పినిండి మఱొక శిల్పిని పోవుటకు ఎంతో సమయ మయ్యెడిది. ఏ పయనమునైన నాడు రెండెట్లబండియే కర్రలనుయ్యెడిది. రాకపోకలందలి కత్తములు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములందును తలనూపినది. గ్రంథస్థాంశములు రాజులకును, రాణులకును మాత్ర మేకాని పామరులకు సంబంధించనియట్లు తాళపత్రగ్రంథములు పామరులకు దూరస్థములై దురూహ్యములై యుండెను. మఱొక వాటితో, మఱొకసంఘముతో, మఱొకభాషతో, మఱొకసంప్రదాయముతో జోక్యము కలిపించుకొనుటకును, పరస్పరసంపర్కముకలన పరస్పరాభ్యుదయమును కనులజూచుటకును ఎట్టి యవకాశము నుండెడిదికాదు. నేటిసంచలనమునగుడ నాటివలె నుండ నిచ్చుగించు పెట్టిచెట్టయో తలపోయుదు. ప్రపంచభాషాసమ్మేళనమున శాంధ్రభాషాయోగము అన్యక్షణికము నలంకరింపవలె ననిన శాంధ్రభాషాసేవకులను, భాషాపతితలును తమ దిడ్డిగంఠలనుండి వెడలి యితరజాతులలల ముందంజ వేసి నవ్యమార్గముల నావిష్కరించితిరవలెను. అనేకవాఙ్మయములతో పరిచయము కలిగించుకొనవలెను.

ఒకప్పుడు అరగాహమునకు అందని అంశములు ప్రస్తుతసంచలనమున కరతలామలకము లగుచున్నవికదా! సన్నిహితపరికిలనమునకును, ప్రత్యక్షానుభవమునకును అందని విషయములు గూఢమతమున జేరుచుండెడివి. నిన్నటి మిస్ట్రీజిమ్ నేటి నైస్ అగు

చున్నది. కన్నులెరుట గానబడిని అంశములను కపింద్రుడు ఊహాప్రపంచమున విలీకించువాడు. ఊహకు, భావనమునకు, కల్పనమునకు మాత్రము అందజాలు అంశము లెక్కి నేడు అోచన గోచరమై, సన్నిహితానుభవమున ప్రవేశింపజాలుచున్నది. ఊహాసాహితీకి అందచందములను, ఇంపుసాంపులను, ముద్దుముచ్చటలను, సౌందర్యమాధుర్యములను చేకూర్చునని యెఱుంగుదును. కాగి, కేవలము ఊహాప్రపంచమందే రెక్కలు కట్టుకొని యుగయుగాదును, అనవరతము మేఘదూరికలందు మెఱపుతూబోదులతో ఉట్టుత లూగునాడును పర్యయమునకు దూరస్థులై తమ వారికిని, తమ ప్రపంచమునకును కొలుగానివారై యుండురు. కళోరవత్యమునుండి కదలిపోక, ప్రత్యక్షానుభవమున అరితేజిన రచయితమాత్రమే పర్యవేంది పితములైన రచనలను సృష్టించి, సాహిత్యకళకు వన్నెదెచ్చి, మనమ్యతేవిశిమందు నవ్యరచయలను తోక్కిల్లించును. ప్రస్తుత సంచలనములోని సౌకర్యములను చేబట్టు గడుసరి పూర్వోక్తమైన భాగ్యమును తనవలె మొనరించుకొనగలడు. అంతియే కాదు, తన తేభనీప్రాధనమును పురస్కరించుకొని, తన వదఃకాళలమును ఊతేజీకొని, తా నందిన సాభాగ్యమును పర్యవేదికలకు ప్రసాదింపగలడు. సాహితీసేవయందలి మహత్త్వ మెట్టిదో ఊహించుదు. రాజకీయచేత్రగాని, అర్థశాస్త్రపరిష్కారగాని పుట్టకయున్న సృష్టికర్తల సహాపాతియై, సాహిత్యోపాసకుడు తోచివాడు. ఇత జేమాలు నన్న నేమి, ఎందు నిలిచి ప్రసంగించిన నేమి, ఈతని నుడువులు పర్యవేదికలందును, పర్యయగమలందును ప్రతిస్పందించును. ఈతనిని గుర్తింపనివారు నిడురించిన నేమి, దిక్కమినులు పీనిమోల వంగి జోహా రాసరించి, వీని రచనలకు నివాళు లర్పించును. సాహిత్యోపాసకుడు ఒంటెత్తుబ్రతు కీర్చువా డని వలుగు పాపి జగతిలో నేకడనైనను లేడు. భవపరంపరలందు తేరించి తానందిన కత్తిని, తాను పడిన అమభవమును ప్రజారికి చేకూర్చి, పరాధజీవితమందును, ప్రజాప్రయోదమందును స్వీయాభ్యుదయమును గాంచి యాతడు ప్రాప్తలాభముదిరిస్సాదయ డగును. తా నందినదానిని తనలోనే 'స్వాహ' గావించుకొనువాడు సాహి

తి నూర్చుకొన్నది యందును. తానందిన ఆమృతమును ఆస్వాదించగల పరితలకు భారవోసి యారదు ధన్య పగును. సాహిత్యవిద్యనుగల్గెన బహుళ పట్టణవాసులను గురించి నేనేమియు బలకనొల్లను. పల్లెపొదయమును తొచ్చి, పల్లెజీవితములను పరిశీలించితిరేనీ, ఒకప్పుడు ముముక్షు హృదయములనుండి వెదకిన భావసూక్ష్మకణములు నేడందు నిలిచి, వానిని పునీతములు చేయుచున్న వని గ్రహించగలరు.

ఒక్కొక్కటికి ప్రత్యేకమైన భావశబలత యుండును. ఇది దేశసంప్రదాయమునకును, వైజ్ఞానిక సంప్రదాయమునకును సుబంధించినది. తన మతమునకును, తన పద్ధతికును, తన విశ్వాసమునకును, తన నీతికును, తన కష్టమునకును, తన వారాధనామునకును అనుకూలమైన ప్రకృతిని, చరిత్రగ్రంథమును మానవుడు తనయందు కృత్రిమ గావించుకొనును. దేశభక్తి యనినపుడు సర్వతోముఖమైన దేశవిజ్ఞానమును, దేశసంప్రదాయమును అం దిమిడియున్న వని మనము గ్రహించవలెను. నన్నదిగిరిరా, దేశభక్తుడు కావినాడెవ్వడున లేదనియే వచించును. తన తల్లిని చూచినపుడు, తన తల్లి కేరు వినినపుడు, తన తల్లిమాట చెప్పబడినపుడు, తన తల్లి ప్రకృతి కెట్లైనపుడు ఎవ్వని హృదయము దేవభామినివలె సృష్టియు చేయుదు? తమ యువభవములను తన పలుకులందు కృత్రిమతయి కాళల మెల్లరకు లేకున్నేమి? రాజకీయసరిజ్ఞానమే, ఉపన్యాస కాళలమే, కారాగారప్రవేశమే దేశభక్తి యం దిమిడియున్నవని తలచుట తప్పు. చేత గరవాలమును పూని తమ నీనుయందలి హృదయత్రైపుమరమున పొల్గానని మిల్లనకపించుడు దేశభక్తుడను గానని యుభించినాడా? దేశార్థము లేఖని బూని, అంధుడై, పవిత్రమైన తన కర్తవ్యమును తెలిపి ఈశ్వరకటాక్షము వందితినయి కదా ఆమనీషి విశ్వసించినాడు?

మన దేశమున ప్రస్తుత సంచలనమందలి భావశబలత ఎట్టిదియో తెలిపితిని. దీని మీదైన కార్యసఫలతపై దృష్టినిలుపుట మన ప్రస్తుతకర్తవ్యముకదా! దేశాభ్యుదయమును కాంచించు అసంఖ్యాకులు మన మాతృభూమియొక్క మహత్త్వ మెట్టిదో

యెఱంగవలె నని విక్కిరి మక్కికపడుచున్నామి కదా! ఈమహత్త్వము మతచారిత్రక నైసర్గిక సాంఘిక జీవితమునకు సంబంధించిన దని తెలుపుట చరిత్రకచర్యగా చేయగును. భరతఖండము సమస్తభూవలయముయొక్క సంక్షిప్తరూపము. వసుంధరలోని శివోష్ణ క్షితులనుడు, మతములనుడు, వాతలనుడు, నెప్పశేల సమస్త పరిస్థితులను భారతావనియందు కలయుచున్నవి. ఇందు సంచరించినపుడు మనుష్యజీవిత మెన్నెన్ని కాళలలో, నెట్లెట్లు ప్రవహించుచున్నదో గ్రహించబాటుదుము. ఇట్లు సంచారము చేయు భాగ్యము వా కలవడెను. నేగాంచిన దృశ్యములను పాశకులకు చూపుటయు, నేనందిన ఇంచుక వైజ్ఞానికాభ్యుదయమును ఆంతరంగికముగ వారి కొన గూర్చుటయు వాయాళయములు.

గ్రంథపతనమువలన మన దేశమునకు సంబంధించిన వైజ్ఞానికాంశములను హృదయస్థము లొనరించుకొనట మేలే! పర్యటనమున ప్రత్యక్షమధూతి నందుట ముత్యత పేలు. పరదానధూతికంటె ఆత్మాపధూతి ఘనతరమైనది కాదా? కాని, యెరుల యను ధూతికి సంబంధించిన ఉదంత మాత్యాపధూతిక నశేకులను పురికొల్పును. ప్రత్యక్షజగత్తిని చక్కగ పరిశీలించబాలినపుడే సాహితీజగత్తియందు ముందంజ చేయబాలుదుము. ప్రత్యేకప్రపంచమందలి యాత్మాపధూతి సాహితీవసుంధరయందు జీవనములను, అవిరతముగ ప్రవించు భావసూక్తులను ప్రసంగింపవలెను. యుగములును, మహాయుగములును కలహంపలై తనదీమిట్టలులందు నీదులాడును.

ఆంతరంగికముగ పాతకమహాశయాలను మరల మహారాష్ట్రసీమలోనికి గొనిపోవ మధ్యేమియున్నాను. ఉత్తమాశయములు మహారాష్ట్రనభిమున అనంత తారలై రేజిరల్లినవి. ఉత్కృష్ట బాతీయత్వ మహత్త్వ మందు చక్కగ పరిభవిల్లినది, కివానీ, తిలకు మున్నగు మహాపురుషుల పవిత్ర జీవితములకు మహారాష్ట్రయు అటపందిరి యైనది. కనవిందొనరించు ప్రకృతికి నెలవైనది. భవతారకములైన ప్రపంచులకు జన్మస్థలమైనది. ఆహా! మహారాష్ట్ర దేశ మహిమ అనిర్వచనీయ మైనది కాదా?

—|| ఓదార్పు ||—

శ్రీ కృష్ణ కౌండిన్య

ముద్దులాడ, నీవు మొగమువాయఁగ నేడ్వఁ
బోకుమయ్య, తండ్రి బుజ్జగించు
తల్లిదండ్రు లిందుఁ దనరరు, బుడిబుడి
యశ్రు లొత్తువార లరిది యటను.

తల్లిఁ దెలియవొక్కొ? తండ్రి యున్నాఁడంచు
వచ్చువాడ వేమి యిచ్చటికిని,
వెట్టితండ్రి, తల్లిప్రియ మున్న నే తండ్రి
ఇదియు నెఱుఁగ కిందు నేడ్వ ఫలమె ?

నుదుట విధి లిఖింపఁచె నన్యూనదుఃఖ
మెంత పనవిన నాదుకో నెవరు లేరు.
నిన్నుఁజూచినఁ జెఱు వయ్యె నిండుమదియు,
చాలు నిటు వైచి పోయినవారికొకకు
వనటఁ బొందిన బా గయ్య? ఎంత పెరుఁగ
కోపగిలు దేమొ నాతండ్రి నుంత నిలుపు.

నీవా తండ్రివి స్వామీ
నీవారిని దెలియవొక్కొ నిఖిలజగతిలో
నేవారికి భారమె యో
నీవహిఁ బాల్గొవువారి నెయిదికొనంగఁ.

కంత మెత్తి విలాపన గ్రావములును
కరుగఁగా నేడ్చు నోదారఁ జేయ
వయ్య, మంచివాడవే ! బిడ్డ లందఱి నిటు
లింత యేడ్పించువాడవే ! దిట్ట వీవు.

మంచిమాట లాడ మాయబ్బ తీరదా ?
బిడ్డఁ గన్న నాటి ప్రేమ లేదా ?
ఇంకనైనఁ గనఁగ నుంకింప కోయ్యయ్య,
నృప్తి మానుకొన్న నప్తి యేమి?

సూఫీ సర్క్లె

యూలము :

అనువాదము :

రాష్ట్రవతి అబుల్ కలాం ఆజాద్

శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు

అలంగీరుకాలమునను, తరువాతను వ్రాయబడిన ఫావనీకవుల చరిత్రలలో 'సర్క్లె' అను క్షిప్ర క్రింద కొన్ని పంక్తులు మాత్రము కావచ్చుచుండును. కాని క్షుప్తములను వాచింపవలసి మహాపురుషుని జనకాలవిశేషములను గురించి ఏమియు తెలియదు. అలంగీరుకాలమున సమగ్రముగా చరిత్రను వ్రాయబడె సమకాలీనడను మిగ్లా మహమ్మద్ కాజం పూనుకొనెను. కొంతకాలపు చరిత్ర వ్రాసినదిగదా రాజకీయకారణములకల్ల వరదీ యా ప్రయత్నము విఫలమయినది. తరువాత యీ అలంగీరు ప్రవర్తికాలమున నతని యజ్ఞచే 'మస్తయిదుఖా' నుడు మిగత రం సంవత్సరముల చరిత్రను విపులముగా వ్రాసి మొదటిపదిసంవత్సరముల సంక్షిప్తకథను జత గూర్చి 'మహిసా - అలంగీరు' యను పేరుతో ప్రపంచమున కిచ్చెను. అట్టి సమగ్రచరిత్రయందును చిల్లర విషయము తెన్నియో వివరింపబడినను, 'సర్క్లె' యొక్క చరిత్రకాగ్ధ వర్ణితము కాలేదు. మిగలాయి చక్రవర్తుల చరిత్రను విపులముగా వ్రాసి, యందుగా వారంగజేముకు ముఖ్యస్థానము నిచ్చిన 'ఖాఫీఖాదు' గూడ నీ మహాపురుషుని పేర్కొన వలెన లేదు. రాజకీయకారణములు చారిత్రకుల కలయును, కథకుల జోళ్లను ఏర్పడుగా కట్టివేయునో యాడుదు !

మరణ దండన

సూఫీ 'సర్క్లె' అలంగీరు చక్రవర్తియొక్క యజ్ఞచే ౧౦౭౦ హిజ్రీ (క్రీ. శ. ౧౬౫౯) సంవత్సరమున మరణదండనకు పాశ్రుడయ్యెను. ఆసంవత్సరమే యలంగీరు మౌల్విహాదు, అస్సాము రాష్ట్రములపై దండెత్తెను. చారిత్రకు లాయుద్ధవర్ణనమునకే ప్రాముఖ్యము నొసగిరి కాని భక్తాగ్రేసరుడును, వేదాంతియు, విరాగియు నగు 'సర్క్లె' యొక్క నామమైన మచ్చ రింపలేదు. ఆ యుద్ధవిజయధ్వనములలో తలవరియొక్క కరనామకీంద బ్రహ్మైక్య మొందిన 'సర్క్లె' ముఖోద్గతములగు తీర్థబ్రహ్మైక్య వాక్యములు భవిష్యత్కాలమున నెవ్వరికిని వివరావని తెలియకాబోలు నీచరిత్రకారులు! కాని సత్యము—అదియు నింతిగూర మైన సత్యము—ప్రపంచముయొక్క కన్నుల నుండి ఎంతోకాలము దాగియుండుటకు నీలంపదవి వారయగదు. పేరుఖాన్ లోధీ తన 'మిరాఅతుల్ భియాల్' అను పుస్తకములోను, 'అబ్దుల్ ఖాదు' తన 'రియాజు మేఅరా' అను కవులచరిత్రమునందును 'సర్క్లె' చరిత్రను గ్రంథస్థమొనర్చిరి. మరికొందరు గ్రంథకర్తలగూడ విన్నంతకథను సమకూర్చిరి. అదియే యాధారములు.

వంశ చరిత్ర

సర్వద్ పర్వ యాదేశములలోని 'కామికా' పురవాస్తవ్యుడు. ఇతని వంశమువారు ఆర్యునియక జాతికి చెందిన యూదుమతస్థులై యుండిరిని చరిత్ర కాదులు చెప్పుచున్నారు. ఆకాలపు పర్వ యాదేశము వారు ఏమతస్థులైనను ఫారసీ భాషయందు సరసమైన కవితాశక్తిని చూపినటుల నిదర్శనములు కలవు. మతమునందులేపు వాదేశస్థులగు నితరమతస్థులు మహమ్మదీయులతో జాతీయసంస్కృతికి సంబంధించిన ఏమియుమునను తీసిపోనివారు. ఇస్లాంమతముయొక్క నిజ్జానకీరణములు ప్రవరించుచు, జాతిమతసాంఘిక విభేదముల నన్నిటిని తుద్దునియలు జేయుచు ప్రపంచ ముంటిటను విజృంభించెను. అరేబియా, అవిసినియా, ఈరాక్ మున్నగు దేశములందు ఎదారులనక అడవులనక, పట్టణములనక పల్లెలనక, పెద్దలనక పిల్లలనక అందఱు నాకర్షించి పౌర్వజీవమై వ్యాపించెను. ఆ కిరణప్రసారమున వెజ్యులముకాని జాతియే లేదు, వ్యక్తియే లేదు. ఎంతిరకగు కౌంతికంత మైసది ఆజాదియొక్కయు, నా వ్యక్తియొక్కయు పూర్వసంస్కారముపై వాధారపడియుండెను

ఇట్లే 'సర్వద్' ఈరాక్ యొక్క ఆర్యునియక జాతికి చెందిన యూదుమతస్థుడో, లేక క్రైస్తవుడో అయ్యున్నను, ఎలప్రాయముననే యిస్లాంమతముచే నాకర్షింపబడి యామతమును స్వీకరించెను. ఇతని చరిత్ర మెప్పువగా తెలియదు. 'సర్వద్' అను పేరుతప్ప నితని తలిదండ్రు లేవలో, పూర్వనామ మేమియో, ఇస్లాంమతమును స్వీకరించినపిదప గలిగిన నామాంతర మెద్దియో ఎవరికిని తెలియదు. వరమయోగియగు నిత హనూఫీయుడగుట, లేక యజ్ఞాతచరిత్రుడగుట సమంజసమేగదా! 'సయ్యాద్' అను పేరికటి ఇతని 'సర్వద్' అను కవితానామమునకు కొందఱు గ్రంథకారులు తికిచ్చియున్నందున, బహుశః అది యతని నామభాగ మేమో యని యనుమానము. ఇంతకన్న నితని బాల్య చరిత్రమును కాని, యితని విద్యాభ్యసనాది వివరములు గాని తెలిసికొనుటకు వీలులేదు. ఆకాలమున వరల్వీ ఫారసీ భాషలందు విశేషపాండిత్యమును గడించినవా

దనిమాత్రము గ్రంథకారు లందఱు ఐకకంఠ్యులై వచించుచున్నారు.

వృత్తి వ్యాపారములు

వాణిజ్య మితని వృత్తి. ఈరాక్ నుండి సరికులను తీసికొని యమ్మకొనుటకై హిందూస్థానమునకు వచ్చెను. హిందూస్థాన ముపుడు విలువగల సరకులకే యాలవాలము కాదు; రసకులగు మనజాలకును నాస్కారమై విలువగల మనుష్యులను దన వికాలగర్భమున లీనమొనరించుకొను శక్తియు గలిగియుండెను. పాపము, సరకు లమ్మకొన దలచి ఈదేశమున ప్రవేశించిన ఈయవకుడు తనపూర్వ సంస్కారముచే నాకర్షితుడై, ఈద్దుకొనబడినవాడే గాని కొనకు దన ప్రాణభాగమునే ఈదేశమున కర్పించి విలువలేని కీర్తిని గడించి, దన నామమును చిరస్మరణీయుగా జేసికొందునని కలనైనను దలచియుండడు గదా! భారతదేశముయొక్క మణిమాణిక్యములను గొనుటకై వచ్చి తుద కీ యవకుడు దన జీవిత భసభందారమునే ఈదేశమునకు సమర్పించి కీర్తికాయ దయ్యెను.

ఆకాలమున సింధుప్రాంతములనుండి ఈరాక్ దేశపు వ్యాపారు లీ దేశమునకు వచ్చుచుండిరి. సింధు ప్రాంతములలోని పట్టణములలో 'జత్తా' యను పట్టణ మొకటి ముఖ్యమైన దపుడు. ఇపు దది పాడుకొంప. దేశపటమున దానికి ప్రాముఖ్యమే లేదు. ఆపట్టణము ననే తొలుదొల్ల భారతదేశీయ హిందర్యలావణ్యము లితని నాకర్షించి యమ్మత్తుని గావించెను. ఇత డొక హిందూయువకుని నేమియు నానించి యతని ప్రేమా నురాగవల్లికలచే సంపూర్ణముగా బద్ధుడై నిదజాలకుండెను. ఆసఖుని లోలాపాంగవీక్షణముల విభ్రమములకు కట్టుబడి హృదయసమర్పణము నొనర్చెను. ప్రణయైకశీలియగువానికి దన ప్రేమాస్పదమును వ్యక్తియొక్క పుట్టుపూర్వోత్తరములు, మంచిచెడ్డలు, ధర్మధర్మములు విచారణీయములు కావు. అసలక్కడ విచారమునకు తావే లేదు. ఆకంటికి లోపములే కనపడవు. ఎత్తైనను ఆ హిందూయువకుని ప్రేమానుబంధమే 'సర్వద్' జీవితసాధమునకు ప్రథమసోపాన మయ్యెనని తెలియుచున్నది.

సూర్యమతము

‘ఇష్కేమహాశీ’ (భగవద్గీత) కి ఇష్కేమహాశీ (మానవశ్రేణు) పునాది యని సూర్యులును, భక్తులును నమ్ముచుండుదురు. ప్రణయజీవన మొక యజ్ఞ మనియు, నీయజ్ఞమునం దాహుతియగుటయే ప్రణయపథానువర్తి యగు పాంగుని ధర్మమనియు, నీధర్మము నిర్వర్తించ నచే భగవద్మందిరద్వారముల ప్రవేశించుట కర్హత కూడ చిక్కదనియు నీ సూర్యుల మతము. శ్రేణుమార్గము నందు గలుగు పౌదయోజ్యగజనిత పరిపాకము భక్తి మార్గానువర్తుల కవసరమగు ఆత్మసంస్కారము. ఈసంస్కారము నశేషించుచు పౌదయజ్ఞవేదన నొస గుమని సూర్యులు ప్రార్థించుదురు. ‘అత్తారి’ అను సుప్రసిద్ధ సూర్యకవి,

“వా నీకని వా నీకత యేల? వాకు వలదు;
అ నీకుని యా నీకతకేని యానపవను.
చిత్తసంకుడ్డి గోరెడు మత్తునకును
రాగసంతప్తవేదవారణమె చాలు!”

అని పాడెను. ముగ్ధనీర్మలముగ శ్రేయశీ మోహన ముఖారవిందముపై గప్పిన ముసుగు దొరంగినచో నే చిత్తముయొక్క కాంతిసౌధముపై పడునులు పడవో, యాజీవచ్ఛవచిత్తము గరలికాయలాగణ్యునిక పరిపూర్ణ మగు భగవద్విలాసము చేరితి గనగనలాలము? ఏళిథల మనకుగడు దన మధురనిశీథులను ప్రణయవీద్యస్వీలాస విభ్రమముల మననమునేయుచు గడపుట నెరుగడో, వాని కానందస్వరూపు డగు ప్రణయమూర్తిని ధ్యానించుచు రాత్రులు తపించు భాగ్య మెట్లుబ్బును? ఏగరో పమాతుడు దన ప్రణయనీధానము నెల్ల శ్రేయసియొక్క మదగజ గమనగర్వితచరణద్వయంబుపై సమగంబు జేయ లేడో, వానికి నాత్మమత్త్యహంభావరూపములగు కిలవిగ్ర హముల బగల్పుట శేరితి క్షీణిగలుగును? ఏమక్కపౌద యులు మనోహరిణీమధురాధరసంజనిత గానామృత ముచే మన్మత్తమై పరిక్రమింపడో, యది పరమపురుషుని నేలువాడుషణ్ణలహరిచే నెట్లు తరంగితమగును? పూ ర్యము కాలిన వత్తియే తీరముగా నంటుకొని జ్వలించును గాని క్రొత్తవత్తిని పెట్టిన దీపము జరిగించుట కాలస్య మగునుగదా?

“వేదనాధరచి త్తమంచున
వేగమే ప్రణయంబు బుట్టును
పొగులువెల్లెడు దీపకలికలు,
పొంగి వేగమె వెల్లవే?”

ఇవ నీ ‘యిష్కేమహాశీ’ ప్రథమ సోపానము మాత్రమే! ఆమెట్టును చాటి వైకి వెల్లెనవానికి నీయువకరణంబు లవసరములు, నిరర్థకములు. కావున ‘సర్వద్’ కి యువకరణము నొసగిన కర్మక్రియను వా హించూయువకుడు చిరస్మరణీయుడు! ప్రణయ విధిలో నమృతబడిన ‘సర్వద్’ను కొన్నచా దా యువకు డని మాత్రము తెలియును. కాని యతని చరిత్ర మజ్ఞాతము. అతడు మారితో నివాసియని యొక గ్రంథ కర్తయు, అజీమా బాద్ (పట్న) వాస్తవ్యు డని మరి యొకరును వ్రాసినారు. కాని ఈ గ్రంథములలో పురా నన మగు ‘మీరాఆతుల్ భియాల్’ అను గ్రంథమున సింధుప్రాంతములోని ‘తత్తా’ నగరవాస్తవ్యు డని చెప్పు బడినది. కావున నిది ఎక్కువ విశ్వసనీయమైన దని తలచవచ్చును.

జ్ఞాన వైరాగ్యము

ఈ ప్రణయజీవనము ‘సర్వద్’కు కామరాసు జ్ఞానవైరాగ్యపమన్విత మగు నొక యువాద్యముక్రిందికి పరిణమించినది. ఐహికసంపత్తల నన్నిటిని ద్యోతించి సర్వద్ విరాగియయ్యెను. సర్వవిధ వాంఛలను వదలి యోగి యయ్యెను. కొంతకాలము సాంసారిక సంబంధ ములలో నస్త్రోధారణ మను బంధమును మాత్రము వదల లేదు. విదవ నదికూడ వదలి దిగంబరు డయ్యెను. ఈ బంధము లన్నియు విజ్ఞల మనుకొనువారికి కాని యున్మత్తులగువారి కేల? ఇట్లే దిగంబరమూర్తి చిరకాలము సింధుప్రాంతములోని గ్రీమత్త ప్రము లగు నెడారులలోదనకాల్లను గాల్చికొని విదవ భారతదేశము యొక్క ఇతరప్రాంతముల నెల్ల గ్రీష్మతప తరచ్ఛితం బుల నొక్కచిధముగ బుచ్చి పర్యటన మొనర్చెను. తుద కాకనులపొర వీడెను. మాయాయనక జరిగి సత్య దృశ్యము గోచరించెను.

“ఏల వృథాపథంబుల నె
రించెను! విశ్వప్రియానుమంగవృ

శ్వేతవిలాసవిత్తమున
చేసరకకా బడకంగనేల? నాల
చాలు స్థిరంబునొందు మొక
స్థానము జేరి ముఖంపు; దైవమే
ఏరికయేని తానె స్వయ
మే యదురెంచును గర్వనాథమై"

దారాషికో :

ఈభావము కలిగినవిదవ నొక స్థిరనివాసము
సేర్పరచుకొనుట కభిలాష కలిగెను. ఆకాలమున
నాలంగీరు రాజకీయరంగమున క్రొత్తనడకను ద్రొక్క
నుంకించుచుండెను. హేమచోమచక్రవర్తయొక్క తుది
కోణంబు. దారాషికో: అతని యువరాజు. మొగ
లాయా చక్రవర్తుల కంశములో నీ దారాషికో: ఒక
విదితమైన, విశిష్టమైన వ్యక్తి. అతని గుగుణసంపదలు,
శక్తిపామర్థ్యములు శత్రులను చరిత్రకారుల చేతులలో
మలుగునట్టి పూర్ణముగా దరియకున్నవి. అతడు విజ్ఞాన
ప్రియుడు, ధర్మశిక్షానువు. యోగులు, పండితులు,
సూఫీలు అన్న వరనికి ప్రేమ. సవా వారి సాహ
చర్యము, పండితగోష్ఠి యలసి దినచర్య. కాలవాసినీలో
కొట్టుకొనిపోనక నిలచిన యతని వ్రాతలవలననే యతని
జ్ఞానసంపద వెల్లడియగుచున్నది. తత్వశిక్షాశిలో నతడు
మతభేదములను పాటించలేదు. ముస్లింఫకీర్లు సూఫీలు
నతని కెంత పూజ్యులూ, సింధూయోగులు సాగులు
కూడ నంతే పూజ్యులు. ఈ మతవిభేద మాతత్వశిక్షా
గువులద్వకూడ మండిన, నతడు నిజమున శిక్షాను వెల్ల
గును? శిలభము దీపమును బడకనలసినదే కాని యా
దీపము కాకిలో నుండినను, కాబాలో నుండినను శిలభ
మునకు సమానమే! చేకరియ్యుకొనిన దిగంబరుడు
‘సర్వతో’ ‘హేమచోనానాతో’ ధిల్లీకి వచ్చి యక్కడ
నిలచిపోయెను. అచట విధి యాలసి పాదములకు
సంకల్పము చేసెను. దారాషికో:కు పిచ్చివార
లపై ఎక్కువప్రేమ గనుక నితనిని దగ్గరకు దీపెనని
‘మిరాఆతుల్’భియాల్’ కర్తయు, ఆలంగీగుభిత్తుడు
పైన అలీషేరు వ్రాసెయున్నాడు. పాపము, ప్రపంచము
లోని బుద్ధిమంతత్వము నొక పట్టెయనను, ఈపిచ్చితనము
నొకపట్టెయనను పెట్టి తూచుటకు తగిన తాగుకూడ

నొకటి గలదని ఈఅలీషేరు కేమి తెలియును? ఈప్రపం
చమున నితరుల బుద్ధిమంతత్వముయొక్క నిధికిబదులు
‘సర్వతో’కు గలిగిన యున్నాదలేకము లభించిన చాలు
ననువారుకూడ కలరు. ఆలంగీరుయొక్క బుద్ధిశైల్యద్యము
కంటె దారాషికో:యొక్క యున్నాదము మెచ్చుదని
నదికాదా? ఆబుద్ధిబలము భిక్షుల రక్తముచే సిక్తమైనది;
ఈ యున్నాదము స్వరక్తవాళముల బలిసొసగి యాత్మ
సమర్పణగా గావించినది. ఇట్టి యున్నాదమే దారాషి
కో:కు ప్రియతరముగా నగపడిన చిత్రమేమి?

దారాషికో: పలాయనము

దారాషికో:కు సర్వతోపైన భక్తివిశ్వాసములు
ప్రృథ్వియయ్యెను. అప్పుడప్పుడు బయటికి వెడలినను సర్వతో
ధిల్లీని విడచిపోవలేక పోయెను. హేమచోమ చక్రవర్తి
రోగగ్రస్తుడైనందున దారాషికో:యవరాజు రాజ
కార్యములను నూచుచుండెను. ఈర్ష్యాగ్రస్తుడగు
ఆలంగీరుయొక్క సంకల్పముల కవకాశము చిక్కినను,
కొంతకాల ములబడులు కల్గించి రక్తహతము నొనర్చి
తుదకు గంఠహీనాశ్రీ (క్రీ. శ. ౧౫౫౮)లో ఆలంగీరు
సింహాసనాధిష్ఠు డయ్యెను. ఈకాలము దారాషికో,
యొక్క నేమీ హేతులకును, సహచరులకును అతనికంటె
చక్రవర్తమైనది. దారాషికో:బెంబడి పట్టణము విడచిన
వారు విడచి వెల్లిరి. కాని సర్వతోవంటి యున్నయైన
కంతటి యవకాశ మెక్కడ లభించును? అన్నియు
మరచిపోయెడు మన్నత్రసహధిలో నీ గవవిడలు,
నీ పలాయనములు సర్వదువ కేమి తెలియును? తెలిసి
నని, ఇతడు వెళ్లువాడా? ఇతనికి దగ ప్రయోగ్యా
దయువందరి ప్రభుమహాపాపముమాత్రము ముగిసిన దని
యు, ముందు మెట్లు కెక్కుటకై యదను లభింపనున్న
దనియు తెలియదా?

సర్వదుపై నేరారోపణ

సర్వతోయొక్క మహాదత్ (శివితనమర్పణము)
విషయము చరిత్రకారులు నివరముల నిచ్చియున్నారు.
సర్వతో వ్రాసిన క్రిందిపద్యము మతాధికారు లగు
గురుపితాధిప్తులకు కకోరముగా దోచినది. దాని యర్థ
మున పూజ్యుడగు మహమ్మద్ ప్రవక్త సశరీరముగా

స్వర్గమున శాసనము విశ్వాసము ఖండింపబడిన దనియు, నది 'మృత్యు', అనగా శాస్త్రీకర యనియు తీర్మానించిరి.

"తెలిసిన రత్నవేల్తలు మ
శించి రహస్యము లన్ని గాంచియే
బలికిరి 'బ్రహ్మమిజగము'
'బ్రహ్మలమేము' నటించు ధీరతకె ;

'కల పె రనూలు మింట' నని
గాళ్ల పెప్పును మూలబీడు నే
బలికెద రత్న, మాకనమె
ప్రాకృత నహ్మరులోన రీనమె."

ఇందులోని వివాదాంశములతో నీవిరాగి కేమి పరి? పండితస్తులైన గానించు కుతర్కముల పై పితరు కన్నెత్తి చూడలేదు; చెవియొగ్గి వివరేదు. సర్వద్ వివసించు జగమునం దప్రవాహదములకు తావులేదు. విచిత్రమున ప్రణయపథములో బుద్ధివాదమునకు చోటు లేదు. ప్రణయోన్మత్తుని మాటలలో జంకుకొంకు లుండవు.

నిజస్థితి యేమన నాలంగీరుద్యస్థిలో పర్మద్ గావించిన సృష్టికేరము దారాషికోయొక్క సాహచర్యము. ఏదో నెవమున నితని వధింపజూచుచుండెను. ప్రాచ్యఖండములో నెవ్వడును రాజకీయములు మతము యొక్క తేరచాటున చరించినవి. రాజకీయకారణముల వలన గావించబడిన వేనవేలవధలు మత మను నునుగుచే కన్పిచేయుబడినవి. సర్వద్ పై మోపుట కేనేరమును దొరక నందువ నితని దిగంబరత్వము 'మరా'కు విదర్ధమని, నిష్పద్ధమని సిద్ధాంతముతోనే నేర మాలోపింపబడెను. తిండివ నేము వైపద్యమునందు పనిత్రుడగు రనూలు ప్రవక్త యొక్క సకలీరస్వర్గమునముపై అవిశ్వాసమును ప్రకటించుట. 'ముల్లాఖిబీ' యనునత దాకాలమున నన్నర న్యాయాధికారి. ఆలంగీ రాతనిని సర్వద్ యొద్దకు పంపి దిగంబరుడుగా నుండుటకు కారణము విచారించెను. ముల్లాగారు సర్వద్ ను "పండితాగ్రసరులును, విద్యజ్ఞున ధూమణులునను విరుదిగంబరులునటకు కారణమే"మని యడుగగా" నేమి కేయగు, పైతాక (ఆసురీప్రవృత్తి) ప్రబలుడై యున్నా"డని చెప్పిక్రిందిగీతమును పాడెనట.

"ఉన్న తాగ్రముమండి క్రిందికి
నున్నడై పడద్రోసగా!
దుష్టహస్తము చేతిగిన్నెల
చూసుకొని పోయెన్
నీదు చంకలో నుండగానే
పెదకుచంటిని పెల్లెకకా,
దొంగ చిత్రము జూడు వస్త్రము
దోచుకొని పోయెన్."

ముల్లాగారికి కోపమునచ్చెను. అందుకు సర్వద్ కారణము నొసగెను. ఇస్లాంతుకమును తృణీకరింప లేదుగాని దానియ ప్రిత్వమునే తృణీకరించెను. 'ఇగ్లీసు', అనగా దుష్టవృత్తియొక్క ప్రాబల్యమును సిద్ధాంతీ కరించెను. ముల్లాగారు తిరిగినప్పటి నా స్థితుడనియు, శిక్షించుటకు లేగిన యాధారము లభించిన దనియు ప్రకటనకి మనవిచేసికొనియెను. అజ్ఞాపత్రమును వ్రాయుట కుద్యుక్తుడై కలమును పట్టెను. కాని యాలం గీరువంటి దూరాలోచనపరుడు కేవలదిగంబరత్వమే శిక్షకు పాత్రుని గావించదనియు, సర్వద్ వంటి రత్న వేల్తను, పాదుల ధర్మవిశ్వాసముల నాకర్షించుచున్న జ్ఞానిని ఇంతకంటె ప్రబలమైన కారణములేనిదే వధించుట తృప్తదనియు విలంబముగావించెను.

ఇస్లాంయొక్క పదమాడువందల సంవత్సరముల చరిత్రలో కాస్త్రుజ్ఞులకలము ఒరలేనిక త్తియై కనుపడు చున్నది. వేనవేలు తత్వజ్ఞుల రక్తముచే వారి ధర్మపరి మ్మార్గములు కళంకితములై యున్నవి. ఇస్లాం యొక్క చరిత్ర నెటుమండి చదివినను, రాజా మరణ వంధన విధించుట కుద్యుక్తుడై నపుడు న్యాయాధీశుని యొక్క కలము, నేనాధిపతియొక్క కరవాలము రుండును ఆమనుజులుగా పనిచే నెవనుటకు వందలకొలది యుదాహరణములుకలవు. నూఫీలు, దేశధర్మము మాత్రమే కాదు-మరలకాస్త్రుజ్ఞులలోపూడి నెవరు రిత్వరహస్య ములను సమావించిరో వారు న్యాయాధికారులకొగము నకు గురియై దుఃఖముల పాలుడిరి. గుడకు తలనిచ్చి యుక్తికొందిరి. సర్వద్ కూడ నదేకర్తికి బలియయ్యెను.

పండిత పరిష్కారము

తుదకు సర్వదును పండితులు, విజ్ఞులు మున్నగు వారిసభకు రప్పించి పండితులందరి యభిప్రాయప్రకా

రము గరిష్ఠమైరింపవలయునని తీర్మానింపబడెను. సభ సమావేశ మయ్యెను. సర్కార్ రప్పింపబడెను. ప్రప్రథమమున చక్రవర్తి స్వయముగా నితని సంబోధించుచు, "సర్కార్ దారాపిషాదు రాజ్యప్రాప్తియొక్క యశీర్వచనము నొసగవల నిజమేనా"? యని ప్రశ్నించెను. అందుకు సర్కార్ "బేను. ఆ యశీర్వచనము నిజమై పరిణమించెను. అతడు దిరస్థాయియగు రాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను." అని బదులు చెప్పెను. పండిత ప్రవచనంబగు "దిగంబరత్వము కాస్త్రవిరుద్ధము. ఈనియ మమునకు విజ్ఞానము, మాధుర్యము అందరు సమానులే." యని వచించిరి. ఈపూర్వపక్షమునకు మొదలే సర్కార్ ప్రత్యుత్తర మిచ్చియుండెను— "దొంగ చిత్రము కాదు వస్త్రము దోచుకొనిపోయెను" అని.

అలంగీరుచక్రవర్తియొక్క తుదికాలమున 'భీష్మ యుద్ధాహిం బదభిషానీ' యను నొక పూజ్యుడగు నిబంధించెను. అతనిపలుకులుగా 'పాశేదాగిస్తానీ' యను రచయిత ఈకథ నీకొందివిధముగా చెబుచున్నాడు. ఆపండితుల సభలో సర్కార్ మునుపై ములం గరించుమని పరికిరలు. ఆతడు కాదనియెను. చక్రవర్తి పండితులతో "దిగంబరత్వము వధించుటకు పాత్రుని కేయు తప్పకా"దనిపలుకుచు సర్కార్ మ కల్యాచదువులకై కోరెను. కాగల మేమున సర్కార్ 'కల్యా' చదువునవుడు 'లాఇలా' అనిమాత్ర ముచ్చరించువాడు; 'బిల్లు' యను తుదిభాగ ముచ్చరింపడు. ఈసంగతి తెలిసియే చక్రవర్తి అట్లు కోరెను. సర్కార్ అట్లే 'లాఇలా'యని చదివి విరమించెను. ఇది కేవలము వాస్తవికత యని పండితులందరు విజ్ఞుంభించిరి. సర్కార్ అందుకు "నేనింకను 'వాస్తవి'యనుటలో నేపడియున్నాను. 'అస్త్ర' యని పలుకు మెట్లునకు చేరలేదు. చేరనిచే తుది వాక్య ముచ్చరించినచో నవత్య మగును. పౌడయమున లేనిది వాక్కున కెట్లువచ్చును?" అని సమాధానము చెప్పెను. ఇట్లునుట నిష్ఫలచేపముగా వాస్తవికతయని పండితులు నిర్ణయించిరి. దీనికి కిత్త వగయని తీర్మానించిరి. ఈ పండితస్మయ్య లస్తినాస్తీయను ముక్కువాదములందు బడి సర్కార్ ఈమెట్లును చాటినవాడనియు, తమకితులకు చెరవడనియు తెలిసికొనలేదు. దీరు తమ

మద్రసాలోను, మస్టిగు ప్రాంగణమునందును నిలుచుండి తమయాన్మత్యముపై గర్వించుచుండిరి. అతడు 'కాబా' దేవాలయము రెండును సమానముగా గన్నడుచు రెంటి ధ్వజము లూకేసారి ఏకముభుముగా నెగురుచుండుట గాన్నించునట్టి విశ్వ ప్రణయసాధాగ్రభాగమునండి యాచుచుండెను.

సర్కార్ తన మనోభావములను నిష్ఫలకయముగా చెల్లడించెను. అనుమానప్రమాదములచే సంకృప్తిహిం దని జిజ్ఞాసువులు ప్రత్యక్షస్వరూపదర్శనముచే దను విశ్వాసమును దృఢీకరించుకొన గోరదరు. ఈ ప్రత్యక్ష స్వరూపదర్శన మింకను సర్కార్ కు లభింపకుండెను. అందువలన తాను చూచిన పదార్థము 'కలదని' ఎట్లును? జిజ్ఞాసామాగ్గయున నడచు పాంథులందర కీపయనమున దోవలో నిట్టి మెట్టుల చాటకలసియోందును. సర్కార్ గానించిన దోషమేమున నితరలు పరోక్షముగా దాసుచు ద్రావెడు మధువు నితడు ప్రత్యక్షముగాన, నిర్భయముగాను నోటికిపట్టెను. అందువలన కిత్తుకు ప్రాశ్నడియ్యెను. ఇట్లు నిర్భయముగా ప్రకటించుట గూడ సర్కార్ కనసరమైన యుపకరణమే. పరమేశ్వర సాక్షాత్కారమే కోరుచున్నవానికి నీవిధమున సామాన్యమును బొందుటయే ఫలము.

కుత్తుక ఉద్ధరింపు

ఇట్లు సర్కార్ పండితులయాజ్ఞను కరసావహించుట కియ్యకొనవందున వ్యర్థుడని యుత్తరువు గావించ బడియెను. మరువాడు వధ్యులకు తీసికొనిపోయిరి. ఇది గంభీర హింస, యనగా నాలంగీరుచక్రవర్తి పట్టాభిషిక్తుడైన రెండవ సంవత్సరము. 'అవల్ హాకో' (పోహంబ్రహ్మ) అని జీవబ్రహ్మైక్య క్షిద్ధాంతము మచ్చరించు పరమయోగిత్తుంగవుడు 'మకానూర్' ఒకడు, రెండవవాడు 'సర్కార్'. ఇతని వ్యర్థులకు గాంపోవునవుడు నుంపులునుంపులుగా పురజను లందరు గుమిగూడి ఈయజ్ఞమును కనులార గాంచిరి. తలవరి తన కరవాలమును మెరపించుచు ముందుకు దుముకుచుండ, సర్కార్ ముందుకు నడచి "రమ్మరమ్మ! వచ్చితివా? నీ చేయఁపమున వచ్చినను నేను నిష్పెరుంగదు" నని స్వాగతమొసగెను. ఈక్రింది పద్యమును చదువుచు

దైత్యముతో తన శిరస్సును కరచాలమున కెరగావించెను.

“చింటిని తీరనినాదము

కంటిని కనువిప్పి, ‘నా స్త్రీ’ కలయ్యెయ్యెను; మే

ల్కొంటిహొ మరి నే కూరుకు

చుంటిసో, విరహోర్తి కుటలసూక్ష్మనిశితా!”

‘మరాఠ్ మరాఠ్’ యొక్క గ్రంథకర్తకు చక్రవర్తి యొక్క ప్రోత్సాహములనుండి పరమవీరయొక్క రక్త సక్తమును తనముపై రెండుకన్నీటిచుక్కల నేని విడుచు కు తీరిక చిక్కలేదు. కాని యంతటితో తృప్తి తెందక నీరక్తపాతమునుగూడ వాలంగీరుయొక్క సుగుణవర్ణనకభజించున నొక రత్నముగా పరిగ్రహించి ఈ సుకృతఫలము న పేషించుచున్నాడు.

సర్వవీరయొక్క సమాధియని తలపడు ప్రజేతము సమాధి కాదనియు, వధింపబడిన స్థలమనియు కొందరిమతము. కాని వధింపబడిన స్థలముననే యితని తనమును సమాధిస్థ మొనర్చిరని ‘పాణేవాగిస్తానీ’ వికటి కరించియున్నాడు కావున నెడు నొకటియే యని సమ్మతమును. మరియు “నేను రెండవసారి ఈ సమాధిని దర్శించితిని. అన్నియునువులందును వానిపై పచ్చిక మొలచియుండును. ఈవిచ్చితము రెండవ మహానూరనడకు నీతని మాహాత్మ్యమేమో” యని వ్రాసుకున్నాడు. ఈగ్రంథకర్త మహమ్మద్ సాకాలమున గగ్గలం హిజరీలో దన గ్రంథమును రచించెను. ఇప్పటికిని ఈ సమాధిని దర్శించినవాడు ఫాతిహ్ (కాంతి పాతము) జదివి చెప్పుచుండుదు.

బ్రతికియుండినపుడు ‘లాఇలా’ యను ప్రభు భాగముమాత్రము పలుకుచుండిన సర్వవీరయొక్క ముఖము కంకచ్చేదితమై ‘లాఇలాహిల్లల్లా’ యను పరిపూర్ణవాక్యమును మాడుసారు బుచ్చరించెననియు, లోకు నీదృశ్యమును గాంచి రనియు, విని రనియు మైగ్రంథకర్త వ్రాయున్నాడు. ఈకాలమున నిట్టి గాథలను పుక్కిటిపురాణములని జనులు విశ్వసించక పోవచ్చును. కాని సత్యావేషణకు పూనుకొనిన వానికిని, వసంతమున వికసించిన పువ్వులను పోమంతే మున కుష్మిచ్చిన కొమ్మలను మాటలాడుచు వినిన వానికిని, ప్రణయబలికొసగిన సర్వవీరయొక్క శిరచ్ఛేదితములకు పెరిమెలు కదలుట, శబ్దములు వినిపించుట ఆశ్చర్యజనకమా?

పట్టాభిషిక్తుడైన రెండవనీల నీరక్తపాత మొనర్చిన యాలంగీరుచక్రవర్తి తరువార ౨౫ సంవత్సరములు రాజ్య మొనర్చెను. ఈకాలమున నెప్పుడు నతనికి కొంతిలభింపలేదు. తుద కవసానకాలముకూడ పరస్థలము లోను, నిజవాదస్థయందును సంభవించినది. ఏమరాత్తుని రక్తచిందువుల ప్రభావమో? కాని యామహాత్ము లొకవాక్యమేని బలుకనవచ్చుచు మన కేల చక్రవర్తిపై కోపము?

‘రుబాయ్యాత్ సర్వద్’ అను కావ్య గ్రంథమునకు రాష్ట్రపతి అబుల్ కలాం ఆజాద్ గారు వ్రాసిన వీతికకు ఇది సంక్షిప్తానువాదము.]

మనోహరమైన
ముఖ కాంతిని
పొందుటెట్లు

రోమలమైన ముఖకాంతిని స్త్రీలు
సామాన్యముగా పొందగలరు. దీనిని
నిరాకరించిన మీ సౌందర్యమునే
కొంతమట్టుకు చెడగొట్టుకొనెదరు.

స్త్రీయొక్క సౌందర్యమును అభివృద్ధిచేయుటకై అనాది
నుండి అనేకసమయములు ఉండినను ఆమెముఖము
మోటుగాను అవాకర్షణీయముగాను యుండిన మీ ఉ
పాయములు వీరియపనికైరావు. చర్మరంగ్రహములందు
నులినయు చేరిపట్లను, ఎండ, వడిగాలివల్లను చర్మము
పగిలి మోటుగానుండుటవల్లను ముఖము కాంతివిహీన
మగును. ప్రతిదినము తప్పక పౌండ్స్ క్రీములు రెండిటిని
వాడిన మీముఖము గులాబిరేకువలె రోమలము
గానుండును. వీటిలోనుండు లైలములు చర్మరంగ
్రములలో రాసుగాజొరచి ఆందుండుమరికిని

పోగొట్టును. ప్రతిరాత్రి, ఉదయము ముఖమునకు గురియు
మెడకు పౌండ్స్ క్రీమును కొనచేళ్లతో మెల్లగారా
యును. రోమరంగ్రహములందుండు క్రొవ్వెను, నురికినికర
గించుటకు కొన్ని నిమిషములు అట్లునేయుంచిపడవనుడిచి
నేయుడు. పగలు పౌండ్స్ వ్యానిషింగ్ క్రీమును ఉపయో
గించుడు. ఇదిచర్మముమీద కంటికితెలియని, తిమ్మలేనిపొ
రజొకటిని ఏర్పరచి ఎండ, గాలిదుమ్మునీటినుండియుము
నురక్షించును. ఈదినమే పౌండ్స్ క్రీములను ఉ
పయోగించుటకు మొదలిడుడు. కొన్ని వారము
లలోనే మీముఖముయొనవధిరతమైయుండును.

* పౌండ్స్ క్రీమ్ *

గర్భ ప్రావము

పెద్దజ్వరము, ప్రసవము, తరువాత కేశములు ఎరుల మాడిపోవునో అటులనే గర్భ ప్రావము జనుకగుండ రాలిపోవును. కొన్ని జబ్బుచేసిన తరువరికూడ జబ్బు రాలిపోవును. జబ్బుతో దిగులు ప్రాచంభించిన ఎక్కువగా రాలిపోవును. కొన్ని విపరీతపరిస్థితులలో అమితముగా రాలిపోవును. ఏవిధమైనకారణముతో రాలిపోవుచున్నను, కేశవర్ధినితో అట్లు రాలట మాన్పుకొనుడు.

జబ్బు రాలట హానికరమైనది. కాని అది తప్పని విధికాదు. ఎందువల్ల వనగా దానిని నివారించుటకు కేశవర్ధిని కలదు. జబ్బునకుయములలో కేశవర్ధినితో మీ అట్టమ రాలకుండ గమించుకొనుడు.

కేశవర్ధిని

యివ్వడే కేశవర్ధిని తీసుకొని మీరిరోజములనుజాగ్రత్తపర్చుకొని, సౌందర్యమును పొందుదు.

కేశవర్ధిని   అటాలు   0-12-0
కేశవర్ధిని మంత్రా   ,,   0-12-0
కేశవర్ధిని క్రీ   దూ.   1-0-0
ప్యాకింగు పోస్టేజీ అధికము.

గర్భకుండరికవద్దను దొరకును లేక

సౌత్ యిండియా కెమికల్స్,
మైలాపూరు, — — మదరాసు.

మనిషి మనసు

[కథానిక]

శ్రీ రా. సి. అంజనేయశాస్త్రి

౧

అరసి చూపులు మొదట్లో నా కర్థంకాలేదు. రిమి ఎక్కి బట్టో కనుమంటే విధిఅరుగుమీది కొన్ని మహాఅప్యామంగా చూసేవాడు వాకేసి. తాగా చిన్న తనం. ౧౧, ౧౨ ఏళ్లుంటాయేమో నాకు. నా పట్టుపరికిడికేసి చూస్తున్నాడేమో ననుకున్నా మొదట్లో. సరి కొత్తరకం. మానాన్నే పట్టుంసుంగి మొట్టమొదటగా తీసుకొచ్చాడు. కాని, మొన్నాడు మామూలు పరికిణీ కట్టుకొన్నినాకుడా అట్లాగే చూశాడు. బహుశా నిన్నటి పరికిణీయే యివ్వకూడా కట్టుకొస్తా ననుకున్నాడేమో! కాని మాడోవానూ అంటేనే? ఓచేక తల్లీ! పెట్టుకున్న దండకేసేమో! దండలు కట్టడంలో మాపనిమనిషి మహాశేర్పరి. దండ పెట్టుకొని రోజు కూడా అలాగే చూస్తూ డేం మరి! చేతిరుమాటా, పూల జాకెట్టూ, పట్టుగడుగు, రబ్బరు బూట్లుబా-దేసికేసి? దీనికోసమా కాదు అతను చూసేది. అంత

మటుకు నాకు శరేరేద. కాని ఎంతయో చూస్తూడో మట్టుకు అర్థమయ్యేదికాదు. ఎందుకో మరి, వాకేసి, వామొహంలాకే, కళ్లల్లోకి నుచ్చుకున్నట్టు అల్లా చూడటం? ఓమాటూ మా రిమి లాగే ముసలాడిని అడిగా కూడా— "ఎందు కతను రోజూ వాకేసి అలా చూస్తాడు?" అని.

"నీ కలా తెలిసింది, అయినకేసి మత్తయిడక పోలే? అలా చూడరాదమ్మా..." అన్నాడు ముసలాడు. "నీ! అతనికేసి నేను చూడట పేమిటి! అవునూ, రోజూ అలాగే అరుగుమీద నుంచుంటాడుకనక, రిమి అక్కడి కొచ్చేసరికే, డూరికే తమాషాకే అటు తిరుగుతాను, అత మన్నాడో లేడో అని. డండనే వుంటాడు...తరవాత తరవాత అతన్ని గమనించటమే మానేశా...అంటే అరే, అధ్యాసే లేదు.

ఒకైదమి తేనుకుని ఒక్కచే వాటిల్లో కొచ్చిన గుర్రే లేదు నాకు. అది నా మెడకి ఉండేటోయింది. బడి నూర్చింది యింట్లోనే ఓచుపలిపంకులుచేత చదువు చెప్పించటం మొదలెట్టాడు. పెద్దవపాడుండాసనా అయినా! మాస్తేనే అసహ్యంవేసేది. "లెక్క తప్ప చేరావే?" అంటూ మాటిమాటికి బుగ్గవూడ పిటికలు వేసేవాడు. మహా గరిహాడిచేది. ఎప్పుడన్నా ఏం తోచక పిలిచుకుంటే నుంచుంటే మాఅమ్మో, అత్తయ్యా ఎవో పెద్దపనున్నట్టు లోపలికి పిలిచి "అయ్యాయా! అలా నుంచోరాదమ్మా, ఎవరన్నా మాస్తే ఏమనుకుంటారు?" అనేవాళ్లు. నాకు నవ్వొచ్చేది. ఎవరన్నా చూస్తారు! ఏం మాస్తే! మానీ ఏమిటో అనుకుంటారు! ఏమనుకుంటారూ? ఏమనుకుంటేమటు కేం? తప్పేమిటో నారేమి అర్థం కాదేమి నాకేవో టైరులో పెట్టిపట్టుగా వుండేది - మమ్మంటూ భోజనం, మంచి యిల్లా వాటికి, నగా నానెం అన్నీ ఉన్నా కూడా. నిన్న మొన్నటిరాకా లేని నూర్చు నాలో కలిసింది. అ ప్రకాశం పిలిచి దే ధ్యాస. బడి మా నెయ్యిటం, యింట్లో వని పాటా లేకపోవటం, వైగా, మా వాళ్లు పిలిచుకుంటే అకుసుపెట్టనియ్యకపోవటం - ఏమీ తోచేదికాదు.

ఒక్కత్తినీ మాగడిలో పట్టెమంచంమీద పడుకుని జరిగిన కోణాలన్నీ తలపుకు తెచ్చుకుంటుంటే, 3వోలో వెనుకున్నప్పుడు వాళ్ల ఆరుగురినీ సంచుని అతను చూచే చూపులు గుర్తుకు వచ్చేవి. ఆచూపుల అర్థం ఏమిటో నాకింకా బాగా తెలికపోయినా వాటిల్లో ఎవో అర్థం ఉందనిమాత్రం లీలగా అనిపించేది. ఎందుకనో చెప్పలేనుగాని గరించిన విషయాల్ని చరచరా చెల్లిపోయినా ఆచూపులదగ్గరి కొచ్చేసరికి ఆగిపోయేది నామనస్సు, ముందుకి జరగకుండాను. ఎందు కలా చూడాలి? ఇప్పుడుకూడా మాస్తే ఎంత బాగుంటుంది? కాని చూడరాదుటగా, మరి మాఅమ్మావాళ్లూ అంటారు! అందుకనేకామూలు నన్ను పిలిచాకిల్లోకే వెళ్లనివ్వకు! అంటే నేను ఎవరిచేలా చూడబడరా దన్నమాట! అయితే నేనూ ఎవర్నీ చూడరా దన్నమాటేగా? ఏమో, నేను అందరిచేలా అపొయ్యంగా చూడబడటం,

అందర్నీ నేను ప్రీతితో చూడటం - ఇది నా క్కావా అనిపించేది. ఇంట్లో నిర్భయం నం ఎక్కువైనకొద్దీ నా యీ కోరికలు బలిపైలవటం మొదలెట్టాయి.

ఆనాడు నేను మామూలుగానే ఏమీ పనిలేక పట్టెమంచంమీద పడుకుని వెనకటి దృశ్యాలన్నీ తల్లోకి తెచ్చుకుంటూ, అతని చూపులదగ్గరి కొచ్చి, ఆగిపోయి, అర్థం తెలిక రికమకపడి చక్కటి కిరిగేసరికి, పక్క యింటి కిటికీలోంచి అతను సరిగ్గా యిదివరకటిలాంటి చూపులే చూస్తున్నాడు. నాకు కలగన్నట్టుయింది. ఏమిటో కలవరం వుట్టింది. ఏం చెయ్యటానికి తోచలేదు. భరించలేకపోయా ఆచూపున్నీ. నిట్టూర్పు విడిస్తూ, తొలిగిన పులిట పవరించుకుని, చెంపన మంచంమీదనుంచి చూకేసి కిటికీ రక్కలు చూసి సావిట్లో కెల్లిపోయా. ఆచూపులు నావ్యావరణానికి బాగా దగ్గరిగా ఒచ్చి ఆర్యరాని వ్యాసలు రగిల్చాయి.

అసేక కడుపున్న, మనుష్యున్న, విషయాన్నీ మామూలుగా చూస్తూవుంటే, చూడాలనే ధ్యాసగాని, చూసినవాట్లమీద ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధగాని వుండదు కళ్లకి. కళ్లకి తెరచేస్తేమనుకు తెరచించుకుని చూడబుద్ధవుతుంది. అతికష్టమీద తెరచించుకుని ఎప్పుడో ఓసారి వైటపడిసరికి, కనిపించే ఏ ఒక్కరావో ఎన్నో వాటిని చూచే కాంక్షంతా పోసుచేసి చూస్తాయి కళ్లు. ఆ ఒక్క కడుపు ఆకర్షణీయమైన దాతే చెప్పకొచ్చేలేదు. ఆచూపులో వుండెడినివానికంటే ఎక్కువ అపక్తి వుండటం అసంభవం కాదు.

కాళ్లూ చేతులూ విరిచి నాలుగుగోడల మధ్యా కూలదోయబడ్డ నాకు అతమా, అతని చూపులూ అంతులేని ఆకర్షణ వుట్టించాయి. మనస్సునికూడా వెక పెళా విరిచి ముక్కలు చెయ్యవలసిందిగా సంఘం మావాళ్లకి చెప్పలేదేమో! లక్ష్యం లేకుండా విచ్చుల విడిగా చెల్లాచెదలై నడుస్తున్న భావాలూ, కోరికలూ అతని యీచూపులవల్ల వీకృతమై ఒకేదారిలో అతని వేపుకి ఛాలామారం కరిగెత్తాయి. నేనిక యీవీకారం నాసం భరించలేను... అత నెందు కలా చూచేవాడో యిప్పుడు నా కర్థమైంది.

౨

నా సందేహ తెలుపులు మానెనట్టనివించింది కిటికి రక్కలు వేసేవరికి... వేసంగి తెలపు లైపోయిం తర్వాత యిట్లు మార్పాం. నిజానికి మేము వచ్చిన యింటిపక్కనే ఆ అమ్మాయి వుంటుందని అనకో లేదు. ఆ అమ్మాయినివడయం శేను మరిచేపోయా నన్నామాదా ఆశ్చర్యపడకట్లేదు. చదువు మానె య్యటాని క్కారణం ఆ అమ్మాయి పెద్దమని వనటం అనిచూత్రం నాకు మాచాయగా తెలిసింది. నిజమే, రివైలో బల్లో కరుకుంటే తనిదితీరా చూసేవాడిని. పచ్చని బిల్లూ, పచ్చపరికిణీ బాకట్టూ, వల్లటితం గ్రాల బాట్టూ, నిగనిగలాడే పెద్దకల్లూ, పాలుకారే చెంప లూ, చెంపల్ని తాకుతూండే పాకుగాటి లోలకులూ, తీర్చి దిద్దిన పలువరసూ, మెరిసే పెరిమెల్లో కదిలే బుల్లికోనూ, కోతేరువేసేవట్టున్న ముక్కు—కొంచెం బాధగావుండే ముద్దొమ్మూ. అలాంటి అమ్మాయిని— తేకపోతే, ఆ అమ్మాయినే— పెల్లి చేసుకుంటే బాగుండు ననినంచేది. పాపం, ఆ అమాయకపుళ్లతో నాకేనే చూసేది ఆ అమ్మాయిమాదాను. నాచూపుల్లో వుండే విషయవాంఛరి అర్థం చేసుకునే యాదు లే దానిల్లికి. పలకరిద్దా మనుకునేవాణ్ణిమాదాను. అయినా, పరాయి పిల్ల, మన కందుకని ఊరుకునేవాణ్ణి. కొంతమూరమే పిల్లి, ఆగి యిగిరిపోయిన నాభావాలు ఆ అమ్మాయిని యాస్థితిలో మల్లి చూసేవరికి తిరిగి ప్రకటం పొంది నడవటం మొదలెట్టాయి. తీరని అప్పట్టవాంఛలు బలనంతా ఆ అమ్మాయికళ్లలో అదివిపెట్టబడట్టు కనిపించింది. అందాలరాసులు బుగ్గలు స్పర్శకి తపాతపా లాడురున్నాయి. పొంగి పొన్న అధరపు అరుణీయకి పెరిమెలు మూతబెయ్యటం అన సర మనిపించింది. వనవనలాడే బాహులు బంధించే నక్తువుకోసం వెతుక్కుంటున్నాయి. మొహాన పడు రున్న ముంపురులు పురుపుణ్ణి ఆహ్వానిస్తున్నాయి. ఆపురుపుణ్ణి వేసే అవుతే...!

పురుపుణ్ణి అంత గాఢంగా వాంఛిస్తున్న ఆ అమ్మాయి గర్భినుని కిటికితెలుపులు వేసేయడం నా

మీద విముఖతవల్ల కాదని తెలుసుకుంటూనికి నా కాత్తేనేవు పట్టలేదు. రెండునిమిషాల్లోనే ఆ అమ్మాయి కిటికి తెరిచి, కుమార్తెనుచూచకంగా నాకేసి ఒక్క మాట చూసి, కదవబోయే నాపెరిమిరికి వల్ల తాచులాంటి తన జడని అడ్డంవేస్తూ లోపలి కల్లి పోయింది.

.....మొన్నా దాగదిలో చిట్టపిపా, వియ్యం డబ్బా, పాత నులకమంచాలూ, పాత్రపామాను బస్తాలూ కనిపించాయి.

పురిటి కల్లిన మాఅవిడ యంకా రాలేదు. ఆ అమ్మాయి నివ్వడిన్నా ఆసామానుకొట్లో కొచ్చే వరికి వీసంపెంగుముఘుమో, వీగాజాలమోతో, వీకన్నదగ్గో నన్ను మాకిటికిదగ్గరికి పిలుచుకల్లెరి, చూసే ముయ్యని కిటికి రక్కల్లోంచి, కనిపించికనిపించని ఆమె అనాప్యాదితదేహం వాహంఛరికి గిరికింతలు పెట్టెది. ధర్మమారాలైన నాకోరికల్ని మల్లించుకుంటాకి ప్రయత్నించేస్తుంటే, నాపై విగచ్చబడిన ఆమె దృష్టలు కొరడాల్లో కొట్టి తమనేపుకే బాక్కు పోయేవి. అపజయం అంగీకరించక తప్పేదికాదు. నేను దారామెట్లెక్కుతున్నప్పుడు, ఆ అమ్మాయి నీళ్ల గాల్లోంచి వెళుతుంటే, తడిపాడి ఉత్తరీయంలోంచి మెరిసే కిరీరకాంతీ, లవంజరు సబ్బుమూలాన మెచ్చిన అసలే నున్నగా వుండే బుగ్గల మెత్తదనం, ఆచ్ఛాదనం లేని గుండ్రని భుజాల నునుత్తూ, పెద్ద కళ్ల దీప్తి—అన్నీ నాప్యాదమానికి తెలిసేవి. క్రమంగా అలాంటి మణారికి రోజంతా ఎదురు చూసేది. అక్షణాల వ్యతధి ఎక్కువైవకొద్దీ కోరిక గాఢకరం అనటం మొదలెట్టింది. పెల్లిఅయిన నేను ఆపిల్లని కోరటం అసంగతమని నాకు తెలుసు. అయినా నానాలోని పసుత్వం అందాలు వొక్కే ఆకేహాన్ని అనుభవించాలని కోరమంది. కోరాను.

నిజానికి, మొదట్లో రివైలో వెళ్లేటప్పు దా అమ్మాయిని చూసేవాడి నంటే, చూసేవాణ్ణి. అంతే. ఎవో తమాషగా అనిపించేది “పెల్లి చేసుకుంటే బావుం దును ఆ అమ్మాయిని” అని. అంతేతప్ప అంతకన్న లోతుగా పరిచెయ్యలేదు నామనస్సు. ఇప్పుడూ పని

చేసిదికాదు. కాని వాళ్లు ఆ అమ్మాయిగది మార్చటం, వాకంట పడకుండా వుంచటానికి ప్రయత్నం చెయ్యటం నన్ను ఉలికిపెట్టాయింది. వాలోని పనులంభి అంతులేని బలం చేహారింది. అది అంతరాత్మని తొక్కిసింది. ఆకలిరాన్ని నేను అనుభవించితిరాలి ఎలాగన్నానరే. అలా ఎప్పుడన్నా మెరుపు మెరిసేట్టు కనిపించినప్పుడు కన్ను గీటడం, నైగలు చెయ్యడం, యీలలు చెయ్యడం మొదలెట్టా. ఉత్తరాలకుడా రాశా.

ఇంతలోకే మహాదీధివంగా ఆ అమ్మాయిపై జరిగిపోయింది. వాకు చెడ్డ అవమానం జరిగినట్టని పించింది... ఆ అమ్మాయి అత్తరింటి కల్లిపోయింది. పిగ్గాడి పెత్తుకుని మా ఆవిడ వచ్చింది పుట్టింటినుంచి.

3

ఎల్లికిమంసు ఆయన్ని నేను ఏమీ ఎరక్క పోయినా, పెళ్లయినతర్వాత, జ్వరితమైపోతున్న వావూడయూని కాయన కాంతిలగ జెయ్యగలడనే ఉద్దేశంతో ఆయనంపే యిష్టం ఏర్పడితే వాకు. కాని పెలిరిక్కమండే ఆయన బ్రామణులొంది కాబట్టి పడి మరణించడం, ఆనార్త విసివినడంతోటే, నుండే జబ్బు వైటపడి మా వాన్ను కూడా చనిపోవడం—ఏమి వాలో తెలియకాని మహాదిత్రంగా జరిగిపోయాయి. దుఃఖంకంటే ఆకర్షణం ఎక్కువైంది వాకు. పుట్టింటి కొచ్చేసింతర్వాత మా పింతండి పెత్తనంలో మంచుంటానికి, కూర్చుంటానికి వా కేమీ అటంకాలూ, అదిలింపులూ కనిపించలేదు. విశేషాల్లా చదువుకుని రాకటంచేత మా బాబాయి అదోతరచాగా వుండేవాడు.

దుఃఖం కొంచెం ఉపశమించింతర్వాత బల్లో చిన్నకైదులో జెయ్యటం యిష్టంలేక, ప్రయత్నాలుగా పెద్దపరీక్ష తయారుచేయిద్దామనే ఉద్దేశంతో, మాయంటిరక్కనే ఉండటంచేత ఆయన్ని బూటకుగా ఏర్పాటుచేశాడు మా బాబాయి. చూడండి, ఎలా సనుకూడుతామో! ఆరోజు వాకు బాగా నుర్తుంది. మొట్టమొదటిగా ఆయనతో మాట్లాడేటప్పుడు వాటిల్లు ఒకటిపోయింది. ముచ్చెమటలూ పోయాయి. రివోలో

చెల్లీ రోజులూ, గదిలో పట్టించుకునిద ఒక్కతైవీ ఆలోచిస్తూ పడుకునే రోజులూ, కిటికీలోంచి ఆయన చూడటం, నీళ్లకొట్టించి వస్తూంటే మెల్లమీదనుంచుని ఆయన చేసే చేప్తలూ, వాయాలూ, పెళ్లి, భర్త చాలూ, వాన్ను మరణం, బాబాయి పెత్తనం, యాయన దగ్గరే చదువూ — యింత భ్రమణం చేసేసరికి చాలా అలిసిపోయింది మనస్సు.

“అలా భయపడుతా నేమిటన్నా? ఇంటిపక్కనే గా? వీరి పెరగవూ?” అన్నాడు మా బాబాయి.

“ఓహ్” అన్నా నిట్టూర్పు విడుస్తూ.

“చాలా ఘోషగా పెంచారు లెండి. పరిగ్గా నన్ను చూసే వుండకపోవచ్చు” అన్నా డాయన.

“మారిపోతుంది లెండి యిలా” అని ఆయనతో అని, “శ్రద్ధగా చదువుకోనాఅమ్మా, భీతియపడకుండా” అంటూ వాచివుదిన కట్టాడు బాబాయి.

ఆయనా ఉత్సాహంగానే చెప్పేవాడు. నేనూ అరమరిక చేకుండా చదువుకునేదాన్ని. ఓరోజు చరిత్ర చెప్పి చెప్పి, వినుకుపుట్టి, ఏరన్నా కబుర్లు చెప్పకుండాం అంటూ “రివోలో బల్లో కల్లీ రోజులు నుర్తున్నాయా?” అన్నాడు.

“లేకం?” అన్నా నేను ముక్తపరిగా.

“నవ్వు చాలా అందంగా వుంటా వమ్మాయీ! వాంధో పొర్లిపోయే కల్లతో చూసేవాణ్ని నేను నిన్ను” అన్నాడు పశ్చాత్తప్తంతో.

“అవును. అవంగది తరవాత తెలుసుకున్నా...” అన్నా గంభీరంగా.

“ఆరోజు కిటికీలోంచి నిన్ను చూసినప్పుడు నవ్వు పురుషుడికోసం కపాతపాలాడు తున్నావని భ్రమ పడ్డా. తా నెంతో జగ మంతి.....” అన్నాడు వేద నతో.

“భ్రమకాదు. నిజమే. ఆపురుషుడు మీరే అవు లే బావుండుననుకున్నా రు కూడాను... ఇప్పుడు మాత్రం మీరు నన్ను కోరటంలేదు. అవునా?” అన్నా ధైర్యం గా. ఆయన కొంచెం ఆకర్షణంతో కళ్లు పెద్దరిచేసు

కుని చూశాడు నామొహంలోకి. నిజమేనన్నట్లు తలూపి "నవ్వెట్లా తెలుసుకోగలిగావు?" అన్నాడు. నేను చిరునవ్వు నవ్వి చూడకున్నా.

"ఇప్పుడు నీదేవికేలో ఉత్సాహం తగ్గిపోయిందనకుంటా" నన్నా దానినే కాస్తే పాగి.

"లేదు, తగ్గిపోలేదు. కాని కృత్రిమత్వం మాత్రం చెచ్చిపోయింది." అన్నా నిశ్చలంగా.

"అంటే?" అన్నాడు ఆర్థంకౌన్నట్లు.

"నాలుగుగోడలమధ్య బంధింపబడటంవల్ల గాలి చొరని నాతల్లిని భావాలు అసహజమైన ఉష్ణాన్ని పొంది విచ్చలవిడిగా పరిగెత్తి కనిపించిన ప్రతిఫలమే ఘోరమే! మైలపడ్డాయి. ఇప్పుడు సహజంగా అందరినీ కలిపిమెరిసి తిరగబడక కృత్రిమ శ్రేణి పొందని వాకోరికలికి, తగిన స్థితిమైన వస్తువుని ఎన్నుకునే ప్రేమితమూ, చొరకేదాకా ఆగే నిగ్రహమూ ఏర్పడ్డాయి. అప్పుడు మీరు కాచని నేను తెలుసుకున్నట్లు మీరు గ్రహించారు. అందుకే నన్ను నాంధించటంలేదు మీరు యిప్పుడు." అన్నా గంభీరంగా. ఇలా చెప్పటానికి చాలాగోజులు తయారుచేసుకున్నా.

పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి "నేను నిన్ను ఎందుకు నాంధించటం లేదో తెలుసుకుంటానికి చాలాగోజుల్నించి కష్టప్రయత్నం చేస్తున్నా. అట్టే చదువు కోకపోయినా ఆ సత్యం నాకు అతిసులువుగా చెప్పే నీకావు, జ్యోతిష్యం చెప్పినట్లు. ఎలా తెలిసిందో నీకు?" అన్నాడు మరి ఆశ్చర్యపోతూ.

"అనుభవజ్ఞానం..." అన్నా ముక్తసరిగా.

౪

"అమ్మాయికి మీరు చదువు చెప్పటం మానేయ్యండి" అంది మా ఆవిడ. నాకు చద్రుమంది.

"ఎందుకు మానేయ్యాలి?" అన్నా గదిస్తూ.

"ఎంత చదువుకున్నావో అది, ఎంత అందగాళ్లయినా చేసుకున్న పెళ్లిని - చెట్టంకదాన్ని

ఎదుట పెట్టుకుని పరాయిదానితో అల్లా వుండటం - వైగా ఓవిడ్డతం ద్రులు కూడాను..." అంది మాటలు విరుస్తూను.

"అంటే? ఎలా వుంటున్నావనీ?" అన్నా విసుక్కుంటూ.

"అదే, ఎలా ఉండకూడదో అలా వుంటున్నాను... నేను స్వప్నంగానే చెబుతున్నా... నాకు అనుమానంగా వుంది..." అంది మైరళంగా, నామొహంలో ఏం మార్పు వస్తుందో అని బాగ్రరైగా గమనిస్తూను. కోప్పడటంవల్లా, దబాయించడంవల్లా అనుమానాలు పోగొట్టడం అసంభవం. అందుకని సోమ్యంగా నచ్చలేవ్వు దామనే ఉద్దేశంతో "...చూడూ, అనుమానాలి కేవలం ఆర్థం లేదు... రగిన..." అన్నోర్తిలోనే అడ్డం వచ్చి చంకలోంచి నిగలోతున్న పిల్లాడిని నా కందిస్తూ నామొహంలో ముహం పెట్టి, "నిజంగా చెప్పండి, మీ రా అమ్మాయిని ప్రేమించటం లేదా?" అని ప్రశ్నించింది అమాయకంగా చూస్తూను.

నిజంగానే ప్రేమిస్తున్నా. కాని నాప్రేమకి పర్యవసానం ఆ అమ్మాయిచేతాన్ని అనుభవించడం కాదు. కాని అసంగతి దానికి అర్థమయ్యేట్లు చెప్పటం అసాధ్యం. ప్రేమించడం అంటే - అందులోనూ వయస్సులో వున్న ఓపరాయిస్త్రీని ఓయవకుడు ప్రేమిస్తున్నాడంటే - విషయవాంఛ తీర్చుకుంటానికి అని సంఘంఉద్దేశం. విషయవాసన లేకుండాకూడా ప్రేమించటంకద్దని యీసంఘానికి తెలిదు. కనక నాళ్ల భావలో చెప్పాలంటే నే నాఅమ్మాయిని ప్రేమించటం లేదనే నప్పాటి.

"ప్రేమించటంలేదు, నిజంగా." అన్నా అందుకని.

"మీరు అబద్ధమాడుతున్నారని మీకల్లే చెబుతున్నాయి. మీమూలా నీటగా వాల్లింట్లో ఆ అమ్మాయి గది అవతలచేపుకి కూర్చింది?" అంది నిదర్శనంతో సహా.

"నిజమే. అప్పు డా అమ్మాయిని నాంధించా నేను." అన్నా కొంచెం గంభీరంగా.

"బ్రాకే మరి ప్రేమించటం లేదంటా లేం?" అని అడ్డుపవాలు వేసింది.

“ఊ, ప్రేమిస్తున్నా. కాని ఆమెలేహాన్ని వాంఛించటం లే దివ్వడు. అప్పుడుమాత్రం వాంఛించా. తీరితల్లిన్నీ.” అన్నా యింకా గంభీరంగా. తోమక పడుకున్నట్లు అమామకంగా చూస్తూ “ఏమిటో మీ మాటలు నా కర్థం కావటంలేదు. ఆ అమ్మాయిని ప్రేమించారు మీర. మీరే ఒప్పుకున్నారటాదాను. ఈ అవమానం నేను భరించలేను. చాటుమాటగా ఎక్కడ తెలిసిపోతుంటే అది భయపడుతూ కృత్రిమరించడం కద్దు. కాని యిట్లా బహిరంగంగా నన్ను ఒట్టి కన్నాని చేసి.....” కళ్లవీడ్లు పెట్టుకుంది.

“వ్యభిచరించటం” అనేమాట వివగానే నుండేలా మృదువుగా న్నాయి. పొట్లాడి తిట్టుకున్నా, కొట్టుకున్నా కూడా తట్టుకోగలంకాని ఆపది—అందులో భార్య కన్నీళ్లు పెట్టుకుంటే తట్టుకోటం కష్టం. కళ్లు తుడుస్తూ, “ప్రమాణంచేసి చెబుతున్నా. నే నాఅమ్మాయిని స్పృశించలేదు. ఆ ఉద్దేశంకూడా లే దివ్వడు” అన్నా. పిల్లాడు వాచేతులోనే వున్నాడు. చటుక్కున పిల్లాడిని నాదిగ్గిర్నుంటి లాక్కుని “ఛీ! అవేమిటండీ, ప్రమాణాలెవరు చెయ్యమన్నాడు?” అంది.

నేను చాలా అందంగా వుంటాననీ, చూసిన ప్రతిస్త్రీ నన్ను కాదుస్తుందనీ దాని ఉద్దేశం. తను నిజంగా అనాకారిది కాకపోయినా నా అందానికి తగిన భార్య కాదని అనుకుంటుండేది. తనకంటే ఎంతో అందంగా ఉండే ఆ అమ్మాయితో అంతవఱా వుగా మాట్లాడుతూ చదువు చెప్పడం దానికి బాగా అనుమానం కలిగింది. పైగా నేనే “అప్పు డెప్పుడో వాంఛించాగాని యిప్పుడుమాత్రం కోరడం చే”దని చెప్పినయ్యే. ఎలా నమ్మగలదు? అయినా, “ప్రమాణం చేసి చెబుతున్నా” అన్న తర్వాత నమ్మటానికి ప్రయత్నం చేసింది. కాని చూరచూరంగా అందని పక్షిలాగా వుండేటప్పుడే ఆ అమ్మాయిని కోరినప్పుడు, ఆ అమ్మాయి తన వ్యక్తికే నచ్చి గోజా గంటలకొద్దీ కలుగ్లు చెబుతూ చదువుకుంటుంటే, ఆ కోరిక యింకా తీరమై క్రియలోకి పరిణమించడం సహజం తప్ప ఎక్కడన్నా ఆ కోరికే చచ్చిపోతుందా? పైగా, ఆ అమ్మాయికి

యిప్పుడు పెళ్లై, మొగుడు పోవడంకూడా జరిగిందయ్యే. అందమైనది. చదువుకుందికూడాను తనకంటే ఎక్కువ. ఆయన సరేసరి. తను చూడబోలే అనాకారిదయ్యే. చదువు సంస్థలూ అంతంతమాత్రమే. నమ్మటానికి పిల్లేని బోలెడంత సాక్ష్యం ఉండగా నమ్మనూ లేకా, ‘నమ్మ’ అని తీవ్రంగా ప్రోద్బలం చేసే నా ప్రమాణాన్ని తోసేసే సాహసం లేకా, యిటునుంచి అటూ, అటునించి యిటూ కొట్టుకుంటున్న గోబాల్లో మా అత్తగా రొచ్చింది.

ఇప్పుడు నయస్సు మల్లినా ఆవిడ బాగా పడుచుదవంలో వున్నప్పుడే మా మామ గారు పోయాడు. అంతేముందు అందరిలాగానే వుండేదిట. మామామగారదోరకంమనిషి. సమర్థుడూ, ప్రయోజనదీ కాని భార్యవద్దకి మటుకు ఏ సవయంలోనూ కాదనీ నాడు కాదు. అంతే అపెట్లలే అనటం, ఉన్న మొగుడు కాస్తా చచ్చిపోవటం ఆవిడ నో బ్రహ్మరాక్షసిగా తయారుచేశాయి. తన ఇంట్లోనే కాకుండా తనకి సరిబంధించినవాళ్లందరిమీదా, ముఖ్యంగా అల్లుళ్లమీద నిర్వాధికారాలూ వలాయించా లని ఆవిడఅభిలాష. అందుకని పెద్దకుతున్న తన తమ్ముడికి, రెండోదాన్ని తన పింగిల్లికొడుక్కి యిచ్చింది. మాడోమాతురికి తప్పనిసరిగా పరాయిపంబంధం చెయ్యగలిపాచ్చింది. ఆ అల్లుడు కొంచెం పెంకతనంగా వుంటే ఎవరు చెప్పాలో? మో ఎదో మందు పెట్టిందిట— తిరవతి వైటపడ్డది— ఏదాది తీసుకుని తీసుకుని, చావాలిందేకాని, ఎలాగైతేనేం ముత్తపిగ్గాన బతికా డితను. ఓమొగాడూ ఆడదీ మాట్లాడుతుంటే, నాళ్ల నయస్సు, కులగోత్రాలూ, సంగతిసందర్భాలూ ఏమాత్రం విచారించకుండా అనూంశం ఇద్దరికీ కట్టేస్తుందావిడ. అసలు ఆవిడయంతెప్పు మొగాడికి ఆడదానికి వేరే మాట్లాడుకునే పనే ఉండదని అవిడదృఢవిశ్వాసం. మాయింట్లో గుహాను వీక్షున్న సమానులో ఆవిడ రావటం— ఎదో దివత్తు జరుగుతుందని కంకించా, కాని వచ్చిన ఆవిడని “మాయింట్లోంచి వెళ్లిపో” అంటానికి తగిన కారణం కనిపించలేదు. ముఖానంగా వున్నా.

ఆసాధ్యం త్రంకూడా మామూలుగానే వచ్చిందా ఆమ్మాయి చదువుకుంటానీ? తెక్కలుకామలు చేయిస్తున్నా. మా అత్తగారు రుసరుసలాడుతూ గది నుక్కుందగ్గరి కొచ్చి, నిర్భయంగా “నువ్వేం బోగం ముండబితే? నామానురుకొపరం తియ్యటాని కొచ్చావో? చా లంబా! అవకలికి నను. స్త్రీ స్త్రీ ఎస్తూ లేకుండాను...” అంది యింత గొంతుక చేసుకుని. పాతాల్తుగా రాలిన యీ ఆవాకులి కా ఆమ్మాయి తెల్లబోయింది. నాకు ఒళ్లు భగ్గవ మండింది. ఒక్కమాకు మాకి పళ్లు రాలగొడుదా మనుకున్నాగాని అడదని అంతలో తమయించుకుని “ఫీ! నీలిలేనిదావా, పళ్లు పీకిస్తా, నోరాచుకుని రానియ్యి మాటలు...నీ రాత్రి సితవం నాదగ్గర సాగదా. ఒళ్లు చీలుస్తా చేలేవా అంటే...నీకు నాయుంట్లోంచి ఎక రనుకున్నావ్!” అంటూ గదితెలుపు ఫెడేలువ చేశా.

“వచ్చావ్రోయ్! అమ్మో! చంపేస్తున్నా వ్రోయ్, బాబోయ్” అంటూ కొంచెం గొంతుక చేసుకుని అమ్మూ ఏకవటం మొదలెట్టింది. తెలుపు సందున వేయి గీటా పడిందేమో ఓనేక! ఒక్కనిముషం లో చుట్టుపక్కలవాళ్లు నలుగురూ చేరాని, ఏమిచేమిటంటూ!

“అమ్మో బాబూ, ఇంకా ఏమండ్రా, మొగుడ్ని మందెట్టి చంపుకున్నా ఆమండ నాఅబ్బుకి పక్కలో తేరి నామానురుకొపరం తీస్తుంటే, యింతమంది వుండి మాస్తా పూరుకున్నారా నాయవా? కాస్త కన్నకడుపు గనక ఆమ్మాయి బాగుండే దని చెప్పబోలే, నానామాతలూ బానీ నన్ను చంపేస్తున్నాడోయి బాబూ, నా అబ్బుడు...” అంటూ మర్లారాగాలు తీసింది.

“మాడండి తండ్రి ఆగదిలో...ఘోరం..... మహాపాపం...కలికాం...” అంది నుక్కురిప్పుకుని ఆవిడే.

సంఘంలో యింతకు క్షుండని శేను జీహించలేదు. ఆ ఆమ్మాయి వచ్చి నాదగ్గర చదువుకుంటుండటం మాచుట్టుపట్లవాళ్లందరికీ తెలుసు. శేను ఏ పండ ర్భంలోనన్నా వాళ్లని కలుసుకున్నప్పుడు మర్యాద

గానే మాట్లాడేవాళ్లుకూడాను. ఇప్పుడు ప్రతివాళ్లూ ఘుక్కుమీద చేలేదుకునేవాళ్లే! విద్వార్థంగా టిటి లోంచి, తలుపుసందులోంచి మాకేసి మాస్తా “అంతా మాస్తానే వున్నాకుక్క! ఏం చెయ్యగలం?” అని ఒకట్లా, “మొగమహారాజా...ఇంతకీ ఆపిల్లలో వుంది...అమ్మమ్మ ఎంతపాపం!” అని ఒకట్లా, “మందివాడే...అయితే నేం, లోజాలు బాగుండలేదు తనీ! అత్తగార్ని కొట్టడమే? అమ్మో! తల్లితరవార తల్లంతడి!...” అని ఒకట్లా ఆవిడని ఓచార్చటం మొదలెట్టారు. ఆ ఆమ్మాయి మొహానక త్రివాటేసినా నెత్తుకు చుక్క కనిపించటం లేదు. నాకు దుఃఖం వచ్చింది. ప్రయత్న పూర్వకంగా దాన్ని కోపంతో మార్చుకుని దూకుడుగా బహారాలో కొచ్చి మాగివున్న జవాన్ని సంబోధిస్తూ “ఏమిటి మీరంతా చుట్టేకాదు? మమ్మల్నేమన్నా ఖానీచేద్దామనా?” అన్నా.

“ఖానీమంది తప్పిద్దామరి...” అన్నా డోషగత ఓమూలనంది.

“ఎవరండి ఆపెద్దమనిషి?” అన్నా కోపం దిగ మింగటానికి చేత ప్రయత్నంలో బలమకూ. అని, కళ్లు రుమనూ మా అత్తగారిచేపు చూశా.

“నాయకోయ్, మీరంతా రాకపోలే యీపాటికి నాపని అయ్యేపాడ్యేది... మాడండి బాబూ ఎలా విప్లయ కురిపిస్తున్నాడో నామీద...” అంటూ మల్లి బావురుమంది ఆవిడ. ఇహ కోపం కట్టలేక, “తప్పుకుమండా, మయ్యి నోరు...” అంటూ కా రెత్తా తండా మని.

“చాలు చాల్లేదమ్మో, అడదానిమీద చెయ్యిస్తున్నావో! అడ్డమైన లంజలతోనూ పోతూ, వైగా తల్లిమండ కూతురుకావరం కాస్త వదలవరుద్దామని ఏడుస్తుంటే కొడతావు? మా కే. తెనీకపోలేదు రహ పాగ్గయి! వైగా చదువుకున్నాయనని కూడాను!” అంటూ మాయంటికి అవకలిచేపున్న కట్టెల అడితీ మనిషి అందుకున్నాడు. అతను పెళ్లిన్నీ ఖానీ చేశా నని వదలి.

“పెద్దమనుష్యులు మల్లో...మా కందు కని చూస్తూ పూరుకుంటేను? ఇదేం బోగంబా రనుకు

వ్నాడు గామాలు! అన్నాడు మొ స్నీమధ్యే
దివాలా తీసిన ఓ పెద్దమనిషి. ఆయన ముక్కు
యించుమించు సాంతం ఆపరేమన చేసి తీసికాడు
ముఖకోణాలమాలాన.

"ఇహానందైవా ఆమంధని విడిచిపెట్టెయ్యండి"
అని మా యింటిపక్క స్త్రీదరు చలహా యిచ్చాడు.

ఎవరికి తోచినట్టు వాళ్లు అంటూనే వున్నారు.
వెనకండి ఎక్కడవా క్లక్కడ చల్లగా జారుతు
న్నార. నాకు పిచ్చెత్తినట్టుయింది. రెండు గిరిగిహా
తోంది. పడిపోయేవాడినల్లే స్తంభం వట్టకుని నుంచుని
ఒక్కసారి కళ్లు చూసి తెరిచేసరికి ఒక్క పట్టన్నా

రేడు. నిట్టూర్పు విడిచి యిది కలా, నిజమా' అను
కుంటూ ఆశ్చర్యంతో గదిలోకి చూచేసరికి నుండేలు
పగిలిపోయాయి. ఆ అమ్మాయి శేలమీద పడుంది.
ఒక్క అంగలో చూకి చెయ్యి వట్టుకు చూస్తే
చల్లగా యుగం.....

"నా కందుకొచ్చింది చీ చెడదంతా" అనుకుని
హృదయం స్పందించటం చూసేసింది కాళ్ళకం గా. నా
కళ్ళల్లోని రెండుజీవరక్తాశ్రువులు ఆ అమ్మాయి ప్రకాంఠి
ఫాలంమీద మెరిశాయి. కుమిలిపోతున్న ఆ అమ్మాయి
తల్లిని కిటికీలోంచి వచ్చిన ప్రాణాల్ని పిళ్ళే ఉన్న
వాయువు ఎక్కిరించింది.

శ్రీ నాథుఁడు - అతని మనస్తత్వము

శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు

శ్రీ నాథుఁడొక యగ్నోత్పత్తి. నాటికాలమున కును, కవిపార్వత్యమున భావములను పంథగా నొత్తు నుడురలేడు. కాఁగా కాలమున కాలఁజే లొంగి పోవలెననినది. కానీ, యాత్మస్వాతంత్ర్యము మాత్రము నిపుడుగప్పిన నిప్పుకలె వెలుగియుండి, సమయము వచ్చినపుడు జ్వలించుచునేయున్నది. పైరిలో నాతఁడచేకరీతులఁ దన యుద్ధండెఠను గను పరచెను. భావములలోఁగూడఁ బ్రత్యేకత భాసిం పకపోలేదు. ఆ మహామహాన కేమి కొడువ? కావలిన సాధనపంపత్తు లన్నియు నట్టింట నమరియుండినవి. బ్రాహ్మదత్తవరప్రసాదుఁడు. అంతేనా? బ్రహ్మం దాదిమహాపురాణనిచయములఁ గలఁగించి, యిరిగించు కొన్న మువీషి. కాస్త్రములలో విశంకటవిహారము చేసెవాఁడు. ఈ పాండిత్యమునకుఁబోదు చల్లని పృథ యము గల పహ్లాదయుఁడు. సౌందర్యమును భావించఁ గల తనవ్య. భావించినదారి నీలోకమునకు దించి, యంతయో యంతయో అనుభవించవలెనను గట్టి యా పక్తియు, నాకుర్దాయ శ్రీ నాథున కుండినది. అందు

లకుఁ దగినట్లు, మనవంటి దౌర్భాగ్యజీవితముగాక, పుణ్య వళమున నెమ్మదిగల జీవితము గుదిరినది. వేమధూపాలుని వివ్యాధికారిత్వము. సాటివారిలో నట్లుండనీ—రాజా లలో మర్యాద, రాకపోకలు, స్వర్ణపాత్రలలో— విస్ఫోమంత్రితోడి సహపంక్తిభోజనము. ఎక్కడఁ జూచినను శిష్యవృందము—పల్లెల—వీరవిహారము. కవిపార్వత్యముఁడు నిత్యజీవితములోఁగూడ సార్వ భౌముఁడైనాఁడు. లక్ష్మీదేవి దన యింటి పంచఁ గాదినది. అందులకే కవితలోఁగూడ సార్వభౌముఁ డైనాఁడు. జీవితములోని తెగువ, సాహసము కవిత లోనికి వ్యాపించినవి, కడుపుకొలది దాను దిన్నాఁడు; చేతులకొలది యొసఁగివాఁడు. నిజముగా నాతనిది మహారాజుల—కాదు, సులతావల మెప్పు. దమ యంతఃప్రవృత్తయము నాఁగించిన, శ్రీనాథునకుఁ దృప్తి లేదు. మరియేమి? ఘమ్మని ఘాటుగా నివతాలింప కలెను. (1)దయ్యమునెత్తికోలు పెట్టించినఁ జాలదు. తుదిఁ జాలవలెను. (2) ప్రతిరఫమును నాతఁడెట్లే బోషిం చును. 'కొరఁతోయనన నాతని జీవితమునకే యంటని

1. " ఇకతాలించు విదర్భరాజతనయా హృద్య ప్రవృత్తయమున "

(శృంగారవైమధము)

2. "దయ్యమునెత్తికోలు తుదిఁజాఁకుట గానఁగనయ్యె నయ్యెదకా "

(శృంగారవైమధము)

వస్తువు. కొన్నియెడల మన “కబ్బా! వెక్కసమైన” దనిపించును. కాదా మరి! ఆతనిది రాజభోజనము. మనకంటి కుద్రజీవు లరిగించుకొనలేదు. మరి యీ ర్థముగాక నేనుచును? కాశీఖండములో వారోడు వర్ణించిన యేడ్పు చూడుడు:

“కొనరి వసంతకాలమునఁ

గోయిల క్రొల్పినభంగి నేడ్చు న

ల్పినరుహనేత్ర కొండచరి

బెద్దయెలుంగున వెక్కివెక్కి వె

క్కనమగు మన్యువేగమునఁ

గాటుకకన్నుల నీరు పోనలై

యుసిరిక కాయలంతలు :

యోధరము ల్లిగజారునట్లుగఁ.”

కన్నీరుగానిన దన్న శ్రీవాళునకుఁ దప్పిలేదు. ఎట్లును నీడ్చినది రాసుగా నేడ్వనిప్పుని యాతని తలఁపు. అందుకే, యుసిరిక కాయలను బట్టుకొనివచ్చి వాడు తీరికగా. నిమగరాజ దమయంతీదర్శనము నకై యంతఃపుర మునకుఁ బోయినపుడు ఒకయిద్దరు ముద్దెయలు “మదగజరాజకుంభయల మచ్చరికింతు” నిందుకుండలవంటి కుచదవ్యయమలతో వాతని నొత్తి రఁట. ఆ చగడిలో వారాజుకుమారుడు, పాపము, పదమద మైపోయినాడు. ఈ తెనవయే యాతని వైలికినిగూడ మూలము. కారకములలోని వైచిత్రీ, క్రయల సొంపు, నూతనపదస్పృష్టి మొదలగునన్నిటిని గూడ నీయద్దండతతో నేకవిపార్యభోముడు నడపెను. జీవితమున పోయియుం, దెగువకుఁ దీనిన యనుమోలములు నుండుటచే, నందుకుఁబోలు సుములన్నియు వరుసగా నీతనిలోఁ గ్రందుకొన్నవి. శ్రీవాళునకు హాస్యముపై మక్కువ యెక్కువ. ఈ సుగుముతోనే యారోడు చరమదశయందుఁ గలిగిన యిక్కట్టులన్నియు జీర్ణించు కొని బ్రదుకఁగలిగినాడు. రాయల దర్శనమునకు వెల్లివారుగదా! ఆ జీవరాయల దర్శనమునకై యెన్ని యో దినము లొడలంతయుం గన్నులుగాఁ గాచు కొన్నాడు. ఎందరికో యాక్రయించి, ఎన్ని తిప్పలలో పడినాడు. నిజముగా నితరుడైనచో వాపురుమని

యేడ్చియుండును. కాని శ్రీవాళుని మనస్తత్వ మట్టిది గాదు. హాస్య మాతని కొక సుగుముగాఁ గాక, నీడ రాని యలవాటుగా మారిపోయినది. తనకుఁ జెలియ నీడే యిది చూపును. కద కదియే శ్రీరామరత్న ధైవది. శ్రీవాళునిది స్మృతియు గాదు, హాస్యము గాదు; మరి యట్టుహాసము. పాశకులు పడినది నవ్వలె నని యాతని యాశ. ఈశోభాపాలముగా వాతని యా కాసంత దుఃఖమును మాదిరింజలె వెలిసిపోయినది. అతఁ డెప్పుడు చూడుడు:

“కుల్లావెట్టితిఁ గోకఁ జుట్టితి మహా

కూర్యానముం దొడ్గితిఁ

వెల్లులిం దిలపిష్టముఁ మెనవితిఁ

విశ్వప్ర నడ్డింపఁగా

చల్లాయంబలి ద్రావితిఁ రుచులు దో

సం బంచుఁ బోనాడితిం

దల్లి! కన్నడరాజ్యలక్ష్మీ! దయ లే

దా? నేను శ్రీవాళుడఁ.”

పాశకుల మెప్పించుట యను చాపల్యమునకు ముందు పుణ్యపాపవిచారముగూడ లే దాతనిది. కుల్లాయంచుటయు, గోకజుట్టుటయు, గడ కంబలి ద్రావుటయు నంత పెద్ద యిక్కట్టులుగాఁ దోచలే దామహాదభావునకు. విశ్వప్రచేతి యన్నమును దిన చలనకచ్చెనే యనునదే పెద్ద దుఃఖమై బాధించినది. జోరా రాజసము! లేకున్న, చేరులయంతటి కంకణముల గలగలలతో, నడుమనడుము పూలబంతలవంటి కోర చూపుల వ్రేటులతో, కీలుజవలతో, కొంగుతాకులతో, చల్లని యూర్ధ్వతావుల నన్నమును జల్లార్చి యప్పు రలవంటివారు నడ్డింపఁగా, బంగారుపాత్రలలో రాజ భోజనము గావించిన యదృష్టకారి కీయష్టవక్ర మూర్తులు ముందు నిలిచిన కేడుపుగాక మరేమి గలు గుచు? పలవాటి కౌతండు పోయినపుడు, అచట వాన లేకపోగా నీళ్ళరునినరించి యొక పద్య మల్లివారు. అది హాస్యమో గద్దించో మోరే నింగడింపుడు:

“సిరిగలవానికిఁ తెల్లురు

దరుణులఁబదియారువేలఁ దగఁబెండ్లాడక

తిరిపెమున కిద్దరాంబ్రా

పరమేశా! గంగవిడుపు పార్వతిచాలుకా”

కేవలము చాటువులలోనే కాక, కథానన్నివేళ మును, జ్ఞాపిత్యమును గాపాడుకొనవలసిన కౌశల్యము లలోఁగూడ వారే డీగుణమును విడువలేదు. నైమధమున నలవివాహవర్తన మంతయు, మూలమున నంతగా లేకు న్నిను, నిట్టిఘట్టములతోనే నిండియున్నది. ఇట్టిసమయములఁ బాపకుల నారేఁడు లక్ష్యపెట్టెడు. తనదారికే పడి యొడలు తెలియక పోవుచుండును. నిమగ్నరాజ వివాహమున—అంగ్రుండుగనక్రొవచ్చుచున్న యావకాయ కండినాడు. అది పాపావృత్తివది—గాదు సుదే. దాని ధాటి కందరిని ముక్కులలోఁ బొగలు (ఓ - గరిం) లేగినవలు. ఈభావ మారని దృష్టికి హాస్యమే గాదు; ఇంకను దీప్రమైవది వల్లగా మన్నవి, హాస్యమునకన్న నవపేశమువై పార్వతీమునకుఁ ద్రితి. ఇతరులఁ గొంతవర కై నెఁగుట్టవలెను. సంస్థానములలోని పండితులు నేర్పిన—నేర్చుకొనుచున్న విద్య యిది. శ్రీనాథునకుఁ బ్రపంచ మెట్లెమెతా. తాను వాయకుఁడనియు, ప్రపంచమంతయుకొక శ్రీదారంగమనియు భావించినవాఁడారేఁడు. లోకమునందలి మెప్పులు—కష్టనిష్ఠారములన్నీ వాతనికిఁ బిల్లలు. ఇతరులు దవదచుత్కారముచే, మేడప్పుచే ‘తెలపడి’నపు డాయన కంతులేని యానందము. చూడఁడు, సర్వజ్ఞ సింగమనిని దగ్గరకు పిల్లినవాఁడు

“సర్వజ్ఞ నామధేయము

శర్వనకే రావుసింగజనపాలునకే

యుర్విం జెల్లును సితరుని

సర్వజ్ఞుడనుట గుక్క సామజమనుటే.”

అని ప్రకటించుకొని పొగడినాడు. ఇతర జ్యేష్ఠము లాతనికిఁ గాఁబట్టెను. గుణ మగుపించెనా, నోరారఁ బొగమను. దోషము లేకున్నను, దవ యభిరుచికి సరిపోకపోయెనా, తనివిడిరఁ దిట్టును. అంతకు ముందు జరిగిన వర్నియ మస్వమువలె ముంచి పోవును. సరి—మొకకు వచ్చినాడు. నిండుసభలో నిజ్యపిని పొగడినాఁడని వాడు వచ్చినది. బ్రదుకు

పోవు పరిస్థితి యేర్పడునేమో యను భయ నంటినది. ఆదిత్యములకై యల్లాడు టారే డెఱుంగఁడు. ఇకఁ గన్వ మేమున్నది? అర్థమును మార్చినాడు. “విశోధిని బొగడలేదులే” యనుకొని యనపోకనాయకుఁడు సంతసించినాడు. వాని చకలితనమును జూచి యారేఁడు వచ్చినాడు. శ్రీనాథుని మనస్తత్వ మట్టిది.

ముఖ్యముగా పార్వతీమునకు శృంగారమునైఁ బాపల్య మెక్కువ. ఆరవి కేమికోరువ? పొందిత్యము, వైభవము, చక్కని రూపము—అన్నియు నమరినవి. “వెన్నవలెం గరంగు నలివేలుల” నెందరినో కాఁగిటఁ జేర్చిన భాగ్యశాలి. అక్కడ నారేఁడు చాదస్తమును పుణ్యపాపనిచారము గావించలేదు. రసికతకున, హర్షకదృష్టికిని జాలరూర మని శ్రీనాథుని లెలఁపు. అటులని నానీకుఁడును గాడు. కైవాగమము లన్నియు మూలమట్టముగ కోధించినాఁడు. బ్రాహ్మిని మన సార మవాసిందినాడు. కాశిఖండమున నారేఁడు గావించిన మణికర్ణికాదివర్తన “రీతఁడే నిజమగుభక్తు” డనినెంచునంత వాడిగా మన్నవి. కాని శ్రీనాథుఁడు పరివర్తనశీలుఁడు. పాపరసమునంటినాడు. ఒకచోట నిలువఁడు. ఒకస్థిధారకునే యంటియుండఁడు. ఒకదానిని తుదముట్టిరపఁడు. అందులకే యారేఁడు పురాణముల వదిలివేల్చి, తన ప్రవృత్తి కనుకూలమున ప్రబంధరచనకుఁ బోవుకొనెను. ఈ గుణములలోఁ జెవారిరాముఁడు పార్వతీమునకు పరిపోలును. ఇరువురును జాలనే పొకదానిని పరిక్షింపలేరు. అయిదు నిమిషములు గడచులోపలనే పురుగు దొలుచును. కాని, చూచినంతనే పు గంభీరముగాఁ జాతురు. “భగవత్సేవయా! అది యొక వైపు. భోగములా! ఇది యొకవైపు. ఈ రెంటికిని సంబంధమే లేదు. స్వాదయపాపిత్ర్యమా! దాని లోఁతును గమనించిన దెవ్వరు? మానవున కిది యొక్కటి యేనా చాపల్యము? దీనిని విడిచినంతనే వైకుంఠ ముఱచేత నింపువా? ఇతరములు వదిలవలసిన వెన్ని లేవు? వదలుచున్నామా? అస లీవిచార మంతయు నెందుకు, హాయిగా బ్రతికి కమ్ములుమునీకొనిపోక” యని శ్రీనాథుని యాలోచనలు. అరవి నీవికె మొక ముపానునంటిది. అందులో మంచి చెడ్డలన్నియుఁ గొట్టుకొనివచ్చినవి. మనకుఁ గావలసినదానిని నింగడించు

కొనవలెనంటే, అతనిని నిందించినచోఁ జచ్చినవానికి నష్టము లేదు, మనకు లాభము లేదు. బహుశః యాతని కంటఁ దన శృంగున దీర్చికొనుటకుఁ దగిన గృహిణి లభింపలేదేమో! (3) అతని యూహ కందు గుండరాంగు లెవ్వరు లభింతురు? దీనికిఁ దోడు భగవంతుఁడు బహు జ్ఞాతునమును నడుట వ్రాసినాఁడు. పోయినచోట నంతయు ముందు కీర్తి, వెనుకఁ దాను. సన్మానములు, వివాదములు, వర్ణించుటకు స్త్రీలు దొరకిన శ్రీవాగున కోక పండుగ, నోరార వర్ణించువలెనని యాతని యాశ. ఆపాలుక దురదను బోగొట్టుకొనుట కారఁడనేకములు చాటువు లల్లివాఁడు. అల్లిన వన్నియు నాణిములై యులే. పాండర్యమును మనసాగ భావింపవలెను. చతులూర ననుభవించువలెను. ఆ రసిత కంతు లేదు. శృంగారమున నారఁ డోచిత్యమును గమనింపఁడు. ఎదిరించినవారిని “పోరా! నాయిష్ట” మని గర్జించి నైచు గావునందె యాతనిది. వ్రాహ్మరామమునందలి “గంధర్వావృకోభామినీవతోజవ్యయకుంభి కుంభి యు లపై” బండుకొని యెన్నియో వన్నిలరాత్రులు గడపిన యడమానలేఖాకాలి. పద్మిణీగ నుట్టివడు “నూనూగుమిపాలనూత్న యావనము” మందియు గంధ రవనమునకు దొరకొన్నాఁడు. కొమారమునకీ ‘గారి వాపానన ప్రకణి’ వంటి యుత్తమశృంగారకావ్యముల వైపు దృష్టి పారివది. చదివచదివి యానందించినాఁడు. తాను గడుగొన్న నిగూఢార్థములను—తేమారెడ్డికి సాహాయ్య మాచరించు నెవమున దాని వ్యాఖ్యలొఁ గ్రుమ్మరించివాఁడు. కడకు రసనిపాఁడై, రసరస స్త్రై దాని నాంధ్రీకరించివాఁడు. ఆంధ్రులమగు మన యభిగ్రవశమున అది మనకు దక్కకపోయినది. శృంగారమును లలితముగా భావించి వ్రాయు కొద్ది మందిలో శ్రీవాగుఁ డొకఁ డనుటకు సందేహము లేదు. అన్నిటిలో నాతని కున్న తెగున యిందులోను గూడినది. సార్వభౌముని రసిత గొప్పది. కాని యది పరిమితి నెరుగదు. పాలకురికి సోమనాగుఁడు శైవా గమములలోవలె, పోతన భక్తియందువలె, వాల్మీకి కరుణయందువలె, పెద్దన ప్రకృతియందువలె శ్రీ

నాగుఁడు శృంగారమున నొడలునులుచును. అతఁడు “ప్రాథమిర్యరవయః పరిపాకమున” వ్రాసిన భిషగుండ మునఁగూడ నీగుఱమే పుంజాకొనియెన్నది. తక్కిన వన్నియు మారినవి గాని, శీర్షశర్మమును నిదిమాత్రము నాడలేదు. కాళిభంకమును దనిగించినాఁడుగదా, మాలమున లేని వెన్నియూ శృంగారవద్యములు గల్పించినాఁడు. కల్పించిన వన్నియు నాతని నున ప్రత్యయవ కద్దమువలె నున్నవి. శృంగారచ్ఛాయ మాలమునఁ గానఁబడిన జాలును, దాని వనరలఁజెట్టి యాతఁ డందుకొనును. తనివిదిర వర్ణించి, తన కాఁదున మైనపుడు మరల కథ నందుకొని పోవుచుండును. ఇంతగా వర్ణించునగదా, విను గనిపించునా? వాన కాలమునందలి స్రవాపాముల యురవడికంటి యాతని కవిత్వలో శరీరము మఱచి మనమును గొట్టుకొని పోదుము. శృంగారమున శ్రీవాగుఁ డెన్నిపోకడలైనఁ బోగలఁడు. గడుసుగాఁ బలుకఁగలఁడు. మృదువుగా దిద్దఁగలఁడు. పర్వతీకుల నందగాఁడైన పండితుఁడు. నైమగ్నముగొని యావద్య మెంత రమ్యముగా నున్నది :

“త్రోకచుక్కలఁబోలు దృక్తోయజముల వెలితిలేకుండ మీబోటిచెలులఁ జూచు కాంత వీక్షింప దరకంటఁగాని మమ్ము మేముచేసినయపరాధ మేమి చెప్పుచు !”

ప్రేయసమావయ నారఁ డెన్నిదినములనుండి జాగ్రత్తపరచెనో! ‘చెలితి’ యను పదమున కర్థము చెలితిలేకయే యున్నది. ‘అరకంటఁ’ చాడలేదనుటలో ధ్వనిగాదుగాని దనుత్కార మున్నది. “వీము చేసిన యపరాధ మేమి” యనుమాట చక్కని వ్యవహారదక్షిణే వాడఁగలఁడు. వాడైన ప్రతిపదమును వాచ్యార్థమున కుపస్కారకమే. తిక్కనవలెఁ బ్రతిపద మును శ్రీవాగుఁడు చూచివేయలేడుగాని, వాడి నంతవర కందముగనే యుండును. అతని శీవితము వంటిదే వైలిగూడ. ధ్వని యున్నను, లేకున్నను వాడైన పదములు పూవులవలె, కోడిపుంజాలవలె విచ్చుకొని, మెడలు మలచికొని జంభముగా వడువ

వలెను. తాను పల్లకిలోఁ గూర్చుని పోవుచున్నప్పుడు ముందు మృతిపాతములు నేయుచుఁ బోవు వందిమాగ ఘటవలె ముస్తాతై బాలుగా నడచిననే యాతనియాత్మ పంతోఁపించును. శ్రీనాథునకు న్యవిద్యప్తి లే దనరాదు గాని, యంత ప్రభావము మాత్రము గాదు. ముఖ్యముగా వాతఁడు వాచ్యుని. శబ్దార్థ మెంత తీక్షణముగాఁ గంఠిరముగాఁ బోట్టెనువలె మన్న నాతని కంత యానందము. ఇది లేని న్యనిగూడ రంజకము గాదు. పదచాపల్యమున నొక్కొకపారి కవిసార్యభోముఁ జిగ్గ మునుగూడ విచారించఁడు. చూడుఁడు:

“ప్రకుపిత శాంకరీచరణ
పంకజకుంకుమ పంకసంకర
ప్రకటనిరంకశంకరక
పర్ధశ శాంకకళంక కారముల్”

(శృం. 2.)

నిరంకుఁడగు చంద్రుఁడని తానే వాచ్యముగా నన్నాఁడు. కాని ‘శాంక’ పదము వాడువచ్చుటి కా తలఁపంతరిందినది. ఆత్మలిప్త, ఉయ్యాలతూగు వంటి యా దృష్టావధికలో పదప్రయోజనమును గమనించు దీరిక యెవరికిని యాతని వచ్చుకము. ఈగుణమునకుఁ గారణ మేమి? ఆతఁడు స్వయముగా నాచేత. చదివిన గ్రంథములుగూడ నానేకభీక్షయే యిడినవి. పాలకురికి సోమవాసుఁడు, నాతన సోమన, నన్నయ శ్రీనాథున కారాధ్యతేవతలు. తిక్కనను జక్కఁగాఁ జదివివాఁడు, ఆనందపడివాఁడు. కాని యాతని ‘రసాభ్యుచితబంధము’ మాత్రము సార్యభోమున కంటలేదు. తీవరమున లేని మిత్రము, కళిత్యము కవిరయంచుమాత్ర మెక్కడనుండి వచ్చును? పూర్వాపరముల గమనింపకపోవుట — దన యారాధ్యదేవతలకునలెనే — యాతనికిని వచ్చినది. వచ్చినను పరచాలేదు. న్యని లేకున్నను, వాచ్యాధ్యయన మరెవ్వరికిని రాని తీక్షణత గ్రంథుకొన్నది. దానితో నొక విజ్ఞత గలిగి, యాతని కొక ప్రత్యేకస్థానమును సంపాదించి యుచ్చినది. వాచ్యమున శ్రీనాథుఁడు పోయినన్ని పోకడలు మరెవ్వఁడును పోనఁడు, పోలేఁడు. భాషాభాండారము సమృద్ధిగాఁ గల ధనవంతుఁ

దాతఁడు. ఆతనికిఁ బ్రపంచమున్నను, ప్రత్యిష్ఠలన్నను లెక్కలేదు. యుద్ధకిరునివలె నాతని వైలి రొమ్ము విజయకొని నడచును. దుష్కర ప్రాసములు మొదలైన యిక్కట్టులు శ్రీనాథుని బాధింపవు. పద్యము మొదలుపెట్టినచోఁ గడపటివరకు బాణమువలె సాగి పోవలసివచ్చే. పిలుచుటయే తివ్రపుగాఁ బడబంధము వచ్చి గుడురుకొనును. ఆతని వాచ్యకైలులు గొన్ని చూడుఁడు :

“జాతరూపచ్చదచ్చటాజాతరూప
లక్ష్మీయంతోఽప్యనే మరాళమున కనుచు”

(శృం. 2.)

“కాలకంఠకతోరకంఠహలుంకారంబు
చెవులుసోకనినాటి చిత్తభవుఁడు.”

(శృం. 2.)

“నలిలంబు త్రిషవణస్నానమమం పాన
యంభోజపత్రదీప్తాయతాక్షి.”

(పారవిలాసము)

“చిగురుదామర పాకుజివ్యవనం జనుదోయి
మొనల క్రొవ్వేడికి ముడుగఁబాతె
తరుణరంభాగర్భవళతాళవృంతమ్ము
వై గాలిసోకినం బలుకఁబాతె
తరుణచక్రాంగ! పాథఃపతంగశక్ర”

ఈ క్రింది పద్యమువంటి జాతని సాధారణమున వైలి :

“కాలాంతఃపురకామిసీ కుచతటి
కస్తూరికా సారభ
శ్రీలుంటాకము, చందనాచల తట
శ్రీఖండ సంవేష్టిత
వ్యాలస్సారఫణాకతోరవిష ని
శ్వాసాగ్ని పాణింధమం
బేలా నాపయ దక్షిణానిలము ప
క్షి! చేయు దాక్షిణ్యముగా? ”

(శృం. 2.)

శ్రీవాళుని మహాభిమాని, దానికిఁ బాండిత్య భలము చేసెనుకగా నుండినది. కవిత్వ మనున దాతనికిఁ గళమారమేకాదు, ఒక కుస్తీపంజెముగూడ. ప్రాథమికరాయల యాధాపమున గొడదండిమభట్టు గలఁ డని తెలిసినది. ఇంక నాతనికి నిద్ర పట్టలేదు. వానిని జయించు బెట్టు! ఈసమస్యయే ప్రబలముగాఁ బట్టుకొన్నది. ఆప్య దామహానుభావుఁడు చెప్పిన చాటు దిది :

“కంటికి నిద్రవచ్చునె, ను
ఖంబగునే రితికేరి, జహ్వకుఁ
వంటక మిందునే, యితర
వర్తనము ల్పడివేలు మానసం
బంటునె, మానుపంబు గల
యట్టి మనుష్యున కెన్నఁడేనియుఁ
గంటకుఁడైన శాత్రవుఁ డొ
కండు దనంతటివాఁడు గల్గినఁ.”

కవి కాడిండిమభట్టారకుని జయించి “పనులఁ గొట్టింది తుదృఢవివాదప్రాధి గొడదండిమభట్టు కంచుధక్క” అని హాయిగాఁ జెప్పికొనునర కాతనికిఁ నృప్తిగలుగలేదు. సార్వభౌముని కీమవస్త్రత్వ ముండఁ బట్టియే యాతని కాంతరంఁక క్రమము గొంద లేర్పడినది. అతనికి విద్యాకాళాధికారిపదచ్యుతి జరిగినయవంతరము గాఁబోలు, వారతని కవిత్వమును గర్హింపఁగాఁ జూచి నిందించిరి. వారికి శ్రీవాళుని యుత్తరము ఉత్తరయమాత్రమే గాక ఒక చపేట మైనది. అతని యుత్తరమున నెంతటి యభిమాన ముట్టి పడుచున్నదో చూడుఁడు :

“ప్రాధిఁబలికింప సంస్కృతభాష యండ్రు
పలుకునుడికారమున నాంధ్రభాషయండ్రు
ఎవ్వ రేమన్నఁ గాని నా కేమి కొఱత
నాకవిత్వంబు నిజము కర్ణాటభాష.”

దీనిలో మర్యాద యున్నది. ఎరుటివారినిగూడ గౌరవించినాఁడు. తన నిర్లక్ష్యత ననుపరచినాఁడు. “ఎవ్వ రేమన్నఁగాని నాకుఁ గొఱత లే” దమటలో

నెంతయైనను గంభీరత గలదు. అన్ని యున్నదిగాని, కవి కదృష్టము వక్రించినది. తిక్కనవలె మితముగా మాటలాడలేఁడు గాని మాటలాడతలె నను నిద్య మాత్రము గలదు. ఈ పాండిత్యపు ‘కొమ్మపాగురు’ వశిత్వమును నిరావసీయ దాతనికి. తనంతరాదు ముందు చూకును. ఇది యంతయు నాతని బహిరంగమూర్తి. ఇంక నాతని యాంతరికమవస్త్రత్వస్థివేళ మెట్టిది? శ్రీవాళుని జీవితమున నొక యాదర్శమే లేదా? ఉండినది. అతనిది విజ్ఞాన తపస్సు. ఆ తపములో — ఆ యాదర్శములో నాతని జీవిత మాఁగిపోయినది. రాత్రింబగళ్లు బ్రష్ట్రమచేసినాఁడు. చేసినదానికి పంపూర్ణముగా ఫలమునుభవించినాఁడు. ఆ పాండిత్యములో — ఆ నైభేదములో మంచిచెడ్డ లన్నియు మండినవి. తన హృదయము నొకచోటచేరియు దాచుకొనలేదు. తన యందలి నుదయము లన్నియు స్పష్టముగా నెత్తి చెప్పి “మీకుఁ గావలసదాని చేరుకొనఁ” డని నుప్పొపెసినాఁడు. తప్పులుపట్టువారిని యాచి లొట్టలు చెచి “యెవ్వ రేమన్నఁగాని నాకేమికొఱత లే” యని మదిగజమునలె చెల్లిపోయినాఁడు. శ్రీవాళునిలో మహా పరవశ్య మున్నది స్త్రీల నారక యభిక్షేపించు వ్రాత వెంగళియ్యవేదాంతులను జూచి

“లాలామూత్రపురీషఘర్మజలకీ
లాలాత్ములో నారు లం
చేలా రోతలుపుట్ట నాడెదరు యో
గింద్రుల్ వృథాలాపముల్
లాలామూత్రపురీషఘర్మజలకీ
లాలాత్ములో దార లే
ప్రాలేయాద్రుఢీరపంకఘనసా
రక్షోద్రుదివ్యాత్ములో”

(శృం. వై.)

అని బాహులుగా ధిక్కరించుట కాతఁడు జంకలేదు. మెచ్చ వాదములతోఁ గాలముగడపుచుండు వైయాయికులను జూచి “పంకంబులోని కంబంబు తర్క” మని ధిక్కరించివాఁడు. అతని తెగువ కంతు లేదు. పొగడిన నంతే, తెగడిన నంతే.

ఇన్ని యున్నను - సమయము వచ్చినపు డెక్కడ లేని గొప్పతన మాతనికి వచ్చును. అప్పుడు శ్రీనాథుఁ డొక జ్యోతిర్మయుఁడుగా, తానుపొందిన బ్రాహ్మ యాభుఁడుగాఁ గావించును. అట్లులగు ప్రతివాదులు దీన్నా మ్రేపించినపుడు వారితో వాదమునకుఁ బూను కొనటయే సరిగా దనుకొన్నాఁడు. వారి కారణ దోషఁ గిన యుత్తర మిది :

“నికటమున నుండి శ్రుతిపుటవిష్టరముగ నడరి కాకులు నేరి బిట్టజచినప్ప డుదగిరాయంచ యూరకయుంట లెస్స నై పరాకున్న నెంచేనిఁ జనుట యొప్పు.”

కాని యాయో స్వాతంత్ర్య కప్పడో అరుదుగాఁ గలుగును. సాధారణముగా వాతని వైలి యిట్టిదే.

“బిర్దు కొంచెంబు, గిర్వి మధ్యన్నతంబు శాంతి నిచ్చచ్చరంబు, మచ్చరము ఘనము కూడమందూకములువోలెఁగొంచెమెఱిగి పండితమృన్మయై న వైతండికులకు.”

(భిమభండము)

అంతే. అతఁ డొక్కరి కేల భయపడును? భయపడుట కవసర మేమి? నైవధ్యము నధిక్షేపించు చిటుతపాహిత్యమువారిని జూచి

“...లేజవరాలు చెక్కుగీ

టిన వనవల్పు బాలకుఁడు

డెందమునక కలగంగనేర్చునే.”

అన్నాఁడు. తానే రసవక్రరర్థి యన్న గర్వ మాతనికి. తాను మెచ్చినది లోకము దప్పక మెచ్చవలె ననునంతవర కభిమాన మున్నది. వికంకటమైన పాండిత్య ముండినది. అతని జీవితాదర్శ మదే. దానిలో శ్రీనాథుఁడు — పాపము — కొంచెము మత్తుఁడై నాఁడు. చేతులార నాద్రిందివాఁడు. అద్వితీయగౌరవ మనుభవించివాఁడు. తెగదినవారిని బాతాళమునకుఁ బ్రోక్కినాఁడు. చలించినవారిని నెత్తిపైఁ తెట్టు కొన్నాఁడు. జీవితమున, కవితలో వాతనికి వారి

ద్రవ్యము లేదు. తెగుర - తెగుర. అతని జీవితమంతయు నిదియే. మహాభిమాని. ఆదర్శమును సాధించిన మనీషి. పగలు, రాత్రి యెడలెకక ముఖములే యనుభవించిన కేళికాళి. బ్రాహ్మదయతోఁగాక స్వకక్షితో, కల మతో జగములేలిన సార్వభౌముఁడు. వంచన యెరుఁ గని మనస్వి. బృహస్పతికిఁ గూడఁ దల వంపని గర్వి. వాద్యాయరంగమునం వారె డొక వీరుఁడు. అన్ని కేళి ములు దిరిగివాఁడు. అన్ని దుఃఖుల ననుభవించివాఁడు. హాస్యలోలాభుఁడు. శృంగారశ్రీనాథుఁడు. జగమంత యు స్త్రీయయి మేఘతలఁపులన్నియు సౌందర్యమయిమే కావలె నని యాతని యాశ. సార్వభౌమవి నపకలో, కనుబొమ్మలో, మాత్రలో ప్రతిదావియంగును తాచనీవియే గలదు. శృంగారముగూడ రాజసమే. త్యాగవీరి. కాకున్న — కనకాభిషేకము జరిగినప్పడు — పోసిన దీనారములలో — యింకొకఁడైనచో — పది జన్మములు — పాశ్యమైన — ముఖముగా బ్రతి యుండును. కాని-శ్రీనాథుఁడు నిలబ్రుకొన్నాఁడా? — అవి యన్నియు మాఁడుదినములలో వెనచల్లి కడికుఁ దానమాత్రము మిగిలి నాఁడు. ముసలితనమున హాయిగా కమ్మలు యూసికొనిపోక — పాపము — పాపము కొద్దిగాఁ బండినది. తన యుప్పు దిని తనకు జోహారు లిడిన గ్రోహు లందరు కృతఃస్మృతై నాదు. జీవనా ధారము కట్టమైనది. యోగ్యత వాదించి గౌరవించు వారు లేరు. ఇంట నన్నములేదు. కలము పారవేసి కన్నకుఁ డైవాఁడు. అప్పట్లము పూర్తిగా వక్రించినది. కమ్మలలో పెండు బాష్పవించువులు అభిమానమును పెకలించుకొనినకచ్చి నిలదినది. గర్వ మాగినదా? మరణకాలమున “దివిజకలితరు గుండియ ద్విగ్ధరనఁగ ” అని తనకుఁదానే గౌరవము చేసికొన్నాఁడు. అంతర్ని హితమైన యభిమాన మొక్కవారి పొంగినకచ్చినది.

అమరకవి యుద్దమించివాఁడు. గుణదోషము లచే — లేజస్తమస్సులచే కబలితమైన యాతని జీవి తమునండి మధురకావ్యములు బయలుదేరినవి. మహా కవికిఁ గూడువెట్టక బలవంతముగాఁ జంపిన మన మాతని కావ్యములు నేటికిని బదిది లొట్టలు నై యు చున్నాము.

సిప్రా

వనస్పతి సంబంధమైన
టాయలెట్ నబ్బు

చాల ఎక్కువ సుదురు, అను
కూలమైన పరిమళముతో కూడినది.
చర్మమునకు ఎక్కువ మృదుత్వము
చేకూర్చునట్టియు, పరిశుభ్ర మైనట్టి
దినుసు లిందు చేర్చ బడినవి.
సుమారులకును ఇది యీ నబ్బు
సంతృప్తిని కలిగించును.

లేరచర్మమునకు
నిరసాయకరమైనది

Bengal Chemical & Pharmaceutical Works Ltd., Calcutta & Bombay.

మదరాసు ఏజంట్లు :— యన్. దేశ్మాయిగౌండ్లర్ అండ్ కంపెనీ, 41, బందరు వీధి.

ఇప్పుడే భీమాచేసికొనుట వివేకంగాదా?
అనిశ్చయమైన భవిష్యత్తుతో ప్రతివారము రాబ
డిని కూడబెట్టి కాపాడుకొనుటలో శ్రద్ధగా పని
చేయుట ముఖ్యమైన పని.
మీరు యంతకుమునుపే జీవితము భీమాచేసు
కొనిన దానిని విడుదలవద్దు, తప్పిపోనీయకుదు.
మీకు భీమా లేకపోయిన నేడే భీమా చేసికొ
నుదు. ఒక జీవితపాలనీ మీకు ఉత్కృష్టమైన
రక్షణ యొసంగును. అది మీకు యిప్పుడే తరు
వాతకంటె చాకగా నుండును. ముందుగా హె
చ్చరిక కలిగియుండుట రక్షణ కవచమువంటి
దను వాత్యోక్తి సత్యమైనది.

మిగతా వివరములకు ఫలహామ వ్రాయుడు :

**నేషనల్ ఇన్సూరెన్సు
కంపెనీ, లిమిటెడ్.**

ప్రధాన కార్యాలయం: కలకత్తా. స్థాపితము: 1906
బ్రాంచి ఆఫీసు:

“నేషనల్ ఇన్సూరెన్సు భవనములు”

882, చైవాబజారు రోడ్డు, ఎస్.ఎస్.సీడ్, మద్రాసు.

ఫోన్ ఆఫీసులు: 171, మాగ్నీఫీట్, మధుర.

5, కంపెనీగౌడ్ రోడ్డు, చెంగునూరు.

రాజమోహన హేరాయలు

శ్రేష్ఠమయిన మోహన గల
తెలుహానె. పెదదుకు చల్ల
దనమును కలిగించి పెంట్రిక్
లను అభివృద్ధి చేయుటలో
అత్యుత్తమ మయినది.

తెలహోటూ, కూడుహోటూ,
భిరోవేడిమి, చుండు పెండ్లలగువాటిని హోస్టెట్టి
కన్నులకు చలన కోసంగి పెంట్రిక్లను మృదువు
పరచి, వల్లగా పెంచుటలో అత్యుత్తమ
మయినది.

స్త్రీలకు ఆనందమును కలుగజేయును.

సీసా 1-8 రు. 0-12-0 6 సీసాలు గు. 4-4-0

హోస్టెట్టి ప్రశోకము.

వి. శి. ఏ. అండు కంపెనీ,

ఆయుర్వేదనమాజం,

పెరిచేపి, నల్లూరుజిల్లా.

సీరియల్
నాటకము

= రాజరాజు =

శ్రీ శ్రీవాద
సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

○○○*○○○

పదిహేడో రంగం

రత్నాంగి నగరిలో సారంగధరుడి వాస
గృహం.

అప్పటికి బామున్నర పొద్దుంది.

అంగ్రమహాభారతం ఆదిపర్వం చదువు
కుంటూ, సారంగధరుడు పడకకుర్చీలో
కూచుని వున్నాడు.

సారంగధరుడు—“ఏమి దాశరాజుకూతురక,
భండ్రునియోగంబున నిక్కర్థంబు భర్తార్థంబు నేయు
చుండుదు ననిన దాని యభినవరూప సౌందర్యంబులు
దొల్లియు విని యెఱింగినవాడై యశోమతిం గామించి
దాశరాజుకడకుం జని తన యభిప్రాయం తెలింగించిన
వలెండును సంతోషి కంతను వశ్యంతి భక్తిం బూజించి
యిట్లనియె.

పుట్టినప్పుడ కన్యకః బోలనట్టి
వరున కిచ్చుట యిది లోకవర్తనంబు
వసుమతీపాథ నీయట్టి వరున కిచ్చి
ధన్యులను గామె యిక్కన్య దద్దచేర్చి.

అయినను నా దెందంబునం గలదానిం తెప్పెద
నిక్కన్యక నీకు ధర్మపత్ని గాఁ జేయునట్టి యిష్టంబు
గల దేని నా వేడినదాని నిమ్మనిన శంతనండు దాని
నీవనునేని యిచ్చెదఁ గానినాఁ డీశ్వర నది యేది నెప్పు
మనిన దాశరా జిట్లనియె.

భూపాల నీకు నిక్కోమలియందుఁ బుట్టిన సుకుండు
నీవకోమంబున రాజు గావలె నెమ్మి నిట్లేగ
నోపు చేయనిన శంతనండు గాంగేయు యువరాజుడలఁచి
యాపల్కు దక్కంగ నొందు వేడుంబు యిచ్చెద ననిన.

నా కొండెద్దియు నీష్టంబు లే దనిన విని యద్దాశ
రాజుచేతం బ్రతిహతమనోరథుం డయి క్రమ్మరి వచ్చి
శంతనండు చింతాక్రాంతం డయి సత్యవతిని తలంచుచు
వీరకార్యవనరుం డయి యున్న నొక్కనాఁడు గాం
గేయుండు తండ్రిపాలికి వచ్చి యిట్లనియె.

భవదభిరక్షితక్షితికి బాధ యొనర్పంగ నోపునట్టి కా
శ్రవణవహంబు లేదు వసుభావజ కల్ల వసంతపంతుల
త్పవముల రాజులెల్ల ననిశంబు విధేయల నీకు నిట్లుమా
నవన్యవ భేంద యేలాకొ మనఃపరితాపముఁ జొంది

యందంగన్.

అనిన విని నెద్దయుం బ్రొద్దు చింతించి, శంభ
కుండు గొడుగున కిట్లనియె.

పక్కడి కక్కడికి సంబంధం? కుంతి అమ్మ వారు భక్తికీర్తనతో సపర్యలు చెయ్యడమూ స్మరణగానే వుంది. దుర్వాసులు ఆసేవలకు సంతృప్తులై వరం ప్రసాదించడమూ వుచితంగానే వుంది. కాని యిదేమి వరమూ?.....కోరిన దేవతలు దిగి రావడమూ, కోరిన కొడుకుల నివ్వడమూనా? ఈ వింతవరాని కగత్యం చేమి వచ్చిందీ?..... ఇది కుంతి అమ్మవారి కోరిక కాదే?..... ఆమె వరమే కోరుకోలేదే? దుర్వాసు లయినా యోగవృద్ధితో పరిశీలించి ఆమె యిలా వుబలాట పడుతున్నట్లు గమనించలేదే? వారికి, ఆవిధంగా వదిలివేయలేన ఆవశ్యకమున్నూ కలగనే లేదే? పైగా, కోరిన భర్త లభించడానికయినా కాదే యీవరము? .....ఇది, భర్తవల్ల కాక, పైవారివల్ల సంతానం కన మని ఆమెని ఆశీర్వదించడం అయిందే? ..... ఈడు వచ్చిన్న యింకా పెళ్లి కాని కన్యకు యిలాంటి వరం దయచెయ్యడం, శిలభంగం చేసుకో

మనీ ఆమెని పురికొల్పడం కాదు? దీనివల్లనే ఆమె అప్పటికప్పుడే శీలభంగం చేసుకున్నదే? .....

.....పోనీ, కుంతీ అమ్మవారి ప్రవృత్తి “శీలభంగా శీలభంగం చేసుకునే మనిషి” అని గుర్తించడానికనువుగా వుండినదా? అదే నిజ మయితే దుర్యోనులామె నేనలు తిరస్కరించవలెనే? .....

ఆపద్ధర్మంగా దయచేశా రట యీవరం. ఏమిటా ఆపద? కుంతీ అమ్మవారికిప్పుడీ వరం అనుగ్రహించకపోతే తరవాత సంతానం కలగదా? .....

యమచులవల్ల ధర్మ రాజుల జననం ఆపద గడవజెట్టడానికయితే, మరి, భాస్కరులవారివల్ల కన్యలవారి జననం యెందుకోసం అయ్యజట్టా? .....

(విసుగ్గా భారతం ముగిసి) ఏమిటి యీభారతం? దీక్షిత మయిపోయిన మనస్సు కుదుటపరుచుకుందామని భారతం విప్పితే యిలాంటి సందేహంపర కలుగుతోందేమీ? దీనివల్ల మనస్సు మరింత కలిసిపోవడం లేదా? .....

(గుమ్మం కేసి చూస్తూ) ఎర రక్కసి?

[ఒక పరిచారిక వస్తుంది.]

పరిచారిక—నే నువ్వును బాటయ్యా!

పారంగధరుడు—గౌరిని పిలు.

పరిచారిక—పిలస్తాను బాటయ్యా!

[పరిచారిక వెళ్లిపోతుంది. పారంగధరుడు, భారతం, పక్క నున్న బల్ల మీద వుంచేసి ఆలోచిస్తూ వుంటాడు. ఇంతలో గౌరి వస్తుంది.]

గౌరి—ఎందుకు బాటా?

పారంగధరుడు—అమ్మగారి దర్శనం అవు న్నదా?

గౌరి—తొందరగా కావాలా బాటా?

పారంగధరుడు—పిలయితేనే.

గౌరి—ఇప్పుడు పిలు కాదు.

పారంగధరుడు—అలాగా?

గౌరి—జుక్కలదీవి రాణిగారు దయచేసి వున్నారు.

పారంగధరుడు—ఓహో, వారు దయచేసి వున్నారా?

గౌరి—బాబయ్యగారు వేటకి వేంచేసినప్ప ణ్ణించీ దివదివమా దయచేస్తూనే వున్నారు వారు. దయచెయ్యడమే కాదు, అమ్మగారిని విడిచి, వా పట్టన, లేమి నగరికి వేంచెయ్యలేకుండా వున్నారూడామా.

పారంగధరుడు—అంత బాగున్నాగా వుంటు న్నారూ వారిద్దరూమీ చాలా బాగుంది. పోనీ, నేను బుద్ధిబాబయ్యగారి దర్శనానికి వెడతానా, నువ్వే చెప్తా.

గౌరి—కుంచీదీ బాటా!

[గౌరి బయటపెరుగుతుంది.]

పారంగధరుడు—చూమా, అమ్మగారి దర్శనానికి—(అక్కడే)

గౌరి—(వెళ్లి తిరిగి) ఏమిటి బాటా?

పారంగధరుడు—అమ్మగారి దర్శనానికి ప్రత్యేక కారణం యేమీ లేదు. ఒక్కమాట దర్శనం చేసు కుని బయటికి వెడదా మనకున్నాను, అంతే.

గౌరి—పరే బాటా!

పారంగధరుడు—కుబుద్ధి అయ్యవారు కనపడి, వాళ్ళోకి వెళ్లడం తటస్థమే అని కొంచెం జలస్యంగా రావచ్చు. కనక, వేళ కాగానే అమ్మగారిని ఎందు భోజనం చెయ్యమని మనవి చెయ్యి.

గౌరి—అలాగే బాటా!

[గౌరి వెళ్లిపోతుంది.]

పారంగధరుడు—దివదివమా దయచేస్తున్నారా? దయచేసి యిక్కణ్ణించి వేంచెయ్యలేకపోతున్నారా? బాబయ్యగారు వేటకి వేంచేసినప్పణ్ణించినాయిది? కారణం? అమ్మగారి పాదాల దగ్గర కూచుని, నిన్న, ఏదో మాట్లాడుతూ వుండినవారు వారే అయి వుంటారా? ఆ విషయానికి హేతువు? ఈనడమంత్రపు పుట్టి మనక తటస్థించి వుండకపోలే సాధిస్త్రీ అమ్మ వారికి బదులు అమ్మగారినే పూజించుకుంటూ వుండ లేమో వారు? ఆ భక్త్యాదరాలు చూచుకుని, సరి

అయినా అంత మురిసిపోతూ వుండిన అమ్మగారు, కోడలే అయితే యెంత పొంగిపోతూ వుండుకో?... (విసుగ్గా) ఊ! ఇదంతా గతజలనేరుబంధనమూ, ఆసంభవప్రతీక్షామూ. (పాలు గడుగుల వేసి, అంతలో ఆసి) బుట్టి బాబయ్యగా రీపాటికే మొగసాలకి వేంచేసి వుంటా లేమో?...చూతా.

[వెళ్లిపోతాడు.]

వడ్డినిమిదో రంగం

అయిదు గడియల పొద్దు వేళ.

రాజరాజు సగరికి పెనకా, పశ్చిమ ప్రాకారానికి చేరి వున్న పూలతోటలో, మనస్తిమితం కోసం, సారంగధరుడు తిరుగుతూ వుంటాడు.

స్నానంచేసి, పట్టుచీర ధరించి, పువ్వుల కోసంవచ్చి, చిలక ఆతోటలోనే తిరుగుతూ వుంటుంది.

ఎవరిమట్టుకీ వారు అలా తిరుగుతూ వుండడంలో కొంత సేపటి కిద్దరూవొక గొజ్జంగి చెట్టు దగ్గర తారనపడతారు.

తారనపడతారంటే - ఆ గొజ్జంగిచెట్టు చిటాచివర వొక పెద్ద పువ్వుంటుంది. అది చూసి, ముగ్ధఅయి, పూలనజ్జ వొకవోటవుంచి చిలక అది అందుకోడానికి రెండుమూడు మాట్లు సుతారంగా యెగురుతుంది.

ఆసమయంలో వస్తాడు, సారంగధరుడు, పెనక వేపుకి.

చిలకను చూసి మొదట చకితుడున్నూ అవుతాడు.

సారంగధరుడు— (చూసి చూసి) ఏమీ, పువ్వుం అందడం లేదా?

[అది విని, చకితా లజ్జితా అయి, నింపాడిగా సారంగధరుడి కేసి తిరిగి, యథాపూర్వంగా నమస్కరించి సామూలంగా చూస్తుంది చిలక.]

సారంగధరుడు— (ఒకమాట ఇలాగా అలాగా చూసి) పువ్వుం అందడం లేదా?

చిలక—అంద కేమీ, చివరికి అందుతుంది మహాప్రభూ! కొంచెం శ్రమ, అంతే.

సారంగధరుడు—కొంచె మేమీ, చాలా శ్రమ పడ్డావు పాపం.

చిలక—చూ అమ్మ శ్రమయందు నా శ్రమ యేపాటిది మహాప్రభూ?

సారంగధరుడు—అవునవును. మీ అమ్మగారి శ్రమా గొప్పదే, నీ శ్రమా గొప్పదే. అందుకు తగ్గట్టు ఆ పువ్వునున్నూ గొప్పదే.

చిలక—గొప్పది కనకనే నన్ను లక్ష్మిపెట్టడం లేదు మహాప్రభూ అది.

సారంగధరుడు—మళ్లడొంకలో యిరువ్వుని పున్నిదికదా, దానిమీద నీ కంత ఆగ్రహమండడం ఏర్పడదా? పోనీ, శేష కొమ్మనందతాన, నవ్వు పువ్వుం అందుకో. (వంచుతాడు)

చిలక—(ఆకొమ్మ చేత్తో పట్టుకుని) ప్రభు వులు మా శ్రమలో పాలు పుచ్చుకోవం చూస్తే — (సారంగధరుడి కేసి కిగంట చూస్తూ) సావిత్రీ అమ్మ వారు తప్పకుండా అనుగ్రహిస్తూ రని — (పువ్వు చిదిమి చూస్తూ) ఇంక పెద్ద పువ్వుం నే నెక్కడా చూడలేదు మహాప్రభూ! దీని సంగతి విన్నా చూసినా మా అమ్మ పొంగిపోతారు. (పజ్జలో వుంచుకుంది.)

సారంగధరుడు—(చెట్టుపరికిరించి) ఆ వొక్క పువ్వుకే వుంది, మరి లేవు.

చిలక—సజ్జ నిండింది, చాలు మహాప్రభూ!

సారంగధరుడు—అవును, మల్లీమల్లీ పట్టుకు వెళ్లవలసిందే కాదూ పువ్వు? ఇ వెలాగా చాలవు కాదా?

చిలక—తమరు నెం విప్పించిన ట్టిది యేమూలకి మహాప్రభూ! శేష వెల్లి, మా అమ్మగారికి స్నానం

చేయించి, పూజలో కూచోపెట్టి మల్లీ వస్తాను, నెల విప్పించండి.

సారంగధరుడు—ఇంకా స్నానం కాలేమా?
[చిత్రాంగి వగరు అక్కడికి వంద గజాలలో
వుంది. చిలక యాదాలాభం గా అటుమాస్తుంది.
దాతాగడ నుంచు చిత్రాంగి యిచే
మాస్తూ వుంటుంది.]

చిలక—(చిత్రాంగిని చూచిస్తూ సారంగధరు
డితో) అరుగో మా ఆమ్మ—(అగ్లో 3)

సారంగధరుడు—(చకితుడై ఆలా చూస్తాడు)

చిలక—వాళోసం కనిపెట్టుకుని వున్నారు.
నెలపు మహాప్రభా!

[జవాబు కోసం చూడకుండానే మల్లీ నమ
స్కరించి, పూలపజ్జ అందుకుని బయలుదేరి,
చిలక, ఒక పూవులేకం మాటుచేసుకుని వుండి
సారంగధరుడి యింగిలం కనిపెడుతూ
వుంటుంది.]

సారంగధరుడు—(ఒకమాటు అటూ యిటూ
పరకాయించి, మల్లీ చిత్రాంగి కేసి చూస్తూ) ఎవర్ని
చూస్తున్నట్టు? ఆచూపుల్లో యేమి వున్నవో తెలుసు
కోవా లంటే మర నుయిపోయిందే, యేమిటి దారి?
యూడేళ్ల నాటి పాపకొండల సంఘటన నామనస్సునూ,
కీటి యామూరదర్శనం నామాపులనూ కలిచేస్తు
న్నాయి, నిలవరించుకోవడం యెలాగా? (నుండెలం
పిసుక్కుంటూ) దావావలం మల్లీ లేనవోంది. ఇక్కడ
వుండగూడదు.

[సారంగధరుడు వడిగా మరో చేపుకి వెళ్లిపో
తాడు. “దారిలో పడుతున్నాడు” అన్నట్టు
ఒకమాటు తలవంకించి చిలకా వెళ్లిపోతుంది.]

వంధొమ్మిదో రంగం

నాలుగ్గడియల పొద్దుంది.

ఆపూలతోటలోనే మరొకచోట —
చిత్రాంగివగరికి మరికొంచెం దగ్గరగా,

సారంగధరుడు పాలరాతి అరుగుమీద
కూచునీ, నుబుద్ధి అరుగు ఆనుకు నుంచునీ
వున్నారు.

ఇద్దరూ దిగాలుపడిపోయి వున్నారు.

సారంగధరుడు — రెండు మాసాల కిందట
పుక్కుతునక. ఇవారో పొట్టపండు. రోగం కాని రోగం
ధట్టారకులవారిని పీల్చేసింది.

నుబుద్ధి—మనోరోగాన్ని మించిన రోగం
యేమిటి మహాప్రభా? ప్రతిభావంతులను అది అలయ
కుంటే యిక చెప్పడాని కేం వుందీ?

సారంగధరుడు—మతి చలించినా జీవించి
వుంటే, వారికి అవస్థే అయినా, వారిమీద ప్రాణాలు
పెట్టుకునివున్నవారి కదోక సంతోషం; కాని ఆ
అదృష్ట మయినా లేవస్తే నెలవిస్తున్నారు కనుగు.

నుబుద్ధి—చిల్లం, నారాయణగల్పణ గారు, వ్యవ
హారం అంతే యిక పూటల్లో వుందని నిర్ధారణ
చేసేశాడు. మా నాయనగారున్నా—(అగ్లో 3)

సారంగధరుడు—వారే ఆలా నెలవిస్తే యిం
కేమి ఆలా? (కళ్లు తుడుచుకుని) తండ్రి తరవాత అం
తవారు. ఇప్పు డంతకంటేనూ యెక్కువవారు; కాని
వారు — నన్ను—విడిచి—(దుఃఖోద్దేశకంబు యిక
మాట్లాడలేక రెండు చేతులా మొగం కవ్వకుంటాడు)

నుబుద్ధి—(చకితుడై) ప్రభా!

సారంగధరుడు—(మాట్లాడలేడు)

నుబుద్ధి—(అతని చేతుల పట్టుకోవోతూ)
మహాప్రభా!

సారంగధరుడు—(చేతులు తీసేసుకుంటూ) ఆ!

నుబుద్ధి—తమరే యిలా అయితే—(అగ్లో 3)

సారంగధరుడు—(కళ్లు తుడుచుకుంటూ) కా
కుండా వుండడం యెలాగా? ఈవ్యాధి నెమ్మదిస్తుం
దనీ, కొద్ది దినాల్లోనే వారు నాకు చిత్తకాంతి అను
గ్రహిస్తూ రనీ ఆకిస్తూ కాలం నెట్టుకుంటూ వచ్చావు.
ఇంకేమిటి వారి?

సుబ్బు—తమకిలామే గైర్యం చిక్కబట్టు కోవాలి. నేను చెప్పగలవాణ్ణా తమకు?

సారంగధరుడు—(సుబ్బు కేసి చొక్కా తీసుకొని గంభీరంగా చూసి, కొంచెం ఆవేగంతో) తమకు నాకు ఆంతరంగికు లని అనుకున్నాను; కాని నాస్థి గతులు తమకు గుర్తించలే దన్నమాట. నా యాతన తమకు ఆర్థమే కాదే దన్నమాట.

సుబ్బు—(చకితుడై, పరితాపంతో) అయింది మహాప్రభూ, చక్కగా ఆర్థం అయింది. అంచేతనే తమర్ని చూస్తే నా మనస్సు చెదిరిపోతోంది. మరొకటి తలుచుకుంటే నా కడుచే చెరు వయిపోతోంది.

సారంగధరుడు—(ఆదుర్దాతో) అదేమిటి? మరేమి విపత్తు వచ్చిందీ?

సుబ్బు—కొత్తది కాదు మహాప్రభూ, పాతదే; కాని నేను ఇప్పటికి కళ్లు తెరిచాను.

సారంగధరుడు—(చకితుడై) పాతదా?

సుబ్బు—అవును. పోల్చుకు రాజపుత్రుకా, తమరూ వుమ్మడిగా పండిని పొడిచినప్పుడు నా కది మాతాత్మగా స్ఫురించింది; కాని యీ పదిదినాలూ "అవునా కాదా" అన్న చర్చలో గడిచిపోయాయి. ఇప్పటి తమ అవస్థ చూకాబట్టి, అవు నని నిశ్చయ బుద్ధి కలిగి నా వరాలు కుంగిపోతున్నాయి. (సారంగధరుడి కాళ్లదగ్గర కూలబడి) తమించ మని ప్రార్థించ దాని కయినా నాకు యోగ్యత లేదు. నే నపరాధిని, తండ్రుణ్ణి, పాపాత్ముణ్ణి.

సారంగధరుడు—(సుబ్బుని లేవదీస్తూ) తప్పు తప్పు. తమ రిలా చెయ్యడం ధర్మమా, నాకు శ్రేయస్కరమా?

సుబ్బు—(దోసిలి వొడ్డి) మహాప్రభూ! నాయెడల తమ భారం అలాంటిదే; కాని నేను తమ శ్రేయస్సు కాల రాసిన నీ కిరాతుణ్ణి. నా అపరాధం దావానలమై కీలుకీలునా వ్యాపించి నన్ను నిలుపునా కాల్చేస్తోంది. నేను ధరించలేకుండా వున్నాను.

సారంగధరుడు—(సుబ్బుచేతులు పట్టుకుని)

మనస్సు కుదుటపరచుకోండి. తమకు నాకు చేసిన ద్రోహం యేమిటి?

సుబ్బు—ద్రోహం యింత అంతా నా మహా ప్రభూ? ఈ దుస్థితి కంటకీ కారణం నేను.

సారంగధరుడు—ఏ దుస్థితికి?

సుబ్బు—తమ దుస్థితికి, అమ్మగారి దుస్థితికి, భట్టారకులవారి దుస్థితికి, మహారాజులుంగారి దుస్థితికి. ప్రాజ్యచతుక్యపాత్రావ్యానికే నామూలావ తీరని దుస్థితి యేర్పడింది. ఈయెరుక నన్ను భవ్యం చేసి ప్తేడి.

సారంగధరుడు—తమ ఆందోళన నేను చూచి లేకుండా వున్నాను. నామనస్సు పరిపరిధిగా పోతోంది. అదేదో త్వరగా నెలవిప్పించండి.

సుబ్బు—(గాఢ మైన పరితాపంతో) చెప్ప దాని కేం వుంది మహాప్రభూ? ఏమొగం చెట్టుకుని చెప్పను మహాప్రభూ? ఇంతవరకూ వచ్చాక చెప్పి మాత్రం యేమి ప్రయోజనం మహాప్రభూ?

సారంగధరుడు—హ్, మహాదేవా! (అని మొగం తివ్వకుంటూ సుబ్బుచేతులు వదిలేసి చొక్కా అడుగు వేసికొని వేస్తాడు)

సుబ్బు—(కంగారుపడుతూ దోసిలి వొడ్డి) మొగం చెల్లక మనవిచేసుకోలేకపోతున్నాను, తమిం చండి మహాప్రభూ! ఇప్పుడు మనవిచేసుకుంటున్నాను మహాప్రభూ!

సారంగధరుడు—(మెల్లిగా సుబ్బుకేసి మొగం తివ్వకుంటాడు.)

సుబ్బు—అవేకా—? మాజేళ్ల నాకు పాపికోం డెల్లా—? పులివేలు ముగిశాక, తమ గుడారాని కొక్క మాటు దయ చెయ్యకలసిందిని జబ్బులడిసి మందలేళ్ళ రులు తమర్ని ప్రితితో ఆహ్వానించారు.

సారంగధరుడు—అవును, ఆహ్వానించారు.

సుబ్బు—చిత్రాంగీదేవమ్మగారి చిత్రమనిలోక నాలూ, తమ గంభీరకటాక్షాలూ అప్పటి కప్పుడే

ప్రతి నెరుపుకున్నాయి. ఆహ్వానం విన్నచే తడువుగా తమ రొక్క అడుగున్నా చేశారు; కాని తమర్ని నేను వారించాను.

సారంగధరుడు—తమరు వారించడం నిజమే. అయితే?

సుబుద్ధి—అనవసరంగా వారించాను. ప్రతిభా వంశుని నైగర్వం కల్లు కప్పివుండడంవల్ల చూరాలో చవ చెయ్యలేక అవివేకిన వారించాను.

సారంగధరుడు—అయితే యేమిటి? పరమాధ్ధం కలవిప్పించండి

సుబుద్ధి—అప్పుడే కనక మనం వారి సుదారా నికి వెళ్లి వుంటే వుత్తరక్షణంలో గాంధర్వవివాహం జరిగిపోయివుండును.

సారంగధరుడు—(ఇది విని సుబుకు సుచ్చు కున్నట్లు బాధపడుతూ మొగం పక్కకి తిప్పు కుంటాడు.)

సుబుద్ధి—అప్పుడు నేను తమర్ని వారించి వుండకపోతే మహారాజులుంగా నిర్వృతింత మస్సా హాసం చెయ్యడానికి—(అగ్లో-కి)

సారంగధరుడు—(గట్టి మని సుబుద్ధిచేతులు పట్టుకుని) చాలు. ఇక మాట్లాడవద్దు.

సుబుద్ధి—నాతప్పు విన్నవించుకోకుండా—(అగ్లో-కి)

సారంగధరుడు—బోధపడింది. వద్దంటున్నాను. ఇప్పుడు దంతకంటే పెద్ద తప్పు చేస్తున్నారు తమరు. ఇక ఆపానెత్తవద్దు.

సుబుద్ధి—(నిర్విణ్ణుడయి వ్రాడుకుంటాడు)

సారంగధరుడు—ఒక్క క్షణ మైనా తమ రిక్కడ వుండవద్దు. భట్టారకులవారి సన్నిధికే వేం చెయ్యండి. వారి స్థితిగతులన్నీ పరిశీలించి, అపాయం వచ్చేటట్లుంటే, రాత్రి భోజనానంతరం దయ చెయ్యండి. మనం ప్రధయలయూ కలిసి మళ్ళీ చెడదాం

సుబుద్ధి—ఒక్క మనవి.

సారంగధరుడు—అగర్వం లేదు.

సుబుద్ధి—ఈస్థితిలో తమర్ని విడిచి—(అగ్లో-కి)

సారంగధరుడు—(దృఢస్వరంతో) మాట్లాడ వద్దన్నాను. వేంచేయ్య మంటున్నాను. నుంచోవద్దు.

[విధి లేక, కల వంచుకుని, కాల్గిడ్డుకుంటూ సుబుద్ధి వెళ్లిపోతాడు. అతను కనపడ్డంతనే పూ సారంగధరుడు అలా చూస్తూనే వుంటాడు.]

సారంగధరుడు—లేలిపోయింది. అనే నీని కంటకీ మూలం. నా శ్రేయస్సు కోరారే గాని, సుబుద్ధి అయ్యవారు, అది సాధించలేకపోయాడు. వారి అవి మృశ్యకారిక మా భవిష్యత్తును చిక్కు పరిచేసింది. మా ఆశాసాధానికి చిచ్చు పెట్టేసింది. మా నిండు జీవితాలను దగ్ధపరులమే చేసింది.

. అయితే, వానిచేకం అంతా యేమయిపోయింది? నా స్వాతంత్ర్యనిరతి యొక్కడికి పోయింది? మాట చెప్పగలడే కాని, మంత్రికొడుకు, చెయ్యి పట్టుకుని వెనక్కి పడబోగలడా?

పడిపోయిన్నీ సుగార్తిల్లుతూనే వుండిన ఆపులని కాల్చేసిన చిత్రాంగి ఆ చూపులు, ఇటు మళ్ళుతూనే ముగ్ధమోహనా లయి నన్నెంత ఆకర్షించలేమా? ఆ చూపుల్లో యెంత మమత—ఎంత ఆక—ఎంత జాలి—చివరి కెంత విషాదం పొంగిపోలేమా?

అప్పుడు నే నెండు కంఠు న్ణయిపోయానా? బధిరు న్ణెండు కయిపోయానా? అభావదళకే యెందుకు పడిపోయానా?

మాడేట్లుగా భావించుకుంటూనే వున్నానే? స్మరించుకుంటూనే వున్నానే? మననం చేసుకుంటూనే వున్నానే? ధ్యానించుకుంటూనే వున్నానే? కలలు కనుకుంటూనూ వున్నానే? రవిలి, రాశి, కమిలి, కుమిలి, బుగ్గే అయిపోతున్నానే?

మరి మట్టిమద్ద నయి, జీవచ్ఛవం అయిపోయి వున్నా నేమి? ఆమెకోసం ప్రయత్నమే చెయ్య

లేకపోయా నేమి? ఏమీ, అన్నాళ్లనుంచి నువ్వునుదొరికి
అడుగుతూ వున్న అమ్మగారికి మారవగా అయినా
అందించ లేకపోయానేమి?

ఇదంతా సిగ్గా, వివరము, క్లెయిమ్మా?

తాను కోరిన పురుషుడు లేన్న ప్రేమించిన్నీ
యిలా చేత అయిపోయి వున్నట్టు తెలిస్తే ఏముంది
సహించగలమా?

అయితే, నేను తన్ను ప్రేమించివున్నట్టు
ఆమెకి నుక్రమిటి?

కాకపోతే, ఆమె కి వరం యేమిటి? నాయన
గారిని మారంగా వుంచడానికే కాకపోతే యిదం
దుకా? ఇప్పుడోకి నామీదే తన పౌదయం లగ్నం
అయిపోయివుండకపోతే నాయనగారిని మారంగా
వుంచకలసిన అగత్యం యేమిటి?

నాయనగా రంటే విరక్త? అమ్మగా రంటే
భక్త? నాయనగారి యెడల భక్తిభావం యేపాటి
వున్నా రాత్రివేళ, సంకల్పిల్లానూ దిర్ఘం కూడా
నిషేధించడం యేమిటి? అమ్మగారి యెడల సపత్నీ
భావమే వుంటే ఆ పాదసేవ లేమిటి?

చిలకమాపుల్లానూ, మాటల్లానూ వాకోసం
పాహుతమడనలేఖ వ్రేల్తా? లేకపోతే, వ్రతంసంగతి
చిలక నాతో చెప్పడం యెందుకూ?

(మల్లీ చిత్రాంగి నగరి కేసి చూసి)

అదిగో, చిత్రాంగి యింకా అక్కడే వుంది,
ఇలాగే చూస్తోంది. ఎవరి కోసం ఆ మాటలు? (అటూ
యిటూ చూసి) ఆ మాటలు పడుకున్న యిక్కడ
నేను కాక మరి సిట్ట అయినా లేదే! సంచేపాం లేదు.
నన్నే చూస్తోం దామె, నామీదే వుంది ఆమె మాట.
నేనే వున్నా నామెపౌదయంలో. నాయనగారు
లేనేలేరు.

జుక్కులదీని రాజపుత్ర-చిత్రాంగి నాసాస్త్ర.
కాని, చాచిత్రాంగి—నాపౌదయేవ్వరి పరులపా లయి

పోయింది. న న్ను నాభికింద కట్టి నాకంకం పెవేచు
కుని వున్న నాభాగ్యదేవతను పరులు లాగేకుకున్నారు.

ఛీ! ఎంత సిగ్గులేటూ!

విడిచేతులతో భజ్జాకాలను పడగొట్టానే? సిడి
గుడ్డలతో పెద్దపులులను కూల్చానే? నాపౌదయేవ్వరిని
రక్తింతుకోలేని నాబలవరాక్షసూ లెండుకు కాల్చ
నా? చతుర్వయ్యువరాజుకీదివేళ్ళకే అపహృత అయి
పోయిందే, మరెవరి భార్య తేమంగా వుండగలమా?
యవరాజుగా వుండే యింత పందతనం, కవపరిచానే,
జనులు తమ మహారాజుగా నన్నంగీకరిస్తారా? రాజ్య
లక్ష్మీ నన్ను కిగంట నయినా చూస్తుందా?

నేను మానవంసు జ్ఞేనా? నేను రాచపుట్టుకే
పుట్టానా? జగదేకబీరు లైన పాండుమహారాజులుం
గారి దివ్యరక్తమే నారక్తవాభిజ్ఞ! ప్రవహిస్తోందా?

శక్రపు, తమ పట్టపుకేవి కట్టుపుట్టాలు నిండు
సభలో పోయిస్తూ వుంటే పాండవులు అనాభలై
మాస్తా పూరుకున్నారు. ఆహారితే నామా నచ్చింది.
అయితే, తరవాత, వాడు తనువైరం తీర్చుకున్నారే?
తమపట్టమహిషి పౌదయకల్పం తొలగించుకున్నారే?
ఆహారితకూడా నాకెందుకు పట్టమా? ఇప్పుడే నాసాస్త్ర
నే నెందుకు స్వాధీనపరుచుకున్నావమా? నా చిత్రాం
గిని తెచ్చుకుంటే న న్నేక దిద్దుకోగలమా?

(మల్లీ చిత్రాంగి నగరి కేసి చూసి)

అదిగో చిలక. ఇద్దరూ ఏదో చెప్పకుం
టన్నారు. ఇద్దరూ నాకేనే చూస్తున్నారు. అపవా
దించి, చిలక, నాకు చెప్పే వస్తోంది అదిగో, నన్ను
రాల్చి చిత్రాంగి దోసిలి వొస్తతోంది. చిత్రాంగి నా
సాస్త్ర. చిత్రాంగి నాపౌదయేవ్వరి, చిత్రాంగి నా
ప్రాణం! ఇదే నా చిత్రాంగిని నేను తెచ్చు
కుంటాను.

[రంయి మని పారంగిధరు డొక్క అడుగు
వేస్తాడు. వెంటనే తొక పావురం వచ్చి అతని
విూద నాచుతుంది. అనిపోయి దాన్ని అతను
చేతుల్లోకి తీసుకుంటాడు.]

సారంగధరుడు—(పావురంతో) ఇప్పుడు దేవుడు
వచ్చావా? అన్నట్లు నువ్వు చిత్రాంగిపావురంతో
జతకట్టుకున్నావు కామా? చిత్రాంగి నిన్నెప్పుడు
ముద్దుపెట్టుకుందా? చిత్రాంగి యెప్పుడు నా నాటలు
తెస్తుందా? చిత్రాంగి నన్ను తలుచుకుంటుందా?
చిత్రాంగి నన్ను వమ్ముతున్నా వుందా? చిత్రాంగి నా
కోసమే యిక్కడికి వచ్చిందా? చిత్రాంగి నావూద
యేళ్ళకేవా? నన్ను చిత్రాంగి నగరికి వెళ్లమంటావా?

నాపావురమా! నా ప్రాణమా! ఇదిగో నిన్ను
నిడిచిపెడుగున్నాను. నువ్వు చిత్రాంగి నగరికి వెడ

తావా, నేనూ వస్తాను. నువ్వు మరో దారి పడతావా,
నేను గోదావరి పడతాను.

(పావురాన్ని నిడిచిపెట్టి ఆశ్రమానికి వచ్చి)

అ! అ! చిత్రాంగి నాపావురం. చిత్రాంగి నా
పూదయేళ్ళది. చిత్రాంగి నాకోసమే వచ్చింది.
చిత్రాంగి నాకోసమే యెదురుమాస్తాంది. కనకా
నాపావురం చిత్రాంగిచేతుల్లో వారింది. నేను
చిత్రాంగిపాదాలమీద వాల్చాను.

[దురుడుగా వెళ్లిపోతాడు.]

[కాపీరైటు]

దేవతార్చన

శ్రీ హనుమచ్ఛాస్త్రి

ఉపనిషత్తులలోన ఉండేను దేవా!
ఉర్వివార్జన్యాల కూరుకున్నావా?
కొండశిఖరాలపై కొలువుకూర్చుండి
కూటిపేదల ముడుపు గుంజుతున్నావా?
వైకుంఠమందిరం పగిలిపోలేదా?

తైలానవర్యతం కరిగిపోలేదా?
దిగిరమ్ము దిగిరమ్ము దేవాదిదేవా!!
పేదలకలిభాధ పండుకోవాలి—
మలెగురువువీతాన మడిచిగ్రహాలలో
మరిగిపోయిన దేవ — మాటాడలేవా??

— 'హ్యాలాలోకము' నుండి.

అకలి అలమటంపు

నారదీయ భక్తి*

రచయిత :

● శ్రీ పూర్ణానంద ●

లీలావిలాసినే భక్తిమంజరీ లోలుచాలినే,

మాధ్యసారస్వజ్యోతిషయే గోకులానంద తే నమః.

[విశ్వవాచక్రవర్తి]

మనకు లభ్యమయిన ప్రాచీన భక్తిశాస్త్రగ్రంథము లలో నారదభక్తిమాత్ర మొక ఉత్కృష్టగ్రంథము. నారదు డీ గ్రంథమున భక్తితత్వమును గుఱించి ఎక్కు దుగ ఆలోచింపకపోయినను, సాధనను విశదముగ నుడిచి యుండుటకు కవగలము. కనుక, భక్తివశము ననుసరించు వారు దీనిని విశేషముగ పఠాదరించుదున్నారు. సాధనామూర్తియగు శ్రీరామకృష్ణపరమహంస ఈశ్వర దర్శనసిపానువులగువారికి నారదీయ భక్తియే ఈ కలి యుగమున శ్రేష్ఠమని వలించుచుండెనువాడు.

పూర్వమీ కేశమున విద్య గురుపరంపరాశ్రమ ముగ ఉపదిష్ట మగుచుండెడిది. శిష్యుని కుఱులోధైర్య శాస్త్రములన్నియు నూత్రరూపమున సంగ్రహింప బడెడివి. అల్పాక్షరములలో అసందిగ్ధముగ సారతత్త్వ మును బల్కుటయే వీని విశేషము. ఇట్టిజే నారదుని నూత్రగ్రంథము. ఇందు పది అధ్యాయములుగ విభజింప బడిన ఎవబదివాలుగు నూత్రము లున్నవి.

తేదికకనూత్రముల కున్నట్లు దీనికి భావ్యముగాని, టికగాని యున్నట్లుననించడు. నూత్రము లత్యంత సర శములును, విశేషములును అయియుండుటే దీనికి గారణము కావచ్చును. మద్రాసు రామకృష్ణమఠమువారు ప్రచురించిన ఆంధ్రానువాద మొకటి యున్నది.

ఈశ్వరుని ప్రతి పరమప్రేమయే భక్తియని నారదుడు నిర్దేశించియున్నాడు. ఈభక్తి అమృత స్వరూపము.

ఇంత కెక్కుడుగ నారదుడు భక్తిని గుఱించి చెప్పలేదు. బహుశః చెప్పబోలకపోయియుండవచ్చును. తరువాత “నూగ రుచియొక్క అనుభవమును చెప్పబాలనట్లు, ప్రేమస్వరూపమునగూడ నోటితో చెప్పబాలము.” అనెను.

వర్ణన ప్రత్యక్షపరముగగాని, పరోక్షముగగాని యుండవచ్చును. ప్రత్యక్షవర్ణన అసంభవ మగుటవలన

* ఈవాగ్దమును పదుకూర్చు మా (కాంటే), రామకృష్ణమఠాంతర్యుతులగు ప్రేమఘనానంద స్వామివారి పాఠమును గ్రహించితిని.

నారదుడొసరించిన పశోక్షవర్ణన ననుసరించి ఏవస్తువును బొందిన మనుష్యుడు సిద్ధు డగునో, అమృతు డగునో, తృప్తుడగునో అదియే ధర్మి. ఏవస్తువును బొందిన మనుష్యుడిక నెద్దానిని గోరకుండునో, దేనికొకట నోకింపకుండునో, ఎవరినిగాని ద్వేషింపకుండునో, జగత్తు నందరి మరేవస్తువునైన బొందిన ఆనందము బొందకుండునో, లేక ఏద్దానినైన బొంద మత్సిహింపజ్ఞో అదియే ధర్మి. దేనిని గ్రహించిన మనుష్యుడు మత్తుడును, ప్రబుడును, ఆత్మారాముడును నగునో నయ్యదియే ధర్మి.

ఈ ధర్మియం దెట్టి కోరికయు ఉండజాలదు. ఏలయన, నియ్యది నిరోధింపరావలెను.

లోకప్రాప్తములగు వస్తువలయునుండి ఒకానొక ఉత్కృష్టతమవస్తువును గ్రహించినను, ఈ ధర్మిలక్షణము లన్నియును దానియందు వర్తింపజాలవు. భోగవాసవాపరిచారితులగు కొందఱేక అభిప్రీతవిషయము తాత్కాలికముగ తాదృశముని తోచినను, ఆ భ్రమ నశించుచిన మదిరముననే ఆగుచుండును. కనుక, ధర్మి అతాకికముగు అపూర్వవస్తువు.

సామాన్యముగ మనము శాస్త్రవిధులను సాంఘిక నియమముల ననుసరించి పలుపుచుండుము. మనుష్యుడి ధర్మిని బొందిన సాంఘిక శాస్త్రీయవిధులను దాటిపోవును. అప్పుడీ నియమము లాతని మనస్సును అరికల్పజాలవు. అతడు బాకిక శాస్త్రీయ విషయములను పరిత్యజించును. నారదీయపరిభాషలో నీత్యాగమే నిరోధము. ధర్మిని బడసిన మనుష్యు డెతర ఆశ్రయముల నన్నిటిని పరిత్యజించి, వ్యాదయము నీశ్వరుని కొక్కరికే సమర్పించును. ఇతర విషయములలో నారదుడొకటిను డగును. ధర్మికి సాహాయ్యకరములగు బాకిక శాస్త్రీయసాహసములను గ్రహించుట కాతని కధ్యంతరము లేదు కాని, తదితరవిషయములను సంపూర్ణముగ త్యజించును.

ధర్మి లక్షణమును వర్ణించు సందర్భమున నారదుడు ఇతరాచార్యుల అభిప్రాయములనుగూడ తేల్కొనినాడు. అందుః పూజారుల అనురాగమే

ధర్మి యని పరాశరుడు. భగవత్కృతానురాగమే ధర్మి యని కల్లుడు. విరోధహీన మగు అత్యంతియే ధర్మియని కాండిల్యుడు. కాని, నారదుడు ఈశ్వరునియందు సమస్త ప్రాపంచికవిషయములను సమర్పించుటయు, ఆయనను విస్మరించుటవలన సరమన్యాకులత కలుగుటయు అను విషయములనే ధర్మిలక్షణములని నిర్వచించి, తన అభిప్రాయమును తేల్చుచు నెను.

అయిన, నారదునకు ప్రాచీనాచార్యులయంగు విశ్వాసము లేదా అను ప్రశ్న జనింపవచ్చును. గౌరవము లేక పోలేదు. ఈలక్షణముల నారదు ధర్మిని ఏకాదశధా విధింపించిన చోట అంతర్గత మొనర్చుకొనియే యున్నాడు. కేవలము పూజారుల అనురాగమని ఊరకున్న, అది క్రియాకలాపము లనబడు యాంత్రికనియమమున ఆబద్ధమై యుండిపోవు నను భయమున్నది. ఒక నాశీవిరము ఈక్రియల నొనర్చుచుండినను, చిత్తశుద్ధి కలుగక పోవచ్చును. అతడు 'జయించితిని' అని భ్రమపడవచ్చును. ఇట్లే కథారుల అనురాగ మున నయ్యది కేవలము శ్రవణముతోడినే పరిసమాప్తముకావచ్చును. అత్యంతి కుమృజ్ఞానవిచారముగ తేలిపోవచ్చును. కనుక నారదుడు ఏతద్దోష విరహితముగు లక్షణమును నిర్దేశించి, ఇట్లుగుట సంభవమా అను శంకను లేపదీయువారికి "వ్రజగోపికల యం దెట్లు జరిగిన" దని ప్రత్యుత్తరించివాడు.

ఈ ధర్మి అవర్ణనీయమైనను 'క్యాపిపాత్రే' ప్రకాశితమగుటను మనము కాంచగలము. ఇది సత్త్వ రజస్తమములను గుణముల కలీతము. ఇం దెట్టి కామనయు ఉండదు. ఇయ్యది విరామవిహీనముగు మాత్మైకభవము. ప్రతిక్షణము వర్ధితమగుచునే యుండును. దీనిని బడసిన సాధకుడు కేవల మద్దానినే కాంచును, వినును, నుడువును, చింతించును.

ఇంతవఱ కాలోచింపబడిన ధర్మి పరిపక్వావస్థ యుండే సంభవించును. మనుష్యుడు ప్రప్రథమముననే ఈస్థితిని బడయజాలడు. ప్రథమమున నారదు అత్యంత సామాన్యముగు స్థితినుండి పైకి లేవవలసియుండును ; తుదకి స్థితినే బొందవలయును. ఇదియే ధర్మిని ఆదర్శము. ఆదర్శము సంపూర్ణముగ మనస్సున చిత్రితమై

యొండకపోయిన పథ మెట్టిదో తెలియక చిక్కుపడ వలసియుండును. సిద్ధి కంతరాయము లనేకముగ వాటిల్లును. కనుక, లక్ష్మ్యము సత్వంతవిశేషముగ నార దుడు వర్ణించినాడు. ఈ పరిపక్వస్థితిని వర్ణించుచు, ఆయన నిన్ను తర పోపానములకు విస్మరింపలేదు. ఆయన అనిర్వచనీయమగు గుణాతీత ముఖ్యధర్మక్షమండి ఒకంత క్రిందకు దిగి గుణభేదము, ఆర్తభేదముల ననుసరించు గొణధర్మక్షయొక్క త్రైవిధ్యమును నిరూపించినాడు. గుణముల ననుసరించి సత్వ, రజ, తమోరూపములగును, అధికారి భేదము ననుసరించి ఆర్త, శిక్షాను, అర్థాధి రూపములగును నియ్యది ప్రకాశితమగును. వీనిలో పూర్వపూర్వములు శ్రేయశ్రేయములు.

అర్థాధి ఈశ్వరుని భోగములులకొరకు ప్రార్థించును. శిక్షానువు జ్ఞానముకొరకు. ఆర్తుడు దుఃఖమునై పృథకుపూర్వకముగ, గతేంద్రునివలె ఆహ్వానించును.

“సత్వగుణీయగు భక్తుడు ఆత్మంత మేకాంత మగుచోట ధ్యాన మొనరించును. నిద్రించుచున్నాడని అందఱును తాకుదు. కాని, అతడు దోష తెరవాటున, రాత్రినంతయు ధ్యానముననే గడపిచేయును. ఆనో గ్యము పరిగ లేనందున ఇతడు పక్క విడువ లేదని నలువురు ననుకొందురు. ఈవైపున, శరీరముపట్ల ఆదరము ఆకలితీరునంతయును. కాకాన్నము లభించిన చాలును. ఆహారనసనముల ఆహంబరము లేదు. ఇంటిలో వస్తువులను కూడ తెట్టుటలేదు. ఇతరులను పొగడి ఆత డెప్పుడును ధనమును సంగ్రహింపడు. పత్రపుష్పము లతో ఆతని పూజ ముగియును.

“రాజసిక భక్తుడు తిలకమును దిద్దును, దుద్రాక్ష మాలను ధరించును. ఆ మాల బంగారముతో మట్టుబడి యుండును. పూజచేయనప్పుడు పట్టుబట్టి కట్టుకొనును. నానావిధమైన వేద్యముల నర్పించును. ఎవ్వలైన నింటికి వచ్చిన ‘ఈవైపున ఇంకను చూడవలసినది ఉన్నది’ అని జేవతా గృహమును చూపును.

“తామసిక భక్తుని శ్యామము తీక్షణము. ‘ఒక సారి ఆయనవాపుమును ఉచ్చరించితిని - ఇంకను పాపమా ?’ అనును. బంధపోటువేసి ధనమును దోచుకొ

నునట్లు. ఆత డీశ్వరుని కొద్దిడిపరచును. కొట్టుము, కట్టుము, వరకుము—ఈగీతగ బండిపోటు జరుగునట్లు.”

అని శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసులు తమ సహజ సరళ భావలో వర్ణించియుండిరి.

గొణధర్మక్షని గుఱించి నారదు డింకేమియును చెప్పలేదు.

శీవితమున అన్నిటికంటె కళోరమగు సత్వముగ వచ్చి నిలచునది మృత్యువు. దీనిని ఎవరును తప్పించు కొనబాలరు. కాని, మనుష్యుడు అదవర్తముమండి మృత్యుపారమును తేర అమృతత్వమును బడయ అభి లషించుచున్నాడు. అత డమృతస్వరూపు డగుట వలన, యోగయుగాంతరములనుండి, మృత్యువర్తమను నిలబడి దానిని జయింప యత్నించుచున్నాడు. రూప రసాదులతో గూడిన విశ్వమును తనలోనికి ఆర్జించు కొనుట తీరిన వ్యర్థయత్నము. కాని, అత డెంతగ భోగించినను తృప్తియనవది లభింపవచ్చుది. అతని పృథకు మింకను, చాలగ, ఉత్కృష్టమగుదానిని బడయ నాకాంక్షించును. అతడు ధూమాన్యగూపు డగుటవలన, అతనికి మంద్రవిషయములు తృప్తిసేషగ జాలకున్నవి. దుఃఖ మనంతయుగ నలుపుచున్నను, అతడు ముఖాశకు పరిత్యజింపబాలడు. ఆనందస్వరూపు డగుటవలన సర్వావస్థల నాతడు కోరునది ఆనందమే.

మనము గొండగోరు వస్తువును ఇష్ట మందురు. అమృత స్వరూపమును, ఆనందమయమును నగు ధూమాన్యవే మర ఇష్టము- మన యభార్థసత్త. ప్రతి ప్రాణి యను ఈవస్తువును బొందునార్గ మనసే—తమకు తెలిసి నున్నను తెలియకపోయినను—నడచుచున్నారు. మాయ, లేక అజ్ఞానమువలననే మనకు ఇష్టప్రాప్తి యగుచుండుట లేదని విశేషజ్ఞుల అభిప్రాయము. ఈ ఇష్టప్రాప్తికి వారు విద్యేరించిన మార్గములు భక్తి, కర్మ, జ్ఞాన, యోగములు. వీనియందు ఇది తక్కువది, ఇది గొప్పది అను భేదము లేదు. చేత కొల పాత్రముల ననుసరించి, అధికారి భేదము ననుసరించి ఒక్కొక్క పుడు ఒక్కొక్కటి ప్రయోజనీయ మగును. గీతోప దేశవదగు శ్రీ కృష్ణునియొక్కయు, దక్షిణేశ్వరవాసి యగు శ్రీ రామకృష్ణునియొక్కయు ధర్మవాణి

యందు సమదృష్టితో గూడిన యోగచతుష్టయ సమ్యక్ నము భవించియున్నది. ఈ సమన్వయ వాణి జగత్తు యొక్క ఆధ్యాత్మిక చరిత్రయం దక్షుతపూర్వము. మత ప్రచారకుల మాట విడచినను, మహాపురుషులనబడువారిలో చాలమంది పక్షపాతబుద్ధిని వదలజాలకపోయిరి.

వారదుడు కర్మ, జ్ఞాన, యోగములకంటె భక్తియే శ్రేష్ఠమని నుడువుచున్నాడు. కారణము — సమ ప్రసాదనల ఫలము భక్తి. ఇతర సాధనలలో ఆభిమాన మునకు దావున్నది. ఈశ్వరు డభిమానమును తీమింపడు. ఆయన కోరునది దైవ్యము. భక్తి సాధకుని యందు దీనతను విప్పారలేయును. అందువలన భక్తియే శ్రేష్ఠము. జ్ఞానసాధనవలన భక్తి లభించునని కొందరు, జ్ఞాన భక్తులు పరస్పర సాపేక్షము లని మఱి కొందరు. కర్మ, యోగ, జ్ఞానముల సాయము న పేక్షింపకయే భక్తి ఫలప్రదమని బ్రహ్మకుమారుల అభిప్రాయము. రాజప్రాసాదమును గాంచిన రాజదర్శన మునందులు లేరు. భాద్యవస్తువుల గాంచిన మున్నివృత్తి కా జాలదు. అట్లే భక్తిరహితములగు ఇతర సాధనలుక. అందువలన ముముక్షువులకు భక్తియే గ్రహణీయము.

అయిన, ఇతర సాహాయ్యము న పేక్షింపకయే సాధన సంభవ మునువా? 'విచార' మొనర్చుకుండ భక్తి పథమును మనము గ్రహించుచున్నామా? ఇష్టదంత 'మనస్సంయమము' లేకున్న ఒనర్చగలమా? భగవద్గుణానువర్ణన, శ్రవణములు 'కర్మ' కాదా? అను ప్రశ్నలకు జవా నీయవలసివచ్చిన, ఇది జ్ఞాన, యోగ, కర్మాంతర్గతము లనదగును. కాని, వీటినిగూడ భక్తి యోగాంగముల గ్రహించి 'భక్తి'గ వారదుడు నిర్వచించియున్నాడని గమనింపవలెను. కనుకనే, ఇతర యోగముల సాహాయ్యమవసరము లేదనెను.

అదియునుగాక, మహాపురుషుల బరీక్షించి చూచిన జ్ఞాన, యోగముల కధికారులగువారు 'నాటికి కోటికి ఒక్క రగులించుకో అనుపింపకో చెప్పజాలము. కర్మ మహాపురుష సహజప్రవృత్తి. ఏదో ఒక కార్యము నాచరింపనిచే అత డుండజాలడు. ముసలి తాతను ఏమి చేయుచున్నా వని ప్రశ్నింపుడు. "ఏమి

యును తోచక దడి కట్టుచున్నా" ననియో, లేక "పాదుకు మడి కట్టుచున్నా" ననియో వచించును. అందువలన చాలమంది దీని కధికారులు. తరువాత, శ్రేయ యనునదిగూడ మహాపురుష సహజప్రవృత్తి. నేనివో ఒకదానిని శ్రేయింపకుండ అత డుండజాలడు. ఈ ప్రవృత్తిని భగవదధిముఖీన మొనర్చుటయే భక్తి.

కనుకనే, వారదుడు ఇతర ఉపాయములకంటె భక్తియే ఇష్టలాభయరకు సహజోపాయ మును చున్నాడు. దీనిని నిరూపింప ఇతర ప్రమాణముల అవసరములేదు. భక్తియే స్వయముగ దీనికి ప్రమాణము. భక్తిసా, నవలన సాధకుడు కాంతిని బడయును. పరమానందమును బొందును. అందువలన భక్తి పథము సహజము, భక్తియే శ్రేష్ఠము.

కాని, జగత్తునందలి సాధకుల నందఱిని ఈభక్తి పథముననే ప్రవేశ పెట్ట మనము కోరిన, వ్యర్థ కాముల మునుదుము. అందఱిని ఒకే కొలతగల చక్కా సరిపడదు. జ్ఞానము, లేక కర్మము ఉపాయముగ గైకొని అధికారముతో జన్మించినవారికి భక్తి ఉపకారము నొనర్చజాలదు. అనుచో, వారదుని అభిప్రాయ మందఱిని భక్తియే అవలంబింప మనినూ?

కాదు. వారదు దీనివయమున బౌద్ధార్యమునే ముపిసాడు. తన గ్రంథము కేవలము భక్తిసాధకులకే యిది మడుపుచున్నాడు.

భక్తులలో ఐకాంతికభక్తులే శ్రేష్ఠులు. వారు పరస్పరము ఈశ్వరుని సుతించి సంభాషించురు. ఆనందమున కంతకోస మునుక, ఆనందభావ్యములు పడుక, శరీరము పులకితమగును, చారిరంశము పవిత్రమగును. పృథివి పావనమగును. వారివలన తీర్థములు తీర్థములగును. కర్మ మకర్మ యగును. కాస్త్రములు సత్ కాస్త్రము లగును. వారు సర్వదా తన్మయులై యుండురు. వారి పితృదేవతలు ఆనందించురు. దేవతలు వృత్తి మొనర్తురు. పృథివి సహజ యగును. వారియందు జాతి, విద్యా, రూప, కుల, ధనభేదములు లేవు. కర్మ గతము గాని, లేక అన్యవిధమగునట్టిగాని భేదమునూడ ఉండదు. ఏలయన వారు భగవంతునికి తెందినవా రగుచున్నారు. భక్తులకును భగవంతునకును భేదములేదు.

ఇక, గొణభక్తుల ప్రసంగ మేమియును కానరాదు.

భక్తిలాభమునకు ముఖ్యోపాయము మహాత్ముల కృప. లేక, భగవంతుని కృపలేకము. మహాత్ముల సంగము దుర్లభము, అగమ్యము. కాని, అమోఘము. మహాత్ములకృప కేవల మున్నచాలును, భక్తి లభించియే తీరును, ఏలయన, భక్తులకు భగవంతునకు భేదము లేదు.

“భక్తుని హృదయము భగవంతుని కచ్చేరిపావిడి. బాబుగారు తమ ప్రాసాదమునందంతటను తిరుగుచున్నను, ముఖ్యముగ ఆయనదర్శనము కచ్చేరి సానిడి యందే లభించును. కనుక, భక్తునకు భగవంతునకు భేదము లే”దని శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస నుడివడువాడు. ఒకతడవ ఆరున భాగవతపురాణమును చినునప్పుడు ఒక అనుభూతి కలిగెను. అది: శ్రీకృష్ణుడు ప్రత్యక్షముగ నిలుకబడియుండెను. ఆయననుండి కాంతికిరణ మొకటి వెలువడి భాగవతమును స్పృశించి, పిదప పరమ హంసమగువాడ స్పృశించెను. అచ్చటనుండి ఆయన ఉపద్యోక్తమగు ఉపదేశమును బసర్పుచుండెనువాడు.

నిరంతరము, అదిరామయుగ భగవద్భజన సౌనర్య వారముని ఆదేశము. సుఖముఖములు, లాభాలాభములు మున్నగువానిని పరిలక్షింపక, నిరుపమాత్ర కాలమైన వ్యర్థ మొనర్చుక పరవర్తింపుల నిశ్చింతచిత్తి యతో ఈశ్వరభజన సౌనర్యరలెను. ఇతరులకడ భగవద్గుణశ్రవణ మొనర్చినను, కీర్తన మొనర్చినను భక్తి సాధితమగును. భగవంతుని వామగుణగాన మొనర్చి, ఆయన శ్రీమయుగ ఆరిర్యించును. భక్తుల వాతమతన ఉనికిని అనుభవించునట్లునర్చును. దాస్యభావమునో, లేక మగుర భావమునో అవలంబించి, ఆయన యందు ఐకాంతిక భక్తిని నిల్పవలెను. భక్తియే సాధ్యము, దానినే సాధింపుము.

భక్తిశాస్త్రముల మనన మొనర్చుము. భక్తిని వృద్ధిసొనర్చు కార్యముల సౌనర్యము. వాగ్యాదయల సౌనర్యము. దాన వ్యర్థవిషయము లరుజెంచుట కవకాశ మున్నది వాగ్యాదయనకు వితి లేదు. అహింసానులను పాలింపుము.

అభిమానము, సంభయ మున్నగువానిని పరిత్యజింపుము. భవ, క్రతు, వాస్తవ, స్త్రీప్రసంగముల వివరము.

ఇతరులు అవకార మొనర్చు రనిగాని, లేక ఇతరుల కపకార మొనర్చువలెనని గాని చింతింపకుము. ఏలయన, నీపర్యవ్యయ—తాత్విక శాస్త్రీయకర్మల ఈశ్వరుని కర్పించుబడినవి. విషయములను పరిత్యజింపుము. దుస్సంగమును పర్యవృత్తి పరిత్యజింపుము. దీనినుండియే కామ, క్రోధ, మోహ, స్మృతిభ్రంశ, బుద్ధివాళ, పర్యవృత్తియులు సంభవించును. దుస్సంగమున, అలలుగ నున్న దుర్గుణములు సముద్రముగ మారగలవు.

భక్తుని కర్మ లన్నియు భగవంతునికే నివేదింపబడినవి. కనుక కామ, క్రోధ, అభిమానముల బూనవలసిన, ఆయనపట్లనే వహించువు. అవగా, ఈవృత్తుల నన్నిటిని ఆయనవైపువకే మళ్లించుము. ఆయనదర్శనమును గోరుము. దర్శనప్రతిరోధకములపై క్రోధమును బూనుము. సాక్షాత్కరింప నేమని అభిమానమును చాల్చుము.

సాధనాసమయమున భగవంతునితో నొకసంబంధమును స్థాపించుకొనివయెడల భక్తి చృఢమగును. సాధన జూప సహజమును, మగురమును అగును. భగవంతుని పట్ల భావస్థాపనమునే వారదుడు ఆసక్తి యనుచున్నాడు. ఈ ఆసక్తి ఒక్కటియే యైనను, సుఖమాహాత్మ్యాసక్తి, రూపాసక్తి, పూవాసక్తి, స్మరణాసక్తి, దాస్యాసక్తి, సఖ్యాసక్తి, కాంతాసక్తి, వాక్యల్యాసక్తి, ఆత్మనివేదనాసక్తి, తన్మయాసక్తి, పరమవిరహాసక్తి అను పదకొండు రూపములను ధరించుచున్నది.

వారదుడు చెప్పిన భక్తిలాభోపాయములు ఆరు. అవి: మహాత్ముల, లేక భగవంతుని కృప, ఐకాంతిక భజన, భక్తిశాస్త్రానుచరిత, మసంగపరిత్యాగ శిలవిర్యాణములు, భగవంతునిపట్ల ప్రవృత్తి వ్యాకృతీకరణము, భావాశ్రయణము అనునవి.

అనురాగమునకు ఉదాహరణ వ్రజగోపికలు. వారి యనురాగ మన మాహాత్మ్యగిజ్ఞానము లేదనుట అపవాదము! అది లేకున్న బారత్యమే యగును. ప్రేమా స్పృహని సుఖమే తన సుఖ మను భావము జారప్రేమ యందు లేదు.

సాధనపథమున ప్రధానాంతరాయము నూయ, లేక అజ్ఞానము. ఈమాయ నెవరు తరింపగలరు? సంగ

త్యాగి, పాగునీచి, నిర్మయుడు అగువాడును, విద్వంస వానియు, లోకబంధరహితుడును, త్రిగుణాతీతుడును, యోగక్షేమరహితుడును, కర్మత్యాగియును, కర్మఫలత్యాగియును, ద్వంద్వహీనుడును, విధివిషేషములకతీతుడును, నిరవద్భిన్న అనురాగియును నగువాడొక్కడే మాయను తిరింపవలెను. తిరించుటయేకాదు, ఇతరులనుగూడ తిరింపజేయగలడు.

విధి విషేషములను, అవగా వానిని విధించు శాస్త్రములను త్యజింప నుపదేశించుటవలన వారదుడు శాస్త్రవిరోధి యనుకొనరాదు. భక్తి దృఢమగువలన ఆయన వానిని మన్నింపవలసియే నుజివియున్నాడు. తేటన్న పతితుడ వగుదువు. సర్వస్వము భగవంతువకు వివేదింపజాలనంతవలనను లౌకికకర్తలను విడువగూడదు. ఈశ్వరునియందు దృఢబుద్ధి కలిగినచో

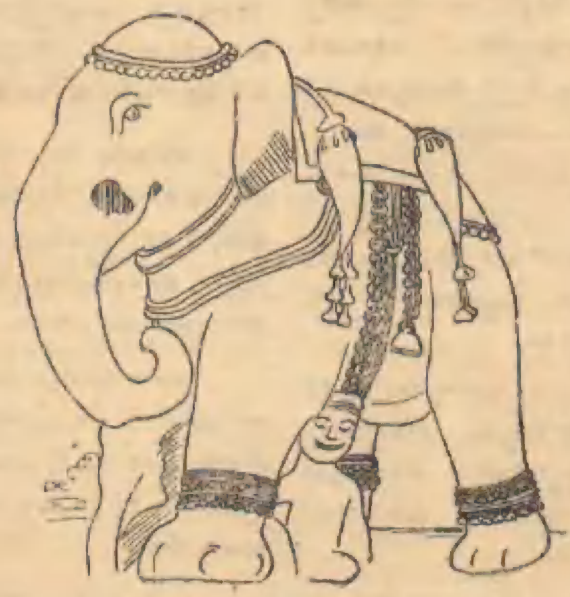
లౌకికకర్మ బంధవు. శరీరపాత మగునంతవలన భోజనాదికర్మలు విగిలియుండును.

విరుద్ధవాదుల నుచేడించి, వీరూర, వ్యాస, శుక, కాండిల్య, గర్గ, విష్ణు, కాండిల్య, కేష, ఉద్ధవ, ఆరుణి, బలి, మామంత, విభీషణాది భక్తియోగాచార్యులతో నేకీభవించి వారదుడు సమమార్పిన శివోపదేశమును విశ్వసించినచో శ్రద్ధాశులనవారు ఇష్ట వస్తువును బొందెదరు. సందేహము లేదు.

వర్తమావకౌలమున జగత్తునందు ఉన్న మతముల నన్నిటిని, ముఖ్యముగ వాని ఆనందానికభాగమును పరీక్షించి చూచినచో వారదు డుపదేశించిన ఆమృతోపమ మగు ఈ భక్తియే విభిన్నరూపముల అభివ్యక్తమగుచు, అయాపాదపులను విమలమగు ప్రకాంతిని ప్రసాదించుచుండుటను కనగలము.

న భర్మనిబోజ్యి నచాత్మవేదీ, న భక్తిమాం స్వచ్ఛరణారవిందే,
అకించనో ఽనన్యగతి కృరణ్యం, త్వత్పాదమూలం శరణం ప్రవద్యే.

[శ్రీ యామనాచార్యులు]

పురాతనవస్తుపరిశోధనశాఖ,

ఆంధ్రదేశము

శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణరావు

౧౯౩౮-వ సంవత్సరము మార్చి నెలలో లండను ఇండియా ఆఫీసువారు హిందూ దేశములో పురాతనవస్తుపరిశోధనశాఖ (ఆర్కియాలజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా) ఏర్పిరిగా పని చేయుచున్నదియు, ఏమేమి కంగ్రెసురణము లావశ్యకములైనదియు మొదలయిన విషయములనుగురించి సలహా నొసగవలసిన దని డాక్టరు సర్ లియోనార్డ్ ఊల్స్ట్రీగారికి ఒక జాబు వ్రాసిరి. ఆత డాక్టరు సంగీకరించెను. ఆతనికి వ్రాసిన ఉత్తరమునందు, ఇండియా గవర్నమెంటువారికి ఈ క్రింది విషయముపై సలహా నీయవలసియున్నదని తెలుపబడెను:

౧. మిక్కిలి ఉపయుక్తములును, లాభకరములును నగు పురాతనస్థలములు, 'పాడు'లు ఎక్కడెక్కడ నున్నవి? ముందు ఎట్టివాటిని శ్రద్ధించి పరిశీలించవలయును?

౨. ఏ విధముగా యీ 'పాడు'లను సులభముగా, మిక్కిలి కొద్దిపాటి ఖర్చుతో విశేషమయిన లాభమును, చరిత్రజ్ఞానమును సంపాదించుటకు వెదకించి శ్రద్ధించవలయును? ఈ వెదకుటలు, శ్రద్ధలు మొదలయిన పనులను ఎంతవఱకు ప్రభుత్వమువారు పూనుకొని చేయవలయును? ఎంతవఱకు ఈ పనులను ఇతర సంస్థలకు, అనగా యూనివర్సిటీలకు, పరిశోధనము చేయుచున్న ఇతరసంస్థలకు వప్పగింపవచ్చును?

౩. అసలయిన ఇతిహాసమును బహిరంగపరచగల 'పాడు'లను వెదకి శ్రద్ధించుటకు శాస్త్రజ్ఞులయిన ఉద్యోగులు కావలయును గనుక, అట్టివారికి ఉత్తమశిక్షణ ఎక్కడ, ఎవరిచేత ఇప్పించవలయును? ప్రత్యేకవైపుణ్యమును, శాస్త్రజ్ఞానమును సహజముగ సంపాదించినవారి నీ పరిశోధన చేయుటకు నియోగింపవచ్చునా?

౪. పై మూడింటిలో చేరని యితర విషయములనుగురించి సందర్భములను బట్టి తెలుపదగిన అంశములు.

డాక్టరు ఊల్స్ట్రీగారి కంటట నొక సంశయము కలిగెను. తమకు తోచిన ఆభిప్రాయములను నిశ్చయంగా తెలుపవచ్చునా, ఒకవేళ తాము తెలిపిన విషయములనుబట్టి చూచినపుడు ఇండియాప్రభుత్వమువారు ప్రస్తుతము పెచ్చించుచున్న ధనము కంటె నెక్కువ ధనమును ఈ పరిశోధనశాఖపై ఖర్చుచేయుదురా యని ప్రశ్నకలిగెను. ఆ ప్రశ్నకు ఆయనకు గల్గిన సందేహమే కారణము. "ధనము పెచ్చించి బహుపురాతన

మైన 'పాడు' లను వెదకించి త్రవ్వించినపుడు, అందు లభించు ప్రాచీనవస్తు సంచయమును భద్రపఱచుటకు మ్యూజియములను (ప్రాచీనవస్తుప్రదర్శనశాలలు) కట్టించవలయును. అట్టి మ్యూజియములను సద్వినియోగపఱచి, పరిశోధన అభివృద్ధి పఱచుటకును, అందు ప్రదర్శించిన పురాణవస్తుసంచయమును గురించి విపులముగా, సాధ్యమయినంత సులభముగా పాఠకులకు సంయతము బోధపడునట్లు గ్రంథములను వ్రాయగల పండితులను, శాస్త్రజ్ఞులను క్యూరేటరులు (ప్రదర్శకులు)గా నియమింపవలయును. మ్యూజియము, ఇతిహాసపరిశోధన ఇత్యాదివిషయములను గురించి ఎంత పనిచేసినను అంత ముండదు కావున దానికొరకు ధనవ్యయము హెచ్చును. ఇండియాగవర్నమెంటువారు నానాటికిని ఆర్కియోలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా శాఖకు ఏటేట నిచ్చు గ్రాంటు సొమ్మును క్రమక్రమముగా తగ్గించుచువచ్చుచున్నారు గనుక, ఇపుడు క్రొత్త సిఫారసులను ఏమయినను చేసినయెడల అవి నిరర్థకములయిపోవును." ఇట్టి సంశయములనేకములు డాక్టరు ఊల్లీగారికి కలిగెను. తాను ఇండియాకు వచ్చిపోవుట నిష్ప్రయోజనమగు పని తోచెను. దాని మీదట ఇండియా ఆఫీసువారికిని, ఊల్లీగారికిని కొంత కాలము ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు జరిగెను. చివరకు ఇండియాఆఫీసువారు ఊల్లీగారిని ఒకవిధముగా సమాధానపరచి, సాధ్యమయినంతపఱకు అన్ని విషయములను గురించి విపుల మయిన నివేదికను తయారు చేయవలసిన దనియు, ధనాధానముచొప్పున చారిసిఫార్సును త్రోసిపుచ్చ మనియు 'వాగ్దాన' మిచ్చిరి.

ముందుగా, ఈ సర్ లియొనార్డ్ ఊల్లీ ఎవరో, ఈ పనికి వారిని ఎందుకు నియోగించవలసి వచ్చినదో అన్న సందేహము గలుగవచ్చును. హిందూదేశములో నున్న మ్యూజియములు ఏ విధముగా పనిచేయుచున్నవి, ఏయే సంస్కరణములు వాటి అభివృద్ధికి అవశ్యకములు అను విషయములనుగురించి ఇండియాగవర్నమెంటువారు ఒక నివేదికను తయారు చేయించినారు. మార్క్ హామ్, హాక్ గ్రీవు అను ఇరువురు మ్యూజియం అధికార్లను (సూపరింటెండెంట్లను) ఆ పనికి నియమించినారు. హిందూదేశములో ఉన్న మ్యూజియములు అన్నియును మిక్కిలి చార్యాగ్రాసితము దున్నవి, అవి ఎందుకొరకు నృపింపబడినవో ఆ కర్తవ్యమును అవి నెరవేర్చుటలేదు అన్న సారాంశము తేల్చి వారిరువురు నొక నివేదికను తయారుచేసిరి. ఆ నివేదికను చూచునప్పటికి ఇండియాగవర్నమెంటువారికి ఆర్కియోలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా శాఖవారి పని సంతృప్తికరములయిన మార్గములందు పనిచేయుట లేదా యని సంశయము కలిగెను. ఆర్కియోలాజికలు విషయములపై తమకు ఆలోచన చెప్పగలవా రెవ్వరయినా ఉన్నారా గ్రేటు బ్రిటనులో పని ఇండియాప్రభుత్వమువారు లండనులోనున్న ఇండియా ఆఫీసువారికి వ్రాసిరి. అపుడు జగత్ప్రసిద్ధుడైన సర్ లియొనార్డ్ ఊల్లీకి ఇండియా ఆఫీసువారు కలువరిపిరి.

సర్ లియొనార్డ్ ఊల్లీగారికి, సర్ బాన్ మార్షలుగారి కున్న యశస్సునుబట్టి, హిందూదేశములో పురాతనవస్తుపరిశోధనశాఖ కడు చక్కగా పనిచేయుచున్నదని

మొదట సమృద్ధి ముండెను. హిందూదేశమునకు రాకపూర్వము ఊల్లీగారికి ఇక్కడ జరుగుచున్న పనినిగురించి కొంత తెలుపుట మంచిదని ఇండియా గవర్న మెంటువారు ౧౯౨౩ మొదలుకొని ౧౯౩౫ వఱకు ప్రకటితములయిన ఆర్కియోలాజికలు సర్వే ఆఫ్ ఇండియా శాఖవారి వార్షికనివేదికలను కట్టకట్టి పంపించిరి. సర్ ఊల్లీగారు వాటిని సమగ్రముగా చదివించూచిరి. వాటిని చూచినపిమ్మట వారికి తొలుత ఉండిన మంచి అభిప్రాయము కృష్ణ షతచంద్రునివలె తీగించిపోయెను. హిందూదేశమునకు వచ్చినతరువాత దేశములో కేంద్ర ప్రభుత్వమువారి అధీనమం నున్నవి, స్థానికప్రభుత్వమువారి రక్షణలో నున్నవి, మొత్తము మీదకెన్న మూఱాయముల నన్నింటిని వారు సందర్శించిరి. నిదానముగా పరిశీలించిరి. అప్పటి వఱకు శ్రవించినవి, శ్రవించుచున్నవి పురాణవస్తుసంచయమును బయటకు తీసిన 'పాడు'లను రమారమి ముప్పదిఆరింటిని పరిశీలించి చూచిరి. అనేకుహిమాచల పర్యంతము, ఆర్కియోలాజికలు ఉద్యోగులు ఎక్కడెక్కడకు తీసుకొనివెళ్లిన అక్కడక్కడకు జోయి చూచిరి. చూచినతరువాత తమకు కలిగిన అభిప్రాయమును నిశ్చయముగా వారు తెలిపిరి. "కేవలము ధనలోభముచేతనే కాదు ఈ శాఖయొక్క పని యింత కొంతగా నున్నది — హెచ్చుగా ధనముండినను ఇప్పటి ఉద్యోగులవలన, ఇప్పుడు జరుగుచున్న పని కంటె విలువైనదని కానేరదు. ఈ శాఖ ఉద్యోగులకు 'ఆర్కియోలాజీ' శాస్త్ర పరిజ్ఞానము, అనుభవము మొదలయిన ప్రధానగుణసంపత్తి పూర్తిగా కొంతవడియున్నది. ఈ ఉద్యోగులు చాలమంది మంచి ఉత్సాహవంతులు, మేధావంతులును అగుదురుగాక; కాని వారి కృషి యంతయు నిష్ఫల మగుచున్నది. నిజము చెప్పవలసినచో ఈ శాఖ యందు ఆర్కియోలాజీయందు సుశిక్షితులయిన పండితులు బాత్తిగా లేరు." అని తెలుపుచు నొక నివేదికను వ్రాసి ఇండియాప్రభుత్వమునకు బంపియుండిరి.

మొదటిసంచి చిత్రవఱకు డాక్టర్ ఊల్లీగారు ఈ భావమునే పూలదండలోని నూత్రము లాగున నివేదికలో తెలియపరచిన ప్రతిస్థాపనయందును స్పష్టపఱచెను. వారు మంచి అనుభవజ్ఞులు, మహాపండితులు, జగత్ప్రసిద్ధులు. వారి అభిప్రాయములు అమూల్యములు. అవి నిశ్చయముగా పరిశీలించ దగినవి.

ఆర్కియోలాజికలుశాఖవారు తమ పనిని మూడు భాగములుగా విభజించిసాకు. మొదటిది ఎక్స్ ప్లోరేషను (Exploration) — పురాతనస్థలములు, కట్టడములు మొదలయినవాటిని వెదకుట, పరిశోధించుటాది విషయములు. రెండవది ప్రాచీన స్థలములను, కట్టడములను, ఇతర పురాణవస్తుసంచయమును భద్ర

పఱచుట. దీనిని వారు కన్సర్వేషన్ (Conservation) అని అందురు. మూలకాయములు, కిర్రక్షణవిధానము దీనిక్రిందకే వచ్చును. మూడవది ఎక్స్ కేప్ — ప్రాచీన లేఖ్యములు (మనము 'శాసనము' అని వ్యవహరించుచున్నాము) ఎక్కడెక్కడ దొరకినను వాటిని పన్నిటిని సేకరించి వాటిలో మన్న చారిత్రక విషయములను బ్రకటించుట. ఈ మూడు ఉపశాఖలక్రింద పాలింపబడుచున్న ఆర్కియోలాజికలు సర్వే ఆఫ్ ఇండియా శాఖను హిందూదేశమునం దంతటను ఆరు సర్కిళ్ల క్రింద విభజించిరి. మనకు కావలసినది చెన్నపురిరాజధాని, అది పదరత్ సర్కిలులో చేరినది. చెన్నరాజధానిలో కొంతభాగము, నిజాంరాష్ట్రములో కొంతభాగము చేరి యున్నది మన ఆంధ్రదేశము. ఈ పదరత్ సర్కిలుకు ఇతర సర్కిళ్లవలెగాక ఒకఆర్కియోలాజికలు మూప

రింపెండెంటు, ఒక ఎక్సిగ్రఫీ సూపరింపెండెంటు— ఇద్దరు ఉన్నారు. హిందూ దేశమునకు మొత్తముమీద గవర్నమెంటు ఎక్సిగ్రఫీస్తు ఫర్ ఇండియా అను ప్రాచీనలేఖ్యములను పరిశీలించు పండితు డొకడు గలడు. మిగిలిన సర్కిళ్లలో ప్రతి ఆర్కియాలజికలు సర్కిలుకును ఒక్కొక్క సూపరింపెండెంటు ఉన్నాడు. వీరందరి వై అధికారి డైరెక్టరు జనరలు ఆఫ్ ఆర్కియాలజీ. ఈయన మ్యాగిస్ట్రేట్ లో నుండును.

ఆర్కియాలజికలు కాఖలో పనిచేయువారికి ఉండవలసిన ప్రజ్ఞ, పాండిత్యము, సాధనసంపత్తి, 'కాస్ట్రో' జ్ఞానము మున్నగువాటిని నుండి లియూవార్డ్ ఛట్లీగారి యభిప్రాయములు పరిశీలించ దగినవి. "పురాణస్థలములను బెడకుటకును, వాటిని 'కాస్ట్రో'కు క్యాపిటల్ పొటెన్షియల్ గా త్రవ్వటకును ఒకవిధమైన ప్రత్యేకముగా అలసరచుకొన్న 'ది కేవ' పాండిత్య ముండవలెను. పాండిత్యముతోపాటు చిరకాలాభ్యవసయము, సుక్రూప వలన ఆలవడిన అనుభవ పరిజ్ఞాన ముండవలెను. కొన్ని యేండ్లు శిక్షణ బడసిన పిమ్మట మరికొన్ని యేండ్లు అనుభవము కలిగినవారికడ పనిచేసి కాస్ట్రోజ్ఞానము పూర్తిగా నలవరచుకొనియుండుట ఆర్కియాలజికలు ఉత్త్యకులకు అవసరము. ఇంకే కారు, 'పాడు' స్థలములను త్రవ్వ ఆర్కియాలజిస్టులకు చిత్రలేఖనము, ప్లానులు తయారుచేయుట, సర్వే చేయుట, సాట్రాగ్రాఫులు తీయుట మొదలయిన కొన్ని కాస్ట్రో విద్యలయందు పాటవ ముండవలెను. శిథిలము లయినవాటిని మరల భద్రముగా కాపాడుటకు ఆ యధికారి మరికొన్ని కాస్ట్రోవిద్యల నభ్యసించినవాడుగా నుండవలెను. ఆ యుద్ధోగి వాస్తుకాస్ట్రోజ్ఞాను కావలయును. విచక్షణ గలవాడు, అందాలు తెలిసినవాడు, దిశేషించి ఇతిహాస జ్ఞానము గలవాడు సైయంపవలెను. ఎక్స్కేవేషను, ఎక్స్ప్లోరేషను పనులతో సంబంధించినది మ్యాగిజియం పని. ఆపని కస్పెక్టేషనులో చేరినది దానికి ఉత్సాహము గల మేధావి గావలయును. ప్రస్తుతపు పరిస్థితులను బట్టి చూచినపుడు ఆర్కియాలజికలుకాఖవారికి మిక్కిలి ఆవశ్యకమైన శిక్షణ సహా నొసగుటకు ఒక ఆర్కియాలజీపండితుడు, యూరోపు, పర్షియానీయా ఖండములందు పనిచేసి

మంచి పాటవము సంపాదించిన మహా పండితు డొకడు 'అడ్వయజరు' ఆవశ్యకము. ఈ అడ్వయజరు కనీసము అయిదు సంవత్సరములపాటు ఆర్కియాలజికలు సర్వే ఆఫ్ ఇండియా కాఖవారికి సలహా నొసగుచు, అవసరమైన శిక్షణ యొసగదనను.

భరతఖండ మంతయు దిరిగివలెనువాత కిట్లీ పండితుడు ప్రస్తుతము ప్రాచీనశిథిలములు గల 'పాడు'లను త్రవ్వట కొంతకాలమునాకు నిలిపియుండుట మంచిది, అవసరము పనికూడ అభిప్రాయ మిచ్చెను. అందుల కారణ దిద్విజ కారణములు మిక్కిలి సమాజ సముజగా నున్నవి. "మొట్టమొదట ఆర్కియాలజికలు సర్వే అనేకుసామాచల పద్ధతియు దేశముం దంతటను జరుగవలెను. అనగా ఎక్కడక్కడ శిథిలమయిన పురాణ వస్తుపంచయము కలదో, ఎక్కడక్కడ త్రవ్విన అట్టి ప్రాచీన వస్తుపాదుగ్లి విరివిగా లభింపగలదో అట్టి తావుల నన్నిటిని ఏర్పి, తాలూకా, జిల్లా, రాజధానీలవారీగా పూర్తిగా వివరములతో కర్ణకలతో వ్రాయించి సేధిపరచవలెను." కొన్ని యేండ్లక్రిందట అట్టి చక్కని పని మదిరాసు గవర్నమెంటు రాబట్టు మాయలు గారిచే చేయించిరి. మాయలు గారి కృషి రెండు సంపుటములుగా ప్రకటిత మైనది. కావున ముందు జరుగవలసిన ఎక్స్కేవేషను పనికి ఇది వాందీప్రస్తావనవంటిది. భూమివన్ను లాగుటకు గవర్నమెంటువారు భూములను సర్వే చేయించిన విధముగా పురాణశిథిలవస్తుపంచదను భూగర్భమునండి వెలికి దీయుటకు ముందు ఆర్కియాలజికలు సర్వే అత్యవశ్యకము. ఆర్కియాలజికలవనలకు ఇతిహాసవృత్తము తెలుసుకొనుటకు ఉపయోగపడు స్థలములకును, త్రవ్వించవలసిన స్థలములకును 'మాపులు'—పటములు తయారుచేయుచుట ముఖ్యావసరము. ఈరీతిగా ఆర్కియాలజికలుకాఖోద్ద్యోగులు సంపాదించిన వృత్తాంతమును సమగ్రముగా, విశులముగా సంపుటికరణము చేసియుంచవలెను. ఈ పనియందు మిక్కిలి ప్రధానమైనది పురాతనకాలముపాడు మన పూర్వ లపయోగించిన మృగ్యయపాత్రల సంపాదనము. ప్రాచీన మృగ్యయపాత్రసంచయమే ఒక దేశము యొక్క ప్రాచీనచరిత్రను, ఆ దేశమునందు వర్ధిల్లిన

కొంచెముగ మనకు తెలియుచున్నది. ఇటీవల పునహా-
లీను, బొంబాయి విశ్వవిద్యాలయమునందును ఇట్టి
పరిశోధన ప్రారంభమయ్యెను. ఈ దీపిపడితుడు
హిందూదేశమునకు రానున్నాడని వార్త ప్రకటించబడిన
తక్షణమే ప్రొటోహిష్టరీ యందు ఆభిరుచిగలవారు,
పండితులు అనేకులు యూరపు, అమెరికా దేశము
నుండి ఆయనకు ఉత్తరములమీద ఉత్తరములు వ్రాసి
ఆ సందర్భమున నేడైన కొంతమని చేయి మని
బ్రతిమాలుకొనిరి. "భరతవర్ష మయొక్క మిక్కిలి
ప్రాచీనకాలపు ఇతిహాసము - శిలాయగము - అవగా-
జనుడు లోనాముల నెఱుగని కాలమునాటి కథ మన
వితిహాసికులకు బొత్తిగా తెలియుటలేదు. ఈ ప్రపంచ
ములో వర్ని ప్రాంతములకం పైనుపాద భరతఖండము
నందు వాగిరికులయిన జనులు ఆదికాలమునకూడ నివ-
సించుచుండిరని తెలియుచున్నది. ఏతత్వంబంధమును
సాక్ష్యము ఇంతవఱకును లభింపకుండుట శోచనీయము.
కావున, మీరు ఇండియా ప్రభుత్వమువారితో సిఫారసు
చేసి ప్రొటోహిష్టరీ-శిలాయగము నాటి-ఇతిహాసమును
గురించి కొంత కృషిపల్పుడు." అనుచు ఎండకో డిప్టీ
మహేశ్వరునికి వ్రాసియుండిరి. ఈమాటలను మనసులో
నుంచుకొని సరళియై వ్యాడిట్లీ ప్రొటోచరిత్రపండి-
తులను ఇరువురను తక్షణము ఒకరిని ఉత్తరహిందూస్థాన్
మునకును, మరియొకరిని దక్షిణహిందూస్థానమునకును
నియమింపవలసియున్న దని ఇండియా ప్రభుత్వమునకు
సిఫారసుచేసెను. దక్షిణహిందూస్థానమునకు నియ-
మింపబడిన పండితుడు చెన్న పట్టణమును కేంద్రముగ
నుంచుకొని మిగిలిన ఆర్కియోలాజికలంకాగ్రోహ్యగ-
స్థులతో కలసి దక్షిణాంశమునుగురించి పనిచేయి-
వలసిన వనియు, అట్లే రెండవ ప్రొటోహిష్టరీపండి-
తుడు ఢిల్లీని ప్రధానకార్యస్థానముగా నుంచుకొని
ఉత్తరాంశమునుగురించి కృషిచేయుచుండెదలయునని-
యు డిప్టీ పండితుడు సూచన చేసెను.

ఎక్కువేమను విషయమై ఆరిని నూచవలు విచారణ చేయదగినది గలవు. హిందూజాతములో క్రైస్టియన వలసిన పురాతనస్థలములు 'పాడు'లు అనేకములున్నవి. వాటి నన్నింటిని క్రైస్టియనవలెనన్న ఇండియా ప్రభుత్వము వారికి ఒక్కరికి పాస్వర్టు కాదు. అందుకు కారణములు

రెండు, ఒకటి: ధనము విశేషముగా కొవలయును; రెండవది: పని అంతయులేనిది. ఒక్కొక్క 'పాడు' తీసుకొని శ్రేష్టులు ప్రారంభించినయెడల పని పూర్తియగు నప్పటికి ఎంతకాలము పట్టునో ఎవరు చెప్పగలరు? అట్టిపాడులు ఎన్నెన్ని కలవో? ఒకవేళ 'పాడు'లను ఒకచానివెనుక నొకచానిని శ్రవించి, అందుండి బహిష్కరణగుచుండు పురాణవస్తుసామగ్రిని వెలికితీయుటకు పూనుకొన్నచో, వాటిని భద్రపరచుటకు, వాటికి వివరములు వ్రాసి, కాగితపుముక్కలంటించి, పండితులకు పామరులకుపయితము ఉపయోగపడునట్లు చేయుటకు దేశమంతటను ఎన్నో మ్యూజియములు (ప్రదర్శనశాలలు) కావలెను. కావున ఈపనియంతయు ఒక నియమితకాలములో పెరవేరదు. ఎంత ధనమును చాలదు. కావున ఈపనినంతయు పెరవేర్చుటకు ఇండియా ప్రభుత్వమువారు పాధ్యము కాదు. ప్రభుత్వముపై ఆధారపడియుండుట ప్రజలకును భావ్యముకాదు. పాశ్చాత్య దేశములలో నున్న విద్యాసంస్థలు, ఇతిహాస పరిశోధకసంస్థలు, హిందూదేవియసంస్థలు, విశ్వవిద్యాలయములు, ఇతిహాసపరిశోధనయందు అభిరుచిగల సంస్థలు, ధనవంతులు సహజముగ నీపనికి కొంతవఱకు పూనుకొనవలయును. పాశ్చాత్య దేశీయులు, విద్యాసంస్థలు, పురాతనవస్తుసంపాదనకై 'పాడు'లను శ్రేష్టవస్తువులు అందు లభించు వస్తుపయచాయమును రెండు భాగములుగ చేసి, ఖర్చుపెట్టి పనిచేసెందులకు ఒక భాగము వారును, అనుజ్ఞ ఇచ్చినందుకును, కాదాదికలిగియున్నందుకును మిగిలిన సగము ఇండియా ప్రభుత్వము వారును పంచుకొనుట యుక్తము. ఇతిహాసరచనకును, పరిశోధనకును అవసరమగు పురాణవస్తుసంచయము మిక్కిలి అమూల్యమైనది. అట్టి వస్తుసామగ్రిని పోగొట్టుకొనుటకుగాని, దానిని ఈ దేశమునుండి విదేశములకు గొనిపోవుటకుగాని భారతీయు డెవ్వడును, దేశహితమును గోరు దేశభక్తు డెవ్వడును సమ్మతించవలదు. మనదేశమందు ఆమాత్రము సాహసము, ఉత్సాహము, బౌద్ధార్యము కల ధనికులు లేకపోలేదు. కాని మనదేశీయులకుగూడ ఉత్సాహము జనించి, ధనము వెచ్చించువారు జనించువఱకు పని నిలిపియుంచలేము. అట్లని ఇతర దేశీయులు తమంతట తాము ధనము వెచ్చించి పాటుపడి

శ్రవించుమని పాపాసించి ముందుకు వచ్చినపుడు, వారి సహాయము నిరాకరించుట పాడిగా ననలేము. శ్రవించి వస్తువులను వెలికితీసినవాడు వాటి నన్నింటిని చేరి సమాధియగు విధించి, మేలురకమును — అనగా ఒకేరకపు వస్తువులు రెండింటికి మించి దొరకివస్తుడును, దొరకనవస్తుడునుగూడ — ఇండియా ప్రభుత్వమువారును, రెండవరకమును ఆ విదేశీయ సంస్థలును తీసుకొనుటకును, మంచివాటిని భరతఖండమునందే ప్రసిద్ధములయిన స్థలములందు ప్రదర్శించుటకును ఏర్పాటుచేసకొనట ముందిది. ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్ని అమూల్యవస్తువులనుగూడ ప్రైవేట్ ఇవ్వవలెవచ్చును. అట్లు జరిగినపుడు దానికై హిందూదేశీయులు పాపాపరాధని ఊర్చి గారి మతము. అట్టివి మనము కొన్నింటిని పాశ్చాత్యుల కివ్వకున్నచో, పాడుపడియున్న చిల్లలను శ్రేష్టులకు వారికి లిగిన ప్రాశ్నాపకారణ ముండదు. ఇప్పటివఱకు మన దేశమునుండి బహు సంపదములైన వస్తువులు—భూగర్భమునుండి వెలికి తీసినవాటిని పాశ్చాత్య దేశీయులు గొనిపోవుటచేతకే, ఆయా దేశములవారు భరతఖండపు ప్రాచీనతకును, నాగరికతకును, సంస్కృతి కిని, కళాకాళలనునకును అచ్చెరువంది, ఒక్కసారి యీ దేశమును చూచిపోవలె నను కారుకయుతో వచ్చి పోవుచున్నాడు; భారతీయ ఇతిహాసమును శ్రద్ధతో పఠించుచు, మన దేశ సంస్థలకును, విశ్వవిద్యాలయములకును ప్రాశ్నాపకములను కలిగించుచున్నాడు. చివరకు, ఇట్టి కారుకము గల పాశ్చాత్య దేశీయులవలననే మనదేశపు ప్రాచీన గౌరవ స్థితిని కొంతవరకైన భారతీయులు తెలుసుకొనగలుగుచున్నాడు. అని ఊర్చి గారి యదము.

ఈసంపద్యమున మనదేశీయులు హెచ్చరికతో గమనింపవలసిన ముఖ్యవిషయ మొకటి కలదు. సాధారణముగా, కొన్ని పల్లెటూళ్లయందు పాటిపెరట్లు శ్రేష్టమున్నవస్తువులు రాగి లేకుల గుడలు, బంగారునాణెములు, ఇతరలోహములనాణెములు, లోహపాత్రలు, కలదిగ్రహములు, ప్రతిమలు, రంగులుజేసిన మట్టికుండలు, మట్టిబొమ్మలు, కూబాలు మున్నగునవి ఎన్నో చిత్రవిచిత్రములయినవస్తువులు, ఆధరణములు, ప్రాచీన ఇతిహాసమును తెలుపువస్తువులు తమచుగా లభించుచుండును. వాటిని

కొన్నింటిని మనవారు అజ్ఞానముచొప్పున నాశనముచేయుచున్నారు. కాని అట్లు నాశనము చేయగా మిగిలిన వాటిని భద్రపఱచి పరిశోధన గావించుచున్న దేశీయ సంస్థలకు గాని, ఆర్కియోలాజికలు కాళివారికిగాని బావుటయో, ఇద్విచేయుటయో నుందిది. లేదా విక్రయించగలచుకొన్నచో బహిరంగముగా విక్రయించుట నుందిది. కాని దురాశకు లోపము తెలివిలేక మనవారు వాటిని విదేశీయులకు విక్రయించుచున్నారు. స్వలాభ పక్షమై తమలాభము కొద్దో గొప్పో యాచుకొనుచున్నారగాని, వారు, దేశమునకు తీరని నష్టము కలుగుచున్న సంగతి నుర్తించుటలేదు. ఒకప్పుడు చెల్లడిగా అట్టిరస్తువులను విక్రయించినపుడు తామచుకొన్న ధనకంటే ఎక్కువ రాగలదు. ఆరస్తువుల విలువ యెట్టిదో కొనువారికి తెలియునుగాని విక్రయించువారికి తెలియదు. కొంతకాలమునుండి మన ప్రాంతములవారు రహస్యముగ మిక్కిలి ప్రాచీనములయిన నాణెములను, అందు ముఖ్యముగ బంగారు నాణెములను చెన్నపురికి గొనివచ్చి అమ్ముచున్నారు. అట్టి నాణెములు మన దేశమును విడిచిపోవుట సంధించుచున్నది. అవి మనదేశపు చరిత్రకారులు యాచుటకునూడ వనకాశములేకున్నది. అంతకంటే దుర్భరమయి సంతాపకరమైన విషయముగలదు. జనులు మూఝలై వాటిని కరగించి బంగారమును చేసుకొనుచున్నారు. ప్రాచీననాణెము నాణెముగా నన్నప్పుడు ఒకప్పుడు ఎక్కువకు మూడురెట్లు ధరవచ్చు వను సంగతి వా రెగగరు. ఇట్టి దుస్థితిని తొలగించుటకు ప్రభుత్వమువారు పూనుకొవలెను. ఇప్పుడు అమలులో నున్న ప్రభుత్వమువారి చట్టములు రహస్యవ్యాపారమునే ప్రోత్సహించుచున్నది. కావున చట్టమును మార్చవలయును. ప్రాచీనరస్తువులు ప్రజలకు లభించినపుడు వాటి లాభమును కొన్ని సందర్భములందు ప్రజలే పూర్తిగ పొందుటకు ట్రైబ్యూన్ ప్రొవైడ్చుట మనవలసిన పనిగా చేయవలసియుండును. అట్టి రస్తువులను విక్రయించుటకు ట్రైబ్యూన్ పొందిన క్రయవిక్రయదారు నుండవలెను. అట్టి పద్ధతి కిదిగా దేశముం దున్నది. అట్టి క్రయవిక్రయములను ఏర్పాటుచేయుగల మధ్యస్థు డొకడున్నయెడల, ఆతడు క్రయమునకు తాను తీసుకొన్న వాటికిని, ఇతరులకు విక్రయించినవాటికిని ఒక

నాదితా నివరములతో వ్రాసి పెట్టవలసిన బాధ్యత కలిగినవాడుగా నుండవలెను. ఆతడు వ్రాసియుంచిన నాదితాగ్రంథము చరిత్రకారునకు, ప్రభుత్వమునకు ఎంతో యుపయోగకారిగా నుండును. ఆతడు బాగదూకరితో మెలగుచుండుటకు ప్రభుత్వమువారికిది నొక ట్రైబ్యూన్ పొందినవాడు కావలయును. ట్రైబ్యూన్ గల క్రయవిక్రయదారుని పట్టికయందు ప్రతిరస్తువు యొక్క వర్ణనము- దొరకిన తావు ఇత్యాది విశేషములు వ్రాయబడవలెను. ఆతనిదగ్గరకు వచ్చిన ప్రతి రస్తువును ఆతడు ముందుగా ప్రభుత్వమువారికి అమ్ము జాపవలెను. ప్రభుత్వమువారికి అవసరము లేదని తెలిసినపుడు అన్యులకును, అవ్య దేశీయులకును ఆతడు విక్రయించవచ్చును. విదేశములకు అట్టి రస్తువులు ఎగుమతి అగుచున్నప్పుడు వాటి విలువమీద నూటికి ఇంత అని ప్రభుత్వమువారు నుంకము విధించవచ్చును. ప్రభుత్వమువారి విషయమై దేశములో నున్న పలుకుబడిగల ప్రముఖులతో నాలోచించి, న్యాయమైన చట్టములను అమలులో పెట్టవలయును.

ఆర్కియోలాజికలు కాళివారి కృషి ఒకవిధముగా అసంకల్పితకరమే కాక నిరుపయోగముగా నున్నదని కూడ సర్ లియూనార్డ్ షిల్లీ మొగమోటము విడిచి చెప్పినాడు. ఈ సందర్భమున ఆర్కియోలాజికలు కాళివారి కృషి నాలుగువిధములుగా నున్నదని విధించినాడు. మొదటిది కస్పర్యేషన్ (ధ్రువపఱచుట); రెండవది ఎస్కేవేషన్ (పొతులు త్రవ్వట); మూడవది మ్యూజియములు (ప్రదర్శనశాలలు); నాల్గవది ఈ నూడింటియందును చేరని యితర విషయములు. ఆయాకాళిల పనిని విమర్శించుచు ఆతడు చూపిన ఆక్షేపణలను విమర్శించెను.

కస్పర్యేషన్ విషయము-ప్రభుత్వమునా రిచ్చు గ్రాంటుమొత్తములో నూటికి ఎనభయ్యిపాదులు కస్పర్యేషన్ కాళికింద ఖర్చు అగుచున్నది. కస్పర్యేషన్ క్రింద ప్రాచీనకాలమునాటి శిథిలములయిన దేవాలయములు, నగర్లు, మసీదులు, కోటలు మొదలయినవాటిని బాగ్ త్రవ్వట, తరచుగా మరమృత్తులో నుంచుట, వాటి రక్షణకు కావలసినవాండ్రును,

ఉద్వేగమును నుంచుట ఇత్యదులు. కొన్ని శిథిలముల నీరములపట్ల అర్కియాలాశి కలుకానివారి కృషి ప్రశంసార్హమే గాని, కొన్నిటిపట్ల తోచనీయముగ నున్నదని అతః పశ్చిమము మిచ్చినాడు. శిథిలకట్టవలయు రెండు తెరనులుగా నుండును. అందు ఒకతరగతి చిత్రకళలకు, శిల్పమునకు సంబంధించినవి. రెండవ తరగతి ప్రత్యేకముగా అర్కియాలాశిశాస్త్రమునకు సంబంధించినవి. ఈమూర్త్యమును గ్రహించి శిథిలములను 'రక్షణ'లో నుంచకపోవుట అర్కియాలాశిలో కాళివారి ప్రధానలోపము. అందములయిన కట్టవలయును తలచుగా అందమును చూచుటకు వచ్చుచుండును. ఇతిహాసపరిశోధకులకు ఇట్టి కట్టవలయులు అంత ఆకర్షణీయములు గావు. వాస్తుశాస్త్రజ్ఞులకు, శిల్పానందితకళాశేత్రలకు, ప్రాచీనతీర్థపరిశోధకులకు, వితిహాసకులకు ఎక్కువ ప్రమాణములయినవి కాసన ప్రంభములు, కాసనము లున్న తావులు, కొండనసాలు, కాసనపు రాగిరేకులు, వాతములు, శిలాశిల్పములు మొదలయిన వివిధ శిథిల వస్తుసంచయము. వాటికి తగినంత రక్షణ లేదు. ఈ దేశము యొక్క రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక, భౌగోళిక, సాంస్కృతిక్యాది విషయముల ఇతిహాసమున కుపయుక్తములయిన శిథిలవస్తుసంచయమును తరుచుగా, వివేచనము కొరకు వచ్చువారు చూచిపోవరు. వారి కిట్టివాటితో పరిచేదు. కావున వైన వివరించిన పురాణ వస్తుసంచయమునందు భావికాలమువారికి గూడ ముఖ్యముగ కావలసినది ఎన్నో కలవు. ఈ విషయముల పన్నింటిని మనసునకు నుంచుకొని అర్కియాలాశి కలు కాళివారు 'కన్సర్వేషను' కొరకు ధనము జైచిత్యమును చూచి చెచ్చింపవలయును.

కన్సర్వేషను విషయమున ఆరకు కొన్ని మాటలను చెప్పినాడు. శ్రవ్యి చెలికిదీసిన శిథిలములను 'రక్షణ'లో నుంచువిషయమై ఇదమిథ్యమని ఎవడును మూత్రములను వదలవలయును. ప్రతి శిథిలము గూడ, దాని నుగంపవలయు బట్టి, దానికి అవసరమైన 'రక్షణ'లో నుంచబడవలయును. 'శిథిలరక్షణ'కు, అనగా కన్సర్వేషను విధానమునందు ఆలోచింపదగిన విషయములు కొన్ని గలవు. ఈ శిథిలములను 'రక్షణ'లో నుంచుట సాధ్యమా, అవసరమా అను ప్రశ్నలు ముందు సమాధా

నమును బడయవలయును. ఒకవేళ 'రక్షణ'లో నుంచవలసినచో ఇది 'శాస్త్రజ్ఞానికి అవసరమా, లేక జనసామాన్యమునకు వివేచనముకొరకు అవలోకించుటకు మాత్రము అవసరమా అను ప్రశ్నలు సమాధానము బడయవలయును. ఈ రెండు ప్రశ్నలకును వచ్చు సమాధానములకు ఎంతవఱకు సమన్వయము చేయగలము? ఒకవృత్తు సమన్వయము కలుగనవుడును, సమన్వయము చేయబడనవుడును వాటిలో అది శాస్త్రజ్ఞానికి అవసరమా, లేక ప్రజాశికి అవసరమా అను విషయము ముందు విమర్శించి నిర్ణయించవలసి యున్నది. ఒక శిథిల వస్తువును 'రక్షణ'చేయుటకును, ముందుముందు దానిని మంచిస్థితియందు నుంచి, మరమ్మత్తులు చేయుచుండుటకును దానికై కొంత ధనము చెచ్చించుటయును నిర్ణయింపవలసినపుడు ఈ విధానమువలన శాస్త్రకారునికి కలుగు లాభము, పామర జనమునకు గలుగు లాభమును తేరికావేసి పడిన శ్రమకు విచ్చలెట్టినపాముకు పూర్తిగా ప్రతిఫలము కలిగినా అన్నప్రశ్న వేరుకొనవలయును. ఈవిధములయిన సమస్యనిచారణతో ఇంతవఱకు అర్కియాలాశి కలు కాళివారు కృషిచేసెట్లు కవివించినది అట్లీపండితుడు ఖండించి చెప్పినాడు. అందుల కాయన కొన్ని యువాపారణములనుకూడ కొనినాడు.

ఎక్కువవఱకు పని తెలివితేట లుపయోగించి సమగ్రముగా జరిగించినవిమ్ముట లభించిన ఫలితములను ప్రమాణబుద్ధితో, శాస్త్రదృష్టితో అర్కియాలాశి శాస్త్రజ్ఞున కుపయోగపడుటకు నివేదికయాపమున ఒకటింపబడవలయును. అట్టినివేదికను చేతబాని చెలికి తీయబడిన శిథిలవస్తువులయందు పరికించునపుడు, శాస్త్రజ్ఞునకు పురాణములు దివిలో, ఇప్పుడు 'రక్షణ'కు లోబడి ధృదపరుషజడిన దేవో విశదయుగ, చూచినంతమాత్రాన తెలియవలయును. అనగా కొన్నిపట్ల శిథిలసంపద ప్రాచీనతరమైనకొలది 'రక్షణ' విధానము—కన్సర్వేషను ఎంతిష్కల్పముగా నుండిన అంత శ్రేయస్కరము. ఇప్పటిపరిస్థితులందు పామరజనము ప్రాచీనతర శిథిలవస్తువును చూచినపుడు ఆరకు తరుచుగా భూగర్భమునుండి బయటపడిన వస్తువును వెలికివచ్చిన స్థితిలో చూచుట లేదు; పునర్నిర్మాణమైన స్థితిని గాంచుచున్నాడు.

అనగా పురాణమైన ఆవస్తువు తిరిగి ఆసలు మొదటి స్థితి పోయి ఆర్కియోలాజికలుకాఖవారిచే ఇప్పుడు పునర్నిర్మాణమును పొందుచున్నది. పామరుడును, పండితుడును గూడ ఈ మాత్రన 'రక్షణ'విధానమున పునర్నిర్మితమైన 'ప్రాచీన కట్టడము'ను చూచి మోసపోవుచున్నాడు. ఇది ఆకాశ్రియమయిన రక్షణవిధానము— అని లియూనార్డ్ ఊల్స్ గారి వాదము.

ఈవిధానమునందు ధనము నిష్కారణముగా దుర్యోగము మునుచున్నది. కావున 'కన్సర్వేషనువిధాన'ముకొన్ని మూలమూత్రముల ననుసరించి జరుగవలయును. ఆ మూలమూత్రములను మన ఆర్కియోలాజికలుకాఖవారు ఎరుగరు. త్రవ్వక ప్రతిపాదన, వెలికి దీనిన ప్రతి కట్టడమును 'కన్సర్వేషను'లో నుంచుటకుముందు కొన్ని సంవత్సరములను ఆలోచించుట అవసరము. ఆర్కియోలాజికలు కాఖవారు చాలవఱకు త్రవ్వించి వెలికి తీసిన వాటి నన్నింటిని కన్సర్వేషనులో ఎంచుటకు ఉంచుచున్నారని ఊల్స్ పండితుడు ప్రశ్నింపగా వారికి నచ్చిన జవాబు చాల చిత్రమయినది. వా కొసగిన జవాబుసారాంశ మిట్టిది. వారి కన్సర్వేషను ఆర్కియోలాజిక్టు ఉపయోగముకొరకును గాదట, ప్రాచీన కన్సర్వేషనుగ్రామి వివోధార్థము చూడవలచినప్పు పామర బహుని యుపయోగార్థమును గాదట! భౌతికకాలమున జనించువారల యుపయోగార్థముట! కొన్ని శతాబ్దముల కాలము భూగర్భమున భద్రముగా నున్నదానిని బయటకుదీసి ఎండరానలకు ఆర బెట్టినచో 'ప్రాచీనకాలపునాటి ఆ మట్టిగోడలు, ఇటుకగోడలు ఎన్ని యేండ్లు విరిచి మన గలవు? మహానిలిదిన ఒక యేబదియేండ్లు నిలిచియుండ గలవు. అటు పిమ్మట మట్టిలో గలపి శీర్షము కావలసి వే. ఏటేట అట్టివాటికి మరమ్మత్తులు చేయుచున్నను, వాటిని త్వరలో శీర్ణింప జేయుటయే చిరరఖ కలుగు ఫలము, ఒకసారి భూగర్భమునుండి వెలికి దీసినవాటినినుండి సమగ్రముగా పండితులచేత వొక విభులమైన నివేదిక వ్రాయించి, మచ్చునకు ఒకటి రెండు చిబ్బులను మాత్రము త్రవ్వినది త్రవ్వినట్లుగా ఉంచి, మిగిలినవాటిని మరల పూడ్చియుంచుట నుంది. అది భూగర్భమున చెక్కు చెదరక యుండును. భౌతికకాలమున త్రవ్వించువారికి, చూడ

దలచువారిని అది యుపయోగపడును—అని ఊల్స్ పండితుడు నూచన చేసినాడు.

ఒక పహ్లావూర్ పాటిచిబ్బులందు తప్ప మిగిలిన తావులందు ఆర్కియోలాజికలుకాఖవారు అవలంబించిన 'రక్షణ'—కన్సర్వేషను విధానము పైన వివరించిన మూలమూత్రములను పాటించక చేయబడిన దని ఊల్స్ గారి అభిప్రాయము. రావల్స్ పండితమీపమున నున్న తాదవిచోరములను చాలవఱకు తిరిగి కట్టించివాడు. గోడలమీద పాలగచ్చుచేసి దానిమీద పూర్వము తాడ్లు చిత్రములను వ్రాయించిరి. అట్టి గోడలను 'రక్షించు'టకు కొన్ని వివోరములను పునర్నిర్మాణముగావించుట ఆవశ్యకమే యగునుగాని కొన్ని గోడలను అచ్చముగా పూర్వము కట్టినట్లుండుటకై, పూర్వ పిత్తిని తలపింపజేయుటకు పూర్వకాలపు ఇటుకల మూడిని యిటుకలను తయారుచేయించి వాటితో కట్టివేసిరి. దరిత్రకాయవకు, ఆర్కియాలజీ శాస్త్రజ్ఞుల నుండు ఇట్టి కృత్రిమపు పవీరలన మోసముచేసినట్లును, కొన్నాళ్లు పోయినవరకువారి ఆర్కియోలాజికలుకాఖ వారికి పూర్వపుకట్టడములు ఎంతవఱకో, తరువాత వారు కట్టించిన దెంతవఱకో, మోసముచేయ బ్రయత్నించిన దెంతవఱకో తెలియకుండపోవును. దేశములో అన్నిచోట్ల నిట్లే 'రక్షణ విధానము' నవలంబించి అనవసరముగా వేలకొలదిరూపాయలను ఆర్కియోలాజికలు కాఖవారు దుర్వినియోగము చేయుచున్నారని చెప్పకతప్పదు. అందులకుఒక్క ముఖ్యఉదాహరణమును మాత్రము తెలుపవచ్చును. మరాఠాదేశ్లో ఇప్పుటికి ౫౬౦౦ సంవత్సరములనాటి ఒక సంపన్న గృహస్థుని గృహము అని చూపుచు ఒక ప్రాచీన కట్టడమును త్రవ్వ బయటకు తీసిరి. ఆ గృహము పూర్వము ఎట్లుండెనో నిరూపించుటకు తిరిగి అచ్చు ఆకాలమునాటి యిటుకలవంటి యిటుకలతో ఇంటి సంతయు, వైకష్ణ మివహాగా, ఆర్కియోలాజికలు కాఖవారు కొన్ని వేల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి నిర్మించిరి. మొదట ఆ కట్టడమును జూచివచ్చుచు సర్ లియూనార్డ్ ఊల్స్ ఆశ్చర్యపడెను. ఇంత ప్రాచీన కట్టడము చెక్కు చెదరక ఇంతకాలము అత్యుత్కృతమైన స్థితియందుండెనా యని అడిగెను. చివరకు ఆర్కియోలాజికలు కాఖ

బాటి చేసిన దౌర్జన్యమును గ్రహించగలెను. అర్కియాలశేయం దభిరుచిగలవాడు. విలిచోకిడు ౧౯౩౫ సంవత్సరములో తయారు చేయబడిన ఇటుకలతో కట్టుబడిన భవనమును బామటకు ఇంతదూరము మహాంజీదడో రావలినచెప్ప నా యని సంతాపము వెల్లడించెను. నిజముగా సింధునదీతీరవాసుల వాగిరీతను, సంస్కృతిని తెలుపగలిగిన భాగములు అడుగుపారలలో ఇంకను భూగర్భమువంటే దాగియున్నవి. వాటిని వెలికితీయుటకును, వాటినిగురించి గ్రంథములను ప్రకటించుటకును బదులు ఆర్కియాలజికలు శాఖవారు భవనమును వృథాగా పాడుచేయుచున్నట్లు కన్పడుచున్నది. పై పై భాగములందు కన్పట్టిన కట్టడములను భద్రపఱచుట, పునర్నిర్మాణము చేయుట మొదలయిన 'కన్సర్వేషను' పనులతో అడుగుభాగమును, అసలయిన ప్రాతేక్ష్యము గల అడుగుభాగమును త్రవ్వటకు వీలు లేకుండ చేసేవారు ఈ ఆర్కియాలజికలు శాఖవారు అని తొలీగారు విచారపడిరి. వారు మరియొక ఉదాహరణమునుగూడ నిచ్చిరి. నాలందావిన్యాపీఠమునందుకూడ నివక్షగలేని రక్షణవిధానము ఆచలంబింపబడెను. త్రవ్విన క్షూపముల నన్నింటిని, విహారముల నన్నింటిని ఎండకు ఎండి వానలకు తడియునట్లు చేసి త్వరలో సమీపోవు కట్టు చేయుటకంటే వాటిలో గొన్నింటినయినను మరల భూగర్భములో భద్రపరచిన బాగుండునని తొలీపండితుడు సలహానిచ్చెను.

ప్రాచీన శిథిలవస్తు సంపదను త్రవ్వ బహిర్గతము చేయుటయందుకూడ ఆర్కియాలజికలుశాఖోద్యోగులు తగినంత శాస్త్రపరిజ్ఞానమునుగాని, కొలమునుగాని, దూరదృష్టినిగాని ప్రకటించియుండలేదని చాక్షురు తొలీ నిర్భయముగా నదించెను. మొదటినుండియు ఈ ఆర్కియాలజికలు శాఖలో సరియైన తరిగీదు పొందిన శాస్త్రజ్ఞులు లేరని ఆయనవాదము. ఇప్పుడున్న ఉద్యోగులలో చాలమంది ఆర్కియాలజికలు శాఖయొక్క పనిని నిర్వహించుటకు అనర్హులని ఆతని విశ్వాసము. పారస్ప, మహాంజీదడో వంటి స్థలములలో ప్రాచీన శిథిలములను బహిర్గతము చేసి నపుడు ఆవృట పనిచేసిన ఉద్యోగులకు కొందరికి ఆసలు అనుభవజ్ఞానములు ఏమియు లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నదని

ఆతడు ప్రాశస్త్య. ఉత్తర హిందూస్థానమునూట అటుంతుడు, అంద్ర దేశము నూటమాడును. ఇటీవల పదివందల సంవత్సరములనుండి వాగాన్లునకొండవగ్గర త్రవ్వ వారంభించివారు. మొదటినుండి ఈ వాగాన్లునకొండవగ్గర హారము అనుభవజ్ఞానము, ఆర్కియాలజిక శాస్త్రజ్ఞానము, అన్నిటికంటే పామభూతి లేని యువోగీయుల పనియన్నట్లుగా ఇచ్చట జరిగిన పనినిలన గోచరముగుచున్నది. ఈ యువోగీవేషము, కన్సర్వేషనులందు ఒకపద్ధతి, ఒకతీరు, ఒక త్రోవ, ఒక ఉపాయము మనములో మంచుకొని మొదటినుండియు వాగాన్లునకొండపాడుదిబ్బలను ఆర్కియాలజికలు ఉద్యోగిగ్రంథులు త్రవ్వించియుండలేదు. ఇక్కడ ఒక దిబ్బ త్రవ్వ ఎత్తిపోయుట ప్రారంభించి, ఆదిబ్బయందు పని ముగించగలమునపే, కొంతదూరములో ఇంకొక పాడుదిబ్బను, మరికొంత దూరమున మరియొక దిబ్బను త్రవ్వట ప్రారంభించి, యాదిగముగా "తిరుపతినుంగలివారి క్షేరపద్ధతిని" పని జరిపించివారు. ఇట్టి అసంప్రాప్తివిధానమువలన గలిగిడి ఫలము మిక్కిలి సంతాపమును కలిగించుచున్నది. నూలివాండ్రు పార తీసుకొని వీలుచాలులేకుండ మట్టి త్రవ్వ పారతోయుచున్నట్లు పని జరుగుచున్నది గాని, ఆ త్రవ్వటయందు ఒక త్రోవ, తెన్ను, ఉపాయము, శాస్త్రపద్ధతి ఏమియు లేదు. వెనుక ఇక్కడ దొరికిన శిథిలముల నన్నింటిని భద్రపరచుటకు ఇక్కడనే ఒక మ్యూజియముకట్టుటకు పునాదులుత్రవ్వసపుడు, ఆర్కియాలజికలు ఉద్యోగిసమక్షమునందే, కడుసున్నితములు, రమ్యములు, చరిత్రోపయోగకరములు నగు చెక్క పుర్రురాళ్లు ఎన్నో దగ్ధమైపోయినవట. ఈ విషయమును పైకి తెలియనివ్వలేదు. అనుభవజ్ఞానము లేక, చేయుచున్న పనియందు అభిమానము లేక "వాడతము వారు ముట్టుచున్నదిగదా, ఇదిపోయినమాత్రమున ఏమినట్టు" అని పెదవి విరిచి పనిచేయు ఉద్యోగిగ్రంథు లందుటవల్లన గలగు గుమ్మలిత మిది. వాగాన్లున కొండకు ఇదివరకు మొదటలో చాల అన్యాయము జరిగినది.

ఇక మ్యూజియమువిషయములను పరికింతు. ౧౯౦౯ - వ సంవత్సరములో ఆర్కియాలజికలు శాఖవారు పారవాన్ (కాకిరీ పడునాలుగు మైళ్ల దూరమున నున్నది) వాద్దలవాటి పాడుదిబ్బలను

క్రెవియించిరి. అక్కడ బహిష్కరములైన వరవస్తు సువ యమును ప్రదర్శించుటకు ఒక పెద్ద మ్యూజియమును కట్టించిరి. అది మొదలుగా, ప్రసిద్ధము లయిన స్థలము లను క్రెవియించి పురాణ వస్తు సామగ్రిని భూగర్భము నుండి వెలికితీసిన చోటులందు, స్థానిక ప్రదర్శనమంది రములను కట్టించుట శ్రేయస్కర మని ఒక యభి ప్రాయమును పురస్కరించుకొని ప్రదర్శన మంది రములను కట్టించసాగిరి. ఇప్పుడు ఆర్కియోలాజికలు శాఖవారికింద అట్టి ప్రదర్శనమందిరములు సార నాథ్, నాలంద, తక్షశిల, మహాబోధి, హృస్ప, నాగార్జునాంధ అను తావులందు గలవు. ఇవి గాక పూర్వ మొకప్పుడు ఇండియా ప్రభుత్వము వారికి కేంద్రముగా నుండిన కలకత్తాయందు ఇండియను మ్యూజియములో ఆర్కియాలజీకి సంబంధించిన ఒక అంతర్భాగమున ప్రదర్శనశాల గలదు. అట్టికే మ్యూ జిల్లీలో పెంట్రుల వీడియన్ ఆంటిక్విటీసు మ్యూజియ మును, బాహోరు, ఢిల్లీనగరులందున్న పురాణభిల్లాల లోని ఆర్కియోలాజికలు మ్యూజియములును. ఇంక బొంబయిలోని ప్రిన్స్ ఆఫ్ వెల్స్ మ్యూజియము గలదు. ఇవిగాక స్థానిక ప్రభుత్వములకింద మదరాసు, పాట్నా, లక్నో మొదలయిన చోట్ల ఆర్కియోలాజికలు మ్యూజియములు కొన్ని గలవు.

స్థానిక ప్రదర్శనమందిరములను స్థాపించు పద్ధతి ఇండియా ప్రభుత్వమువారు గ్రీకుదేశ మును చూచి అవలంబించిరి. గ్రీకువంటి చిన్న దేశము వకు స్థానిక ప్రదర్శనశాల లందుట సమంజసముగాని, హిందూస్థానమునంటి ఒక మహాభండమువకు ఆ పద్ధతి సరిపడదని సర్ లియోనార్డ్ డొల్లీగారి యభిప్రాయము. కాని ఆ అభిప్రాయము సరియైనది కాదని నామకము.

౧౯౩౩ లో మ్యూజిల్లివగరమున జరిగిన ఆఖిల భారత (ఆల్ ఇండియా) మ్యూజియముల కాన్ఫ రెన్సునందు స్థానిక ఆర్కియోలాజికలు ప్రదర్శన శాల లందుట ముఖ్యవసర మని యొకతీర్మానము ఏక గ్రీవముగా నామోదించబడినది. * ఆతీర్మానము యొక్క సారాంశ మిది: మొదటివచ్చి, అవరణలో నున్న పద్ధతి ప్రకారము ఎక్కడెక్కడ ప్రసిద్ధ 'ఆర్కియో లాజికలు' స్థలములందు, మ్యూజియములు కట్టబడియు న్నవో అక్కడెక్కడ వాటి నన్నింటిని పూర్వపుమర్త్యా దను అమలులో నుంచుట అవసరమని, వ్యాయముని యీసభవారు ప్రభుత్వమువారికి విన్నవించుకొను చున్నారు. ప్రసిద్ధ పురాణకర్తులయము విశేష ముగ వెక్క డెక్కడ లభించుచుండునో, ప్రసిద్ధ పురాణ శిథిలములు, కట్టడములు, విహారస్తూప ములు ఎక్కడెక్కడ విశేషముగ నుండునో అచ్చటచ్చట స్థానిక ప్రదర్శన శాల లందుట మిక్కిలి అవసరము. ఎందుచేతననగా, వాటిని పరిశీలించుటకు, వాటిలలన విశిష్టానిక వృత్తాంతమును పూర్తిగ తెలిసి కొనుటకును స్థానిక ప్రదర్శనశాలలు ఒకవిధమైన విశేష మైన గర్వియందును. చరరూపకమైన వస్తువయ మవకు ఒకటి రెండు మాడు ప్రతులు దొరికినపుడు ప్రధానవస్తువును - సుందరతయు, లేక సుందర తమమైన దానిని స్థానికమందిరముం దుంచి, మిగిలినవాటిని ఇతర ప్రాంతములం దున్న మందిరములలో ముఖ్య మయినవాటికి, వాటిని కావలయునన్నవాటికిని బంచి యాయనచ్చును. అప్పుడుమాడ నా ప్రతులు అచ్చట ఎక్కువగా ఉపయోగపడునని తోచినపుడును, వాటిని ఆ ప్రదర్శనమందిరాధికారులు శ్రద్ధాభక్తులతో కాపా డుదు రను విశ్వాసము ఆర్కియోలాజికలు శాఖవారికి తోచినపుడును మాత్రమే ఒసగవలయును.

* " This conference recommends that small museums should, as in the past, be maintained at the different archaeological sites where important excavations have been carried out or where important monuments exist so that the materials kept in such museums may be studied in proper surrounding and perspective, duplicate antiquities being housed in the principal museum of the province or distributed to such other museums as require them, provided those are considered by the Archaeological Survey to be sufficiently well established to use and look after them properly...." —Resolution.

ప్రాచీన వస్తుప్రదర్శనశాలల కర్తవ్యములను తీర్చుకొనికొనుట గాని, ఆర్కియోలాజికలు సర్వేకళానికొనుట గాని ప్రార్థికా కేసుగక పోవుటలన ఇంతవరకు స్థానిక ప్రదర్శనశాలలు ఎక్కువగా ఉపయోగపడకపోయియుండవచ్చును గాని, అంతమాత్రమున స్థానిక ప్రదర్శనశాలలు నిష్పద్ధములని ఎత్తివేయ ప్రయత్నించుట, అందువిషయమై సిఫారసు చేయుట సంబంధి కాదు. ఈవిషయము నందు సర్ రియోవార్డ్ ప్రెజ్డెంట్ మార్క్ హేము, మార్ గ్రేవుగార్డ్ నివేదికలోని మూలమూత్రమునే ఉద్ఘాటించుచున్నాడు. అసలు పురాణ వస్తుప్రదర్శనశాలల కర్తవ్యములు ఎట్టివి అను ప్రశ్నకు సమాధానము కావలయును. ఆసమాధానమునుబట్టి స్థానిక ప్రదర్శన మందిరముల నుంచు ఆవశ్యకత బోధపడును. ప్రదర్శనశాలల కర్తవ్యముల మూడని చెప్పవచ్చును. ప్రాచీన వస్తుసమదాయమును చేర్చి, ఒక రికవరునందు చక్కగా, పదిలముగా నుంచుట మొదటి విధి. సంపాదించబడిన వస్తువులను చక్కగా విడిదీసి, తరగతివారీగా పేర్చి, వాటిలన దెలియనగు 'రిశేష' శాస్త్రవిషయములను దెలిసికొనుట, పరిశోధన జరుపుట రెండవ విధి. ఈ పనిని మ్యూజియముఅధికారులు చక్కగా, తెలివిజేటలతో నిర్వహింపవలెను. వాటిని ధోరక దేవతావిగ్రహములనువలె పేర్చి, బూజులు దులుపుచు పూజచేయుటకంటె, వాటిని పరీక్షించుట, వాటి శిల్పమును, కళను, ప్రాచీనతను, వాటిలన దెలియవచ్చు ప్రాచీనసంస్కృతి శాస్త్రదృష్టితో పరిశీలించుట, విమర్శ చేయుట గ్రంథములు వ్రాయుచుండుట ముఖ్యవశ్యకము. ఈ పనియందు ఇతిహాసపరిశోధకులకుకూడ మ్యూజియముఅధికారులు తగినంత సదుపాయములు కల్పించుట బోధపడుచుండుటకూడ మిక్కిలి ఆవశ్యకము. ఇక మూడవది ప్రాచీనవస్తు ప్రదర్శనశాలలను విద్యాసంస్థలు వినియోగించుట. ఈ మూడుపద్ధతులయందును ప్రాచీనవస్తుప్రదర్శనశాలలు కృతార్థత నొందవలయునన్న మొదట మ్యూజియములకొరకు విశాలములును, రహస్యములు వగు మందిరములు నిర్మించబడవలయును. తరువాత మంచి విరిచోనికులు, అనుభవజ్ఞులు, విద్వాంసులు,

శాస్త్రజ్ఞులు అగువారు మ్యూజియముఅధికారులుగా నుండవలెను. అట్టివారు మేధావంతులుగా నుండి, ప్రాతలేస్తులను గానగ ఎద్దులవలె బోవువాగుగాక, నూతనవిషయములను స్వతంత్రముగ పరిశోధనచేసి తెలుగుకొకగట్టువారుగా నుండవలెను. ఇక మూడవ విషయము: మ్యూజియమువస్తువు లన్నియు పరిగా నుర్చింపబడినవి, వాటినిగూర్చి అన్ని విషయములను చక్కగా, సంగ్రహముగా ఒక దిన్నకొనితెచ్చి అట్టల మీద, పామరులకుకూడ సులభముగ బోధపడునట్లుగా వ్రాసి అంటించవలయును. ప్రదర్శనశాలకు వచ్చిన వాడు, ఒకరిని అడుగొక్కరలేకయే తాను చూచుచున్న ప్రతివస్తువును నురించియు విపులముగా తెలుసుకొనుటకు సదుపాయములు కల్పించబడవలెను. మూడవ మాత్రాన ప్రదర్శనశాలయు, అందలి వస్తుసమదాయమును ఆకర్షించుమన్నట్లుండవలెను. మరల మరల వొకసారి వచ్చి చూచిపోవుచుండివలె నన్న కారు కను కలిగియుండువలెను.

మైని తెలిపిన మూలమూత్రములను పురస్కరించుకొని విమర్శింప బూనినపుడు పాదవాక్, తీక్షణ మ్యూజియములు మాత్రము చక్కగా పనిచేయుచున్నటుల కనబడును. మిగిలిన నాలందా, సారప్పా, మహాబోదగో మొదలయినవి అసంక్లృప్తకరములుగా నున్నవని చేయగా చెప్పనక్కరలేదు.

ప్రాచీన వస్తుసంతతిని పరీక్షింపవలసినపుడు రహస్యశాస్త్రజ్ఞుడు, ధూగర్థ శాస్త్రజ్ఞులేత, జంతు శాస్త్రజ్ఞుడు, వృక్షశాస్త్రజ్ఞులేత మొదలయినవారి సహాయము, సహకారము ఎంతో కావలయుండును. వీరందరి సహకారమునను దూరస్థములను, ఒక విధముగా అగమ్యస్థములు వగు భారప్పా, మహాబోదగో వంటి స్థలములలో ప్రదర్శనశాలలు కట్టించిన ఆచ్చటి వస్తు పామగ్రిని విరిచోనికుడు, ఆర్కియాలజిస్టును సమగ్రముగా పరిశీలించుటకు అవకాశ ముండదు కావున, అట్టి స్థానిక ప్రదర్శన మందిరములను ఎత్తివేసి, అన్నింటిని తీసుకొని వచ్చి, ఏమ్యూజియంవంటి కేంద్రరాజధానీనగరమునందో పెద్దకొరంత మ్యూజియంధరనమునుగట్టి ప్రదర్శించుట మేలని ఉద్దేశపండితునిమతము

పడు నెనిమిదివందల మైళ్ల నిడివియు, పడునెనిమిది వందల మైళ్ల వెడల్పును గల్గి, ప్రయాణమునకు, ఇతర పాకర్యములకు, భోజనవస్తులకు మిక్కిలి కష్టములు గల, రహస్య మినహా యూరపుఖండమంత యీ విశాల భారతదేశమున కూర్చును ఒక కేంద్ర స్థానమందు పెద్ద భవనము కట్టి ఒక్క పెద్ద మ్యూజియము స్థాపించుట నిర్దిష్టము. అంతకంటె ఆర్కియాలజికలు మ్యూజియమును, ఆర్కియాలజికలు సర్వే ఆఫ్ ఇండియా కాఖయు అసలు ఎత్తివేయుట మంచిది. స్థానిక ప్రదర్శనశాలలు అత్యవశ్యకములు. పాధారణముగా ఒకచోట దొరికిన వస్తువులను, రకమునకు ఒకటిచొప్పున దొరికినచోట నుంచి మిగిలినవాటిని అయాప్రాంతము లందున్న స్థానిక ప్రదర్శనశాలలకు పంపియిద్దినచో, అన్ని రాష్ట్రములవారికిని చూడమైన ఉపయోగము కలుగును. లేకున్న అసలు ఉపయోగమే యనబడును. ప్రతి స్థానిక ప్రదర్శనశాలయందును ఇద్దరు ముగ్గురు ప్రకృతి రసాయన జంతు శాస్త్రజ్ఞులనుగూడ నుంచుట అవశ్యకము. పాంచాదేశములో ఒక్కొక్క రాష్ట్రము గ్రీకువంటిటి వైశాల్యము కలదిగా నున్నది. అట్టి రాష్ట్రములు ఇరవై వరకు గలవు. అట్టివాటికి ఒక్కొక్క మ్యూజియముగూడ లేకుండచేయుట క్రూరము.

ఆంధ్రదేశము మాట ఉదాహరణముగా తీసుకొందము. ఆంధ్రదేశమున నాగార్జునకొండ యున్నది. నాగార్జునకొండ మ్యూజియమును యూపేసే, అందలి వస్తువుల నెల్లను ఏకలక్తాకో, మ్యూజిగ్లీకో ఎత్తుకొని పోవును రను వదంతి కలదు. అట్లు జరగకపోవచ్చును. అట్లే జరిగినచో ఆంధ్రదేశమును కొల్ల గొట్టుకొనిపోవుట యగును. నాగార్జునకొండ మ్యూజియమును సంస్కృతి గల ప్రతిజనుడును జీవితములో కనీసము ఒకసారి అయినను, మదరాసు మ్యూజియమును జూచి వచ్చినట్లుయినను ఒకసారి చూచిరాగలడు. అచ్చట దొరికినవాటి నన్నింటిని ఒక్కచోటచూచి ఆంధ్రుడు ప్రాచీనకాలపు లేన జాతివైభవమును ఒకసారి సింహాసనాకంఠము చేసి భాషపవంచమున నిలిపి ఆనందించి పులికితగాగ్రుడు కాగలడు. వాటి నన్నింటిని చెల్లాచెదురుగా అన్ని ప్రాంతములవారికి పంచిపెట్టినచో ఆంధ్రునికి తీరని అపకారము, అన్యాయమును కలు

గును. అట్టి అన్యాయము జరుగకుండ ప్రతి ఆంధ్రుడును ప్రతిభుటించవలెను. అట్టి అపకారమే జరిగిన నాడు నాగార్జునకొండ ప్రాంతము యొక్క ప్రాచీన వైభవమును జన్మజన్మములైనను మరల ఆంధ్రుడు చూడజాలడు. ఇరుప్రదేశులకు రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి కట్టించిన మ్యూజియమును, పండ్రెండువేలో, పడునెనిమిదివేలరూపాయలలో ఖర్చుపెట్టి వేసిన రోడ్డును యూపేసే, నాగార్జునకొండ మ్యూజియమును ఎత్తివేయరాదు. ఇట్లే యితర రాష్ట్ర ప్రాంతములందున్న స్థానిక ప్రదర్శనశాలల మాటనాడ. స్థానిక ప్రదర్శనశాల లన్నియు నొకమాలమూత్రము మీదనే నిలువచెట్టి యుంచవలెను. ఎవ్వరికిని తెలియకుండ ఆర్కియాలజికలు కాఖోద్యోగులు ఇటీవల నాగార్జునకొండ దగ్గరనుండి అమూల్యములయిన వస్తువులను త్రవ్వకొని పోవుచున్నారు. వాటిని చూచుటకు సయితము అవకాశములేకుండ చేయుచున్నారు. మ్యూజియము ఉన్నవాడే యిట్లున్నదికదా, మ్యూజియము ఎత్తివేసిన ఇంకెట్లుండునోకదా! ఒక ఉదాహరణమును చూడుడు. ఇటీవల మంచిపాలరాతిలో చేయబడిన, పెద్ద గుమ్మడికాయయంతటి పూర్ణకుంభము దొరికెను. అది తెండు డిప్పలుగా నున్నది. అందు బుద్ధుని కళలములు మొదలయినవి ఉండెను. అది ఎంత రమ్యముగా నున్నదో వర్ణించి వ్రాయ నలవికాదు — దానిని చూచినవారికే తెలియును. దానిని ఆర్కియాలజికలు కాఖవారు అచ్చటనుంచి కొనిపోయిరి. అధికారులు తెలుసువారికి దానిని చూచుటకు నూడ అర్హత లేకుండవేసినారు. అట్టి అన్యాయములు ఇకను ఉన్న మ్యూజియమునే ఎత్తివేసినచో ఎక్కువగా జరుగుట ఆశ్చర్యకరము కాదు. ఆంధ్రుల చరిత్ర ఆంధ్రులు తెలుసుకొను భాగ్యము, పూర్వపురాన్నత్యము తలపోయు భాగ్యము అన్నియు నశించి పోవును. సరేయివాడు ఊర్జీగారే చెప్పినారు — స్థానిక ప్రదర్శన మందిరముల నుంచుట, ఎత్తివేయటా యన్న విషయమును అక్కడి దేశకాల పరిస్థితులను మనసులో నుంచుకొని ఆలోచించి తీర్మానము చేయవలె నని. నాగార్జునకొండ దుర్గముపైన అరణ్యమందు ఉండిన ఉండవచ్చును. మరి పది ఏండ్లలో

అక్కడ సకల గ్రామము లేది, అది పట్టణముగా మార
వచ్చును. ఇప్పటికంటే ఎక్కువగా బాపరుల వాక
ర్లించవచ్చును. మూడుకోట్లమంది అంగ్రుల కది
అత్యవసరము. జనసామాన్యముతోపాటు ఇతిహాస
పరిశోధకులకు కూడ ఈ ప్రదర్శనశాల ఉపయోగ
పడువలెకాలమును, దానిని ప్రభుత్వము ఎత్తివేయ
రాదు. ఇప్పటి భవనమునకు ఎక్కువ మరమ్మత్తు
కావలసియున్నది. ప్రకృత్య భాగుచేయవలసియున్నది.
భవనమును విశాలము చేయవలసియున్నది.

సర్ వియోనార్డ్ డిల్లీ గారు మ్యాథిన్లీలో ఒక
సెంట్రలు మ్యూజియము ఉండవలయునని సిఫారసు
చేసినారు. మ్యాథిన్లీ బ్రిటిషు భారతపాత్రాజ్యమునకు
కేంద్రము గావున అలంకారముకొరకు అక్కడ
మ్యూజియము ఉండదననని వారి అభిప్రాయము. కాని
అది అలంకరణమే యగును; ప్రజోపయోగకరము కానే
రదు. అలంకారముకొరకు కేంద్ర మ్యూజియమును
కట్టి ఉపయోగకరములు కానున్న వాటిని ఎత్తివేయట
మీతికాదు.

ఇంకొక ముఖ్యవిషయమున్నది. ఏటేట ఆర్కి
యోలాజికలు సర్వేకాఖబా రొక నివేదికను ప్రకటించు
చున్నారు. ఈ నివేదికవలన ప్రజలకు, ఇతిహాస పరి
శోధకులకు, ఆర్కియాలజిస్టులకు రసంతయు ఉప
కారము జరుగుట లేదు. దేశచరిత్రయందు అభిమానము
ఇప్పుడిప్పుడు కలుగుచున్న ఈ భారత దేశమునందు
ఆర్కియోలాజికలుకాఖబారు ప్రజోపయోగకరము
లయిన నివేదికలను, గ్రంథములను వ్రాయించి ప్రక
టించుచుండవలెను. గ్రాంటులో పండ్రెండు వీస
ములు కన్సర్వేషనుమినిస్ట్రీయు నిరర్థకముగ ఖర్చు
పెట్టినచో ఈ ఆర్కియోలాజికలు సర్వేకాఖ
ప్రజోపయోగకరములయిన గ్రంథములను వ్రాయించి
జాలదు. మరి ప్రకటించులేదు. ఇప్పుడు నివేదికలు
మంచి విలువైన దేశపరికొనితములపై, చాలవరకు ఉప
యోగముండని విషయములతో, కావలసిన మాత్రన విష
యములను దాచిపెట్టి, నిష్ప్రయోజనమైన గ్రంథముగా
తెలుపడుచున్నది. ఈ నివేదికవద్దటి అంతయు పూర్తి
గా సంస్కరింపబడవలెను. ఏటేట లభించు క్రొత్త

విషయములను ఇంగ్లీషు భాషలో ప్రకటించుట
మాత్రమే గాకుండ ప్రధాన దేశభాషలయందు, అందు
ముఖ్యముగ స్థానిక మ్యూజియములను ప్రాంతీయ
భాషలయందు ప్రకటించుట ముఖ్యవసరము. అదిగాక
ఆర్కియోలాజికలు కాఖబారి కృషి ఫలితములు అప్పు
డప్పుడు ప్రత్యేక గ్రంథములుగ ప్రకటించబడవలయును.
ఇప్పుడు జరుగుచున్న పనిని, నివేదికలను, మెమోరులను
(Memoirs) చూచిన మిక్కిలి సంతోషము కలుగును.
పూర్వము ఆర్కియోలాజికలు సర్కిల్స్ వారు తమతమ
సర్కిల్లయందు జరిగిన పనిని గురించి ఏటేట ప్రత్యేక నివే
దికలను ప్రకటించుచుండిరి. గ్రాంటుగన మంతయు
ఇతర బాపతులకెంద వృథావ్యయ ముమోపుచుండు
టవలన, ఉపయోగకరముయిన యీ ప్రత్యేక నివేదిక
గ్రంథప్రకటనకు డబ్బు కొంతవచ్చెను. దానితో
ఆనివేదికల ప్రచురణను నిలిపివేయెను. ఇప్పుడు
ప్రకటితములగుచున్న డైరెక్టురు జనరలు ఆఫ్ ఆర్కి
యోలాజికల వార్షిక నివేదికలను పరికింపుడు. అందు ఇది
హాసపరిశోధకులకు ఉపయోగపడునట్టి మాత్రముగా
లభించినదస్తువులగునని యేమియు అగపడు. అంత
యు డిపార్టుమెంటువారి నిత్యవైమిత్రికకథ. ఒక ఎపి
గ్రఫీనివయును మాత్రము క్రొత్తసంగతులతో నిండి
యుండును. మిగిలిన భాగములో ఆగోడలు బాగుచేయిం
చితిమి, అక్కడ లాల్తోటలను మరల పొందితిమి-అన్న
నిరర్థకములయిన నిత్యవ్యవహార విషయములు మాత్రమే
కన్సర్వును. ఆర్కియోలాజికలుకాఖబారు మార్కు
ముగా దొరికిన విషయములను వెంటనే ప్రకటించు.
ఎవరైన దహవ్యముగ తెలుసుకొని యుండుగా ప్రక
టించవలసినదే. మహాంశోదధో, హరప్పావంటిస్థలము
లందు దొరకిన చింతరస్తువులను గురించి లోకమునకు
లండనులో ప్రకటించబడుచుండిన 'ది ఇల్లస్ట్రేటరు
లండన్ న్యూస్' పత్రికముఖమున మొదట తెలిపెను. అట్లు
ప్రకటించుటయు ఆర్కియోలాజికలుకాఖబారు పని. ప
లేకపోయిరి. వారు చేయరా, ఇతిరలు సాహసించి
చేసిన సహించు. వాగాన్వనకొండమగునని అంగ్ర
దేశవాసులకు తెలియునట్లు అంగ్రభాషయందు ప్రభ
ుత్వమువారిచే చింతరకు ఒకనివేదిక యయింప
ప్రకటించబడలేదు. వారు ప్రకటించు మెమోరలు,

శ్వరలో రావు, వచ్చివని తృప్తికరముగా నుండవు. ఈ సందర్భమున ఇండియాప్రభుత్వమువారును, ఆర్కియోలాజికలుకాళివారును చేయవలసినపని యిది. సింఘ సదీతీరవాసుల నాగరికత, సంస్కృతి, వాలండా, పోర్చుగీస్, పహాద్లూర్, పారసా, నాగార్జునకొండ ఇత్యాదిస్థలములనుగురించి క్రొత్తవిషయముల నన్నింటినిచేర్చి మలభారతీని ఇంగ్లీషులోను, ప్రాంతీయ ప్రధాన భాషలలోను చిన్నగ్రంథములు వ్రాయించి ప్రజోపయోగముకొరకు తెలుపుచుండవలెను. మాట వరుసకు చూడుడు. నాగార్జునకొండదగ్గర దొరకిన పాటివిగురించి ఇంగ్లీషులో ఒకపుస్తకము ప్రకటింపబడెను. ఆపుస్తకమును ప్రకటించుటకలస ఏమియుపయోగము కల్గెనో చెప్పవచ్చురలేదు. వరుసగా విచారేండ్లనిచేరికల సారాంశము అగ్రంథమునం దెక్కించబడినది. ఒకవిధానము ననుసరించి అక్కడ దొరకిన ప్రాచీనస్తుపంచయము పరిశీలించబడలేదు. ఒకవివరణలేదు. ఒకత్రోవ లేదు. అట్టిపుస్తకములయొక్క ఉపయోగము తక్కువ. ఆర్కియోలాజికలుకాళియందు అట్టిగ్రంథములు వ్రాయవారు లేకున్న బయటనున్నవారిని నియమించవచ్చును. అట్టివారిచేత ఉపయోగకరములయిన గ్రంథములు వ్రాయించవచ్చును. మరియొకవిషయము. ఆంధ్రదేశము ప్రాచీనకాలమున బౌద్ధమునకు ఆటపట్టు. ఆంధ్రదేశమున దురిటను బుద్ధయుగమునాటి శిథిలానిశ్చయముల కొనవచ్చుచున్నవి. 'ఆంధ్రదేశములోని బౌద్ధరిక్త్యాచారశేషములు' అనుకొని ఆంధ్రదేశముపములు, బౌద్ధరిహారములు, ఆంధ్రదేశపు బౌద్ధగర్భము, ఆంధ్రదేశమునందు బౌద్ధధర్మాచార్యులు ఇత్యాది విషయములను అంగ్లమునందు, అంగ్లభాషయందునునూడ ఉత్కృష్టగ్రంథములు వ్రాయించవచ్చును. ఇట్లే నాగార్జునకొండనుగురించి, అమరావతినిగురించి వ్రాయించవచ్చును. ఈరీతిగనే ఇతరప్రాంతములందున్న వాలండా, పారసా, తమిళిలా, మహాబోధిజో, పారప్ప మొదలయినపాటినిగురించికూడ వ్రాయించవలెను. అప్పుడుగాని ఆర్కియోలాజికలుపర్యవారి కృషి సార్థకతను, ఫలసిద్ధిని గొందజాలదు.

సర్వియోవాన్తాక్షాత్తి ఆర్కియోలాజికలు పర్యవేక్షకులు వృద్ధిచేయవలయునని తెలుపు అనేకమానము చేసియున్నాడు. వాటి నన్నింటిని మనము ప్రస్తుతము విమర్శించు నవసరములేదు. ఆంధ్రదేశమును పురస్కరించి వారు చేసిన నూతనలను కొన్నింటిని మాత్రము విమర్శించెదము. చెన్నరాజధాని అంతయు సదరన్ సర్కిలులో చేరుచున్నది. ఈసదరన్ సర్కిలులో హైదరాబాదురాజ్యముకొని, మైసూరు, తిరువాన్కూరు, కొచ్చి, పుదుకోటపంపానములుగాని చేరవు. ఆ మాపంపానములకు ప్రత్యేకపాలనకాళిలు గలవు. చెన్నరాజధానిలో సగముకంటె ఎక్కువపాలు ఆంధ్రదేశము. విసిరినది అరవదేశము. ఆర్కియాలజీబిట్టి చూచినయెడల రమిళవాడుకంటె ఆంధ్రదేశమునకు ప్రాశస్త్యము, ప్రాముఖ్యత ఎక్కువగలదు. ఆర్కియోలాజికలు కాళిలో ఆర్కియాలజీ ప్రధానకాళి. ఎగ్రఫీకాళికుమాడ ఆంధ్రదేశమునందు ఇప్పుడున్న నూపరింపెంబెంటుకంటె అధికారులకు ఇద్దరికిని పూర్తిగా పనియున్నది. తమిళదేశములో కూడ ఎగ్రఫీ, ఆర్కియాలజీలకుపనియొక్కవగనున్నది. అట్టియెడల చెన్నపురాజధాని కంటకును ఒక్క ఆర్కియోలాజికలు మాపరింపెంబెంటును, ఒక ఎగ్రఫీకలు మాపరింపెంబెంటునుమాత్ర ముండుట శోచనీయము. ఈసందర్భమునైనను సర్వియోవాన్తాక్షాత్తిగారి సిఫారసును అంగీకరించి ఆంధ్రదేశమునకు ఒక ప్రత్యేక అసిస్టెంటుమాపరింపెంబెంటు ఆర్కియాలజీకాళికును, ఒక అసిస్టెంటుమాపరింపెంబెంటు ఎగ్రఫీకాళికును నియమించుట ఆవశ్యకము. ఈ యుద్యోగములకు అంధులనే యుపయోగించుట పాటి. ఆంధ్రదేశమున కన్నివిషయములందును ఉద్యోగములందునయితము. అన్యాయమే జరుగుచున్నది. ఆంధ్రదేశమున కళింగపట్నము, సివాపురము, వేంకిపురము, ధరణికోటయున్నప్రాచీనస్థలములెన్నో ఆర్కియాలజీకాళివారిచేత త్రవ్వించబడినవియున్నవి. నాగార్జునకొండపని సగముయినను పూర్తికాలేదు. తమ కాలము నంతయు ఆంధ్రదేశమునకై పూర్తిగా వినియోగింపగల అధికారులను ఆంధ్రదేశమునకు విడిదీసి నియమించవలెను. అట్టి యుద్యోగములు ఆర్కియోలాజికలుకాళిలో ముంద

స్వధును అంగ్రులకు ఒసగబడలేదు. ఇప్పుడైనను అంగ్రుల కొనగబడవలయును. ఈవిషయమున అంగ్రనాయకులు, ప్రజలుగూడ పూనికతో కృషిచేసి అంతోళనము వడపించవలెను. ఇకపైవను ఇండియా ప్రభుత్వమువారు అంగ్ర దేశముపై సవరితల్లిద్రేమను జాప్రట మాని నిండు మనసుతో ఆదరింపవలయును.

ఇప్పుడు గాకపోయినను మరి రెండు మూడేండ్ల కయినను అంగ్ర దేశ విషయము ఆర్కియోలాజికలు శాఖవారు బాగుగా నాలోచింపవలయును. అంగ్ర దేశమున కెట్టి కొలతయు గలగకుండు ఇప్పటినుండియు మనవారు జాగరూకు లయి అంతోళనము చేయుట కర్తవ్యము.

గ నో రి యా కు ఆ ధు ని క చి కి త్న

KILL GONORRHOEA
 WITHOUT INJECTION
 WITH
DR. JASANI'S
GONOKILLER REGISTERED

నేటి సుప్రసిద్ధ దివ్యాపదము

ఇంగ్లీషు మరియు యితర నాలుగువైద్యములకు మీ చర్మము నివారణవ్యాధి కాక పుచ్చుకొన్న యింతెక్కు కొలు నివృత్తియొజ్జవమై యుండివయవల మేను ర గూడుదేని నేటి "గోనో కిల్లర్"ను వాడిచూచుదు. ఈ సుప్రసిద్ధమందు అన్నివిధముల చర్మరూపముల శీఘ్రకాలములో తొలగించి మీకు సౌఖ్యమునిచ్చును. యిది, స్త్రీ పురుషులయొక్క, చూత్రబాధ్యములకును చిముతోనూడిన వివిధ రకముల గనేయా-మేహరోగము, తెలుపుపోవుట, వాపు, వీర్యముపోవుట, పొక్కులు యీ మొదలయి నవి దీనివలన నివారణయగును. వేలకొలది జనము మా మందును వాడి సౌఖ్యము పొందినారు. దీర్ఘ వ్యాధి గ్రస్తులు యానందించివారు. కాలము పోగొట్టక మీరు యీమందును వకసారి ప్రయోగించి యానందము పొందండి. 50 మాత్రల టుడ్డి యొకటికి రూ. 3/- మాత్రమే. వి. పి. పి. ప్రత్యేకము ఆజూలు 8.

Sole manufacturer:—Dr. D. N. JASANI,
 (Dpt. B. H. M) Vithalbhai Patel Road Bombay No. 4.

Madras Agent
A PPAH & CO.,
 China Bazaar.

కుటుక్షేత్రసంగ్రహము

శ్రీ భమిదిపాటి కామేశ్వరరావు

తాళ్ల మొరకభూములు సుక్షేత్రాలు. అవి బంగారం పండేవి. వాటిల్లో పెంట ఎరువూ ఏనాడూ పడకపోయినా, అవి ముక్కారూని విరగపడడమే గాని రెండోమాట ఎరగవు. ఆ పూరికి తూర్పున రెండుమైళ్ల దూరాని ఉత్తర దక్షిణాలుగా ఓ పంటకాలువ ఉంది. దాని పడమటగట్టుని తేరి రెండు ఖండాలు, ఒక్కొక్కటి యాభై యేసి యకరాలది, కాలవనించి కొంతమేర వదిలిపెట్టగా, ఓదాని కోటి కాడిగట్టుగా ఉండేవి. అందులో దక్షిణపువేపుది మిరి యాలవారిది; ఉత్తరపుదిక్కుది శొంఠివారిది. భూభామండలు గ్రామాంతర ఉద్యోగాలు ఆర్జించి పెల్లిపోయి అవి రైతులకి అమర్చారు. పన్నులు పెట్టుకుని అమరకం ఎకరపుపుట్లు భామండుల ఇంటిదగ్గర అప్పచెప్పేవారు. మిరియాలవారి భూమి వనమయ్యా, శొంఠివారిది అతని జ్ఞాతి వనసయ్యా పుచ్చు

గున్నారు. గొడ్లకోసం అని మొదట సాలలు కట్టి, ఎప్పుడైనా రాత్రి బసకోసం అని పాకలు వేసి, చివరికి వాల్లిద్దరూ ఆవరణ ప్రహరీగోడలతోసహా రెండు భవనాలు భామండు ల్నడిగి కాలవనరావరిని పొలాల్లోనే కట్టుకున్నారు. ఆ ఇళ్లకి మధ్య నలభై యాభైగజాల నిడివిగల భూమి ఉంది. అది ఎవరిదో కొన్నాళ్లవరకూ తెలియకుండా బంజరుగా ఉండి, దుబ్బువేసింది. ఆ దుబ్బు ఏ చుట్టనివ్వరవ్వో పడి కాలోచ్చేది. తరవాత చాలాకాలంకూడా అది నాది అన్న మొగాడు లేదు, ఫలానావారిది అని తేల్చిన ఉద్యోగి లేదు, నేను బాగుచేస్తాను అన్న నాథుడు లేదు. అంత మంచి భూములమధ్య ఆ క్షేత్రం ఎల్లా తయారైందో ఎవరికీ తెలియదు. ఆ భూమి అంతా పోగుచేసి ఎకరం లోపు! వనమయ్య వనసయ్యలు తమ రింత పిసుక్కుతని, ఇంకోరి కింత పడెయ్యగల

స్థితిలోనే ఉంటాచ్చారు. వనమయ్యకి ముసలి రళ్ళీ పడుచుపెల్లం మధ్య త్రాసు నిదానంగా పట్టుకునే పరికి నవనాళ్లు కుంగి పోయేవి. వనమయ్యకి పెద్దవలక్కా సుస్తీ పెల్లం జరిపే పోరుహోరుజోరు జలులు వొడలగొట్టేస్తూండేది. ఇల్లమధ్య ఖాళీ స్థలం ఎవరిదైతేం గనక చెరిసహంగా వాడుకోడంలో ఏ విధమైన కేవీలూ రాకుండా, మాధ్యంతంలో ఏకరేఖగా అయిదారు రాళ్లు వీళ్లే పాతుకున్నారు. దాంతో దక్షిణపు వేపు ఇంటికి ఉత్తరాన ఇరవై గజాల పొడుగునా, వనమయ్యఇంటికి దక్షిణాన ఇరవై గజాల చొప్పునా ఖాళీస్థలం వారివారి వాడకాలకి కేటాయింపు అయి ఉంది. అది వాళ్లు పుల్లా పుట్రా వేసుకునీ, పురీ గట్రా కట్టుకునీ, యథాశక్తిగా భుక్తపరుచుకుంటున్నారు. అదికూడా ఊడుపుభూమిగా మారిస్తే బాగా ఉంటుందనే ఊహలు వాళ్లకి వంట్లోనూ ఉన్నాయి, ఇంట్లోనూ ఉన్నాయి. ఉన్నా, వాళ్లు హానీ, హింసా తెలియనివాళ్లు గనక, ఆ ఊహలు చాలాకాలం పొక్కలేదు.

వనమయ్య వనమయ్యలు జ్ఞాతులే అనడంచేత శుభాశుభాల్లో తప్పిడిచి, సహానన సహభోజనాలు లేకుండానే వ్యవహరించే వాళ్లు. కాని అవసరంవల్ల ఒకనాడు సాయంత్రం కాలువగట్టుమీద గృహమధ్య రేఖకి సూటిగా వాల్లిద్దరూ కొంత ఎడంగానే కూర్చుని ఉండగా ఈ సంభాషణ జరిగింది :

వనమయ్య—ఈమధ్య ఉన్న చెక్క అనలుమినహా అని మనం అనుకుంటున్నాం!

వనమయ్య—నేను అనుకోటంలేదు.

వన—ఇది వెన్నావారిది.

వన—నాకూ తెలుసు.

వన—వారిదగ్గర అయి దేళ్లకి నేను కాలు రాయించుకున్నాను.

వన—అంతకు పూర్వమే రాయించుకుని దుబ్బులు వేయించింది నేనే.

వన—వారి మైనరుకొడుకుచేతకూడా నిశానీ పెట్టించాను.

వన—ఆస్తి ఆయనపెల్లంపేర ఉందిట, నేను అవిదగ్గరే పుచ్చుకున్నాను.

వన—నేను సాగు చేస్తాను; రేపటల్లండి అరక దన్ను తాను;మీ వేపున మొదలెడతాను!

వన—అల్లా అయితే మాకు కోపం రావలసివుంటుంది!

వన—మీ దున్నడం మానం!

వన—మీ అటకాయస్తాం!

వన—మీ అడ్డొచ్చినవాళ్లని గిరవటస్తాం.

వన—మీ కొమ్ములు ఊడగొట్టిస్తాం.

వన—మీ పేర్లు నాశనంచెయిస్తాం!

వన—మీ అంతా నాశనంచేసి చూపిస్తాం.

వన—మీ పట్టిన కుండేటికి మూడే కాళ్లు!

వన—మా కుండేటికి కాళ్లే ఉండవు.

వన—అల్లాంటి కుండేల్ని దొర్లిస్తాం!

వన—ఇల్లాంటి ద్రోహాలు చేసేవాళ్లని మీ తిట్టిపోస్తాం.

వన—ఎప్పుణ్ణించి తిట్టిపోస్తానూ?

వన—రేపు చర్చివణ్ణం తిని గట్టుమీద కూర్చుని నిర్భయంగా తిడతాం. వినడానికి జనాన్ని కూడా పిలుస్తాం, భయమా?

వన—జనాన్ని పిలవడానికి ఎప్పుడు వెడతారు? రాత్రేనా?

వన—అవును.

వన—రాత్రి చీకటిగనక, ఉభయాలమూ కలిసే వెళ్లి పిలుద్దాం! చూస్తోండి మహాకా!!

మర్నాడు ఉదయం ఏడుగంటలకి కాలవగట్టుమీద ఓ పాతికజనం పోగయారు. బాగా నాలుకైదుగజాల ఎడంలో వనమయ్య వనసయ్యలు వాళ్ల వాటాలకి సూటిగానే కూచున్నారు. కొద్దిగా ఎదురెడగా ఉంది. వనసయ్య గొడుగు వేసుకున్నాడు. మరోటి తెప్పించి వనమయ్యకి ఇచ్చాడు. వనమయ్య ఉష్కమించగా వనసయ్య అందుకున్నాడు. వాల్లిద్దరూకూడా ఒకరిని ఒకరు చూసుకోకుండా, వచ్చినమాట రాసికుండా, గొంతిగలు పోకుండా, చెమట పట్టకుండా, చెక్కుచెదరనియ్యకుండా, అగ్గీలాలు దొర్లకుండా తిట్టుకోడం వదిలించగా ఆట్రే హుమారి లేక పోడంవల్ల జనం ఒకమోస్తరుగా ఉండన్నారుగాని బాగా మెచ్చలేదు. భోజనం వేళకి సమరం చాలించి అభ్యర్థులు వెళ్లి పోయారు. మెతుగులు నోట్లో వేసుకుని వీలైనంత వేగిరం రావచ్చుగదా అని జనం పరిగెట్టారు.

ఆ రోజు సాయంత్రం తిట్టనిమిత్తం ఛాన్సు స్త్రీల కిచ్చేళారు. వనమయ్య పెల్లామూ వనసయ్య పెనవలెక్కా ఒక ఉర్దీగానూ, వనమయ్య ముసలితల్లి వనసయ్య సుస్తీ పెల్లామూ ఒక జోడాగానూ ఏర్పడి

వాగ్యుద్ధం కానిచ్చారు. అది ప్రారంభంలో వాచికప్రధానంగా ఉన్నా, కాలక్రమాన్ని అభినయ వీక్షణ ప్రధానంగా మారింది. అప్పుడుకూడా అస్పృశ్యతకి భంగం ఏమీ రాలేదు. పోకైన శ్రోతల్లో పెద్దలు ఈ స్త్రీలు తిట్టుకోడంకూడా ఎంతమాత్రం రక్తిగా లేదనినీ, ఆ కళ అంతగా తెలియని వాళ్లు నేర్పర్లని నియమించుకుంటే బాగుంటుందనినీ తీర్చారు. రాత్రి రెండో ఝాం వేళదాకా వనసయ్యని తిట్టగలండు. కు నలుగురు జనానికి మనిషికి పావలాచొప్పున ఇవ్వడానికి వనమయ్య ఒప్పుకున్నాడు. తనకి గూడా ఓనలుగురు తిట్టరాయుళ్లని మాట్టాడి పెట్టమనినీ, మొత్తం ఆ జట్టు ఎనమండుగురు ఆవుతారు గనక రేటు మూడణాలకి ఒప్పించమనినీ వనసయ్య కోరాడు. ఆ ప్రకారం వాళ్లు రాగా, గృహమధ్య రేఖవెంట నాలుగు ఇలాయిలు పాతి, నలుగుర్ని ఒక యింటివేపూ, వాళ్ల వీపులకి తేర్లవడే టట్టున్నూ రెండోయింటివేపుకింటేటట్టున్నూ తక్కిన నలుగురినినీ కూచోపెట్టారు. వాళ్లు తమ చాతుర్యం చూపిస్తూ అర్థరాత్రివరకూ అరుస్తూనే ఉన్నారు. వాళ్లు తమకి సామ్యు ఎవరిస్తున్నారో వాళ్లనే తిట్టసయ్యకుండా కాయడానికి పాలేళ్లని నియమించారు. వనమయ్య వచ్చి తనవాళ్లని మరోటి కోరాడు. వాళ్లు వనసయ్య పోయినట్టు ఉదయండాకా రాగాలు పెట్టాలంటే ఏంపుచ్చుకుంటారని అడిగాడు. అది ఆరుబయటవ్యాపారం గనక మనిషి ఒకటికి రూపాయికి తగ్గితే వాళ్లు కట్టదన్నారు. ఆ కాటికే వాళ్లని అతను పురమాయించగా, తక్కిన నలుగుర్ని వెంటనే వనమయ్య పోయినట్టు ఏడవడానికి వనసయ్య ఆ రేటుకే బెత్తాయించాడు. వాళ్లు ఉదయం

వరకూ శోకన్నాలయుద్ధం దిగ్విజయంగా కానిచ్చారు. తాళ్లమెరక వనైరాలనించి వచ్చిన శ్రోతలకి పడుకోడానికి చాపలు నల్లయిచేసి రయితు లిద్దరూ సన్మానం చేశారు. ఉదయం లగాయతు కదనం తీవ్రం కావచ్చునని అంతా ఆశించారు. కాలవ దక్షిణపు వాలుగా వెడుతుంది గజక వన మయ్యకి నీటియిబ్బంది (ఖర్చులేకుండా) కలిగించవచ్చునని, పనవయ్యకి, అతని పెద్దవ అక్క చెవులో ఊడింది. పనవయ్య ఉదయం లోపల పాలేళ్లని నియమించి ప్రశస్తమైన కళ్ళులం తెప్పించి, రాయి కట్టించి, కాలవలో మధ్యగా, తన కేపుకి కొంచెం దక్షిణంగా వదిలిపెట్టించాడు. ఆ హడావిడిలో కొండ రికి మెలుకున వచ్చి లేచి "ఏమిటి ఏమిటి" అని ఆ విసిరేవాళ్లని అడిగాడు. "పనమయ్య పుట్టి మునిగిపోయింది" అని వాళ్లనే శారు. దాంతోటి పనమయ్యకుటుంబానికి కొంచెం కష్టం అనిపించింది. తల్లి వలహా మీద పనమయ్య ఓ కుక్కకళ్ళెబరాన్ని తెప్పించి తన యింటికి ఉత్తరాన్ని తగలే యించాడు. గాలి దక్షిణాన్నించి ఉత్తరానికి వీస్తూండడంవల్ల వాయుప్రమాదం తెచ్చి పెట్టి పనమయ్య పనవయ్యని విసిరికొట్టడం గున్నా దనేమాట పుట్టింది. ఆ హామ ధూమాలు అయిపోయేవరకూ పనవయ్య కుటుంబం తలుపువేసుకుని ఇంట్లో పడివుండి తరవాతే బయటికి కొచ్చారు. ఈ లోపులో పనమయ్య పాలేళ్లని పంపి రెండు తట్టల రాయి తెప్పించి తన ఉత్తరపు గోడదగ్గర పెట్టించాడు. ఉదయం అయింది.

పనమయ్య చల్లి ఆరగించి, బట్టలు వేసు గుని, గొడుగు వేసుగుని, తన గోడదగ్గర

నుంచుని, నకిలించి, పనవయ్యతో శిలా యుద్ధం చెయ్యడానికి తట్టలు తనకి దగ్గరిగా పెట్టమని పాలేళ్లని కసిరి రాళ్లకేసి దూశాడు. ఒక తట్టలోని అంగుళంవరపైజివి, ఇంకో తట్టలోని అంగుళంపైజివి. అలా వ్యత్యాసంగా ఉండడం శత్రువుకి లాభకరంగా ఉంటుందేమో అని భయపడి, అతడు చిన్న తట్ట ఒక పాలేకునల్లి కెత్తి అనిచ్చేసి పెద్ద పైజివీ తెచ్చిపెట్టమన్నాడు. వాడూ పది బారలు పాగేసరికి పనవయ్యకి ఈనంగతి తెలిసి అతడు చిన్నపైజిరాళ్లు తనకి కావాలని వాడితో చెప్పి ఖరీదూ, కూలీ చేతులో వేసేసే నరికి వాడు ఆ తట్ట పనవయ్యవేపు గుమ్మ రించాడు. అంత కలిపాచ్చేటప్పుడు, ఒక తట్ట తనకి చాలసి, రెండోది అనవనరమని చెప్పి పనమయ్య మనిషివాళ్లకి ఉండిపోమ్మ న్నాడు. తనకి కేటాయింపుపైజి దొరక డానికి పనవయ్య సంతోషించి తనూ సిద్ధం అయ్యాడు. తన పక్కని తను నుంచున్నాడు. పాలేకువాడు తనకి గొడు గట్టాడు. తను ఓరాయి తీసి "కాసుకొండి" అని నిర సనగా దక్షిణానికి విసిరాడు. అది మధ్యగీత దాటకుండా పడింది. పనమయ్య "చెయ్యండి, ఎం జెయ్యగలరో చూస్తాను!" అంటూ ఉత్తరంగా రాయి గిరన జీసేసరికి అదీ మధ్య గీత దాటకుండానే పడింది. అప్పుడప్పుడు తమ చెమట పాలేళ్లు తుడవగా, వాళ్లు కొంత నేపటికి రాళ్లన్నీ విసిరేశారు. అవన్నీ మధ్యగీతకి ఎడాపెడా ఎవళ్లని వాళ్ల సహం మేరలోనే గుట్టలులాగ పడ్డాయి. వాళ్లి ద్దరూ ఇంట్లోకి దాహం తాగడానికి వెళ్లి పచ్చేలోపల పెద్ద పైజిరాళ్లన్నీ పనమయ్య పాలేరూ, చిన్నపైజివి పనవయ్యపాలేరూ తట్టల్లోకి ఎత్తేసి మళ్లీ తమ తమ యజ

మాన్యదగ్గర హాజరుపెట్టేశారు. రెండో వేటులో వాల్లిద్దరూ కుడా వడి పొచ్చు చేశారుగాని నేర్పు ఎక్కువ కనబరిచి వాద్దు మాత్రం మీరలేదు. ఇంకా జోరుగా విసుగు గోదానికి మూడోమాటు తయారవు తుండగా, జనంలో కలకలం బయల్దేరింది. తాళ్లమెరక గ్రామపు మునసబుకరణాలు ఇద్దరూ వచ్చిపడ్డారు. వనమయ్య పనసయ్య లకి యుద్ధం జరుగుతోందని తెలిసి, లోక కల్యాణంనిమిత్తం వాల్లిద్దర్నీ నిరాయుధుల్ని చేసి, పోలీసులకి తెలియకుండా కట్టుదిట్టం చేసి వెళ్లడానికి వాళ్లొచ్చారు. ఒకరిని ఒకరు నరుక్కుంటూ రనే భయంవోషన కత్తి కట్టాడూ, ఒకరిని ఒకరు తగలబెట్టుకుంటూ రనే భీతివోషన చమురు తైలాలూ ఇచ్చి య్యమన్నారు. వాళ్లు తమర్నీ ఒకవేళ ఇంకా దగా చేస్తారేమో అని పెద్ద సూదంటురాయి తాడుకి కట్టి రెండు కొండల్లోనూ గిర గిరా తిప్పారు. దాంతో సూడలూ, చాకులూ, కొడివల్లూ లాంటివి టపీమని వచ్చి దానికి అంటుగుపోయాయి. గడ్డపారలు కూడా నాట్యం ప్రారంభించాయి. ఆరీతిగా అన్నీ లాగేసి, “స్వంజి”లు గిరవలీసి నూనెలన్నీ పీల్చేశారు. ఎవరూహూడా అగ్గిపెట్టెలూ మతాబాలానంటి బాణసంచా స్వాధీనంలో ఉంచుకోకూడదనిన్నీ, ఒకడంటూ వెళ్లి వాటిని పేల్చుకోపోయినా స్వయంగానే పేల గల సత్తా వాటి కుందిగనక వాటిని వీలై సంత త్వరలో తగలెయ్యడం మంచిది గనక ఎవడి వాటాలోమాత్రం వాడు మతాబా కాల్చినా నేరంకిందికి రాదనిన్నీ అనేసి, మామూలు మర్యాదలు పొంది, కొంచెం నిమ్మడించారు.

దుర్ముహూర్తం వెళ్లినట్టేనా అని పన సయ్య వాకబుచేశాడు. తను అన్నంతపసి చెయ్యడానికి త్రొలయిందన్నాడు. ముందు వనమయ్యవేపు సగంభూమి ఖాళీచెయ్యా లని కబురంపించాడు. “నువ్వెం తెయ్య గలవో చూద్దాం, అదే పోయిరి అనిగాని భయపడి కాదు” అని సమాధానం పంపించి వెంటనే వనమయ్య తనపక్క ఖాళీచేశాడు. ఒక అరక కట్టి తోలుకు రమ్మని పనసయ్య ఒక పాలేర్ని అంపి ఈ లోపులో ఓచాకింటి ఇత్త్రీమడత పంచ విరిచికట్టుకుని, ఆసారం తొడిగి చేతులు ఎగనందోసి, మీసాలుపోగు చేసి వడేసి, గిరజా దువ్వి, వైన ముచ్చట ముడి రానిచ్చి, చెవ్వలు తొడుక్కొని, చుట్ట కాలుస్తూ కయ్యానికి సర్వసిద్ధం అయ్యాడు. వనమయ్య లంగోటి విగించి, పులిసిరిపంచె కట్టి, గ్లాస్లోపద్దు వేసి, తాంబూలం నముల్తూ కళ్లజోడు తుడుస్తూ, తనవేపున తిరుగుతూ ఉన్నాడు. పనసయ్యపాలేరు ఓ గొడ్డుగేదెసి, ఓ దున్ననీ పూన్చి అరక తోలుకొచ్చాడు. అది కొంచెం వైన సమతలంగా ఉన్నచోట నిలవవలసిందని అంటూ, పనసయ్య వాణ్ణి పొచ్చరించి, ఆచోటు చూపించాడు. చేతులో గొడుగు ఇటూ అటూ ఊగడం వల్ల దున్నా గేదీకూడా హడిలి, బెదిరి, ఎగిరి, మేఘాలమీద లేదిపోయాయి. నాగలి అక్కడే ఉండనిచ్చి పొగరుమోతులు కాని ఎడ్లనే తోలుకురమ్మని పనసయ్య పాలేరుతో అన్నాడు. వామా వెళ్లి రెండు ఎడ్లని — బక్కచచ్చి ఉసూరు మంటూ కళ్లల్లో ప్రాగాలు పెట్టుకున్నవాటిని — తోసు గొచ్చాడు. వాల్లికి నాగలికి పసుపురాయించి వాటిని కట్టి, కర్రు నేలకి ఆనించి, నాగలిపిడి పనసయ్యకి అందించి, ముల్లుకర్రకూడా అతడి

చేరి కిచ్చి పాలేరు తప్పగుని వననయ్యకి గొడుగుపట్టాడు. ఎడంచేత్తో నాగలి అదిమి “ధర్మానికే జయం, అనగా నాకే!” అని కేకేసి, వననయ్య ఎడ్లని కర్రచుప్పగుని పక్కమ్మట తగిలించాడు. అవి కించిత్తూ చలించలేదు. తక్షణం అతడు రెండింటినీ ముల్లుపుచ్చుగుని రక్తం వచ్చేలాగ — రక్తం ఉందిగవక వచ్చింది — గుచ్చాడు. అవి రొండాకుడా పడుకున్నాయి. ఇంకా కొట్టినా గుచ్చినా అవి నిద్దరకూడా పోతాయేమో అని వననయ్య నిదానించాడు. వననయ్య (తన పాలేరుతో) “మరి అటకాయించ మనవోయ్, పొరువం ఉంటేనూ!” అని గిరజాలూ, మీసాలూ రెండుచేతులా దువ్వి చూపించాడు. వనమయ్య ఆపాలేరు కేసే చూస్తూ, “అసలు దున్న మనవోయ్, పశుత్వం నిలబడితేనూ” అని కనుబామలూ, క్రాపింగూ రెండుచేతులా దువ్వి చూపించాడు. వననయ్యపాలేళ్లలో ఒక తెలివిగలవాడు చరచరా పరిగెట్టి చిట్టుబుట్టా, తెలకపిండి పట్టుగు చక్కావచ్చి ఎడ్లకి చూపించాడు. ఎడ్లు లేచి విద్దెంచేసి నడకకూడా ప్రకటించాయి. వననయ్య నాగలి చాలా తేల్చి పట్టుగున్నా కొంచెం గడ్డ విరిగింది. వననయ్యపార్టీవాళ్లంతా కరతాళధ్వనులు చేసి కులలువేశారు. వనమయ్యకి అగ్రహం, ఆవేశం ఇనుమడించాయి. అతడు హుంకరించి, మజ్జికతాగి, తల్లికి మొక్కి, పెల్లం యిచ్చిన హారతి, స్నేహితులు వేసిన కర్పూర దండ ఆహూణించి, తీవిగా నడిచి జేకు తూన్న ఎడ్ల ఎడటికి వెళ్లి, ఈ లోపుగానే మిక్కిలి చకచకగా తన పాలేళ్లు అక్కడ పరిచిన పరుపు నమిపించి, “ధర్మానికే జయం, అనగా నాకే!” అని ముక్తనరుగా

ఉపవ్యసించి, ఒంటరిగా ధైవప్పటికే అమితమైన ధైర్యమూ, అమానుషమైన సాహసమూ వెలిబుచ్చుతూ దానిమీద పరుండి అరక సాగకుండా అడ్డుతగిలాడు. వనమయ్యపక్షం వాళ్లు ఎగిరి, గంతులేసి, పక్కవాళ్లని బాది, రుమాళ్లూ తలపాగాలూ పైకి ఎగరేసి ఎవళ్లవి వాళ్లు సంపాదించుకునేనరికి నానా బాధా పడ్డారు. ఎడ్లైనా తొక్కయ్యచ్చు, నాగలేనా చీరెయ్యచ్చు, వననయ్యనా గుచ్చెయ్యచ్చు అనే నిరాశలో పడిపోయి, వనమయ్య చూస్తూనే ప్రాణం ఉగ్గబట్టి, పైకి మూత్రం నవ్వుమొఖం పెట్టి, కర్రబారి పోయాడు. ఇంతలో దగ్గర దగ్గిరజనం “ఎముకలులా ఉన్నావేం? దున్నగానే బయట పడుతున్నట్టున్నాయి” అంటూ వెనక్కితగ్గి ఇంటికి దారెట్టడం సాగించారు. వనమయ్య ఆ కాస్తచూపు లేకుండా ధైర్యంగా కళ్లు మూసేసుకున్నాడు. వననయ్యకి వణుకు పుట్టింది. కాని ఏర్పాటుప్రకారం వననయ్య మనుష్యులు కలుగురు ఓబల్లచెక్క తెచ్చి పక్కని ఉంచి దానిమీదకి అతిమృదువుగా వనమయ్యని పరుపువేళంగా ఎక్కింది, నడకలో తడబడినా, పడెయ్యకుండా సాయంపట్టి కాలవగట్టుమీద అతని యింటి ఎడట పెట్టారు. ఓ పాలేరు వనమయ్య మొహం మీద సిద్లు కొట్టాడు. వెంటనే అతడు లేచి పరుపు తడిసిపోతోందని వాణ్ణి తన్నబోయాడు గాని తూలిపోయాడు. కొడుకుపాట్లకి తల్లి కళ్లు ఒత్తుకుంది. కాని అతని పెల్లం ఓ రోకలి పుచ్చుగుని నాగలివేపుకి రాబోయింది. వననయ్యకి ప్రైవేటుం పైనే ఎగిరిపోయింది. అతడు చాలా అర్ధైటుగా బయటికి వెళ్లి వస్తానని చెప్పి నాగలి ఓపాలేరుకి అప్పగించాడు. ఇంతలో ఎడ్లు పడకేశాయి. వన

నయ్య తనయింటి గోడదగ్గరికి జేరుకుని 'అమ్మయ్య' అనుకుని, ఎడ్లకి తెలకపిండి పెట్టి లేవగొట్టమని ఇద్దరినీ పంపించాడు. ఎన్నివీతెల తెలకపిండి పెట్టినా, అవేం మెట్లో గాని, తలకాయకూడా నేలమీదే సాచి తిన్నాయిగాని లేవడానికి సంకల్పమేనా ఉన్నట్టు కనిపించలేదు. వనసయ్యకి మరో మార్గం తోచక, ఆ బల్లచెక్క పటమ్మని దానిమీదికే ఒక్కొక్కఎద్దుని ఎక్కించి వనమయ్యని జేరవేసినట్టే వాటినిగుడా జేరవెయ్యమని మరోనలుగుర్ని పంపించాడు. విజయనూచకంగా ఉండేనిమిత్తం నాగలి పట్టుగున్నవాణ్ణి అట్లానే పట్టుగుండవమని చెప్పడానికి మరోణ్ణి పంపి తను ఇంట్లోకి వెళ్లాడు వెంటనే అతని వెధవఅక్క అతనికి దిప్పి తీసేసింది. అంతా వెళ్లిపోయారు.

అదిలగాయితో ఆ భూమి తప్పకుండా శ్మశానమే అయిఉండిఉండా అనే భావంతో

వనమయ్య వనసయ్యలు చాల్లో నదరపు అంగుళమూకూడా దున్నలేదు, వాడలేదు, తోక్కలేదు. కాని మునసబు కరణాలు ఆ భూమి ఆ యేడు సాగుఅయినట్టు పైవారికి తెలియచెయ్యడంవల్ల వెన్నావారికి ఆరురెట్లు అపరాధంపన్నుకట్టారు. ఆ దెబ్బతో వెన్నావారికి అక్కడ పొలం ఉన్నట్టు భోధపడింది. వాళ్లూ తంటాలుపడి పైవాళ్లని చూసి, అవ సరప్రకారం సంతోషపూర్వకంగా లంచాలు పోసి, బ్రహ్మాండంమీద అది రుద్రభూమే గాని తమది కానేకాదని లెఖ్ఖిల్లో నమోదుచేయించేవరకూ నిద్రాహారాలు లేకుండా శ్రమపడ్డారు. ఆ భూమి అరణ్యం లాగ మళ్లీ దుబ్బువేసింది. నాటికి నేటికి ఆ ఊత్రంలో సంగ్రామముమాత్రం మరోటి ఏదీ జరగలేదు, ఏ గ్రామంవాళ్లూ చూడరానూ లేదు. వనమయ్య వనసయ్యలు మాత్రం కొద్దికాలంలో కూడబలుక్కుని అక్కణ్ణించి కాపరాలు ఎత్తేశారు.

శ్రీ బి. వి. శ్రీనివాసాచార్య

ఇది సరియే ప్రభా! మరి వచించిరి మొన్న నికెన్నడేని ఈ
పదమును వీడనంచు; అటు పల్కిన ఆమరునాడె—అయ్యయో!
హృదయము కా దిదేశిలయొ ప్తమో! సహించియు నిల్చియున్నదా
నుదన ధనుర్విముక్త సుమ మార్గణ దారుణ వహ్నికీలన్.

మి మృతి ఏమిలాభము! శమింపని ఈవ్యథ నెల్ల నేనె హ
స్తముల పెంచుకొంటి; తలిదండ్రుల, బంధుల, ప్రాణనాథు పా
దముల వీడు తెంపరి కిదంవిధమా ఫలితమ్ము గాక వే
రెమ్మొక కల్లు? వీనులును ఈక్షణలున్ నను మోసగించెలే!

అదిగో! ఏమొ వచింపజోయెదు మహాత్మా! మ్రొక్కెదా మీకు, ఈ
విధి వింకేటికి కల్లిబాల్లిపదముల్-వేంచేయు డింతన్ వ్యథా
స్వదముల్ ప్రేమకతోరవాగురల వన్ బంధింప నింకేల చూ
చెదు! చాలింపుడు మందహాసములు, కించిద్దృగ్విలాసములున్.

దానికి నేమిలెందు-తమ దారిని తాము చనుంచు; పైన ఈ
దీన గతాత్మవృత్తము పడేపడె సంస్కృతికిన్ తెమల్చి, బా
ధానల కీలలన్ కనలి, అర్చి నశించి ననున్ నశింప నిం
దానలినాక్షి రుక్మిణి శుభాంగన యున్నదిగాద యాదవా!

ఈ బులిపింపుమాటలకు నేమి! ఇకన్ మిము విశ్వసించి, స్వా
మీ! బలిపెట్టలే నెడద నింత-అహో! ఇది ఏమి! స్వామి యే
నా! బలి! దాసిపాదముల నంటుటయా!!-ఇక చాలు, లెందు-పో
నీ-బుధవంద్య! అట్లయిన ఇంతట వీడమి నొట్టుపెట్టుడి !

భట్ట వామనుని హంససందేశము

= శ్రీ సాగి వెంకటనరసింహము =

భారతదేశచరిత్రమున నాంధ్రకవిపండితుల యపారసేవను నిర్ణయింపవలె నన్నచో సంస్కృతకావ్యకాస్త్రాధికాఖిలయందు మన కవిపండితులు వ్రాసిన గ్రంథములను బరిశోధింపవలసియున్నది. అట్టి కృషి కొంఠ్రు లింకను వ్రారంభింపలే దని నోచుచున్నది. ఈ విషయమై కాశ్మీరము మొదలు తిరువనంతపురమువరకు గల ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారములను గాలించినచో అమూల్యములైన గ్రంథరత్నములు వేవకులైన దొరకలగుట, ఇవిగాక విదేశములందును పెట్ట గ్రంథములు గలవని తెలియుచున్నది. ఈ విషయమై కొంత ప్రయత్నము చేయఁదలంచి మాడఁగా మొట్టమొదట వామనభట్టబాణుఁడు గుర్తించివాఁడు. ఇతని చరిత్రమును వేటొకచో (రెడ్డిపంచిక) వ్రాసియున్నాను. అందు వ్రాయని హంససందేశవిషయమునువ్రాసే ఈవ్యాసమున వ్రాయుచున్నాను.

బాగభట్టవిరుదముగల వామనభట్ట, లేక భట్ట వామనుఁడు ౧౫-వ శతాబ్దారంభమున బ్రదికివచ్చిన కవిపండితుఁడు. ఇతఁడు కొండవీట పెదకోమటి వేమగడ్డి (౧౪౦౪-౧౪౨౦) యాస్థానమున పండితుఁడుగా నుండెను. శ్రీనాథున కితఁడు సమకాలికుఁడు. ఇతని కృతులు పార్వతీపరిణయము, వేమధూపాల చరిత్రము ముద్రితములు. బాగవి తన పార్వ చరిత్రము నందువలె వామనభట్టు వేమధూపాలచరిత్రమునఁ దన ప్రభువుచరిత్రమును జేర్చించెను.

వామనభట్టు, భట్టవామనుఁడు, వామనభట్ట బాణుఁడు అనుపేరు లొక్కరివే యని నా యభి

ప్రాయము. కాళిదాసకృత మేఘసందేశమునకుఁ బ్రతిగా సంస్కృతమున పెక్కు సందేశగ్రంథములు లోకమున వెలసిన వనుట యెల్లరకుఁ తెలిసిన విషయము. అట్టిప్రతిబింబములలో వెంకటనాథకృత హంససందేశము తొలుత కుతిపథమునకు వచ్చును గాని భట్టవామనకృత హంససందేశము రాదు. ఇది భట్ట వామనకృత మనుటకు మూలమున నాధారము లేదు. లేఖకుల గణ్యుడై యిందు శరణ్యము. “ఇతి శ్రీ భట్ట వామనకృత హంససందేశః” అని గలను. ఈ గ్రంథము నుద్రాగు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున D ౧౧౧౧౨, D ౧౧౧౧౩ సంఖ్యలు గలిగిన రెండు ప్రతులలో నున్నది. ఇందు మొదటిది రెండవదానికిఁ బ్రతిబింబము. ఈగ్రంథము అమూల్యము.

ఈపుస్తకమున పూర్వసందేశమున ౬౧ స్లోకములును, ఉత్తరసందేశమున ౬౦ స్లోకములును గలవు. కథయు, కైలియు కేవలము కాళిదాసుకృతికిఁ బ్రతిగానే యున్నవి. స్లోకములు మందాక్రాంతావృత్తములే. కాళిదాసుపదములు, సమాసములు తొందు వచ్చుచుండును. ఇందు తుదాపారములు :

- “ ఆ కైలాసా దవదితచరాక ”
- “ ఆకామాత్రగ్రధితమబలాదీవిరం ”
- “ ఇత్యోగ్యుక్త్యా శ్శబర యువరేః
ప్రీతివిప్రార్థనాదైః
- సగ్రూభంగై రకృతంబితై
రక్షిభి ర్వాం పితేయః”

నాత్మములు పెక్కులు గలవు.

ఇం దక్కడక్కడ నూతనభావములు లేకపోలేదు. నైమగ్నమునండి శృంగారవర్ణనములలోఁ బోలి కలుగలవు. ఈశ్రీంధిష్ఠోకము కాదంటియందలి బాబా ల్యాక్ష్మీవర్ణనమును దలపించును.

“ యత్ర స్త్రీకాం వపుషి తమతా,
వక్రతా ధూలతాయాం,
తౌల్యం దృష్ట్యోః కుచకలకయోః
తేన కాశివ్యవార్తా,
మాంద్యం రీలాగతిషు,
సవత్సంకయో ముగ్ధభానే
సంగః కేశే, వ్యవగరుచకే
రాగయోగప్రసంగః ”

(ఉత్తరసందేశము, శ్లో. ౧.)

కుచికుండైన యక్షురాలాచే శత్రుండైన దశకుం డను యక్షుం డొక వత్సరము మలయపర్వతమున వసించుటవలనవాండై వ్యవగరుచకప్రయో కుచేదపురమున నున్న తనకాంతకు-కందర్పశ్రుకు పాంసద్వారా సం దేశ ముంపును. పాంస చెల్లెడలవిన మార్గమును వర్ణించుటఁ బట్టి కవి దాక్షిణాత్యుండై యుండు నని స్పష్ట మగుచున్నది. వేమధూపాలచరితమున, పెదకోమటి వేమూరెడ్డి దిగ్విజయయాత్రను వర్ణించుటలో వెల్లు భూగోళ కాస్త్రము ధ్వస్తమైనదో అట్లే ఇందును దేశక్రమము ధ్వస్తమైనది. అక్కడ ప్రభుత్వప్రకృతి కొంతకద తారుమారు చేసియుండవచ్చును. కొంత తెలియమిచే దొసగు వచ్చును. ఇందును తెలియమియే లోపములకుఁ గారణము. ఈవిషయమున కాళిదాసువిజ్ఞర యను

పమానము. అతని హిమాలయాదివర్ణనలు అశ్రింగర సర్వములు.

పాంసపంచేశమునందలి పాంస ముందు మలయ సమీపమున నున్న దక్షిణసమగ్ర వాయువులఁ జవిగొని తామపర్ణి దాఁటి పాండ్యవనముఁ జేరును. కిమ్మట కానేరివి బాది యానందించి, గ్రంథము, కాంది, తుండరీకము మొదలగు శ్రీత్రములగు నేవించి యాంధ్ర దేశముఁ బ్రవేశించును. ఆంధ్రదేశమున కృష్ణ, తుంగ భద్ర, గోదావరి, పంచవటి వర్ణింపఁబడినదేగాని పట్టణము లేవియు వర్ణింపఁబడలేదు. అటుతరువాత వింధ్య పర్వతము, నర్మదానది వర్ణితములు. ఇంతవఱకును కవి యెఱిగియే యుండును. ఆహింద యమునను, గంగను వర్ణించి చుట్టుదిరిగి కాళి మఁలను గొరిపోయి కవి అయోధ్యమీదుగా హిమాలయమునకుఁ జేర్చివాఁడు. హిమాలయవర్ణనము, నైలాపవర్ణనము కాళిదాసు మార్గము ననుసరించి జూచ్చెను గాని ఆమాధుర్య మిందు రాలేదు. కాని వీహో పామెర చెప్పినట్లు కాళిదాసు కృత్రిమాచి దీనిని చూచినచో నంతగా నచ్చుకపోవచ్చునుగాని స్వతః మార్గవమాధుర్యముల కిందు కొఱలే లేదు. ఆంధ్రప్రదేశం గల శ్లోకము నుదాహరించి, ఆంధ్ర పండిత కవియగు వామన భట్టబాణుని ఈకృతిని గూర్చి యింతతో ముగించెదను.

“ఆంధ్రోద్దేశా వశిదగమిషో రగ్రతస్తే భవిత్రీ
వేదీ భూమే రివ మనలయామోదినీ కృష్ణవేదీ,
ఆర్ణవ్యస్తీతరలలహానీ(బాహయా యాం).....వభిని
ప్రాకోమగ్ధ్య వ్యవహితజలా శోభతే నుంగభద్రా.”

— I. 32.

‘రెంటికిం జెడిన రేవ(డు)’

శ్రీ గర్భం అవ్వరావు

గత ప్రమాద భారతి సంచికలో ‘రెంటికిం జెడిన రేవ(డు)’ అను శీర్షికతో నాకవ్యాసము ప్రకటితము కాగా దానిపై ప్రశంసాపూరిత సంచికలో ‘రెంటికిం జెడిన రేవ(డు)’ అను శీర్షికతో నాకవ్యాసము ‘రేవ(డు)’ అను నింతిపాతముతో ప్రకటితమైనది. అందు వ్యాపకర్త “సంస్కృత వాక్యములలో దీనికి సాధు శబ్దము ‘రేవ(డు)’ అని, కాని ఏ కారణంచేతనో తెలుగులో ‘రేవ(డు)’ గా మారింది” అని వ్రాసిరి.

కారణ మేమి? రేవ(డు)శబ్దము. రేవ(డు)గా మారిన గదా కారణము? ‘అణకుడు’ కు ‘అవకుడు’, ‘వణకు’ నకు ‘వడకు’ రూపాంతరములు కలవు. వీనిలో ‘ణ’ కు మారు ‘డ’ ఉపయోగింపబడుచున్నది. అట్లే ‘రేవ(డు)’ ‘రేవ(డు)’గా నయ్యి ననుకొనిన ‘రావ(డు)’ ‘రావ(డు)’ కాకతీరదు. ఇందు వ్యాపకర్తగారు రేవ(డు)ని తీసి కొనివచ్చినారు. రేవ(డు)ని తీసి మారు రావ(డు)ని తీసి కొనివచ్చిన సరసముగా నుండును. అప్పుడు ‘యతి’ ధంగ మగును. అయిన రావ(డు)నకు యతికూడ ధయ పడుట కలదు.

మూత్రభాష్యములకు సంబంధించిన రేవ(డు)నకు “...క్షోకవార్తకమూ తెలియదు. పాపం, ఎక్స్లెంట్ల కుమారుల చేసినా, ఎంతకాలం చదివినా, ఈ రేవ(డు) నకు ఇవేవీ తల కక్కిలేదు. అందుచే ఉభయభ్రష్టు అయినాడు.” అని వ్యాపకర్తగారు వ్రాసిరి. అట్లయినచో “మావాడు ఇంగ్లీషులోనూ పూర్ణ మే, తెక్కల లోనూ పూర్ణ మే” అని చెప్పునపుడు ఆవిద్యార్థి రెంటి కిని జెడినవాడను భావము లేదు. ఇంక “చరిత్రలోను తెలుగులోను పైస్సులోను కూడ పూర్ణ మే.” అను నపుడు అతడు అయిదింటికి జెడినవాడగును. రెంటికి

జెడుట, మాటికి జెడుట పై సుహృదింపబడిన వారికి వర్తింపవు. యజుర్వేద మధ్యగించుచున్న వానిని ఇంగ్లీషుచదువులో బ్రవేశపెట్టిన తరువాత ౫-౬ సంవత్సరములు చదివి ఇంగ్లీషుచదువు చాని చో నాతడు ఇంగ్లీషునకు, యజుర్వేదమునకు జెడినవాడగును. అట్లే కర్న కుని పుత్రుని కులవృత్తియందీ విరమింపజేసి ఇంగ్లీషుచదువులో బ్రవేశపెట్టి కృతార్థులైనపుడు అతడు రెంటికి జెడినవాడగును. ఒకని స్వాధీనముం దున్నవానిని వీడి యింకొకదానికి ప్రాకులాడి తిత్సలముకూడ పొందనివాడు రెంటికి జెడినవాడగును, కాని

“ఉంతక: కారికాం చేత్తి
రెంత్రం చేత్తి ప్రభాకరం,
మండన న్నాథయం చేత్తి
నాథయం చేత్తి రేవ(డు)”

అనుదానిరలన రేవ(డు)డు ఉభయభ్రష్టు కాలే దని స్పష్ట మగును. తక్కిన విద్యార్థులతో పాటు విద్యాభ్యాసము చేసినాడు. ఒకనికి ఒకటి పట్టువడి నది; ఇంకొకనికి యింకొకటి పట్టువడినది; మూడవ వానికి రెండు నలవడినవి. రేవ(డు)న రేవ(డు)ను పట్టువడి లేదు. రేవ(డు)డు స్వాధీనముండున్న ఒకటి విడిచి రెండవ దానికి ప్రాకులాడలేదు. ఇంక రావ(డు)డో, తన స్వాధీన ముండున్న ఆశక సాందర్భ్యము లుంధగా నీతికొను ప్రాకులాడి రెంటికి జెడిన. శబ్ద సారూప్యముచేత రావ(డు)ని మూసింపవలసినవచ్చినది కాని రావ(డు) శబ్ద మునకు స్థానమే లేదు. మతీయు ‘రేవ(డు)’ శబ్దమును సంస్కృతరూప ముపై యుంచి పెద్దన్న ప్రయోగిం చెనా, రేక తత్సమరూపము వాడెనా? “మిలింగ మహద్వాచకమునకు దుల్లభ” అను వ్యాకరణమూత్రముచే

'రేవణుడు' తక్కువరూపము 'రేవణుడు' కావలెను. అప్పుడు పద్యమున "రేవణ నాడునె" అనువానికి మాటు "రేవణుడ నాడునె" అని యుండవలెను. అట్లు కానిచో "భీముడ నాడునె" అనుటకు మారు "భీమ నాడునె", "రాముడ నాడునె" అనుటకు మాటు "రామ నాడునె" అని ప్రయోగింపవలెను. కావున 'రేవణ' శబ్దమున కిందు తావు లేదు. జనసామాన్యముచే వాడబడి చేయుదురు 'రేవణుడు' శబ్దము వదలి యే పూర్వమీమాంసకో సంబంధించిన మాటుయాలవదయు- 'రేవణ'ను ఇచ్చట అనుసంధించుట అమెరికాలోని 'కనడా' మన 'కన్నడ' చేయుట వలన రాజ్య మనుకొనుటయే.

అయితే 'రేవణుడు' శబ్దమునకు అర్థమేమి? 'చాకలవాడు'. చాకిరేవునకు మాటుగా కేవలము 'రేవు' అను పద ముపయోగింతురు. ఉదా: "నీవు రేవు ఎవ్వడు పెట్టెదవు, బట్టలు రేవులో నున్నవి." రేవు + అడు లేక వాడు = రేవడు - రేవు కలవాడు. ఇట్లే వన్నెలు + అడు = వన్నెలాడు - వన్నెలు కలవాడు. బోయ + అడు లేక వాడు = బోయిడు. ఎట్టివాడు అనువానికి ఎట్టిడు అని ప్రయోగము. "ఎట్టిడు నా ని

తేకుడు." (రామా. నుందర.) ఇట్టిపదము లనేకములున్నవి.

మనుచరిత్ర పూర్వవ్యాఖ్యానములలో దీనిని వివరించుచు చాకలవాని గాఢయే తెలుపబడినది. అదియే సమంజసముగా నున్నది. ప్రవాహములందు బట్టలుగురువాడు క్రిందిరేవున ఉడికించిన బట్టలునికి అక్కడి నీటికంటె మీది రేవున నీరు పరిశుభ్రముగా నుండును కావున మొదట ఉడికిన బట్టలు రెండవమాటు ఉడుకుటకు మీదిరేవున పెట్టును. ప్రవాహము వచ్చినపుడొక చాకలవాడు క్రిందిరేవున నున్న బట్టలు విడిచి మీదిరేవున బట్టుకొనుట పోగా ప్రవాహము వచ్చి ఆ బట్టలు కొట్టుకొనిపోయినది. మరల క్రిందిరేవునకు రాగా వానిని కొట్టుకొనిపోయినది. అప్పు డతడు రెంటికి జెడివ లేవ డయ్యెను. కావున రేవడు శబ్దమే పరియైనది. దానికి రజకుని గాఢయే సమంజసముగా నున్నది. దీనిని స్పష్టపఱచుటకు వైత్రమాన సంచికలోని వ్యాసకర్త గారు మఱి కొన్ని ప్రయోగములు చూపిరి. శ్రాత్రగా వచ్చిన 'రేవణ' శబ్దమును పాశకులు గ్రహింపకుండుటకే యీ వ్యాస ముద్దేశింపబడినది.

రేవణుడు రేవణుడా?

శ్రీ కొడవంటి శంకరనరసింహబ్రహ్మం

చైత్ర సంచికలో నేను వ్రాసిన "రెంటికిం జెడివ రేవణుడు" అనే వ్యాసంపైని వైకాళిమాసపంచి కలా "రెంటికిం జెడివ రేవణ" అనే పేరుతో శ్రీ పోరుకుంది సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రిగారి దొకవ్యాసం చలువడింది. ఆ వ్యాసాన్ని బట్టి చూస్తే "రెంటికి జెడివ రేవణ" డనే లోకోక్తియందలి 'రేవణుడు' పదము పురుషార్థబోధకమే కాని జనసామాన్యము కొదవినయే శ్రీ కాస్త్రిగారి యభిప్రాయమూ వైవట్టు తెలుస్తుంది. అయినా వారి 'రేవణుడు' ప్రప్రథమంలో 'రేవణుడు' గా ఉండేవాడనీ, తరువాత రేవ

భావలోనుంచి తెలుసులోకి దిగే సందర్భంలో కిందిట్లు మార్పుచెంది 'రేవణుడు'గా పరిణమించాడనీ వ్రాశారు. భీతము. అతడు ప్రకృతిసిద్ధమైన రూపాన్ని త్యజించి వికృతి వందియందెంగాక! ఈ రేవణుడు, తంత్రకారికలు తండ్రి తాకటావడంచేత, ఈ లోకోక్తికి భాజనమయ్యడని తీహించారు కాస్త్రిగారు. కాని వారి యూహ ప్రామాణికమని తెలుస్తాను. మనుచరిత్రాంతర్గతపద్యం 'రేవణ' అనే అపహాసంతో కొన్నిచోట్ల కనబడుతోంది దని వ్రాయడంవల్ల రేవణ పదసామ్యాన్ని చూచి వారిట్టి భ్రమకు లోనయ్యా రనుకొంటాను.

నా శ్రేష్ఠత్యాసంఘో 'రేవణ' పదం రేగటి ఘామి అనే అర్థంలా ప్రయోగింపబడలే దనదానికి నే నిచ్చిన కారణాలే ఏలేత్తుడం 'రేవణు'డనే భుమారిల భట్టపాదుల శిష్యుణ్ణి తెలియజేయదని నిర్ధారించి చెప్ప దానిక్కుడా సరిపోతాయి.

అలాగోక్తి వాడిన పద్యాలు మూడు క్రిందటి వ్యాసంఘో ఇచ్చాను. కనుక మళ్ళీ ఆ పద్యాల నిక్కడ పూర్తిగా ఎత్తిన్రాయడ మెందుకని తల్పివ్యపాదాలను మాత్ర ముదాహరిస్తున్నాను:

"రంటికిం చెడిన రేవణ నాదునె" (మహాచరిత్ర)

"రంటికిం చెడ్డ రేవని రీతి యయ్యె" (తైమిని భారతము)

"రెండు పోనాడిన రేవనిరీతి" (హరిశ్చంద్ర—గౌరవ)

మొదటి రెండు లక్ష్యాలలోను "చెడిన—చెడ్డ" అనే క్రియాపదా బున్నాయి. వాటి కర్త మేమిటంటే: రేవణు స్వతస్సిద్ధంగా తొలుతనుండి రంటికి కొంఱ గానివాడు కాడనీ, తరువాత ఏ కారణంచేతనో అట్లా కావలసి వచ్చిందనీ. చెడిన — ఈ పద మంతకు పూర్వ ముండిన చెడిని ఆపధము నూచిస్తోంది. ఇక మాడిన లక్ష్యంలో ఉన్న పోనాడిన అనే సదం అట్లు రంటికి చెడివలసి వచ్చుటకు పూవుతు రేనే, అంటే స్వయంగా రేవణుడే అని వ్యక్తపరుస్తోంది. ఈ చర్చవల్ల తేలే నేమిటంటే: రేవణు మొదట్లో రంటికి కొంఱ గానివాడు కాడనీ (రంటికిన్ = రంటికి అనడంలో ఒకనానికి కొంఱగాకపోవడం పరిస్థితుమే కదా!), తరువాత తనయొక్క తెలివితక్కువవల్ల (బహుశా కొంఱగానిదానికోసం ప్రయత్నం చెయ్యడంలో) రంటికి చెడివలసినవా డైనాడనీ, ఈ అర్థం చాకివాని కర్తక బాగా సందర్భిస్తుంది. తైమిని భారతావ్యమేన పర్యంఘోనూ, మనుచరిత్రలోనూ ఈ భావమే సరిగ్గా అయివరుంది, సందర్భానికి సరిపడుతుంది.

"ఉంకేక కారికాం వేత్తి
తంత్రం వేత్తి ప్రభాకర,
మండన మూర్ధయం వేత్తి
సోభయం వేత్తి రేవణ!"

అనే కారికలో దర్శపమిత్తూ ఉన్న రేవణుడు ఎంత రూపాంతరం పొందగలిగే కామగూఢి అయినా ఈ లోకోక్తిలోకి రాలేడు. అథవా చారవచేసి వచ్చినా ఆక్రియాపద మాత్రాణ్ణి అక్కడ నిలువనియ్యదు. రేవణు నికి రెంచూ రాని మాట వాస్తవమే కావచ్చు. "సోభయం వేత్తి రేవణ". కాని అతని కందులో ఏ ఒకటైనా మతోవిధంగా అయితే పట్టుపడే దన దానిగ్గాని, అతని కిల్లా రెంచూ రాకపోవడాని క్కారణం అత డెందులో రానిదానికోసమై యిన్నిం చడమే అనదానిగ్గాని ఆధార మేదీ? "సాపం, ఏన్నేళ్లు కుగ్రూప చేసినా, ఎంతకాలం చదివినా ఈ రేవణున కివేదీ తలకెక్కలేదు" అని శ్రీ శాస్త్రీగారే వ్రాస్తున్నారే! ఇంక అట్టి మట్టిబుట్టవాడైన రేవ ణుడు చెడినా డనడంలో అర్థం లేదు. ఇంతకు, పోనీ, అతని కందులో ఒకటి వచ్చేదే అనుకొందాం, అప్పుడైనా రేవణుడు రంటికి చెడివలసి ఎందుకు వస్తుంది? తనకు రానిదాన్నే మొదట ఆరంభించా డను కొన్నా, అది ఇంక మఱి రాదని తెలికాకైనా రెండోది చదువుకోవచ్చే! ఇంతకు ఇల్లా జరగలేదు! కనుక రేవణు రూపాంతరగతుడైన రేవణు డెంతమాత్రం కాడని సహృదయులైన విజ్ఞలే తెలుసుకోగలరు.

మఱొకటి చూడండి. సామెతలూ, వాటి యాలూ, లోకోక్తులూ జనసామాన్యాని కంటటికి అర్థ మయ్యెట ట్టుంటాయి. సంస్కృత లోకోక్తులూ మొదలైనవి సంస్కృతభాష బాగా చదువుకొన్న వారి కందరకూ తెలుస్తాయి. అదేమాదిరిగా తెలుగు సామెతలూ, లోకోక్తులూ సంస్కృతభాష తెలియని తెలుగువారిక్కుడా ములభంగా తెలుస్తాయి. తెలుస్తా యేమిటి, తెలియాలి తప్పకుండా-అది తెలుగులోకోత్త లభించుకోవాలంటే. ఇది క్రొత్త విషయం కాదు కదా! అయితే, ఒక్క సంస్కృతంకూటైనా లేక, నిండు తెలుగుతనం వల్లదిగిరమూ ఉన్న ఈ "రంటికి చెడిన రేవ" డనే తెలుగులోకోక్తి ఒకానొక సంస్కృత కారికను పురస్కరించుకొని పుట్టిన దననం అంత యుక్తియుక్తంగా కనబడదు. కనుక ఈ రేవణు రేవువా డనడమే రసగ్రహణ పాఠిలు లందరూ సమ్మతిస్తూ రనుకొంటారు.

న హ జ సౌ ం ద ర్క ము

కామినియా నూనె
నూనె ప్రతిరోజూ
వాడుట వల్ల నేల
కొలది స్త్రీలు తమ
కేళ సౌందర్యాన్ని
పెంపొందించు
కుంటున్నారు. ఆ
నూనె పెండ్లుకలు

తాగా పెరిగి పెండుకు చలవచేయును.

కామినియా నూనె
(రిజిస్టరు)

సీసా 1-8 రూ 1/- 8 సీసాలకు రూ 2/10.

వి. పి. ఛార్జీలు చేరే. ఉచితమైన మోస్తరు
సీసాకు మాడుకొవ్వ బిళ్లలు పంపండి.

ఓ టో ది ల్ బ హార్
(రిజిస్టరు)

ప్రాక్షళ విశిష్టతగల చక్కని సువాసన
ద్రవ్యము. చాల సమృద్ధిగా వాడును. ఎంతకాల
మైనా వాసనపోకుండా ఉండును.

1/2 బొట్టు రూ 1/4. ఒక డ్రాము అ|| 12/-
వి. పి. ఛార్జీలు చేరే.

సువాసనగల కార్డు 1 అణా. ఉచితమైన
మోస్తరునకు 2 అణాల బిళ్లలు పంపండి.

సోల్ యేజెంట్లు:

ANGLO-INDIAN DRUG &
CHEMICAL CO., BOMBAY. 2.

బలవృద్ధికి

ఆనంద ::
:: : సుధ

సమస్త వ్యాధులకు

8 బె|| 2-8-0

4 బె|| 1-6-0

డాక్టర్

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి,
బెజవాడ (లేక) రాజమహేంద్రవరం.

ఆర్థరసాయనశాల
మర్కటాచార్యుల కృష్ణా

మార్చి 1925

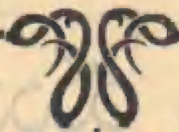
ప్రశస్తియార్జనముల
కు నిలయము. వైమందికా
లసిన సుమారు ప్రాయము.
సమృద్ధిమైన నిలబడంపగున.

ఆయుర్వేద భూషణ
వేదూరి శంకర శాస్త్రి, ఎం.ఎ.
CONSULTING PHYSICIAN

⇒ జైలులో చెట్లు ⇒

శ్రీ కొదారి అంజనేయులు

కఠిన పాపాణమయము ప్రాకారవలయ
ముదధివేలాయితం బైన ఉర్విమాకు
దయకు పొలిమేర లెఱుగని ధన్యజీవు
లీ తరులకంటె మాకు స్నేహితులు లేరు.

వేనగి పవళ్ల కెదురయి వేనరిల్లి
మండు వడగాడ్పు తరగల మగ్గిమగ్గి
చివికిపోయిన బ్రతుకుల చివురుటాకు
వీవనల వీచి తేర్చు నీ వృక్షచయము.

నింగి నంటెడు నీచెట్ల నీడలందె
పరువు తెలియని బండికాడరులు చక్ర
వర్తులో సార్వభౌములో వారి మగలా
అనగ నటియింతు రజ్జిత కవధి గలదె?

పక్షల కష్టాలపై ప్రభుత్వములు నెఱపు
పాడుజీవుల కాచిన పగటి పాప
మునకు రాత్రియంతయు జూనముద్ర పూను
నీ మహోన్నతతరువుల కెంత యెఱుక?

ప్రకృతి నిద్రాప్రశాంతభావము పహింప
మూగనోములు నోచు నీభూరుహముల
మదుగులం దుండి మాకయి యొదిగి యొదిగి
చల్లని కబాక్షముల చూచు చందమామ.

స్వార్థ మెఱుగని ఈచెట్ల అభ్యుదయము
చూచి అనుదినం బాశ్రయించుటయె కాని
ఆకు లూడ్చినప్పటి మోడు ప్రూకు లరసి
కంట తడివెట్ట లేని నీ కటికిజనము.

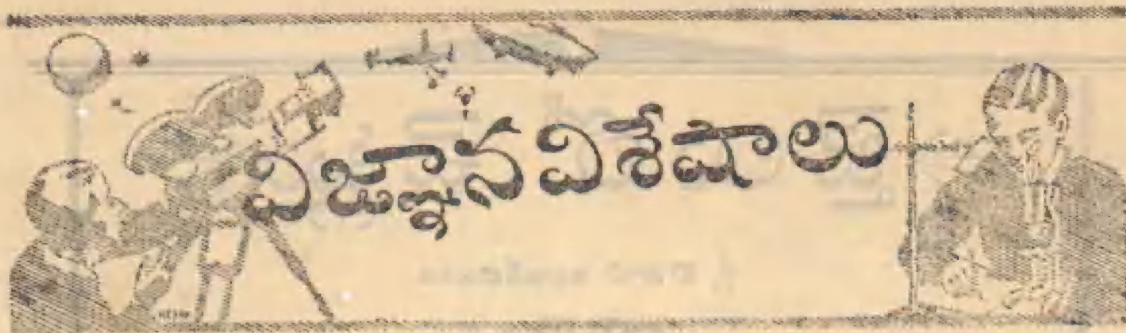
భోగములు విస్మరించిన త్యాగధనుల
పూర్వగాథలు తెలిసిన పుణ్యతరులు
తూర్పు తొలినంజ రేకలు తోచినంత
కోకిలాగానములు మేలుకొలుపు మమ్ము.

మోడుప్రూకులు మాకళ్లముందు చివురు
వెట్టి మొగ్గదొడిగి పూచి సిందెవేసె
పాప మెఱుగని నిస్సార్థపరుల కిట్లు
మంగళపరంపర తనంత మఱువినచ్చు.

పుట్టి యెన్నాళ్ల కాని ఈ బాండుమల్లె
మొక్కలు వసంతసంధ్యలు పులకరింప
పూత వెట్టెను! కైగీల చేతిచలువో!
మొక్కల కృతజ్ఞతా పూర్వ పుణ్యకృతియో!

జాతి గల లేతఆకుపనందుచెట్లు
సంజ అపరంజిరేకల సరసమాడు
కళను గ్రహియింపలేని సంస్కారహీన
జనములను వట్టి గడ్డిపోచలుగ చూచి.

వి మా న యు ద్ధ ము

౨

విమానదాడులనుండి రక్షణ—విమాన విధ్వంసకపద్ధతి—పారమాటు
సైన్యములు—భూనౌకా రణరంగములలో విమానముల తోడ్పాటు—
వైమానికుల శిక్షణ

= శ్రీ పింగళి వెంకటరామయ్య =

విమానదాడులనుండి రక్షణ

విమానదాడులే నేటియుద్ధమునందు జయమును చేతుడుట కత్యవసరములుగా పరిగణింపబడుచున్నవి. జనసామాన్యముయొక్క నైర్యసాహసములను బాంబుల చేతను, విషవాయువులచేతను ఈ దాడులలో భంగ పరచవచ్చును. ఇట్టి విమానదాడులనుండి ఆసహాయులగు జనసామాన్యమును రక్షించు భారము ప్రభుత్వముపై యున్నది. ఇందుకొరకు ప్రభుత్వమువారు విమానదాడి రక్షణ సంఘములను ఏర్పాటుచేసి వారికి ప్రత్యేకతర్ఫీదు జాపగుదురు. దేశమునంతట వివిధముగు విమానదాడి రక్షణజిల్లాలుగా విభజింతురు. యుద్ధమును స్థానములందు రక్షణపైనికుల సేర్పాటు చేయగుదురు. వీరు దూరదర్శని యంత్రముల సహాయముచేతను, దూరక్రమణయంత్రముల సహాయముచేతను నిత్యము శత్రువులను కనిపెట్టుచు శత్రువిమానములు వచ్చుచున్నట్లు గోచరించిన తక్షణమే ప్రత్యేకములగు బూకాల నూడుదురు. ఇవి చాలదూరమువరకు వినిపించును. వెంటనే ప్రజలందరును దాడులనుండి రక్షించుటకు నిర్మింపబడిన పోరంగములలో దాగుకొని విషవాయువులు పోకకుండ

క్వాసయంత్రములను తగుబుట్టినవలెను. దాడి పూర్తిఅయి స్థలనుంతయు కురచితమైన తరువారీ మరల బూకా నూడుదురు. అప్పుడందరును బయటకు వచ్చురు. లండనులో విమానదాడులరక్షణకేంద్ర కార్య స్థానము కలదు. ఇందు మంటలవార్డు సంఘము ఒక భాగము. ఇందు గోడలమీద లండనునందు మంటల వార్డు జట్టులు ఎచ్చటెచ్చట గలవో సూచింపబడియుండును. ఈ కార్యస్థానమునందు పనిచేయువారు ఆడ వారు, లండనునం దెచ్చట బాంబుపడినను ఇచ్చటకు వెంటనే తెలిఫోనులో తెలియపరచెదరు. వెంటనే గోడమీదనున్న పటమునుండి బాంబుపడిన చోటువకు దగ్గరగా నున్న మంటలవార్డు జట్టుకు కనుగొని వారికి కార్యస్థానమునం దున్నవారు తెలియపరచెదరు. వెంటనే ఆజట్టులుపోయి మంటల వార్డుగురు. ఈ కార్య స్థానమున్న ప్రదేశమునూత్రము పరకు రహస్యమైనది.

విమాన విధ్వంసకపద్ధతి

శత్రువిమానములను ప్రేల్చి కూల్చుటకు ప్రత్యేకముగు విమాన విధ్వంసక ఫీరంసులు ప్రతిదేశమునందును వాడుకలోనికి వచ్చినవి.

విమానవిద్యంశకఫిరంగులను ప్రేల్చు వైనికులు ప్రత్యేకమును తర్ఫీదును పొందెదరు. ఈ ఫిరంగులు మిక్కిలి పెద్దవనుటచేతను, వీనితో సహాయకములుగా నుపయోగింపబడు పాదసపాదుగ్రహీత ఎక్కువగా నుండుటచేతను ఈ విమానవిద్యంశకపాదుగ్రహీతయొక్క రెండు పెద్దమోటారుకాదులమీద ఆమర్చియుండును. ఈవిద్యంశకఫిరంగులను ఎక్కడ ఆమర్చవలెనో అక్కడకు ఈ రెండు మోటారుకాదులను గంటకు ౪౦ మైళ్ల వేగమున పోవును. ముందున్న మోటారుబండిమీద విమానవిద్యంశక గుపాకిని ఒక పీఠముమీద ఆమర్చియుంచెదరు. ఇది నూచంగళముల వ్యాసముగల గుపాకులు ఇది ౧౫ పాదుల బరువుగల ముందుగుండుపాదుగ్రహీత దట్టింపబడిన స్థలండ్లకు నిమిషమునకు ౧౫ వరకును వేయగలవు. రెండవ మోటారు బండిమీద మంటలవార్చు పాదుగ్రహీత విద్యుత్తవళయంత్రములు, ముందుగుండుపాదుగ్రహీత, దూరదర్శనయంత్రములు, దూరక్రవణయంత్రములు, వీని నుపయోగించు వైనికులు నుండురు. అవసరముగ స్థలముందు ఈగుపాకిని దింపి ఆమర్చి విద్యుచ్ఛక్తిమాలముగా దూరక్రవణ, దూరదర్శనయంత్రముల నమర్చెదరు. ముందుగుండుపాదుగ్రహీతను గొట్టులులోనికి విద్యుచ్ఛక్తివలననే దట్టింపబడుపట్టు ఏ గొట్టులుచేయుదురు. ఏయే కార్యములకు నియోగింపబడినవా రాయాస్థలములం నుండురు. శత్రు విమానములను దూరక్రవణయంత్రము గుర్తుపట్టిన తక్షణమే వెంటనే వాని స్థలమును లెక్కలుకట్టి పిరవరచెదరు. పెర్ఫెక్టులు విమానములమీద వేయుదురు. ఫిరంగులను సురిపెట్టి కాల్చెదరు. యుద్ధమునం దిది యంతయు మిక్కిలి తొందరగా జరిగిపోవును. ఒకండునకు రెండు గుండ్లు ప్రేలిపోవును. విమానవిద్యంశక ఫిరంగుల కిరుప్రక్కలను రెండు ఛాయాగ్రహణయంత్రములు ప్రేల్చబడిన గుండ్లను ఛాయాచిత్రములు తీయుచుండును. వాని సహాయముచేత తప్పిపోయినవారిని సరిచేసికొనవచ్చును. పెర్ఫెక్టులు వ్యాసము ౬౦ అంగుళములుండును. వానివెలుతురు ౮౦౦,౦౦౦,౦౦౦ కాండిలుపద నుండును. వాని కాంతి ౫౦౦ మైళ్ల ఎత్తునకు పోవును.

పారచూటువైద్యములు (గుమ్మటములు)

నేటి విరోపాయుద్ధమునందు పారచూటువైనికుల ప్రాముఖ్యమును జర్మనులు ఎక్కువగా కనిపెట్టియున్నారు. పారచూటులను విదేశములందు దింపుటకు విమానము లవసరము. పారచూటువైద్యదళమునందు ఒక్కొక్కచానిలో ౨౫-౩౬ వైనికు లుండురు. ఈ దళములు పెద్దపెద్దవిమానములలో అవసరముగ స్థలములకు పోయి ఆచుట దూకుదురు. ఈ వైనికులు శత్రువైద్యములకు వెనుక దిగి విమానాశ్రయములను పట్టుకొనుట, చిన్న చిన్న శత్రువైద్యములను ఎదుర్కొనుట, స్వవైద్యములకు దారితీయుట మొదలగు పనులు చేయుదురు. పారచూటువైనికులు శత్రుదేశమునందు నుండునటు పొడుచేయుట, తెలిగ్రావు, తెలిపోను తీగలను భ్వంసముచేయుట, ప్రజలలో వీధిభ్రమకలుగ చేయుట మొదలగు కార్యములను నెరవేర్చురు. పారచూటువైనికులుగా పనిచేయుటకు శారీరకముగను, మానసికముగను పటుత్వము గలవారు మాత్రమే కావలెను. పారచూటువైనికులకు ప్రత్యేకముగ శిక్షణ నొసగుదురు. మొట్టమొదట వివిధములగు పల్లటీలు మొగ్గలు చేయుట, క్రమముగా బల్లవైనుండియు, గోడపై నుండియు, గోపురముపైనుండియు దూకుట అభ్యసించుదురు. తరువాత తక్కువ వేగముతో పోవుచున్న విమానము మీదనుండి ౪౦౦౦ అడుగులదూరముండి దూకుట అభ్యసించుదురు. తరువాత తక్కువ ఎత్తులలో ఎక్కువ వేగముగా పోవుచున్న విమానములనుండి దూకుట అభ్యసించుదురు. శిక్షభూర్తయగుసరికి ఎంతెంతయుండి ఎంత వేగముగా పోవుచి విమానమునుండియైనను దూకుటకు సిద్ధముగానుండురు. ప్రతివైనికునకును గుపాకి, బూర్ని, దొంగతనమునకు పనికివచ్చు ఆయుధములు, వైసికలు కూడ ఉండును. పారచూటు చిత్రముమగు జపాను సిల్కుతో చేయబడును. ఒక్కొక్కచాని ఖరీదు ౩౨౫౦ రూపాయ లగును. ఇర్మములు రెండురకముల పారచూటుల నుపయోగించుదురు. మొదటిరకమునందు పారచూటు విమానమునకు తగిల్చియుండును. వైనికుడు చూచి విమానమునకు ౧౮ అడుగులు క్రిందకు

పోవునది పారచూటు ఊడిపోవును. రెండవరకము నందు పారచూటు పైనికుని మొలనున్న పటకాను తగల్పుచును. పైనికుడు దూకిన తరువాత తన ఇచ్చిన వచ్చినప్పుడు పారచూటును విప్పకొనవచ్చును. జర్మనువైరికులు భూమిమీద ౨౫౦-౩౫౦ అడుగుల ఎత్తువరకు నిగివరచునాత తమ పారచూటులను తెరచెదరు. పారచూటును తెరచుటకు మూడు సెకండ్లు మాత్రమే పట్టును. పారచూటు తెరచియున్నప్పుడు పైనికుని వేగము సెకండుకు ౧౬, లేక ౧౭ అడుగులందును. విమాన యుద్ధమునందు చెల్లియును, చాలెండులలో పారచూటు పైనికుల పద్ధతినే ఎక్కువగా జర్మనులు వాడెదగింది.

భూ, సాకారణరంగములలో విమానముల తోడ్పాటు

ప్రత్యేకముగా విమానయుద్ధమునందు మాత్రమే కాక భూరణరంగమందు కాల్యలములకును, సాకారణరంగమందు నావికులకును విమానము లెక్కువగా సహాయపడుచున్నది. శత్రువుల స్థానములను, కోటలను ఛాయాచిత్రములను తీయుట, శత్రుస్థానములపై బారు తుపాకులను గురిపెట్టుటయందు సహాయము చేయుట, ఎగుమిట్టను శత్రువైస్యములపై బాంబులువేయుట, శత్రువుల టాంకులమీదను, తుపాకుల మీదను బాంబులు వేసి వానిని ధ్వంసముచేయుట, స్వవైస్యములలో వారల కొకచోటినుండి మరియొకచోటికి కొనిపోవుట, స్వవైస్యములకు ఆహారపదార్థముల సందచేయుట మొదలగు కార్యములందు కాల్యలములకు విమానములు తోడ్పడుచుండును. ఇందుకు లై సాండరు విమానములను విరివిగా వాడెదగిందెదరు. ఆట్లేగోలు కూడ ఎక్కువ ఉపయోగకరములుగా నుండును. శత్రుస్థానముల ఛాయాచిత్రములను తీయుటకు విద్యుత్తువల్ల తపంతట తానే పనిచేయు యంత్ర ముండును. విమానము తిన్నగా ప్రయాణము చేయుచున్నపుడు ఈయంత్రము తిరుగుచు వరుసగా ఛాయాచిత్రములను తీసివైచును. విమానాశ్రయమునకు వచ్చిన తరువాత వానిని వరుసగా పేర్చి చిత్రపటములను తయారుచేసి వాని

సహాయముచే బారుతుపాకులను గురిపెట్టుగలుగుదురు. వైమానికదళము శత్రుస్థానములపై పెగురుచు లేడియో సంజ్ఞలవల్ల స్వపైనికుల తుపాకులకు సలహాల సొసగుచుండును. ఆధునికయుద్ధమునందు విమానసహాయము లేనితో కాల్యలములు యుద్ధమే చేయుటలకుని చెప్పవచ్చును.

ఆధునిక సాకాయుద్ధమునందును విమానబలము యొక్క సహాయము లేనితో జయము చేయరదు. ముఖ్యముగా విమానములు తీరములందు గస్తీతిరుగుచు తీరరక్షణ పైనికులకు శత్రువుల విమానముల రాకగాని, నౌకల రాకగాని తెలియపరచును. స్వదేశపు యుద్ధనౌకలకును, వర్తకపు టోడలకును శత్రువుల నౌకలవల్ల గాని, విమానములవల్ల గాని అపాయము కలుగకుండ కాపలాకాయుచుండును. శత్రునౌకలు కాన్పించినచో వానిపై బాంబులనేకాక, టార్పెడోలనుకూడ ప్రయోగించి వానిని నుంచివేయును. అంతియేకాక సాకాయుద్ధములలో శత్రువుల టోడల మీద స్వంత టోడలు తుపాకులను గురిపెట్టుట కెక్కువగా విమానములు సహాయపడును.

విమానములను కొనిపోవు పెద్ద నౌకలు (Air-craft-carriers) నిర్మింపబడుచున్నవి. ఈ టోడల యొక్క టాపుభాగమంతయు తేకుచెక్కతో చేయుదురు. ఒక్కొక్క టోడమీద ౬౦ మొదలు ౯౦ విమానములవరకు తీసికొనిపోవచ్చును. ఎండకును, వానకును కూడ విమానములు ఆరుబయటనే యుండును. విమానము లన్నియు రెండుమూడు వరుసలలో ఒకదానిచెనుక మరియొకటి నిలువబడియుండును. పైకెగురవలసి వచ్చినప్పుడు విమానము ప్రేకులను తీసివైచి ఇంజనులను సిద్ధముచేసి ఆజ్ఞబురచ్చినతక్షణమే ఒకదాని వెంబడి మరియొకటి ఎగిరిపోవును. టోడమీదకు కూడ ఒకదానివెంబడి మరియొకటి దిగిపోవును. టోడమీద విమాన విషయములందు నిపుణుడగు చోడకుడు నిలువబడి వచ్చుని శిండాంతో సంజ్ఞ లొనర్చుచు దిగు విమానములకు దారిచూపుచుండును. ఈ టోడలమీదనుండి ఈ విమానములు ఎగురుచు సాకాయుద్ధమునం చెక్కిన సహకారకములుగా నుండును.

వైమానికుల శిక్ష

వైమానికుల శిక్ష మిక్కిలి కష్టమైనది. ఈ శిక్ష యందు కాస్త్రజ్ఞానముతోడ ఎక్కువగా నభ్యసించవలెను. ఈ శిక్షయందు వివిధభాగములు కలవు. చోదకుల తర్ఫీదు, యంత్రజ్ఞుల తర్ఫీదు, బాంబుల తర్ఫీదు, పోట్లాట సైనికులుగా తర్ఫీదు-ఇట్లే వివిధవిషయములను నేర్చుకొనుటకు ప్రత్యేకముగా శిక్ష యొసగబడును. విమానపు విద్యయందు లై సెన్సు పొందుటకు నేలమీది విషయములనుగూర్చి యొక తరగతియు, వాయు, వాతావరణస్థితులనుగూర్చి యొక తరగతియు నుండును. నేలమీది విషయములనుగూర్చిన తరగతియందు మొత్తము 25 గంటలు శిక్ష నభ్యసించవలెను. ఇందు విమానముల చరిత్ర, కాస్త్రవిషయములు, సివిల్ ఏరో నాటికల్ ఆథారిటీవారి నిబంధనలు, యంత్రముల విషయములు, రేడియో, పారమాటువిషయములను బోధించెదరు. రెండవ తరగతియందు మాడుభాగముల శిక్ష యుండును. మొదటిభాగమందు నేలమీదనే విమానములందలి మరలను గూర్చియు, నడుపుటను గూర్చియు బోధించెదరు. రెండవభాగములో విమాన

మును గాలిలో నడుపుచు బోధకుడు విద్యార్థికి వివిధ విషయములను చూపును. తరువాత విద్యార్థి తానే బోధకుని సహాయముచే నడుపును. తరువాత స్వతంత్రముగా వడుపగలుగును. తరువాత గాలిలోనికి ఎగురుట, నేలమీదకు దిగుట, వలయుములలో తిరుగుట, వాయు ప్రవాహముల నెదుర్కొనుట, పోట్లాడుట మొదలగు యంత్రవిషయములందు ప్రత్యేకమగు తర్ఫీదు నొందును.

విమానయంత్రములందు మిక్కిలి కష్టములైన విషయములను పెరవేర్చువలసిన విమానదళములను నిర్వహించుట మిక్కిలి కష్టమైన పని. విమానదళముల నిర్వహణమునకు ప్రత్యేకమగ్రులు ప్రతిపథుత్వమునకును ఉండురు. వారికింద వివిధకార్యవర్గములుండును. ఇవన్నియు సహకారముగా పనిచేయుచు విమానయంత్రములందు విజయమును చేకూర్చుటకు ప్రయత్నించుచుండును. ఆధునికయుగమున విమానయంత్రమే పూర్తియగు జయమును చేకూర్చుట కారాము. విమానబలము తక్కువగా నున్న దేశము ఆపజయమును పొందితీరును.

ప్రథమ శిక్షణ

[కథానిక]

= శ్రీ రుక్మిణీనాథశాస్త్రి =

“రామం!”

“ఓ!”

మీదంలా రామం మంచంమీంచి గంజేసి లేచాడు. అప్పటికి గంటనుంచి మేలుకొని, మంచానికి మారుమసలుతూ అమ్మ ఎప్పుడు పిలుస్తుందా అని ఎదురు చూస్తున్నాడు. రాత్రిఅంతా అప్పడప్పుడు మెలుకువ వస్తూనేఉంది. ఇందాకా అమ్మ లేవడం, పంటఇంట్లోకి వెళ్లడం, వాళ్లవాన్న ఇంకొంచెం నేపటికి ఊతంగా వదుస్తూ అటుకేసి వెళ్లడం, పడమటింట్లో ఏదో అస్పష్టంగా మాటలు, మధ్య గుసగుసలు, తమ్మునించే అయి వుండాలి—మాట్లాడుకుంటూ ఉండటం, అంట్లా అబీ బయటచేసిన చప్పుడు, అమ్మ ఇల్లూడ్చి, అలికి, ముగ్గేసి, పొయ్యి రాచేసి, నీళ్ల కాసు పొయ్యిమీద పెట్టడం, వాన్న మాలిదగ్గర గబగబా స్నానంచెయ్యడం, అమ్మ స్నానం చెయ్యడం—అన్నీ రామం ఆలకిస్తూనే ఉన్నాడు; గమనిస్తూనే ఉన్నాడు.

“రామం!”

“ఓ!”

వాళ్ల అమ్మ పిలవడంతోనే అతను మహాపరుసుగా ‘ఓ’ అన్నాడు, చాలా ఉత్సాహంతో. వాళ్ల అమ్మ రామాన్ని పిలిచి నువ్వుం చాటకముందే లేచి, పెదిరిపోయిన బట్ట పరిగ్గా కట్టుకుని, వాళ్ల అమ్మ పడమటింటి దగ్గరకు వెళ్లేప్పటికి తనూ ఆక్కడకు వెళ్లాడు.

“చాలా పెందరాశీ లేచావే” అంది అమ్మ. ఇన్నాళ్లూ అయిదారు సార్లన్నా పిలిస్తేనేగాని, కనుకుంటునేగాని రామం మంచంమీద కదిలే వాడన్నాకాదు; నిసుక్కున్నాకగాని లేచేవాడు.

కాదు; కోప్పడిలేనేగాని చద్దన్నం తినేవాడు కాదు. బట్లోకి వెళ్లడానికి ప్రతిరోజూ అల్లరి, ఆగయా!

రామం ఇవారోనుంచి బట్లోకి పోడు. ఆ పాడు చదువు నుంటతూలు పూసింది. రోజూ పొద్దున్నే, హాయిగా నిద్రపట్టేవో లేవాళి; తెలుకెల్లెవట్టు బట్లోకి వెళ్లాలి. బట్లోకి వెళుతూ వెళుతూ రామం మన్నంట్టినా, పాతకథలను చెప్పే గోడలను రాయకుంటూ, ఆకథలను చదువుతూ, కొత్తకథలు కల్పించి రాస్తూ, నీమమన్నంగుడ్డలు, పెనపళ్లు, చాకులు పారేస్తూ, కొత్తవి, తెస్తూ, రోజూ రో పెన్నలుచొప్పున అరిగిస్తూ, లాగులూ చొక్కాలూ ఎప్పుడూ మోపి చింపుతూ, తండ్రి తల్లి బలవంతంగా జడవేసి, బొట్టు పెట్టడం, ముక్కులోకుర్రాళ్లు ఎక్కిరించడం, అక్కడా ఇక్కడా ఏమీ అనలేక ఉడుపుమోతుతనం రావడం, లాగు పిటముడి వేసుకుని, వేళ్లకు అది రాక, లొంగు కోసిసి, మెలతాడుతో దాన్ని కట్టి, పాతాలు పరిగ్గా రాక, గోడిబిళ్ల బలిచెడుకుడు ఆటల్లో నేర్పుకొనులో మాపక, మాష్టర్ల మొట్టికాయలదగ్గరనుంచి చివాట్లదాకా కంప్రాప్తపుచ్చుకున్న కుర్రాడా రామం ఇవారో! కాదు. ఇన్నాళ్లూ అతని పుస్తకాలను మోసుకుంటూ బట్లోకి పోయే కుర్రాడు. ఇవారో అతను ఓ పెద్దమనిషి. తేదిలింలా ప్రవేశిస్తున్నాడు. రామం శ్రద్ధగా లేవడం అదీ చూచి, వాళ్ల అమ్మ ‘కొత్త బులబుటం’ అని, లేవలో తాను చిన్ననవ్వు నవ్వుకుంది. రామం ఏమీ బదులు చెప్పలేదు. మొహం కడుక్కున్నాడు. స్నానం చేశాడు. పిలక ముడతయ్యకుండా బొట్టుచివర చూముడివేసి వదిలాడు. పడమటింట్లో ఆరేసిన బట్ట అటూ ఇటూ మచ్చెళ్లు పెట్టి కట్టుకున్నాడు. విభూతి పెట్టుకున్నాడు. ఆరేసిన అంగోస్త్రం కట్టుకున్నాడు. వైన ఉత్తరీయంవేసుకున్నాడు. వాళ్ల అమ్మ, “ఏండా కొంచెం మంచిమాటా చెనుకు

* పిల్లలు ఎక్కడికన్నా పొద్దున్నే వెళుతున్నప్పుడు “ఏం చేసి పోతావా” అనడానికి “మంచిమాట చేసుకుపోతావా” అనేది పర్యాయపదం. ఇండులో వోవిధమైన చాలూ వుంది.

పోతావురా?" అంది. రామం అయిష్టంగా 'ఊ: పూ:!' అన్నాడు. వాళ్లవాన్న ఇన్ని మట్టిగ తాగి, వాళ్లలోకి వచ్చాడు. రామం గూడా ఇన్నిమట్టిగ తాగి వాళ్లలోకివచ్చాడు; వాళ్లవాన్నకు కలుసుకున్నాడు.

"ఇవా వెళదామా?" అన్నాడు వాన్న.

"ఊ:" అన్నాడు కెమ్మడిగా రామం.

రామం తొండి నల్లగా, భారీగా ఉంటాడు. గడ్డం మీసం లాగా పెరిగి, పెద్దతలా అరనూ— కొట్టాస్తూ ఉంటాడు. అంగోస్త్రం నడుముకుచుట్టి, వీధులీ, కమబొమ్మల్లో కంఠిమూ పెట్టి, చెవులకున్న రుద్రాక్షపీసులు కడులుతుండగా, "ఊ, తేమలూ" అన్నాడు. రామం ఏమీ అనకుండా నుంచున్నాడు.

"ఇంట్లోకి వెళ్లిరా" అన్నాడు వాళ్లవాన్న. తను నోరు ఎత్తిలే వాన్న ఏమంటాడోనని, రామం, కెమ్మడిమనకుండా వంటింట్లోకి వెళ్లాడు. అమ్మ మామని చాటలో వియ్యం రాసుచేస్తోంది. రామం కనిపించి "అమ్మ!" అన్నాడు. తల్లి "ఏం వాయనా, ఇంకానీని మట్టిగ తానతావా" అంది. వాళ్లవాన్న సావిట్లోకి వచ్చాడు. రామం పర్తుగిమ్మలో మట్టిగ నుటగుటా తాగి మూతితుడుచుకుని నుంచున్నాడు.

"నుంచిగా బుద్ధిమంతుడుగా ఉండవ్వు. వాన్న ఎలా చెప్తే అలా చెయ్యి" అంది వాళ్ల అమ్మ.

"అలాగే" నని రామం సావిట్లోకి వచ్చాడు. తొండి కొడుకు లిద్దరూ బయటికి వచ్చేవారు.

ఇంకా తన్ను ఫరేళ్లకురాడికింద కట్టేసి "బుద్ధిమంతుడుగా ఉండు" అంటుండేం అమ్మ? పాడిన పాటేగా ఇది? బల్లో పుస్తకాలు పారేసుకుని, తను లిట్టగా, కుర్రాల్లు తన్ను మాటలతో ఏడిపించగా, అది తాను తల్లికి ఏడుస్తూ చెప్పినప్పుడు "బుద్ధిగా ఉండు నాయనా, అల్లరిమాకతో నీకందుకు" అన్నట్లు యిప్పుడూ అంటుండేం? దాని గోలే దానిది. తాను పెరిగి పెద్దవాడైనాడు. బడీ, కుర్రాల్లు, మావోయ్ అందర్నీ కాచి వడపోతాడు. నుంచిగా ఉండాలని

తనకు మాత్రం తెలివా, తానుమాత్రం నుంచిగా ఉండదా?

రామూ, వాళ్లవాన్నా పండులోకి వచ్చారు. వాళ్లవాన్నతోపాటు నడుస్తున్నా డ్డుమాటేగాని చాలా ఉత్సాహంతో గజగజా అడుగువేస్తూనే ఉన్నాడు. తొండ్రీ కొడుకు లిద్దరూ మాట్లాడకుండానే నడుస్తున్నారు. కానీ, ఇరవితో చదివిన స్కూలు కుర్రాడు కనిపిస్తే రామం పెద్దవాళ్లు పరిచయ నుంద హాసం చేసినట్లు తానూ. నవ్వాడు రామం తాను చాలా ముఖ్యంగా భావిస్తున్నాడు ఈ రోజును. ఇవాళ తాను ఓరెరచో పెద్దమనిషై తానూ సంపాదించుకో బోతున్నాడు. ఇవాళ తన జీవితంలో ఓ కొత్త అధ్యాయం, ఘట్టం. దీనికోసమే అతను ఎదురు చూస్తున్నాడు. రామం గూడా తొండ్రీలానే వైదికంలోకి పోతున్నాడు, తొండ్రీ అబ మాయిషీకింద. రామం సభాపరివరసన్నగారి కుమారుడు. తన్ను చూడగానే అక్కడివాళ్లందరూ సభా పరిగారి అర్చాంగులనుక, కాబోయే సభాపరిని చూసి, వినయంతో, ప్రశ్నకంగా 'ఏమండీ' అంటారనీ, తానుమాత్రం సొమ్మంగా, పెక్కు చెయ్యకుండా, వారితో సమానంగా 'ఏమండీ' అవాలనీ, కలిసి మెలిసి సంచరిస్తావనీ అనుకున్నాడు.

రామం తొండి నడుస్తూనడుస్తూ ఆగి రొండీనున్న పొడుంకాయ తీసి, దాన్ని మట్టా నిమిరి, ఎడం అరి చేతిలో ఇంతపోసుకుని, విరడా దానికి పెట్టి, పొడుం పట్టుపట్టి మిగతాది దులిపి, కుడిచేతిపట్టును ముక్కుల్లోకి ఎక్కించాడు. విడిలించిన పొడుం రామం కళ్లల్లో పడ్డది. రామం ఉక్కిరిబిక్కిరి అయి, తల వెనక్కు ఆడించి కళ్లు నులుపుకుని, ఉత్తరీయంతో నీళ్లుకారే కళ్లు కుడుచుకున్నాడు. తొండ్రీ కర్రన చీడి, ఇదేమీ గమనించకుండానే నడుస్తున్నాడు.

యెట్టుప్రక్కలనున్న ఇళ్లవాళ్లల్లోని ఇవం, తమకు ఎదురుబడురుగా తారపిల్లుతున్న ప్రజ, ఈ నాడు సభాపరిగారి కొడుకుగారు వైదికవృత్తి లోకి తొండ్రీతోమాదా పోతున్నారని అనుకుంటూ న్నట్లు రామం భావించాడు.

తొంతరూరం వడివి వడివి ఓ పెద్దభవంతిలోకి ఇద్దరూ వెళ్లారు. అంతకు ముందు అక్కడ సావిత్రి పోగొన బసం రామంకొండ్రెని చూచిగానే ఏం నర సన్నా అంటే ఏం నరసన్నా అన్నాడు. సభాపతిగా రని గౌరవం చెయ్యకుండా ఇలాపిలుస్తారేమని రామం చెక్కచిపడ్డాడు. సభాపతిగారినిగూడా, సామాన్య దుగా "ఏం నరసన్నా" అని పిలవడం ఏం మర్యాదగా ఆతనికి తోచలేదు. ఇద్దరు ముగ్గురుగా కనకంకొండ్రెని తీసు కుని బైటకు పోతూవుండటం, కొన్నావుండటం, పోతుం పీలుస్తూకబుర్లు చెప్పకుంటూ వుండటం చూసి, రామం, తన వాళ్లతో పూనుకుని తిరగాలో, తోమాల వొదిలి కూతోవాలో తెలిక మిషమేమిలు రెక్క పెడుతూ కూచున్నాడు. ఎవడో వచ్చి, "ఒరే అబ్బాయి, నీ ఉత్తరీయం అక్కడ పెట్టుకోవో" అన్నాడు. తనను—సభాపతిగారి అబ్బాయిని, ఎవడో వచ్చి "ఏంకోయ్ అబ్బాయి" అనవం వామోడిగా కన బడింది. చిన్న చిరునవ్వు వత్తుతూ ఉత్తరీయం తీసి అక్కడ పెట్టాడు. "పోకోపిర్యం చేయిస్తావుట్రా అబ్బాయి" అన్నాడు అవతలివాడు. రామం నవ్వుతూ 'జైను' అన్నాడు.

రామం అంతటా కలియచూశాడు. వాళ్లనన్న ఓబోట నిలబడి, హంగామాగా పెద్దకొంతుకోతో, "మీరు మీరు అధిపేకాలకు శివుడిగుడికి వెళ్లండి" అంటున్నాడు. "మీరుమీరు మూర్ఖవనుష్కారాలు. మీరు మీరు మీరు తర్వా" అంటున్నాడు. "మీరు మీరు మీరు హోమానికి" అంటున్నాడు. ఎవరిదారిన వారు తమ తమ ఉత్తరీయాలూ, అంగోస్త్రీలూ వైస చేసుకోవడం చూచి, తాను తండ్రికేసి చూచాడు. తండ్రి, రామాన్ని "ఇలా రా" అన్నాడు. రామం వెళ్లాడు.

రామంకొండ్రె రామాన్ని చెంటేగుకుని శివుడి గుళ్లోకి తీసుకెళ్లాడు. అక్కడ రామంకొండ్రె ఎవరి తోటో బాతాఖానీ కొడుకున్నాడు. వాడిమీదా, పిడిమీదా అడిపోనకోటం ఆకబుర్లు.

మధ్య రామాన్ని చూసి, "స్నానం చెయ్య" అన్నాడు తండ్రి.

రామం సూతిదగ్గరకు వెళ్లాడు. అక్కడ ఎవరూ లేరు. స్నానానికి ఒకరిద్దరు లేవబోతున్నారు. వాళ్ల దగ్గరకు వెళ్లాడు రామం. చూసిన మురికిబట్టలూ, కుళ్లు అంగోస్త్రీలూ వాళ్లూ కూచుని, వాడింటిలో ఇట్లా పిడింట్లో ఇట్లా అని అంటున్నారు.

ఒకాయన పొన్న కొయిలాగా కూచుని తెల్లని పియ్యప్పింతోనూ, కుంకుమనోనూ ఆడవానికంటే చక్క చక్కగా ముగ్గులు పెట్టి, మధ్యన రాగిచెంబు పెట్టి, ముందు దర్బాసనం పరిచి, ఆరేసిన ఉత్తరీయం చక్కగా దిండులూ మడిచి, దానిమీదపెట్టి 'లేజపా-భాని' అంటూ మూర్ఖవనుష్కారాలు తీస్తున్నాడు. ఇంకో ఆయన గడ్డం ఆతనూ తాళం తిప్పుతూ కునికి పొట్టు పడుతున్నాడు. ఒకాయన శివుడి లింగానికి పూలు పూజచేసి, పూలు పోతాయనై వా చూడకుండా పెత్తన నీళ్లు ధారగా పోస్తున్నాడు.

రామం స్నానానికి తొందరపడుతున్నాడు. తండ్రి ఏం కోప్పడతాడో అని. తన తండ్రి అట్లాగే కళ్లుగట్టో ముగిలేలుతున్నాడు. ఇందాకణ్ణించి బద్ధ కించిన కుర్రాళ్లు లేచారు. రాయనూ లేచి దబదబా స్నానంచేసి, ధోవతీ, ఉత్తరీయం ఆరేసి, అంగోస్త్రంతో లోపలికి వచ్చి, వీభూతి రాయకుని, తండ్రి క్కనిపించాడు. తండ్రి రామాన్ని "హోమం దగ్గ రకు పో" అన్నాడు. గుళ్లో ఓమాల హోమాల చేస్తు న్నారు కొందరు. రామం చల్లి కనిపించగానే ఒకడు లేచి, నెయ్యిదగ్గర కూచోపెట్టి, 'స్వాహ' అన్నాడు. నెయ్యి ఇంత పోస్తూవుండే మన్నాడు.

రామం ఒక్కకుని, ఖాళీఅయిన పీటమీద కూచుని గ్రుక్ గ్రువాలూ తీసుకుని స్వాహ అన్నవ్వు డల్లా పట్టుదలగా నెయ్యి పోస్తున్నాడు. ఇంకోడు మంత్రాలు చెప్తున్నాడు. మిగతావాళ్లు స్వాహ అనిమాత్రం అంటూ, నెయ్యితో తడిసిన ధావ్యం వొకడూ, సమిధలు వొకడూ హోమ నుండంలో పోస్తున్నారు. రామంనూడా వాలుగైదు సాగ్లయినాక, మంత్రం చెప్పేఅయనగుక్కను గమనించి, తానునూడా స్వాహ అంటూ నెయ్యి పోస్తు న్నాడు. అగ్నిహోత్రుడు పొములా లేచి అడు

కున్నాడు. రానుండు మంత్రంపై పై ఆయనముఖం
యాట్రం మాత్రం మాత్రా నియ్యిపోయిందేమిటి అన్న
హోత్రుడి అర్పితాకి రానుండు నియ్యిపోయి కనులించి.

ఇంకొంచెంసేపయ్యేసరికి వాళ్లు ఉన్న సమి
గలూ, ఉన్న సెయ్యి, ఉన్న ధాన్యం అంతా పోసి,
వొక్కసారి లేచారు. రానుండు లేచాడు. రానుం
తుండి వరసన్న వొచ్చి, వాళ్లను హాకలేసి, 'తూర్ణా
హుతి' అని అరిచి, రామాన్ని తర్పణలోకి పోయి
వ్వాడు. కుంకం, పోలూ, పసుపూ, నీర్లు అలికలిసి,
ఓరించుకొంది చెంబుల్లోకి పట్టుకుని, ఓపెద్దపెట్టెలో
పదిమంది, "లక్ష్మీనారాయణం తర్పయామి తర్ప
యామి" అంటూ ఉద్ధరిణిలో పోతున్నారు.
రానుండు, "తర్పయామి, తర్పయామి" అంటూ
పోతాడు. దిండ్ర అయిపోయాక వాళ్లూ లేచారు.
రామానికి ఓహూలనింది ఆకలవుతోంది. వాన్న
చెదిలే, ఏమంటాడోననీ, ఎవరిలాగే తనూ అనీ ఆక
లిని తొక్కిపట్టి తిరుగుతున్నాడు.

రానుండు యదాలాపంగా నుట్లో వంటపాక
దగ్గరకు పోయాడు. తండ్రి స్నానంచేసి ఎవరితోనో
మల్లీ మాటల్లోకి దిగాడు. రానుండుమీటే ఎత్తలేడు.
రానుండు వంటపాకదగ్గరికి వెళ్ళేప్పుటికి అది సెగలూ
పోగలూ కమ్మతోంది. పెద్ద గాడిపోయ్యి. కణ కణ
కణలాడుతూ ఎర్రగా ఉంది. పెద్ద నుండిగల్లో అన్నం
వాల్చేతారు. హాకవండితారు. పులుసుపొయ్యిమీదఉంది.
పచ్చల్లూ, అనీ ఓహూల తట్టలో ఉన్నాయి. గోకల్లూ,
పచ్చిడి బండలు, ఓహూల పెద్ద తట్టల్లో లడ్లు, ఇత్తడి
చాటలు, నేతిగూరీలు, విల్లక్ కట్ట, ఇత్తడి గ్లాసు
లు, కొట్టిప ఉప్పు, కారం, తిరగమోతసామానా,
అదీ అంత చాలా గమృత్తుగా ఉంది. ఇంద్రసము
లా అన్నిరంగులూ పరిమళిస్తున్నాయి.

ఇంతలో ఒక్కసారి అందరూ, "దానాల,
దానాలు ఇస్తున్నాడు" అని అరిచారు రామానికి
దానాలేమిటో బోధపడేను. ఏమిటని అడగటానికి తన
తండ్రి అక్కడ లేనేలేడు. వడ్డి అడగటం మరి...?
ఎవణ్ణి అడిగినా, సభాపతిగారి అభ్యయికి యీ
మాత్రం తెలిదా అంటారేమో...అందరూ కామట్టాగా

చప్పుచప్పున ఎవరిదానినా వాడు లేచిపోయాడు, సూర్య
వసుసాగార బ్రాహ్మణా వంటింట్లో వంటాయవా
తప్ప, వంటాయవా రామాన్ని పిలిచి, "నాయనా, దానా
లిస్తున్నారట, నేనోయి కొస్తాను. ఇక్కడ కాస్త
పుంటావా?" అన్నాడు.

రానుండు "అలాగే" అన్నాడు పుంటాగా.

"అంతా అయిపోయింది. పులుసుమాత్రం కాను
తోంది, పొంగురాకుండా కాస్త మాత్రా ఉండు.
నిమిషాల్లో వస్తాను." అని ఆయన అంగోస్త్రం
దిడిచి, ఆరేవ బట్ట కట్టుకుని, ఉప్పుకారం
రాయగా అని అంటుకున్న అంగోస్త్రాన్ని
నూతివస్తిర ఝూడించి వైసవేసుకుని వెలిపోయాడు.

రామానికి ఓహూలనింది ఆకలి మండిపడిపో
తోంది. లడ్లు చెండు తీసుకు తింటే ఎవరు కాదన్నా
రు? రామానికి తివాలని ఉంది. కానీ, ఇంట్లో
అయినా అమ్మకు చెప్పడే రానుండు వీడి తీసుకుని తిని
ఎరగడు. మైగా ఎవరూ లేనప్పుడు, తనకు పెత్తనం
ఇచ్చివచ్చుకు తాను తింటాడా? కొంగతనం
కాదా అని? గంగాళంలో ముందిరల్లు ఇన్ని తీసుకుని
తాగాడు. మల్లీ తాగాడు. కళపెరా కాని ఆవిల్లు
వొస్తూ, నువాసనతో, కళపానూ కొత్తమీరా, పచ్చి
మెరపకాయలతో ఉడికిన పులుసు ఎన్నోరంగుల్లోకి
మారి తేనెలాగా తయారై నేనంటే నేనని ముందు
కొస్తోంది. దానాలవాళ్లు వొక్కొక్కరే వస్తున్నా
రు. పులుసు కట్టలు తెంచుకుని వొచ్చే వరదలాగా
పోగుతోంది. ఏం చేస్తే ఈ పొంగు రాదో తెలియదు.
అమ్మ, పొయ్యికింద మంట తగ్గిస్తుంది. ఈ గాడి
పొయ్యి మంట తగ్గించే రెల్లా? కలియపెడుతుంది అమ్మ.
కలియపెట్టడానికి, ఆ దయ్యపుగరి పెలు రానుండు ఎత్త
గలిగితేనా? అమ్మ, కొన్ని పొంగురాకుండా ఉండ
టానికి ఉప్పువేస్తుంది. రానుండు దోసిల్లతో ఉప్పు తీసి
పులుసుకొయ్యిలో వేతాడు. వేతాక, వెయ్యిగూడ
వేమో, తప్పేమో, ఆయన ఉప్పు వెయ్యియనలేదే
అనుకుంటూ పులుసుకేసి చూస్తున్నాడు. వెనకనింది
ఎవరో మెట్టికాయలు మెట్టారు, గరుగునుని వెన
క్కు తిరిగిచూడగా వచ్చుకుంటూ అటు పోతున్నాడు

తనరంగి. అందరూ దానాలు పుచ్చుకుని వచ్చారు. మిగతా జనం ఎవరో కోర్కెవీడ ఆపవద్దనుకుని చొక్కాలతో ఖుషీగా కవచజీవాళ్లుకూడా ఉత్తరీయాల కప్పుకుని, అంగోస్త్రాలు తడుపుకొని చెంబులు పుచ్చుకుని వచ్చారు.

“పొద్దుపోయింది, పొద్దుపోయింది” అని అందరూ అంటున్నారు. “విస్తళ్లు వెయ్యిరేం, విస్తళ్లు వెయ్యిరేం” అని అందరూ అరిచేవాళ్లే. అందరూ పెద్దపెద్ద అంగం చేసుకుంటూ అలబడిగా అటాయిటూ వడిచేవాళ్లే. పరమాన్నం కని దొన్నెలు వట్టుకునేవాళ్లే. తమ తమన్నే హితులకోసం పక్కవిస్తళ్లు ఎవరూ రాకుండా అరికడుతున్నవాళ్లే. దబదబా చేదపగిలేట్టు నూతిదగ్గర స్నానాలు చేసేవాళ్లే.

విస్తళ్లు వేకారు. అభిఘారం చేకారు. నలుగురు జమాకెట్టిలలాంటివాళ్లు అన్నప్పల్లాటూ, పచ్చల్లా అనీ వట్టుకొని వొడ్డివస్తారు. రామం, వికారంతో తల తిరుగునూండగా, ఇంకానీ మంచినీళ్లు తాగి, తండ్రిని పెతుక్కుంటూ పెల్లి కలుగుతున్నాడు. “ఎక్కడో అక్కడ కూచో” అని తండ్రి గద్దించాడు. రామం విక్కచచ్చిపోయి కుర్రాళ్ల పంక్తిలో కూచున్నాడు. పెద్దలు ఆహితన్నలు, ఘనాపాతీలు, పట్టాలవాళ్లు ముందుకూచుని, కొంగజపాలు చేస్తున్నారు. పెల్లివడకలవలె వడ్డవ అయింది. ఎవరో రామావధాన్లగారికోసం ఓ అరగంట వడ్డవ అయివాక కూచుక్కుచున్నారు. వారూ నిక్కి నీలిగి, పొక్కిపోలి, పెల్లిగా నీరులా అడుగు లేచుకుంటూ వచ్చి “నాకోసం ఆగారా, కవచ, కానీరేం” అంటూ అనుజ్ఞ ఇచ్చి “అమృతమస్తు” అన్నారు. గయగదా వెయ్యి మంది నీళ్లగా పోసి, అంగలు చేస్తూ గయగదా పంక్తులు కలియ తిప్పారు.

పొద్దుపోయింది. రామానికి వికారం. కాక పాకాలు ధ్వంసభూతిగా ఉన్నాయి. అమృత పక్కవ కూచుని అన్నం పెట్టడమా మరి? పంకాయకూరలో అంతా కారమే. అల్లంఘాటే. పరమాత్రం ఓహూరిగా ఉంది. పచ్చళ్లు నీళ్లకునీళ్లు, ఉప్పుకు ఉప్పు, కారాని కారం, తీర్థానికి తీర్థం, ప్రసాదానికి

ప్రసాదం. పులుసు తన నిర్యాకమే. పరమాన్నం పంచదార చేసిన గంజి. ధన్యుత్రం బావున్నాయి గాని, కుర్రాళ్ల పంక్తికి ముక్కుగా అందలేదు. నీళ్లలాంటి మట్టిగతో ఇంత తిని, రామం విధిలేక లేచి వెయ్యి కడుక్కున్నాడు అందరితోపాటూ.

భోజనాలైనాక అందరూ అక్కడ పోస్తే పొడుం పరామర్శ చేశారు. అక్కడే కూచున్నారు. ఓ అరగంట కూచుని తంటాలాలు నమిలి, మల్లియందాకటి యజమాని యింటికి పోయారు. రకరకాలవారిగా సంభావన ఇవ్వడం జరిగింది. రామానికి ఓపావలా యిచ్చారు. అది తండ్రినిఘోరమూచింది. బ్రాహ్మణులు ఇలిపోయారు. గోఘాతినేక అయింది.

తండ్రి ఆయింట్లోపలికి తీసుకెళ్లి, దానాలు, కలకాలు, అనీ ఇతని ఉత్తరీయావ మూలకట్టి, “యింటికి పో” అన్నాడు. తండ్రి కూడా కన్నుల్లో మోనని రామం చూశాడు గాని, తండ్రి “వెళ్లవేం!” అని వదలివచ్చాడు. రామం పెల్లిగా అడుగులేచుకుంటూ, ఈదుకోమని యింటిముఖంపట్టాడు.

తా నొక సభాపతికుమారుడని మూలుచదువు మాని, వైదికంలో పడ్డాడు. బంగారపు దర్శముడి పుంగరం, నీలం అందు పంకెటూ, పెండి పొడుంకాయ, కాలు కడిపితే సభాపతిగాడు సభాపతిగాడు అని గౌరవించే ఓ పరివారం, వైవ పండితాలువా అన్నీ ఉండి లేచితం అంతా సుఖమయం అనుకున్నాడు రామం.

పొద్దున్నే లేవడం, ఎక్కడికో, ఈరోజు ఇక్కడికి, రేపు మరోచోటికి పోవడం. అక్కడ చేతులు కాల్యుకుని, మక్కిన చేతులాగా పడిఉండి, పొగలతో కళ్లు నీరుకారి, స్నానాంతో తడిసి, వేళ్లు అన్నం లేక, తినబోయేసరికి అవన్నీ ధ్వంస భూతై తండ్రిచే మోచేతిపొట్టు, మూటిపొట్టిలు పడి లేచితం దుచియాచాడు రామం.

అమృతలమివ్వి, బొట్టుపెట్టి, చొక్కాలానూ తొడిగి బల్లోకి పంపడం, కండిపప్పుడబ్బాలించి

తేయించిన కందిపప్పు తేలులో చేసి, కొనుక్కుతినమని కానో అర్థతో యివ్వడం, తమ నిర్విచారంగా బల్లో పోవడం, తనకుడు మర్రాళ్లతో కేరింతలాడడం అన్నీ గుర్తుకొచ్చాయి. కానీ, అమ్మో, యివాళ్ సో వారం, యివాళ్ హిస్సరీక్లాసు. దాం దుంక తెనా, ఆ రాజులు, ఆ యుద్ధాలు, ఆ తాళిలు ఎంత చచ్చివా కంకపాకం కావు. అమ్మో! బడే!

రామం ప్రస్తుతానికి, అనుకోకుండా కళ్లంబడి నీళ్లు కార్చాడు. తండ్రి వక్కవ ఉన్నా డేమో, చూసి చంపుతాడేమో నని, పిచ్చన ఉన్న మూటలు చంకతో ఒత్తిపట్టి ఢోతీకొంసుతో కళ్లు రుడురుకున్నాడు. ఇంటి కొచ్చేకాడు. మూటలు పడమటింట్లో పారేసి 'అమ్మయ్యో' అన్నాడు.

తల్లి ఎదురువచ్చి, చాట తెచ్చి, "చాట్లో పొయ్యి నాయనా" అంది. చాటలో పోసి, అందులో ఉన్న కడ్డూరకాయలూ, తమలపాకులూ, వక్కలూ, కాన్లు వీరి, అమ్మ కిచ్చాడు. "నాయనా, వేట్టిళ్లు పోనుకుంటావా?" అంది తల్లి.

రామానికి మల్లి కన్నీళ్లు వచ్చాయి. బయటగా ఉపిరివచ్చింది. కళ్లనీళ్లు ఆవుకుని, కంఠంలోకి రాగా, 'అమ్మో!' అని, "ఆ, పోనుకుంటా" నన్నాడు. అమ్మ

నీళ్లు సమపాళాలు చేసి యిచ్చింది. రామం స్నానం చేశాడు.

"దా, నాయనా, అన్నం తింటావా?" అంది. "అకలి లేదా" అని, "వెట్టి, తింటా" నన్నాడు.

తల్లి అన్నం పెట్టింది. ఎదురుగా పచ్చగా పొరవలీచేరినది చూచుంది.

రామం అమ్మకేసి, ఎదురుగుండా ఉన్న పొయ్యికేసి చూసి, తనలో తాను మింగి, మళ్లగా అన్నంలో యింత తిన్నాడు. చెయ్యి కడుక్కోగానే నిద్ర తూలింది. మంచం వాల్చుకోడం వ్యవధానం. నిద్ర. రాతినలె రామం నిద్రపోయాడు.

మల్లి అమ్మ పిలిచి నిద్రలేపి, "అరున్నర అయిందిరా, మీనాన్న అన్నీ అయి వాకిట్లో నీకోసం చూస్తున్నాడు" అని లేచేదాకా రామానికి వొళ్లు తెరిచి. తల్లి 'తీ' అని లేచేసరికి రామం క్రుళ్లి పడి కళ్లు మలుచుకున్నాడు.

[1936 నవంబరు 'లండన్ మెర్క్యూరీ' లోని Leslie Halward గారి Initiation కు ఇది అనుకరణ].

ఊ ర వ త ల

= శ్రీ శ్రీరంగం నారాయణబాబు =

కలల పొదరిల్లులై	చేసే దేమి లేక	నోరు తెరచె
సౌఖ్యంపు నిదురలో	ఊహాగానం నేయగ	మెరికొరికు
కనిపించి	ఊరవతల కెల్లాను.	పాపిష్టి యినోదయంబె
యొకతన్ని	.....	పాముకాటు ఎండపొడిచె
మేనక నాపేరు	.....	భువికితగిలె
మేఘాలకు వెనుకప్రక్క	"కావు! కావు!"	శివజ్వరం!
మా ఊరని మాయమయ్యె	ఆకాశం	ఫలమాలు
చిరునామా తెలిసికూడ	కాకిల్లు	లేనలేవు

పచ్చనకూడా చచ్చి
 నీడకూడ యాయలేని
 మ్రోడుచెట్ల జంటపొత్తు
 యినుపనరకు
 యెనుపొతు
 యము నెక్కడొదించేసి
 తనుమాత్రం యెదురాయెను
 ప్రేరలతో
 యిల్లుట్టుల
 బూరుగవృక్షమీద
 కళ్ళతోడు పెట్టుకున్న
 గరుడపురాణబ్రాహ్మడు
 కంఠమెత్తె
 ఘోకమ్ము !
 కాటకంపు
 తాటకిలా
 ఆరుబయట నిల్లు
 విశ్వకర్త
 హృదయంలో
 దుస్వప్నంలా
 భుగభుగమను
 పొగగొట్టం !
 ఆకాశమె
 చిల్లులువడ
 అతితారస్థాయి
 నామిల్లరిచింది
 పోలీసులయీలకు
 నిసిరాతిరి
 పసిపిల్లడు
 కలతనిదుర
 కళ్ళవళపడ్డట్లు
 కణకణ మండే కళ్ళతో

కార్మికపోదరు డదరెను
 జీవనమ్మో తీసినారు
 జలమంతా మిల్లుకెత్త
 పాడలేని గులకరాళ్ల
 పాతవడ్డ పెలయేరు !
 మురికిబట్ట లెన్నో మోసి
 రజకుని చేరట్టు
 పురమంతా
 రాతిరంత తిరగడం
 కాగితాల భోజనం
 పోయినయాయేటిసప్త
 పుక్కిట నెనురేసుకుంటు
 గండశిలనీడలోన
 కనుమోడ్చెను
 గార్దభస్వామి !
 అవిశ్వాసంపు బ్రతుకు
 అరఘడియైనను నోర్వడు
 పోయిన యా పూర్వపు
 పోతిరాజు బ్రయజమాని
 యెముకలతో
 చెలగాటం సాగించి
 శృళానాల తిరిగివచ్చు
 శునక నందడి !
 శిలకెంతో దగ్గరగా
 గొప్పవారి చూపుల్లా
 గ్రుచ్చుకొనే యీతచెట్టు !
 అల్లిదా ! అల్లిదా !
 తురకల పండుగులోన
 ఊరేగే పీరుల్లా
 ఏతచేత గీతవడ్డ
 తాటివనం !
 బ్రహ్మచేముడు

కంచెమధ్య
 పూర్ణిమనంధ్యశ్లోన
 ఘడియైనా యుదయాద్రిని
 రుధిరజ్యోతి తై వెలిగే
 జాబిల్లి !
 మృతశరీర
 ఆక్రమణ
 ఘటాకాశ
 అరుణారుణ
 రక్తసిక్త-మోముతోడ
 'మాలమ్మో చంపింది'!
 'మాలమ్మో చంపిందను
 మానముగా
 గాజుకళ్ల
 పురిటిపిల్ల !
 వెనుతిరిగేమాచాను
 పెటాడే మృత్యుపులా
 వెరపుగొలిపె నాఛాయ!
 .....
 .....
 ఆయ్యయ్యో!
 అసురులతో పోరాటం
 మెషీన్ గన్నులారాల్ఫాటం
 జీవహింసకూడదని
 చేతజిక్కినారు
 భూమికంత యీనాడె
 గ్రామచేవతోర్నవమ్ము !
 కాలజ్ఞానులు మీరు
 కాచుకోండి కత్తివదును
 కత్తివదును కాచుకోండి
 కవిగారని
 గాలికబురు తెలిపింది !
 —“రుధిరజ్యోతి”నంది

జానపదగీతికల సామరస్యం

= శ్రీ కవికొండల వెంకటరావు =

‘జానపదగీతికల సామరస్యము’ అనే ఆంధ్రమును నురించి ఈమధ్య రామచంద్రపురంలో సారస్వతేశ్వరేశ్వరమండు వస్తు మాట్లాడమన్నారు. కాని జానపదగీతికలకు జేమిలో గల సామరస్యము అనేది వివరించివారు కరు. అయినప్పటికిన్ని ఆంధ్రమాజేశ్వర సాయప్రదర్శన సందర్భమున జరుగుతూవుండినది కాబట్టి జానపదగీతికలకు వ్యవసాయముపెడలను, దాని కాటకట్టయిన పల్లెటూళ్లయెడలను, అందలి ప్రజల యెడలను గరిగివున్న సామరస్యము అని నేమి పోహించుకు ఈ ప్రసంగము గావించినాను.

జానపదగీతికలకు సామరస్య మేమిటి? అనేమైవా మనుష్యుల? స్వాధ్యయంగలవా? వాటిల్లో పెత్తురు ప్రవహిస్తూవున్నదా? అని మొదటిప్రశ్నగా తోస్తుంది. వెంటనే అది రచించిన కవులకు మనయందు, మనకృషి యందు గల సామరస్యము అని జవాబు రాకతప్పదు. అయితే ఏదీ ఆకవుల? నన్నయ భారతమని అంటాం! పెద్దన మనుచరిత్ర అని అంటాం! శ్రీనాథుని పల్నాటిచరిత్ర అని అంటాం! ఆలా చెప్పగలమా “భూనివారిది ‘చలోమోహనరంగా’ పా”టని? చెప్పలేము. అంచేత మన మీసమయమందు నెమకబోయే సామరస్యము తిన్నగా ఆయా జానపదగీతికల యొక్క వాక్కిళ్లలో నిలిచి వాటిపోకిళ్లతో పొంగి ఉద్దేజాలమై, ఉద్రిక్తులమై అనుభవాలకి తెచ్చుకోవాలి.

“ఏరువాకమ్మకి ఏమికావాలి?”

అని ఓగీతికలో అడుగుతాడు.

“ఏమికావాలి?”

౧. “ఎట్టెట్టని పూలమాల కొవాలి
ఎటువు తెలుపుల ముట్టులెండ కొవాలి.
ఏరువాకమ్మకి ఏమిమొక్కాలి?”

పాలముట్టుక నిలిచి నేడుకోవాలి!
‘లెంకాయవడపప్పు తెచ్చిపెట్టాలి
ముత్తైరులందలా పాటపాదాలి
పాటపాడుతు రల్లిపాదాలు మొక్కాలి.
ఏరువాకమ్మకి ఏమికావాలి?
ఎడతెగని నీరులివ్వ నేడుకోవాలి
పాడిపంటలు కోరి పరవశించాలి.”

ఈగీతిక రయితలు స్రవీయేటా యుగాదివాడు గావించే ఏకోకయత్నవంయొక్క ఉత్కృష్టతను చాటుతూవుంది. పూలు, ముట్టు, ‘లెంకాయము’ తెరువులపాట-అన్నింటినీజరపరచి మనముందో ఆరుబయట హారతిగా పరిమళిస్తూ ప్రజ్వలిస్తూంది. ఈలాంటి పాటలకు చనక నిలిచియుండే అండ ఏమిటి అని విరక్తిస్తే ఏమీలేదు, కష్టపడి కాపు కొనట నోడ్యే చెమటలందు, ఆదించుయొక్క స్రవీలంగా ఆతడు పొంచే ఆనంద చిందు.

౨. “వన్నెచిన్నెల చిన్నవాడా!

వన్నుకోవా కొత్తకాగలి
దున్నుకోవా అకుమర్లను
ఆకుకుంటూ పాడుకుంటూ
అమను లేకావా?

కొఱ్ఱుగుద్దిన జీకేమందు కరువు అంటాయా?
దుక్కిదున్నివ జీకేమందు దుఃఖ మంటుందా?
కాపువడచిన ధూమిమీద ఏవుతగ్గిందా?
మోటనాగలి దున్నుకుంటూ
పాటలేవో పాడుకుంటూ
పాటుపడితే లోటు అంటాయా?”

చూడండి వ్యవసాయదారుని స్పృహయం దా కవిగన్న గౌరవము, కాంతి, కడుపునిండిన కలిమి బరిమిని.

ఒక పడుచుపిల్లపాట వుంది. ఇలా పాడుతూ వుంది ఆకన్నె:

3. "తొలకరి ఒకమబ్బు తొంగిచూచింది
మబ్బులో ఒక మెఱపు మెఱసిపోయింది.
పెరటిలో ఒకజల్లు కురిసి చెరిసింది
జల్లులో నా మనసు జారిపోయింది.

ఏ కొమ్ముమీదనో ఎండతాకినపిట్ట
ఏటి త్రోవలు పట్టి ఎగిరిపోయింది
ఏరువాకానాటి కేదాది అయింది.
ఎదురు చూచి గుండె తెరిచిపోయింది.

పిట్టపిట్టా మద్దు పెట్టుకున్నాయి
గోవులన్నీ యిల్లు చేరుకున్నాయి
ఏటిగాలికి చిలుక రెగిరిపోయాయి
ఎందుకో నా ఆశ రిగిరిపోయాయి."

ఆ పడుచుకన్నెయొక్క మన్నితపు భావాలు కూడా ఏరువాకమీదనే ఆధారపడి కొలాన్ని రెక్కించాయి; ప్రభవమీద విధవమీదకారు—ఏరువాకానాటి కేదాది అయింది !

ఏమి టీగానం, ఏమి టీ ఉత్సాహం అని విలకిస్తే తోచేది ఒకటి—ఒకచోట మిగెన కవనప్రాసితట్టు "భగవంతుడు మన కేరిరాల్లోనే గానయం శ్రమను ఇమిడ్చియుంచాడు. మన గొంతులోనే ఒకానొక సన్నాయిపీకను పెట్టాడు! మన మెంతదీదవల్ల మైనప్పటికీ, ఖర్చులేని ఆ యంత్రం మనలోనే వుంటుంది. భారతీయులయొక్క రక్తనాళాలమ్మట గానము ప్రవహిస్తూవున్నది." (God has placed the Musical instrument right in our bodies, in our throat, making a reed there, and no matter how poor we are, here is our instrument given without price and Music is in the very blood of Indians.)

ఈ రకం గానాన్ని ఇంగ్లీషులో Folk-music (ఫోక్కు-మ్యూజిక్) అంటారు. మనభాషలో తెలియకొన్నాంలే మహాజనగానం అని వాడవచ్చు ననుకుంటాను (మహాజనానాం అని అశీర్వచన సమయములందు

జనసామాన్య సదస్సువంతనూ పేర్కొంటారు). దీన్ని Art-music నుంచి, అవగా కాస్త్రీయ పంగీతంనుంచి కేటాయించి ప్రత్యేకగౌరవంతో చూస్తారు. ఈ మహాజనగాన మన్నది అన్ని దేశాల్లోనూ, అందటి పృథ్వీలోనూ విస్తరించి వుంది. అందటి ఆశయాల్లోనూ దాగి వుంది. ఒక్కొక్కాపరి చాలమీద—

"కమ్మారి పిన్నోడు సిరిసిరియవ్వ!
కాయాలు కంటేలు సిరిసిరియవ్వ!"

అని అనేసరికి ప్రతీవాణి వాడలు పులకరిస్తుంది.

"ఏవూరు భామా ఏమె నీపేరు!
నాతోటి చొకసారి నిలిచి చూటాడు"

అనే గీతిక చెవిపోకేసరికి ఈ అనంతకేవల పథంలో మనం కనగోదగ్గ ఒకానొక లాఠియువతి అమామ్యమందరంగా పాటెక్కిరించివేస్తుంది.

ఈ ఫలీతికి మనదేశంలో అనేకవిధాలుగా వామకరణం గావించి ప్రజాసామాన్యమే కాకుండా ఒక్కొక్కచోట మాండగల ప్రభువులుకూడా తమ చావుక సామ్యుగా, తమ ఇంటికేల్పుగా కాపాడుకొని యున్నారు.

"పెదరిరుమలయ్య పదయువ కరగుణ"

అని ఒకచోట వ్రాయబడివున్నది. పదం అంటే పాట. తరుచు దీనిని—ఈజానపదగీతికను—మన పూర్వులు 'పదకవిత' అని వాడియున్నారు. అయితే ఇతర పేర్లు కూడా అమలులో వున్నాయి. 'దేశికవిత' అని, 'పల్లెటూరి పాటలు' అని, పైని చూచించిన 'జానపదగీతికలు' అని—ఏ సేరుపెట్టినా వీటియొక్క నిశ్వాసనం వీటి కాస్తానమైనట్టి జనపదమునుబట్టేదని మనం అనుకొని తీరాలి. కేదారమందలి మాధుర్యము, సివాద్లందలి చేర ఈ పాటల్లో ఎక్కడ చూచినా ద్యోతక మాతూ వుంటుంది.

వీటిని ముఖ్యవిధజన గానిస్తే ఇవి చూడుతెగలుగా గోచరిస్తాయి: (1) ఏలపాటలు, (2) మేలుకొలుపులు, (3) వృత్తి ప్రమేయములు. మొదటి తెగలో శృంగా రము హెచ్చు, రెండవ తెగలో మర విషయక మైన

శత్రుప్రబోధం హెచ్చు, మూడవతెగలో సాంసారిక వికడీకరణం హెచ్చు.

౪. "మోటలవారంత మొత్తుకొని చచ్చిరి వానదేవుడా!
వాగ్గల్గవారంత నరుకుకొని చచ్చిరి వానదేవుడా!
గుంటకలవారంత గుడ్డుకొని చచ్చిరి వానదేవుడా!
ఇగనైన నరువపు జగదేకవీరుడ ! వానదేవుడా!"

అనే ఈనాలుగుపంక్తుల్లో వర్ణ ములు లేక ఆ కర్న ములు ఆవాడుపడిన బాగ-అల్లకల్లోలము నిరాశయొక్క పోలిమేరకంటా ఏలాచిత్రింపబడిందో! అయినప్పటికీ ఆ ప్రజల హృదయంలో వాస్తవికభావం అలుముకు పోలేదు. వేదఘోషలో పర్వస్య జేలా పొగడబడ్డాదో! అలా పొగడబడ్డాడు వానదేవుడు! "జగదేకవీరుడా! వానదేవుడా!"

చాలాపొటల్లో వ్యవసాయాన్ని గురించి, వానదేవుణ్ణి గురించి మాత్రమే కాకుండా వాటికి సంబంధించిన వృత్తులకు ప్రోత్సాహకరములుగా వుండేటట్లు ఎలుగెత్తి రచించిన గీతిక లున్నాయి. అక్కడక్కడ తునుకలు దినిపిస్తాను—అవి మోకళ్లమందు బంగారపుశేకలాల్లా ప్రకాశించగలవు అనే గాఢవిశ్వాసంతో.

౫. "పిల్లంగోవి వూరుతున్నడు—ఆరాయడు
యెనకా యేనూరు అవు
ముంఁదర మున్నూరు అవు
ఈనికావు వేరుపడ్డాది. [ఆరాయడు
అమంఁదలోన చేనిగచేసే పరగమేపెరా—
బొన్నచేసే పరగమేపెరా—ఆరాయడు
నక్కలమృగుంటకాడ అవులాకు నీళ్లు పెట్టి
చెట్టునీడ నిద్రపోతడు—ఆరాయడు"

ఇందు గొడ్డకాసేవృత్తి ఎంత చక్కగా వర్ణించబడిందో చూడండి! అనెనకాలేతే మహాకాడ దంపుళ్ల చావడిలో మహాపాట కొరదాచువ్వలా తిగుస్తోంది.

౬. "వడ్లొండుచేసినా వన్నెలగజము
కమ్మరిచేసినా కనకంపు కుదురు
వంగి పోతెయ్యారి కయ్యారమేమే?
నడుమొంచి దంచాలి వాగరికమేమే?"

అయితే పైపాటలో స్త్రీ స్త్రీనే అంటావుంది. అడవి మగవాణ్ణి హెచ్చరించిన పాటలూ వున్నాయి. కూడాకూడావుండి ఆరోజుల్లో అయెండల్లో ఆకొండల్లో—దత్తమండలపుపాట అది—అక్కడ దేవుడు ఓబలేకుడు.

౭. "గిద్దలగీరి కొండలనడుమ
ఎద్దులతోలే ముద్దులమొది
నన్ను జూసీ నవ్వబోకోయి!
పారి ఓబలేశ!
నన్ను జూసీనవ్వబోకోయి!
.....
ముందుటరక తోలేవాడా!
ముద్దులామేనల్లెకొడుకా!
దాపల్లెద్దుకు దప్పికాయెనోయి!
పారి ఓబలేశ!
నన్ను జూసీ నవ్వబోకోయి!"

ఇందులో ప్రణయ వ్యంగ్యపాభాగ్యంతోపాటు చూడకు దాపమైంది, చూడను విప్పి ముందు దాని దప్పికార్పవోయి అనే ప్రయోజనం కూడా అతిమధురంగా నూచింపబడ్డాది. ఓహో!

మహామూల ఓకుట్టుది ఓ కులికి పోతూవుంటే అకుట్టుదాని శేస్తం ఎటకరిస్తాంది.

౮. "చిలకల చీరందమా?
పొంగలి కోలాటమా?
బావట్టిన పట్టుచీర సంతోషమా?" అని.

చూడు పంక్తుల్లో మనముందు ఆకాలం పొంగలి పండగ, ఆపండగనాటి ముస్తాబు, ఆ ముస్తాబుతో ఆ ముగుడ పొందిన ఆపరిమితప్రమోదం మన కన్నులముందు నిలబెట్టినట్లు ఆకవి ఔపరిచాడు. కలం అంటే అరగానిదే కలం!

ఇటు తిరగండి! తిరగలి విసురుతూ ఓ స్త్రీ ఓ వీరగాథ పాడుతూంది. ఆంధ్రవీరుడు యుద్ధానికి పోబోయేముందు మ్రోగిన తోలిమొక్కు అవ్వరిక్కులా తిరుగుతూ వున్నట్లు ఆపాట విన్నప్పుడు వా కగపించింది.

౯. "అనేక సొదరుడు ఏమనీ మొక్క ?
 పండుసాంబ్రాణి ధూపమనీ మొక్క !
 అచ్చకర్పూరాలు ఆరయలనీ మొక్క!"

ఈలా వినిపించవలసివస్తే నేనబ్బేల్తున్నాయి.
 కవుల పేర్లు తెలియవు-కవుల పేర్లు తెలియరని మనము
 నిరసించ నవసరములేదు. నీరసములు కావు అవి.
 అగీతకలయొక్క కీర్తి చిరంతనము. ఆచంద్ర
 రాగ్గము.

౧౦. "ఉరులేని చిన్నపువ్వు" అను గీతికలోని
 చిన్నపువ్వులా పేతు లేవండగనే వెలిసిపోయిన మహా
 కవులు వారు.

వారి రచనలు మన కెల్ల వృథా పల్లెటూళ్లమీద
 అభిమానం కలిగిస్తాయి. "Back to the village—

లిరిగి పల్లెటూరికి" అని ప్రచారంగావించే యీ
 కాలంలో, గ్రామోద్ధరణ(Rural reconstruction)తై
 యత్నించే యీనాళ్ల ఏటియొక్కవిలువ మణిపొయ్యి.
 ప్రజాసామాన్యమునకుపూడా వాతావృత్తి భావలాస్యాలు,
 అత్యుపయోగపడేన చోటచోస్యాలు ఉన్నాయని లోకానికి
 ఏటివల్లనే విదితం అవుతుంది. నేనోళ్ల విదిత మామంది.
 చదవండి అవెక్కడ కనబడ్డా. నేకరించండి ఎక్కడ
 చెదరివున్నా. అవే వారికి చేపట్టు.

౧౧. "పొడి పంట యింట
 పప్పుకూడు వంటింట
 నగలు నాణే లొంట
 కాటుక కడకంట."*

* ఈ వ్యాసమునందలి (1) (2) (3) కృష్ణాపత్రిక నుండియు, (4) (6) నోల్కొండపత్రిక నుండియు
 తెల్లి ఉటంకించబడినవి. (5) సర్వాయి పాపడికథ అను అచ్చుపాత్రమునుండి ఎత్తబడినది. (10) (11) గీతి
 కలు వాచే రచింపబడిన "జనభద్రముల" నుండి యుదాహరించుచున్నాను. విగిరినవి నేనెక్కడక్కడ చిని
 ముఱచిపోనిది.

—వ్యాసకర్త.

కలగూరగంప

రంగవైశాల్యము

పాపిన కాలమున నాటకరంగము (వేషభ్యుత్సవమునవహించి) ఎంత వైశాల్యము గలదోగాని, ప్రస్తుతము మనదేశములోనిరంగము లొక్కొక్కచాలకు ఒక్కొక్కవిధముగ నున్నవి. కొన్నిటికి నడల్పు ఎక్కువ, లోతు తక్కువ; కొన్ని ఇండుకు భిన్నముగా నున్నవి. ఎక్కువలోకూడ కొంతభేదమున్నది. రంగోపకరణములందుకూడ ఎంతోభేదమున్నది. ఏ నాటకకాలముందుగాని పండ్రెండు తెరలకంటె సామాన్యముగా ఎక్కువ ఉండుట లేదు. ప్రాయశముగా ఏడుతెరలుండును. రాజసింహులది ఒకటి, ప్రాసాదముగలది ఒకటి, అడవిగలది ఒకటి, ఉద్యానవనముగలది ఒకటి సామాన్యముగా ఉండును. తెరలూ ప్రక్కతెరలూ సర్ది, పట్టణమనియో, నీథియనియో, అడవియనియో, రాజభవనమనియో నియాసించునట్లు ప్రదర్శకులు యత్నించిదరు. “అనసరమైన వాతావరణమును ఇవి యెంతవరకు సృష్టించగలుగుచున్నవి” అనుట ప్రశ్నింపదగిన అంశమే. అయినా, నటకుల కాలము వల్ల ఉపకరణముల లోపము గమనింపకుండ, నాటక ప్రదర్శనమును ప్రేక్షకులు చూచుచున్నారు. రంగవైశాల్యము ఒక ప్రశ్నగా సామాన్యదృష్టికి తోచదు.

సామ్యత్య నాటకకాలలలో రంగోపకరణములను సమగ్రముగా, సందర్భోచితముగా సృష్టించుచుండు రవి విందుము. అంతేకాక, వారి మూలన నాటక రచనలయందు నిత్యజీవితమందలి విశేషములు, మానసిక పరివర్తనలు, ఘర్షణలు చిత్రించుచు, ప్రదర్శనయందు ఎక్కువ చిక్కు లేనట్లుగా రంగమును కవులే నిర్వహించుచున్నారు.

రమ్య నాటకకాలలలో, అన్ని నాటకములకు ఒకటే రీతిగ తెరలు ఉండకుండ, ఆయా నాటకమునకు అవసరమైనవి, తగినవి యైన తెరలను కాగితములతో సృష్టించి, విద్యుద్దీపనచోయముతో కోణావంతముగ చేయుచున్నారు. అలాంటి యత్నమును మన దేశములో వారీంద్రనాథభట్టాచార్యగారు చేసినారు. అదయారు ధియేటరులో ఆ పంథానే అనుసరింప యత్నించుచున్నారు. సామాజికనాటక ప్రదర్శనముల కి పద్ధతి ఎంతో యుపకరించునని వేరుగ చెప్పవచ్చురలేదు. నాటకరత్న ఉద్దేశించిన వాతావరణమును సృష్టించుటకు ఉపక్లా విశేషము ఉండకపోలే ఇది సాధ్యము కాదు. ఆంధ్రదేశములో ఇటీవల ప్రబలియుండిన కాంట్రాప్టు నాటకములలో ఇది అసాధ్యమేగదా.

కాని, నాటకకళ అనండి, నాట్యకళ అనండి— ఆకళ దేశముయొక్క, ప్రజయొక్క సభ్యతకు, సంస్కృతికి, రసజ్ఞతకు ప్రతిబింబమని అంగీకరించినప్పుడు, ఆకళాప్రదర్శనస్థానములనుగురించి శ్రద్ధ తీసుకొనక తప్పదు. వైగా సీనిమాలవల్ల నాట్యకళకు అవసానదీపములు వచ్చినవని ఆశ్రయించు దినములలో, నాటకరంగమును గురించి మరింత శ్రద్ధ తీసుకొనవలసియుండును.

సినిమాల పోటీవల్ల నాటకకళకు ఎందుకు అవసానదీప వచ్చినదో మనము చర్చించుకొనవలసియుండును. నాటకకథలనును, సీనిమాకథలనును ఇంతవరకు తెలుగుదేశమున ఎక్కువ భేదము కనబడుట లేదు. నాటకప్రదర్శనములందు నటీనటులు చూపిన

నాట్యకళలముకంటె ఎక్కువగా ఇంతవరకు సినిమా నటకులు మానిరని ఎవ్వరును చెప్ప సాహించలేరు. వైగా, వెనకటి వ్యాసములో చేసు తెలిపినట్లు కొన్ని కొన్ని రస ప్రదర్శనములకు నాటకములందే ఎక్కువ తావున్నది; నాటకములే ప్రేక్షకులను ఎక్కువ రంజింప జేయుగలవు.

అయినన, సినిమాలు నాటకములను తలదన్ని, నాటక ప్రదర్శనములకు అవకాశము లేకుండ జేయుచున్నవనగా ఇందుకు కారణము లేదా?

వాకు చూడుకొరణములు తోచుచున్నవి: (1) కళాదృష్టితో చూచినప్పుడు, సినిమాలలోకంటె నాటకములలో రంగవైకాల్యము సంపదితముగ నున్నది. (2) వ్యాపారదృష్టితో చూచినప్పుడు ప్రేక్షకులు నాటకములనే చూచుటకంటె ఎక్కువచోకగా సినిమాలను చూడగలరు. (3) ఆకర్షణీయములై, రసపూర్ణములై నవయుగానుగుణములైన కొత్తనాటకములు, ప్రదర్శనయోగ్యములైనవి రచింపబడలేదు; అభవా అలాటివి రచింపబడియున్నను వాటిని రంగముపైకి ఎక్కించు ప్రదర్శకులు లెగినంతమంది లేరు.

ఈ కారణములను చూడింటిని తరచి చూడవలసి యుండును.

రంగ వైకాల్య మనగా అక్షరతః రంగము యొక్క విస్తీర్ణమని అర్థమైనను, అది పరిపూర్ణార్థము కాదు. రంగము ఎంతవిడల్పు, ఎంత ఎత్త, ఎంత లోతు గలదను సంగతేగాక, రంగము ఎంత వైకాల్యమును, విస్తీర్ణమును, వివిధత్వమును ప్రతిబింబించుచున్నది అను ప్రశ్నకూడ ఇందు ఇమిడి యున్నది. నాటకకళోద్ధరణకు పూనుకొన్న మహానీయులకు ఇది శ్రద్ధతీకుకొనదగిన మహదంశమని మనవి చేయుచున్నాను.

దేదాకాణి యిద్వి సీమా చూచువారుపైతము న్యాయార్థు ఆకాశసౌధములు, మాస్కొమంచు, లలియాయుద్ధము, విమానములు, యుద్ధనౌకలు మొదలగు అనేక దృశ్యములను, మామూలు నాట్యకళాన్వితమైన కథలను చూడగలుగుచున్నారు. రాష్ట్ర, దేశము, ప్రపంచ విఖ్యాతిగాంచిన నటనటి నాట్యకళలము

కన్నులార గాంచగలుగుచున్నారు. నానాటికిని మాత్రు కళలతో వెలగొందు కళామహిమను గాంచుచున్నారు. అపూర్వమైన వాల్మీకి టిప్పీ కెక్కికలర్ కాష్టూమలను వాచి మహావంద మొందుచున్నారు.

అంధదేశవలసదిత్రకళ పరిశ్రమ హాసపుట్టుకళ పరిశ్రమవంటి మహాన్నత్యమును పొందలేదు; అయినను తరతమ భేదమేగాని వస్తుభేదము లేవందున ఆంధ్రసినిమారంగము నాటకరంగమునకు పోటీయై, ఇంచుమించు మారకకారణమై పోయినది. అనగా, ప్రేక్షకులకు సినిమాద్వారా కలుగుచున్న ఆనందానుభూతి నాటక ప్రదర్శనములవలన కలుగకపోవుచున్నందున, నాటకకళను వారు లెగినంతగా ప్రోత్సహించుటలేదు. సినిమాను ప్రేక్షకులు ఆదరించుటకు ముఖ్య కారణము రంగవైకాల్యమనియే వాదావము.

రంగ వైకాల్య స్వరూపమును గురించి వైవదిష్టాశ్రముగా మూలించియున్నాను గాబట్టి మరి పెంచి వివరించ వలసరము లేదనుకొందును. కాని ఊహించుచున్న ఆంధ్రనాటకకళ, రంగములకు మరల తీరము పోసి, ప్రేక్షకులు ఆశించు రంగ వైకాల్యము పనుకూర్చ పీలున్నదా యని దర్శించవలసి యున్నది. నాటకరచన, నాటక ప్రదర్శనము, నాటక రంగము పరస్పరము ఆశ్రయించుకొనియున్నవి గాబట్టి, అన్నింటిని కలిపి ఆలోచించవలసియుండును.

పూర్వమువలె యుద్ధగూఢులు, మయసభలు, వనములు, అన్నులు, గుర్రములు, ఏనుగులు వగైరా దృశ్యములు అవసరమైన నాటకములను రచింపబూనినను, నాటకకళకు అవకారము జేసినవార మవుదుమని ముఖ్యముగా గమనించవలసియుండును. ఏలయన, ప్రత్యక్షముగా పడేరమైన ఏనుగులు, గుర్రములు, యథార్థములైన రణరంగములు, మయసభను మించిన మాయలతో గూడిన భవనములు, విమానములు మొదలగు వాటిని వెండితెరపై చూచు ప్రేక్షకలలోకమునకు బచ్చెన బొమ్మలు, అడ్డ నిలువుతెరలు పెగటుగా తోచును. కురుక్షేత్ర మహాయుద్ధమును వెండితెరపై కెక్కించిన బాగుండునా, లేక పాండవవిజయనాటకమును ప్రదర్శించిన బాగుండునా అని యోచించినచో

ఈ విషయము నిస్సందేహముగా లేలిపోవును. ఏమగులు, గుర్రములు, రథములు, అనేకానేకవిజయముల సంకర్షితములతో, ఒక్క విజయరథమునకును సందేహములేకయున్నను, నిరసారంగమునకును భేదము విస్పష్టమై పోగలదు. శ్రీకృష్ణభగవానుని కృపాకటాక్షమున దుర్యోధనుని కొలువులో విరుదాని భక్తులకు కాన్పించిన మహాద్వ్యక్తిగాని, కరుణాత్మకమున సంధిగ్రహణమునైన అన్యునికి జ్ఞానశ్రేణుచేకప్పడిన ద్వ్యక్తిగాని నాటకరంగమున ప్రదర్శింప సాధ్యమగునా? పద్మపూజాను వల్ల వీలగునా? మైంధ్రపువ్వ మాప వలనుపడునా? కావున, ఏదే రంగమునకు ఏది దేది యుచితమో, అది యింగిత జ్ఞానముగో గ్రహించి, ఆ రంగమున చేకూర్చునగు ఉపకరణములు గల నాటకమును కవి రచించవలసియుండును. ఆంగ్రనాటక కళాపరిమళువారి పోటీకి వచ్చిన నాటకములు బయటపడి యుండినచో, అవి యెంతవరకు రంగోదితముగా నుండినచో చర్చించుకొనియుండవచ్చును. కాని, ఆంగ్ర దేశమునకు అవి లభ్యముకాలేదు. అంతకు ముందుండిన నాటకములలో గుప్తాధికమాడు పీఠములు రంగవైకాల్యమగుమయినవి కావని చెప్పవచ్చును. ఎటు చూచినను ఒక్క కన్యాశుల్కమే కొంతవరకు అస్పృశ్యాధికరంగము లేక, ప్రదర్శింప వీలయిన నాటకముగా కన్పించున్నది. అదికూడ రస సంప్రదేశికరణములేక నవలాస్వభావమును గలిగియుండ బట్టి దానిని కుదించి ప్రదర్శించవలసియుండును. 'తప్పేవరిది' అను నాటకమునకు రంగదృష్టి పోషము లేకున్ననా, అందలి కథాలోపమువల్ల అది నీతిదృష్టి గల వారికి నచ్చదు. ప్రజాసామాన్యమును అది ఆకర్షించవలగు.

ఇందువల్ల లేలిన యంశ మేమనగా, ప్రాత నాటకములు రంగస్థలికి పనికిరావు. క్రొత్త నాటకములు రచించవలసియున్నవి. ఆ రచయితలు రంగవైకాల్యము, రసప్రదర్శనము, సామాజికనీతి, ప్రజాభిరుచి గమనించి మరీ రచించవలసి యున్నది.

అటువంటి నాటకములు లేవప్పుడు, ఇక నాటకరంగము నశించవలసినదేనా యను ప్రశ్న వచ్చును.

నశించ నక్కరలేదు, కాని నాటకకళకు జీవము పోయిపోతు లెనినంత కత్తి మన పెట్టుబడివారులలో లేదేమో యని తోచుచున్నది. కారణమేమనను అనునాతన విజ్ఞాన మహిమవల్ల నాటకరంగమున ఎంతవైకాల్యమైనను సృష్టించి, ఎంతటి గంభీరమైన వాతావరణమైనను సృష్టించ వీలున్నది. కాని అందుకు కావలసినంత పెట్టుబడి ఇచ్చువా రెవరున్నారు ఈ మన ఆంగ్ర దేశమున? పూర్వము పార్సీనాటక కంపెనీలు నచ్చు తివములలో, వైరవర్క్యువ్యారా కొన్ని అద్భుత దృశ్యములను వారు చూపించెడివారు. వాటి అలంకారము, రంగు, చమత్కారములవలన ప్రేక్షకులకు అవి ధ్రువకలిగించుచుండెడివి. ఆంగ్రనాటకరంగమున అలాటి దృశ్యములు చూపించలేదు. చూపించుటకు యత్నించుచున్నాడే చేసినట్లు లేదు. బల్లారి రాఘవగారు సంకల్పించిన ఆంగ్రవాతీయ నాటకరంగ మనునది ఒకటి వారి తరములో కాకపోయినను వారి తర్వాతనైనను సృష్టించబడినట్లుయినచో దృశ్య సృష్టి సంతృప్తముగా విజ్ఞానాభివృద్ధిని వినియోగించుకొనునేమో? ఆ నాటక రంగముకూడ ఈ నాటి భోరణిలో వడచునట్టిదయినచో ఇక ముక్తి లేదన్నమాట!

మూతన నాటకరచనకు, మూతనరంగదృష్టికి, విజ్ఞానోపయోగమునకు ఎంతో భవద్యును మునుగదా, యిది న్యాసారదృష్టితో లాభకరమో, సాగునా యిది ప్రశ్నలు వెంటనే రాగలవు. ఆంగ్ర దేశమున ఏ సంగతికూడ నిత్యయుగా జరుగునని ఎవ్వరును చెప్ప సాపాసించరు. బెంగాలీవారు ఉద్రేకమానసులని ప్రతీతి. మనవారు వారికి అవిషయమున తీసిపోరుగాని, బెంగాలీలయందున్న పట్టుదల, కార్యదక్షత మనలో కొంత కొరవడియున్నవని మనమే అనుకొనుట తప్పుకాదు. అయినను, ఇందుకుంచి పెరవారు అనుష్ఠించు మార్గములను మనము తెలిసికొన్నచో, సంకయాత్మకము కానక్కరలేదని తెలియగలదు. ఏదేని ఒక ఉత్తమ నాటకమును ప్రదర్శింపబూనుకొన్నా రనుకొనుచు, అందుకు కావలసిన నటబృందమును, ఉపకరణములను, విజ్ఞాన సాధనములను నేకరించుటకు ఒక లక్ష రూపాయ లగునని ఊహింపుడు. ఇంత పెట్టుబడి ఒక్క ఊరిలోనే, ఒక్కనాడే రాదుగదా. ఏమామూల

వ్యాపారమునకూడ అది సామాన్యముగా ఆసంధవము గదా. అలాటప్పుడు, నాటకసమాజములవారు చేతులు తలలు వ్రేలనేసి, దిగ్భ్రాంతులై పోవుచున్నారా? లేదు. ఇంగ్లాండునందై తేనేమి, అమెరికాలో వైతేనేమి మంచి నాటకమును తయారుచేసి, ఖర్చుచెట్టిన లక్షలాదిద్రవ్యమును, అన్ని స్థలములలో వరుసగా అనేక దినములు, ఒక్కొక్కప్పుడు అనేక నెలలతరబడి ప్రదర్శించి, తిరుగ గడించుచున్న సంగతి మనము వినుటలేదా? ప్రభువు ప్రదర్శన ప్రేక్షకుల లని లండనులో కొన్ని గొప్ప కుటుంబములున్నవి. ఏ క్రొత్త నాటకము ప్రదర్శించినను సరే, టిక్కెట్టు ఎంతయిననుసరే, వారి స్థానములు రిజర్వు చేసి యుంచవలసినదే. నిర్ణీత స్థలముకంటె ఒక్క టిక్కెట్టుయినను ఎక్కువ అమ్మరు. ఆందువల్ల అనేక దినములు ఒకే నాటకప్రదర్శనము జరుగును. అందరికిని చూచుటకు ఆవకాశ ముండును. కంపెనీకి నష్ట ముండదు. అంతదూరము పోనెందుకు? మన ప్రక్కన తమిళనాడులో కన్నయ్య కంపెనీవారు ఏ కృష్ణలీలో, ఏ సంపూర్ణ రామాయణమో వారి శక్తి కొద్దీ బాగుగా తయారుచేయించి, అనేకమాసాలు ఒక టేరిటిగా, ఒక టే నాటకమును ఆడి, తమ పెట్టుబడినేగాక లాభమును కూడ ఆర్జించుకొని పోవుటను మనము చూడలేదా? కలకత్తాలోకూడా న్యూఢియేటర్సువారి నాటకములు అనేక మాసములు నడనలేదా? కావున, ఆంగ్లంల నాటక ప్రదర్శనము కళమాత్రమేగాక, వ్యాపారము కూడ అని బాగుగా గమనించి, తదనుగుణముగా నాటక రచనను, నాటక ప్రదర్శనమును సాగించిన యెడల, సినిమాల పోటీని సరుకుచేయ నవసరముండదు. ఇంత

వరకును ఏ ఒక్క నాటకముగాని, ఒక టేరిటి అనేక దినములు వరుసగా ప్రదర్శించినట్లు నాకు తెలియరాలేదు. మరళివారైనను అనేక నాటకములను మార్చి మార్చి వేపెడివారని నాభావము. మన వటు కులు తొలినాళ్లలో అదే వృత్తిగా పెట్టుకొనక, కేవలము విసోదముకొరకు నాటకసమాజములుగా చేరి ప్రదర్శించుటవల్లనే ఏ నాటకముకూడ ఒకటి రెండు దినములకంటె వరుసగా ఎక్కడను ప్రదర్శింపబడ లేదని నా తాత్పర్యము.

నాటకరంగమునకు సినిమారంగమునకే వైకా ల్యము లేకపోయినను, విజ్ఞాన సాగనలను వినియోగించు కొని, సినిమా పరిశ్రమ వలెనే నాటకపరిశ్రమకూడ ఏర్పడినట్లుమున, నాటకకళ పునరుజ్జీవి పబడగలదు. పరిశ్రమ లాభము పొందగలదు.

చక్కని రసవంతమైన కళాసృష్టిని ఆనందించుటకు విద్య అవసరము కాదు. మానవసృష్టయమును స్పందింపజేయునట్టి దృశ్యములున్న చాలును. అందరాని అర్థములు, ఊహింప వలసినవి న్నేమలు, గగన సంచారభావములు, అస్వాభావికసంఘటనలు ఉన్న నేమి లాభము? ప్రజాసామాన్య హృదయము పవిత్రమైనది; పవిత్రాశయములుగలది. మంచిరూపు, మంచి మాట, మంచిపాట చూచి, విని ఆనందించి పులక రించునది. తన్మయత్వము సొందునది. ఆ హృదయ వాంఛలను సఫలీకరించునట్టి నాటకమే సృష్టియై ప్రదర్శింపబడుచో, డబ్బు రాకేమి? నాటక కళకు నూతన జీవము రాకేమి?

యం. వి. శర్మ.

విమర్శనము

౧. కోపదారి మొగుడు — ౧౯౩౧, పుటలు ౧౨. వెల ౦-౨-౦

౨. కలువలు — ౧౯౨౬-౩౨, పుటలు ౩౮. వెల ౦-౨-౦

౩. వాడుకభాష : రచనకి కొన్ని నియమాలు — ౧౯౩౮, పుటలు ౧౨౩, వెల ౦-౨-౦

౪. జానకి ప్రేమ మొదలైన చిన్నకథలు — ౧౯౩౮, పుటలు ౧౮౪, వెల ౦-౨-౦

౫. పాలపిట్ట ౧౯౩౯ పుటలు ౩౩ వెల ౦-౨-౦

౬. మిణుగురుపురుగు-౧౯౪౦, పుటలు ౪౪, వెల ౦-౨-౦

౭. సాంప్రదాయికవిజ్ఞానం— మొదటి భాగం, ౧౯౪౧. పుటలు ౪౬, వెల ౦-౨-౦

ఈ యేడు పుస్తకములను శ్రీ శ్రీకృష్ణ కౌమే శ్వరరావు పేర్కొనబడిన ఆయా సంవత్సరములలో రచించినారు. వీటిని జూచిని ప్రచురించినది శ్రీ శ్రీకృష్ణ విశ్వనాథం, పితాపురం, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. అన్ని పుస్తకములును నిత్యజీవితపు వ్యవహారభాషలో రచించబడినవి.

౧. ఇది ఆయిదంకముల నాటకము. దీనిసంగతి సందర్భములను పేరే విశదపఱచుచున్నది. మన సంఘ

జీవనముయొక్క నీతిలు, మన సంపాదముల కీనీడలు యందు స్ఫుటంగా కన్పిస్తున్నవి. భాష మహా భాగుండి.

౨. ఇందు ౧౪ ఖండకావ్యము లున్నవి. ప్రతి యొకదానికి ఒక ఉద్దేశ్యము ఉన్నది. ఒక ప్రయోజనమున్నది. వీనిలో చక్కని వ్యుత్పన్నమైన కవిత, భావము ఉన్నవి. ఇవన్నియు వ్యవహారజీతి తేట తెలుగున వ్రాయబడి హృదయస్పర్శ చేయుచున్నవి.

౩. ఇది శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తిగారి పీఠికచే ధన్యమైనది. వాడుకభాషలో రచనలు చేయువలె ననే దీక్ష గలవారందరూ ఈ పుస్తకమును హర్షించగలరు. జరుగవలసిన మహాకార్యమునకు యిది నూచనమాత్రము. దీనిని పురస్కరించుకొని యీ అభిప్రాయములు కొందరు కలసి చేయవలసిన కృషి విస్తారమున్నది.

౪. ఇందున్నవి పది చిన్న కథలు. పది పది మంచి కథలు.

౫. ఇందు ౨౫ కాలగేయా లున్నవి. పిల్లలకి పనికివచ్చే పాటలు, పద్యాలు ఎక్కువగా రచింపబడిన యీ రోజుల్లో యీ యిత్నం హర్షించదగియున్నది. ఇతివృత్తం నిత్యజీవితంలోంది. అందువల్ల పిల్లలనువన్ను వెంటనే వీటిని పట్టించుకుంటుంది.

౬. ఇది కూడా వై పుస్తకమును పోలినదే ఇందులో ౩౮ పాట లున్నవి. పిల్లలకి గోచరించే వినిపించే తోచే విషయాలకు సంబంధించినవి యీ పాటలు. వైన పేర్కొన్న పుస్తకమూ, యిది పిల్లలకు వై సర్దికమైన భాషలో వ్రాయబడి రమ్యంగాఉన్నవి.

3. మన పాతపాటలు కొన్ని యందు కూర్చబడినవి. ఇందులో కూర్చబడిన పాట లెంతమేలైనవో కూర్చరియొక్క పీఠిక అంత మేలై రాణిస్తున్నది. మన పల్లెపాట లన్నీ యే సంతరించి కూర్చి ప్రకటించవలసిన కార్యం విశ్వకర్మాపరివస్తువాలో, మరే పరివస్తువాలో స్వయంగా చేయవలసినది చేయకపోగా ఆభిమానులైన వ్యక్తులు యితర సదుద్యమాలు యీ రీతిని నిర్వహిస్తున్నట్లే దీనిని పూనవలసివచ్చింది. కర్తవ్య మేమాన్తరుకో, యేపాటికో యీ పుస్తకం తెలియబరుస్తుంది. ఆంధ్రుల జీవితచరిత్ర, అనుభవములు, జీవాలు, ఆశయములు అన్నీ మన పల్లెపాటలు మున్నగువానిలో ప్రతిబింబించి ఉన్నవి.

శ్రీ శేకుమర్ల కామేశ్వరరావుగారి యీ యేడుపుస్తకాలు చదివినవారికి వ్యావహారికభాష రచనలో ఉండేసాంపు, సాజగు, భావాన్ని స్వచ్ఛంగా వెలువడిచే శైలి అనగతము కాగలవు. మనకు యింకా యింకా యిలాంటి పుస్తకాలు అనేకం అన్నీ విషయాల మీదా లభ్యంకావాలి. వాడుకభాషలో భావం వ్యక్తం చేసికొనే భాషాపామగ్ని అందులో లేదనే వారు ఈ పుస్తకము చదవాలి. గ్రాంథికం రాయవలచుకున్న వారు ఎలా భాషావ్యవసాయం చేయాలో వాడుకభాష రాయదలచుకున్నవారును అందుకు తగిన కృషి చేయాలి. పూర్ణానుష్ఠాన లభికంగా ఉన్నమాత్రాన వాడుకభాష కాబాలకు. ఈతరు రచనలో శిల్ప ముంది. ఈకోజన యీ గ్రంథాలను తిరిగి పరిష్కరించే యెడల గ్రంథకర్తలు కొన్ని మార్పులు చేయుదురని నా విశ్వాసం. వాడుక భాష జీవిస్తున్న భాష. విలాసం, వికాసం దానికి పరిపాటి. కామేశ్వరరావుగారు కలువలువంటి రచన లింకా చెల్లడిస్తారని కోరిక.

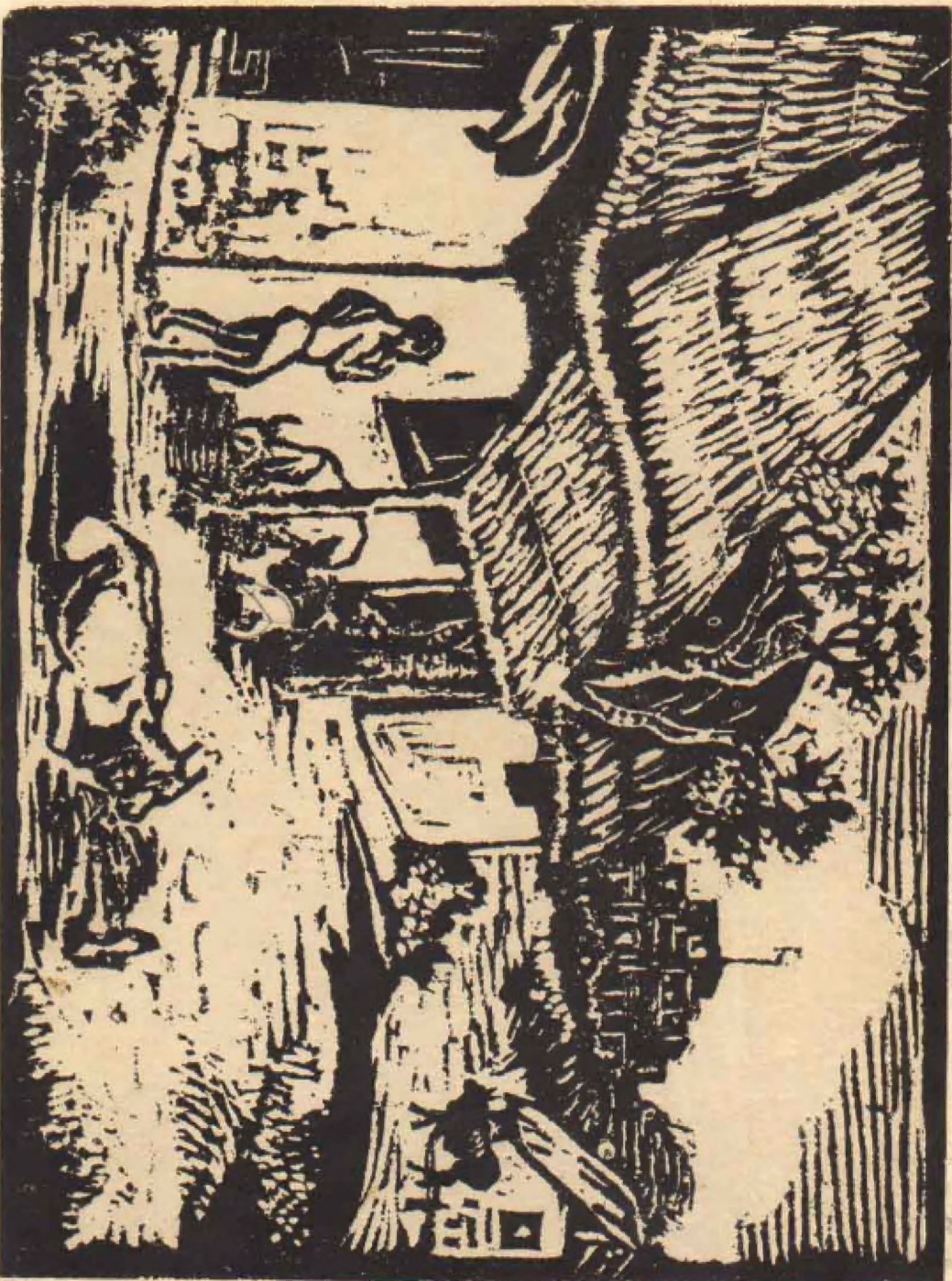
ప. ప.

హిందూమతము

రచయిత : శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తం గారు, ఎం. ఏ., ప్రిన్సిపాల్, సంస్కృతకళాశాల, కొత్తూరు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. వెల రు 0-12-0.

సంస్కృతభాషాపరిచయం బొత్తుగా లేకపోవడంచేత కేవలం ఆంగ్ల భాషావేత్తలయిన భారతీయులకు హిందూమతమందలి కట్టుబాట్లూ, వర్ణవ్యవస్థలూ, ఆశ్రమధర్మాల్లా మొదలయిన వన్నీ చాలా విపరీతంగా కనిపిస్తవి; వర్తమానకాలానికి ఎంత మాత్రమూ తగదని వారి యంతరార్థ్య చెప్పకూడంట్టుంది. అందువల్ల వారు తమ మతసంప్రదాయములను సమర్థించుకొనలేక, ప్రతికూలలకు నూటిగా సమాధానా లియ్యలేక, స్వమతమును వదలలేక అటూ ఇటూ కాని ఆందోళితమవస్తులై ఉంటారు. అట్టివారి కి గ్రంథము బాగా వుపయోగపడును. ఈ పుస్తకం చదవడంవల్ల హిందూమతములోని ప్రతి కట్టుబాట్లూ విజ్ఞానానికి అనుకూల మయిందనీ, ఇది కేవలం భారతవన్ధానికి మాత్రమే వీరవర్తమానకాలానికో, లేక భూతానికో, లేక భవిష్యత్తుకో గాక సార్వభౌమికమై ప్రకృతాలకుగూడా వుపయోగయోగ్యమైనదని తేటతెల్లమౌతుంది. పాశకుల మున్నగు గారెడవ ఆధ్యాత్మాన్ని చదివి, అందలి సంగతులు బాగా జ్ఞాపక ముంచుకొని గ్రంథముచూచుతూ చదువుకోవాలి. ఎందుకంటే ఈ రెండో ఆధ్యాత్మంలో నవీన నాగరకు లనబడే సంస్కృత భాషాపరిచయం లేనివారికి ఇతర సవాతలకు గురిగే వాద వివాదాల్లో సంభించే సంభేదాలన్నీంటికి చాలావరకు సమాధానా లియ్యబడివున్నాయి. అదేప్రకారం ఆంగ్ల భాష తెలియని కేవల సవాతలకుగూడ ఇది విరుల ఉపయోగకరమైన గ్రంథము. కాబట్టి మైని చెప్పిన రెండు తెగలవారికి గూడా ఇది పఠనీయమే.

గ్రామజీవనము

చిత్రకారుడు : శ్రీ. కేశవరావుగారు.